

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YAS TUTMAMA MÜCADELESİ

İlany KOGAN

Çevirenler

Serhat YÜCEL
Ali Algın KÖŞKDERE

İzmir, Eylül - 2011

YAS TUTMAMA MÜCADELESİ

İlany KOGAN

Çevirenler

Serhat YÜCEL

Ali Algın KÖŞKDERE

İzmir, 2011

© Yayın hakları, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, Org. Ltd. Şti.'ne aittir. Bilimsel amaçlarla kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir

İletişim Bilgileri: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, Org. Ltd. Şti.
63. Sk. No: 3 Kat: 1 35160 Buca – İzmir
Tel: (0 232) 442 55 56
e-posta: odagegitim@hotmail.com

Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri

87 Sok. No. 4 / A Bornova

☎ (0.232) 343 64 54 ✉ metabasim@gmail.com

İzmir, Eylül- 2011

*Noam ve Tal'a,
Bir zamanların sevilen çocukları,
şimdi sevilen ebeveynler...*

ÇEVİRMENİN NOTU

Bu kitap alışıl gelmedik içeriğiyle oldukça özgün bir eserdir. Yazarı Ilany Kogan, içtenlikli bir biçimde ulusunun iç dünyasına ışık tutacak ve daha iyi anlaşılmasını sağlayacak, psikanalitik teknik açısından katkılar yapan çözümlemeler kaleme almıştır. Örselenme konusunda, genetik bilimindeki gibi, kuşaktan kuşağa geçişin araştırılması açısından özel bir topluluğun üyesi olarak, örselenmenin kişilere, kuşaklara ve topluma etkisini derinlemesine bir biçimde gözden geçirmiştir. Yahudi topluluğunun bir üyesi olarak, bazı bölümlerde objektifliğini yitirebilse de olabildiğince objektif bakan yazar, saldırgan ve kurban arasındaki örseleyici ilişkiyi farklı ve az seçilen biçimiyle gözler önüne sermiştir. Kitapta da belirttiği gibi örselenmelerden ve örselenmelerin doğurduğu hassasiyetlerden bağımsız biri değildir. Ama bizim daha alışık olduğumuz tablo saldırgan Nazi ile kurban Yahudi arasındaki üzücü ve acı dolu ilişkinin yürekleri burkan resmi ya da filmidir. Buna rağmen yazar; o anda yaşanmış olanları, bu yaşananların kurbanları nasıl etkilediğini, daha sonraki kuşaklara nasıl aktarıldığını, saldırgan-kurban ilişkisinin nasıl içselleştirildiğini ve de farklı ortamlarda farklı figüranlarla farklı biçimlerle nasıl ortaya çıktığını klinik örneklerle ortaya koymuştur. Bu açıdan kitabın tarihsel ve toplum-bilimsel yönü de güçlüdür.

Örselenme, etkilerini örselenen kişinin iç dünyasında sürdürürken, örselenmiş kişinin en yakınlarının, çocuklarının bile örselenmenin etkilerine maruz kalması kaçınılmazdır. Bu yönüyle örseleyen-örselenen ilişkisi din, ırk, grup, yakınlık tanımadan devam eder. Bu yüzden okuyucuların, topluluk ve kişi adlarına takılmamalarını, Yahudi yerine Müslüman, Hristiyan, Filistinli, İrlandalı vb. başka tanımlamaları; Jacob yerine Yakup, Jackson, Hans; Nurit yerine, Nuriye, Nancy vb. başka adları da koyarak bu kitabı okumalarını öneririm. Çünkü hem tarihin hem de bu kitabın bize gösterdiği, bugün saldırgan olanın yarın kurban, bugün kurban olanın yarın saldırgan olabileceğidir. Nitekim yüzlerce yıl önce Yahudileri yurtlarından sürmek için Roma İmparatorluğunun o topraklara yerleştirdiği Filistinliler şimdi Yahudiler tarafından topraklarından sürülenler olmaktadır. Yüzlerce yıl önce sürgün edilen Yahudiler bugün sürgün eden olmuşlardır. Bu rol değişimi hem tarihsel değişimle gelmekte hem de yaşanan ilişkilerin tarih içinde saklanması, toplumlarca ve bireylerce içselleştirilmesi ve yeniden canlandırılması ile ortaya çıkmaktadır. Eğer bu rol değişimi ve çatışma terör olarak gündeme geliyorsa; nasıl ortaya çıkarsa çıksın, kimin elinden olursa olsun, biz çevirmenler olarak bu “terör çağında”, terörün her türlüünü lanetliyoruz.

Daha çok kendini savunmak, saldırganlığını gösterememek, kaçmak zorunda kalmış olan bir toplumun savunmacı tutumlarının arasından çözümleyici bir bakış açısı ile zengin bir eser elimize ulaşmıştır. Analitik bakış, mesafesi ve yansızlığı ile esere rengini vermiştir. Bu bakımdan böyle özgün bir eseri, çok nadir görülen bir bakışla bizlere ulaştıran Ilany Kogan'a minnettarız.

Çeviri sırasında yardımlarını esirgemeyen ortağım Serhat Yücel'e, Çocuk ve Ergen Psikiyatristi dostum Ali Güven Kılıçoğlu'na ve eniştem Nihat Güney'e teşekkür eder, bu değerli eseri okuyucuların beğenisine sunarım.

Ali Algın Köşkdere
Ağustos 2011

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜRLER	VII
GİRİŞ	3
1. ACI VE YASA KARŞI OLUŞTURULAN SAVUNMALARIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ	10
Ruhsal Acı.....	11
Acı ve Yas Tutmaya Karşı Kullanılan Savunmalar	12
a. Manik Savunma.....	12
b. Canlandırma	16
c. Yadsıma	18
d. Onarıcı Savunma	19
I. BÖLÜM: BİREYSEL YASIN ÖNÜNDEKİ ENGELLER	21
2. SONSUZDA DEK GENÇ	23
Olgu	24
a. Tüm güçlü Ama Yardıma Muhtaç Çocuk.....	24
b. Evre I: Ölüm ve Ayrılmanın İnkârıyla Mücadele	26
c. Evre II: Hastanın Tek Cinsiyetli Kaderini Kabullemesi	30
d. Evre III: Yadsınmış İç Gerçekliğin Bir Parçasının Keşfi.....	32
e. Evre IV: Yaş ve Cinsiyet Sınırlamalarının Kabulü	34
Tartışma	40
a. Ruhsal Acıdan Korkma	40
b. Manik Savunmalar	42
3. SEVGİYE ÖZLEM	46
Olgu	49
a. İlk karşılaşım - arzu ve korku	49
b. Öykü	50
• Arzu ve İçsel Ölüm	50
• Arzu ve Zulmeden Korkular	51
• Yaşama Arzusu	53
Tartışma	59
a. “Yorumlayıcı Bir Eylem” Olarak Müdahale	59
b. Bir “Buluşma Anı” Olarak Müdahale.....	60
c. Müdahalenin Kişinin Kendisini Açığa Çıkartması	61
d. Analizde Kullanılan Kelimeler Yoluyla Dokunmanın Ruhsal Eşdeğerini Oluşturmak –Duygusal Yaşantıların Vekili Olmak	61
e. Hissetme Yetisini Artırmak için Kelimelerin Kullanımı	62
f. Manik Savunmaların Amacı	63
g. Eşcinselliğin Manik Bir Savunma Olarak Kullanıldığı Olgularda Psikanalizden Ne Bekleyebiliriz?	64

II. BÖLÜM: ÇÖZÜMLENMEMİŞ YAS VE TOPLUMA ETKİLERİ	67
GİRİŞ	69
4. ROMANYA VE ROMANYA’NIN ÇÖZÜMLENMEMİŞ YASI	71
a. Aynı Etnik Kökenden Gelen Göçmen Hasta ve Analist	71
b. Geride Kalanlar – Göçmen Toplum	78
c. Tartışma	80
5. CANLANDIRMADAN ZİHİNSEL TASARIMA	85
a. Canlandırmanın Tanımı	85
b. Canlandırmanın Rolü	87
c. Canlandırmanın Kaynağı	89
d. Klinik Örnekler	92
1. Rachel	92
2. Hannah	93
3. Kay	95
e. Canlandırmadan Ruhsal Tasarıma	98
6. ÖRSELENME, ESNEKLİK VE YARATICI EYLEM	101
a. Esnekliğin Doğası	101
b. Kurbanların Kuşağında Kırılganlık ve Esneklik	102
c. Yeni Kuşaktaki Kırılganlık ve Esneklik	105
d. Olgu	106
e. Son Sözler	114
f. Resimler (120 – 121)	115
7. ÖLMÜŞ VE SEVİLEN BİR ÇOCUK OLMAK ÜZERİNE	125
a. Giriş	125
b. Olgu	126
Anamnez	127
1. Aşama: Unutulmuş bir Dili Öğrenmek	128
2. Aşama: Bilinmeyeni Anımsamak	131
3. Aşama: Saklı Gerçekleri Bulmak	140
4. Aşama: Kendi Gazabıyla Yüzleşme	142
c. Tartışma	147
Annenin Örselenmesinin Çocuğa Ektisi	147
Aktarım ve Karşı Aktarımda Özel Sorunlar	151
III. BÖLÜM: TERÖR ÇAĞINDA YAS YOLUNDAKİ ENGELLER.....	155
Giriş.....	157
8. BEN KİMİM? ÖRSELENME VE KİMLİK	158
a. Giriş	158
b. Erken Çocuklukta Kimlik	160
c. Geç Çocuklukta Kimliğin Bozulması	161

d. Başka Sosyokültürel Çevrelerle Yakınlaşma ve Yeni Kimlikler Edinme ..	163
Komünist Kampı ve Yetimhane.....	163
Nazi İdeolojisi	164

9. KRONİK KRİZLERDE ANALİSTİN ROLÜ	172
a. Giriş.....	172
b. Olgu Sunumu: Susan	172
1. Seans	174
2. Seans	175
c. Olgu Sunumu: Jacob	177
Bir Yıl Sonra	182
Bir Dönüm Noktası	184
d. Tartışma	185
i. Analist ve Analizan, Yaşamı Tehdit Eden Bir Durumun İçinde Olduğunda Bir Kişi Olarak Analistin Tedaviye Etkisi	185
ii. Terör Durumunda İç ve Dış Gerçeklik Arasındaki İlişki	187
iii. Terör Çağında Psikanalizin Amacı	190

10. SOYKIRIM MAĞDURLARININ TERÖRÜN GÖLGESİNDEKİ ÇOCUKLARI	191
a. Giriş.....	191
b. Olgu Sunumu: Daphna	192
c. Olgu Sunumu: Isaac	196
d. Tartışma	199

SONSÖZ.....	201
Kaynaklar	209

TEŞEKKÜRLER

Bu kitap, hem mesleki hem de kişisel düzeyde yas tutmaya karşı verdiğim kendi mücadelemden doğdu. Kitapta, yas tutmanın var olmadığı bir aşamadan, acının ve kaybın duygusal farkındalığına giden yol anlatılmaktadır. Böyle bir yolculukta karşılaşılabilecek terapötik ikilemlere de değinilmektedir.

Bu kitap, çağırıldığım toplantılarda yaptığım, bu konuyla ilgili konuşmaların sonucunda ortaya çıktı. Bu yüzden yurt dışındaki arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma minnettarım. ABD'deki arkadaşlarıma; Salman Akhtar'a, Ira Brenner'a, Dori Laub'a, Henri Parens'a, Warren Poland'a ve Vamık Volkan'a, yüreklendirmeleri ve takdir ettikleri için teşekkür etmek isterim. Almanya'daki meslektaşlarım Marianne Leuzinger-Bohleber, Werner Bohleber, Peter Brundl, Manfred Endres, Peter Riedesser ve Hediatty Utari-Witt'e, bana sundukları yaratıcılık dolu olanaklar için minnettarım.

İsrail'deki arkadaşlarım ve meslektaşlarım; Alice Buras, Anna Gertler, Dahlia Lapidot, Cila Smolarsky ve Gisele Vered'e, bilgi ve destek kaynağı oldukları için, özellikle de terapilerdeki zor anlarda, şükran borçluyum.

Başından beri, bu projeyi bitirmem için desteğini esirgemeyen ve çalışmaya değer veren Rowman & Littlefield'tan Art Pomponio'ya teşekkür etmek isterim. Ayrıca kitapla ilgili üretkenlikleri ve ilgileri için Mary Catharine La Mar'a ve Karen Ackermann'a da minnettarım.

Tüm çalışma boyunca yardımını paha biçilmez bulduğum, İngilizce editörüm Chava Cassel'i, yeteneğini ve kendini bu işe adanması için takdir ettiğimi dile getirmek isterim.

Aile üyelerime, kocama ve çocuklarıma, bu kitabı gerçekleştirmemde verdikleri güç için çok şey borçluyum.

Son olarak da, analiz yolculuklarında eşlik etmeme izin verdikleri için hastalarıma çok teşekkür ederim.

Aşağıdaki bölümler başka yerlerde de yayınlandılar ve belirtildiği gibi izin alınarak basıldılar.

2. Bölüm, 1993 Ağustosunda Amsterdam'daki 38. IPA Kongresi'nde sunulmuştu. "Sonlanma ve analitik hedefler sorunu: Hasta ve analist, farklı bakış açıları"¹ başlığıyla yayınlandı ve Londra Psikanaliz Enstitüsünden izin alınarak yayınlandı.

¹ Termination and the problem of analytic goals: Patient and analyst, different perspectives," International Journal of Psychoanalysis 77 (1996): 1013-29.

3. Bölüm, 1997 Ağustosunda Santiago de Chile'deki 40. IPA Kongresi'nde sunulmuştu. Deneyimin Kenarı (2001, Editörler: Grigoris Vaslamatzis ve Andreas Rabavilas, Londra ve New York, Karnac Books, s. 67-89) adlı kitapta kısaltılarak yayınlandı. Ayrıca Identität and Differenz—Zur Psychoanalyse des Geschlechterverhältnisses in der Spätmoderne'de (2000, Editörler: Hildegard Lahme-Gronostaj ve Mariane Leuzinger-Bohleber) yayınlandı. Psychoanalytic Psychology'de (20, no. 1, 2003: s. 117-30) “Kelimeler, Dokunmak İçin Kullanıldığında” başlığıyla tamamı yayınlandı. Yeniden yayınlanması için Educational Publishing Foundation (American Psychological Association)'dan izin alındı.
4. Bölüm; 1997 Temmuzunda İtalya'daki Bressanone'da Göç Konferansı'nda, 1999 Martında Almanya'nın Hamburg şehrindeki Ärztliche Akademie Konferansı'nda sunuldu. Kısaltılmış bir biçimde, “Psychoanalytische Behandlung einer Migrantin” başlığıyla Zeitschrift für Politische Psychologie'de (Editörler: Freihart Regner ve Elise Bittenbinder, 4. yıl, 2000, s. 523-33) yayınlandı. Tamamı, Mind and Human Interaction'da (2, no. 12, 2001, s. 95-107) “Romanya Ve Çözümlememiş Yası – Göç Edenler ve Geride Kalanlar” başlığıyla; Zwischen den Welten Psychosoziale Folgen kommunistischer Herrschaft in Ostmitteleuropa'da (Editörler: Petra Morawe, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2004, s. 121-31) “Rumanien and seine unbewaltigte Trauer: die Emigranten and die Zurückgebliebenen” başlığıyla ve Kindheit jenseits von Trauma and Fremdheit—Psychoanalytische Erkundungen von Migrationschicksale im Kindes and Jugendalter'da (Editörler: Peter Brundl ve Ilany Kogan, Frankfurt, Brandes & Apsel, 2005, s. 274-87) yayınlandı.
5. Bölüm, 1999'da Göttingen'deki Anımsama, Eyleme Geçme ve Canlandırma Konferansı'nda sunuldu. Kısaltılmış olarak Errinern, Agieren and Inszenieren: Enactments and szenische Darstellungen im therapeutischen Prozess'de (Editör: Ulrich Streeck, Göttingen, Vanderhoeck & Ruprecht, 2000, s. 127-43), tam olarak “Soykırım'dan Kurtulanların Çocuklarının Tedavilerindeki ve Yaşamlarındaki Canlandırmalar” başlığıyla The Psychoanalytic Quarterly'de (71, 2002, s. 251-73) yayınlandı. İzni alındı.
6. Bölüm, 2005'te Rio'da yapılan IPA Kongresinde sunuldu. Kısaltılmış biçimi Adoleszenz-Bindung-Destruktivität'ta (2004, Editör: Annette Streeck Fischer, Stuttgart, Klett-Cotta, s. 343-64), tamamı Repräsentationen des Holocaust im Gedächtnis der Generationen'de (2004, Editörler: Margrit Frolich, Yariv Lapid ve Christian Schneider, Frankfurt, Brandes & Apsel, s. 90-112), Trauma Der Psychoanalyse? Die Vertreibung Der Psychoanalyse Aus Wien 1938 Und Die

Folgen'de (2005, Editör: Wiener Psychoanalytischen Vereinigung, Wien, Mille Tre Verlag Robert Schachter, s. 199-219) yayımlandı.

7. Bölüm, 1999 Ekiminde Berlin'deki Alman Psikanaliz Topluluğu'nda (DPG) sunuldu (Munchner Arbeitskreise für Psychoanalyse, Münih, 1999). The Psychoanalytic Quarterly'de (72, no. 3, 2003, s. 727-67) yayımlandı ve izinle yeniden basıldı.
8. Bölüm, 2005'te İtalya Bressanone'deki Travma ve Gençlik Kültürü Konferansı'nda ve 2006 Ocağında New York'taki APsA kış toplantısında sunuldu.
9. Bölüm, 2003'te Sorrento'daki EPF Yeni Stil Konferansı'nda sunuldu. Journal of American Psychoanalytic Association'da (52, 2004, s. 735-59) yayımlandı ve American Psychoanalytic Association'dan izin alınarak basıldı.
10. Bölüm, 2004 Martında New Orleans'daki IPA Kongresi'nde, "Terör ve Askeri Diktatörlük Durumlarında Psikotik Olan ve Olmayan Hastalarla Yapılan Çalışmalar" panelinde sunuldu. Kısaltılmış biçimde International Journal of Psychoanalysis'de (2004), "Terör ve Askeri Diktatörlük Durumlarında Psikotik Olan ve Olmayan Hastalarla Yapılan Çalışmalar" başlığıyla yayınlanmıştı, izin alınarak yeniden yayımlandı.

ACI VE YASA KARŞI OLUŞTURULAN SAVUNMALARIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

GİRİŞ

*Acınızı kelimelere dökün; çünkü dile gelmeyen acı
Zaten dolu olan yüreğe akar, onu parçalanmaya zorlar.*

—William Shakespeare, *Macbeth*, 4. Perde, 3. Sahne

"Hepimiz yas tutarız: *C'est la condition humane*" diye etkili bir şekilde belirtmiştir psikanalist Henri Parens (2001). Çevremizdeki tanıdık öğelerin ve yakınlarımızın kaybının, yaşlanmanın veya ölümün kaçınılmaz etkilerinden kendimizi korumak mümkün değildir. Fakat aslında her zaman yas tutamayız, çünkü çoğunlukla ya gerçeği çarpıtırız ya da kayıplarımızı inkâr ederiz.

Yas nedir? Kısaca ve bu kitap bağlamında yas, kayıp durumunda gelişen faydalı süreçlerin bir araya gelmesidir. Gerçeği kabul etmeyi ve ona tekrar uyum sağlamayı içerir. Yas, kişinin kaybetmeye, ihanete, aynı zamanda sınırlarının ve yaşamının bir sonu oluşuna karşı, her zaman savunmasız olduğunu kabullenmesi anlamına gelir. Kaybetmeye karşı gelişen bu tepkilerin kabullenilmesinin getirdiği acı, bazen bizi yas sürecinin içinden geçemez hale getirir. Bu acı çoğunlukla çeşitli savunma mekanizmalarıyla savuşturulur.

Yas tutmak gereklidir, çünkü yas, artık gerçekte işe yaramayan bağılıklardan ve alışkanlıklardan vazgeçmemizi sağlar, böylelikle büyümemizi ve gelişmemizi kolaylaştırır. Freud yasın sonucunu şöyle tanımlamıştır: "Yas tutmanın amacı, yaşamda kalanın anılarını ve umutlarını ölenle bağlantılı anılardan ve umutlardan ayırmaktır." (1913, s. 65). "Analitik açıdan ele alındığında yas, bireyin dış dünyadaki bir gerçeği kabul etme (yatırım yapılmış nesnenin kaybı) ve iç dünyadaki ilgili değişiklikleri yönlendirme (kaybedilmiş nesneden vazgeçme ve geri çekilme) çabasıdır." (1960, s. 58) diyerek Anna Freud bu tanımları yeniden yapmıştır. Bowlby, yas tutmayı seven nesnenin kaybıyla ortaya çıkan psikolojik bir süreç olarak görmüş ve yasın genellikle seven nesneden vazgeçilmesine sebep olduğunu öne sürmüştür (1960).

Yas sürecinin iyi bir şekilde yaşanmasının sonucunda, kendilik ve nesne tasarımları, geçmiş ve şimdiki zaman, gerçeklik ve düşlem arasındaki ayırım artar. Ayrıca benliğin yeniden düzenlenmesini, iç ve dış dünya arasında daha sorunsuz bir etkileşimin ortaya çıkmasını sağlar. Yas süreci, kendiliğin çözülerek ayrılmış öğelerinin bir araya gelmesini ve kimlik hissini pekişmesini kolaylaştırır (Grinberg 1992).

Bu kitapta, yas tutma yolundaki engelleri inceledim. Özel durumlarda yasla uğraşmanın zorluklarını ve daha sağlıklı bir sonuca ulaşmak için kullanılan sağaltıcı araçları anlattım. Bunun için olgu örneklerini kullandım. Kitap; çeşitli savunmalara, bu savunmaların işlev ve önemlerine ve bunlardan vazgeçmenin zorluklarına odaklanmaktadır. Ayrıca bu konulardaki kendi ikilemlerimi de ortaya koymaktadır.

Düşüncelerimi en iyi biçimde, olgu sunumları ile aktardığımı gördüm. Yas tutmanın beraberinde getirdiği acı dolu hislerden kaçınmak için bir dizi savunma mekanizmasına başvuran hastaların analizlerinden alınan ayrıntılı açıklamaları kullanarak, hastaların yas tutma yolundaki uzun ve endişe verici yolculuklarını araştırdım. Olgular çoğunlukla, görüşmelerdeki hasta terapist diyaloglarından birebir alıntılarla açıklandı. Bu kitapta okuyucuya yaptığım davet; okuyucunun hasta-terapist diyalogunun “içinde bulunması” ve bu diyalogu yakından takip etmesi içindir. Böylece okuyucu, hem hastanın hem de terapistin kayıp durumunda karşılaştıkları sorunlar ve ikilemler hakkında bilgi edinecektir.

İlk kitabım “Dilsiz Çocukların Çığlığı” (The Cry of Mute Children - 1995) ile ilgili bir yorum, bu kitabı yazmam için beni harekete geçiren etmenlerden biri olmuş, bende karşılığında bir şey yapma isteği uyandırmıştır. Yapılan yorum; “Kitabınızda belirtilen tüm olgular başarıyla sonuçlanmakta.” idi. Bundan etkilenerek, biz analistlerin hastaların hem analiz sırasındaki hem de yaşamdaki son kararlarını ne kadar etkilediğimizi merak ettim. Poland (2006) bu konuda çok güzel bir gözlem yapmıştır: “Analist bir çevirmendir ve yazarın, yani hastanın, hikâyeyi nasıl sonlandıracağını belirleme hakkına sahip değildir. Analistin sorgulama sorumluluğu, hastanın benzersiz kişisel cevaplar verme hakkını asla azaltmaz.” Gerçekten de ilgilendiğim birçok olguda, başarılı sonuçlar büyük çoğunlukla hastaların yaptığı seçimler sonucunda gelmişti. Buna rağmen bir önceki kitabımda yine de çoğunlukla başarıyla sonuçlanmış olguları seçmiştim. Görünüşe göre bu durum, terapistin her şeyi başarabileceğiyle ilgili fantezilerimin bir göstergesiydi. Bunun farkına varmam bu kitapta daha az başarılı olgulara yer vermemi ve sonrasında kendi iyileştiriciliğime dair narsisistik inançlarımın üzerine gitmemi, analitik hedeflerimi yeniden tanımlamamı ve terapistin kısıtlılığı üzerine yas tutmamı sağladı.

Schafer, terapistlerin terapistin kısıtlılığından nasıl da güçlü ve kişisel bir şekilde etkilendiklerini açıklamıştır. “Bunlar aracılığıyla terapist bir iyileştirici olarak etkinliğinin oldukça sınırlı olduğunun farkına varmak zorundadır. Bu, kendine dair önemli narsisistik düşüncelerinin ve ideallerinin, deneyimleriyle güçlü bir şekilde çeliştiği göstermektedir. Bu fikirlerin ve ideallerin kökleri,

kişinin her şeye gücünün yetebileceğine dair bebeklik dönemi fantezilerinde yatar ve hiç kimse bu fantezilerden tamamen vazgeçmemiştir.” (1973, s.138).

Bu kitap beni bir terapist olarak yapabileceklerimin sınırlarıyla yüzleş-tiren olgular içermektedir. Bu olguların analizle ilgili amaçlar açısından başarı seviyeleri farklıdır. Analizle ilgili amaçları belirleme konusu ve “başarılı” olmanın terapist ve hasta açısından farklı anlamları, kitaptaki çeşitli bölümlerde tartışılmıştır.

Bu kitabın ilk bölümü manik savunma ve yadsıma konularını incelemek-tedir. Bu bölümde anlatılan olgulardaki manik savunmalar, yaşamsal açısından önem taşımakta ve hastalar tarafından parçalanma ve ruhsal ölümü engellemek için kullanılmaktadır. Ayrıca bu bölümde, hastaların bu savunmalardan vazgeç-mekle ödeyeceği bedelle ilgili kuşku ve ikilemlerim ve onları yasa giden zorlu yolculuklarında yönlendirirken yaptığım dikkatli incelemeler ele alınmaktadır.

Birey kavramının ötesine geçerek daha büyük topluluklara yönelen ikinci bölüm, büyük topluluklarda çözülmemiş yasin etkilerini açıklama çabası-nadadır. Özellikle doğduğum ülke Romanya’daki yas tutma konularına odaklanır. Bu konular oradaki süpervizyon çalışmalarına ve Soykırım örselenmesinin bir kuşaktan İsrail’deki diğer kuşağa aktarılmasına dayanmaktadır. Bu bölümün ilk alt bölümünde, birincil nesnelerin ve alışılmış çevresel öğelerin kaybından doğan ve çözülmemiş yaslarla ilgili psikanalitik birikimim ve Romanya toplumunun çözülmemiş yasıyla ilgili analizlerim birleştirilmiştir. Soykırım örselenmesi tüm bir nesle, bu örselenmeye eşlik eden örseleyici düşlemlerle beraber aktarılmıştır. Diğer alt bölümler bu aktarımın etkileriyle ilgilidir. Suçlu ve kurban biçimindeki kendilik tasarımlarının bütünleşmesi, İsrail toplumunun büyük bir bölümünde iz bırakmıştır. Bu bütünleşme Soykırımdan doğrudan etkilenmeyenler üzerinde de etkili olmuştur (Moses, 1993; Volkan, 1998; Volkan ve ark., 2002; Brenner, 2002a). Bu durum da bu bölümde tartışılmıştır. Klinik örnekler Soykırımdan kurtulanların çocuklarının, ebeveynlerinden kendilerine aktarılan acı ve yasla başa çıkma yollarını göz önüne sermektedir. Yaratıcılık gibi onarıcı savunmaların yanında canlandırma mekanizmaları da bu bölümde incelenmiştir.

İkinci bölümde, Soykırımda yaşamda kalabilen ailelerin çözülmemiş yas süreçlerinin, bu ailelerin normal yaşam koşullarında yaşayan çocukları üzerindeki etkileri üzerinde duruldu. Son bölümde, yaşamın tehlikede olduğu durumlarda yas tutamama ve terör gölgesinde psikanaliz yapmanın sorunları ile ilgilenildi. Bu bölümdeki ilk alt bölüm, *Europa* adlı filmin psikanalitik incelemesini sunmasıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu film, kaybın ardından

yas sürecinin eksikliğini ve bu eksikliğin kahramanın kimliği üzerindeki etkilerini işlemektedir. Son iki alt bölüm, terörün gölgesindeki psikanaliz konusunu ve dışsal örseleyici gerçekliğin tedaviye olumsuz bir biçimde girişini ele almaktadır. Son bölüm, dışsal örseleyici gerçekliğin içsel gerçeklikle nasıl yakından ilişkili hale geldiğini göstermektedir. Bu yakın ilişki yüzünden, özellikle Soykırımdan kurtulanların çocuklarında manik savunmaların şiddeti artmaktadır. Bu kuşak, ebeveynlerinin örseleyici geçmişleri tarafından yaralanmıştır ve zihinleri bu anılar tarafından işgal edilmiştir.

Her ne kadar dışsal örseleyici gerçekliğin tedaviye olumsuz etkisini, İsrail'deki kronik krizlerde edindiğim klinik deneyimler açısından ele alsam da, bunun evrensel bir konu olduğunu düşünüyorum. Birçok kişiyi sakat bırakan ve öldüren ABD'deki 11 Eylül olayları, Madrid ve Londra'daki bombalamalar kitlesel acı ve yıkıma yol açmış, gerisinde bireysel ve toplumsal örselenmeler bırakmıştır. Böyle zamanlarda analist olarak çalışmanın büyük zorlukları vardır. Brenner; "Böyle zamanlarda ne diyeceği veya ne yapacağı konusunda kişinin hazırlıklı ya da 'eğitilmiş' olabileceğinden emin değilim." der (2002b). Benim deneyimlerime göre, terörün gölgesinde analiz yapmak, analistin tedaviyle ilişkili belli başlı konularla ilgilenmesini gerektirir: örseleyici gerçekliğin hasta-analist çiftinin her ikisi üzerindeki etkisi; beraber maruz kalınan yaşam tehlikesi durumunda analistin rolünün tekrar gözden geçirilmesi. Bu yeniden gözden geçirme, analistin dış gerçekliğe olan tepkilerinin tanınması ve kabulünü içermektedir.

Bu kitapta asıl ortaya koymak istediğim sorular şöyledir: Analist hastaya, acı ve yas ile bağ kurması konusunda nasıl yardım eder? Savunmalardan vazgeçmek her zaman istenen midir? Bu durumlarda analistin rolü nedir? Ruhsal olarak yaşamda kalma mücadelelerinde -ki durumları her an daha kötüye gidebilir- yaşamsal önem taşıyabilecek bu savunmalardan vazgeçme konusunda analist hastalara yardım etmek için çabalamalı mıdır? Ya da hastalarına kendi keşiflerinde eşlik mi etmelidir? Ki bu keşifleri sonucunda hastalar, örselenmenin getirdiği acı ve yasla karşılaştıklarında savunmalarından vazgeçebilir de vazgeçmeyebilir de. Çeşitli savunmaların kullanılması ve bu savunmaların sonucunda ortaya çıkan çözümlenmemiş yas, yas tutma yolundaki endişe ve acının büyüklüğünü yansıtır. Yaşamı hala anlamlı bulurken, yas tutma yetisi ve bir süre çaresizliğe katlanabilme kapasitesi bu kitapta anlatılan analitik çalışmaların amaçlarıdır.

Bu kitaptaki klinik bölümler acı ve yas tutmaya, en sonunda da daha bütünleşmiş ve tamamlanmış bir kendiliğe yapılan yolculuğu anlatmaktadır.

Klinik bölümlerin kısa özetleri aşağıdaki gibidir.

2. Bölüm —Sonsuza Dek Genç: Bu bölüm, bir hastanın, analizinin bitiş aşamasında gözlemlenen, manik savunmadan yas tutmaya giden yolculuğunu anlatmaktadır. Analizin bitiş aşaması, hem hastayı hem analisti, yaşamda ve psikanalizde her şeye güçlerinin yetmeyeceğiyle ve sınırları olduğuyla yüzleştirir. Bu konu, 14 yaşında bir kadın olguyla aktarılmıştır. Bu kadın, dünyaya üçüncü bir çocuk getirmek gibi zorlantılı girişimler aracılığıyla, hiç bitmeyecek bir gençlik ve ölümsüzlüğe ulaşmak için büyük çaba harcamaktaydı. Çocuğunun doğumu her şeye gücünün yeteceğine dair bir canlandırmaydı. Bu canlandırma hem iç hem de dış gerçekliği yadsımak ve yerlerini değiştirmek adına işlev görüyordu. Tartışma bölümünde, büyüme ve yaşlanma korkusunun hasta ve analist üzerindeki etkisi aydınlatılmış; yaşlanmanın ve ölümün yoğunlaştırdığı depresif bunaltıdan kaçınmak adına, analistin hastayla gizli bir işbirliği içine girme eğilimi hakkında bilgiler verilmiştir.

3. Bölüm —Sevgiye Özlem: Bu bölümde, içindeki duygusal ölümlük ve kendi kendini yok etmeye yönelik düşlemleriyle başa çıkmaya çalışan bir olgu incelenmektedir. Bu başa çıkma adına, kendini yaşama hissiyle doldurmak için, eşcinsel aşk ilişkileri ve bir cinsel terapi kliniğinde çalışmak gibi, cinselliğin çeşitli türlerini kullanmaktaydı. Analiz sırasında bu durum, hastanın analiste dokunmayı ve onun tarafından dokunulmayı talep etmesine dönüşmüş ve böylelikle analizin devamını tehdit etmişti. Analist hastanın isteklerine bir şekilde boyun eğmediğinde hasta, şiddet dolu ve tehlikeli bir tavır sergileme tehdidiyle ortaya çıkmaktaydı. Bu bölüm, böyle bir hastayla çalışan bir analistin içine girdiği çıkmazları göz önüne sermektedir. Bu olguda analist, hasta tarafından fiziksel bir dokunma olarak algılanan, sözel bir müdahale yapmıştır. Bu bölüm ayrıca böyle bir müdahalenin, analitik çalışmanın devamını ve hastanın manik savunmalarının derinlemesine çalışılmasını nasıl sağladığını göstermektedir.

4. Bölüm—Romanya ve Romanya'nın Çözümlememiş Yası: Bu bölümde, çözümlememiş yas konusu işlenmiştir. Terapistiyle aynı etnik kökenden gelen hastayla ilgili, göçün örseleyici bileşenleri derinlemesine çalışılmıştır. Bu çalışma, terapistin geldiği ülkeyle ilgili kendi bitmemiş yasıyla iç içe girmiştir. 4. bölüm, Romen toplumunun, kendi çözümlememiş yasında nasıl da kapana kısıldığını gözler önüne sermektedir.

5. Bölüm—Canlandırmadan Zihinsel Tasarıma: Bu bölüm, Soykırım mağduru ebeveynlerin geçmişinin yeni kuşaklar üzerindeki etkileriyle ilgilenmektedir. Çözümlememiş bir yas durumundan rahatsız olan, zarar görmüş bu

ebeveynler, öfke ve acı duygularını sıklıkla yeni kuşağa aktarır. Yeni kuşak da bu acı ve öfkeyi onların yerine yüklenmiş olur. Bu durum bir kuşağın tamamını ve bütün olarak toplumu etkilemiştir. Soykırım mağdurlarının çocukları, onlara ebeveynleri tarafından aktarılmış yastan kaçınmak için canlandırma denilen bir düzenek geliştirirler. Bölümde, bu canlandırma düzeneği araştırılmaktadır. Canlandırmanın ruhsal tasarımlara dönüşüm sürecini aktarabilmek için, olgudan bazı örnekler kullanılmıştır. Ancak böyle bir dönüşümün sonucunda yas çalışması başlayabilmektedir.

6. Bölüm—Örselenme, Esneklik ve Yaratıcı Eylem: Bir Soykırım mağdurunun çocuğunun analizinde örselenme, esneklik ve yaratıcı eylem arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu olguda esneklik; yeni kuşağın acıyı, suçluluğu ve annesinin ona bıraktığı yası kabullenme ve derinlemesine çalışabilme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Yaratıcı eylem, örselenme ve zorluğa karşı kullanılan en temel araçlardan biridir. Bunun yanında yaratıcı eylem, yeni kuşağın örselenmeye uğramış ebeveyni tarafından ona aktarılan acı dolu hislerin kabullenilmesinde ve derinlemesine çalışılmasında, kolaylaştırıcı bir araç olarak işlev görmektedir.

7. Bölüm—Ölmüş ve Sevilen Bir Çocuk Olmak: Bu bölüm, ebeveynlerinin her ikisinin de Soykırım'da çocuklarını kaybettiği bir hastanın ayrıntılı analizini sunmaktadır. Ebeveynleri onu ölen çocukları yerine koymuştur. Analizin merkezinde, kederli annenin ölmüş çocuğunu, hayatta olan çocuğuyla kurtarmaya ve yaşatmaya çalıştığı tümgüçlü düşlemi, bu düşlemin anne-çocuk ilişkisini nasıl etkilediği ve çocuğun kişilik yapısı üzerindeki etkileri vardır. Ayrıca, olgunun tartışma bölümü, terapistin karşı aktarımda yaşadığı güçlüklerin de altını çizmektedir. Burada terapist, hastayla aynı grubun üyesidir; o da hastasındakine benzer bir örselenme yaşamıştır.

8. Bölüm—Ben Kimim? Örselenme ve Kimlik: Bu bölüm, “Avrupa, Avrupa” isimli filmin psikanalitik bir açıdan gözden geçirilmesidir. Film, genç bir ergenin, Soykırım sırasında bir ülkeden diğerine ve bir kültürden diğerine, hayatını kurtarmak için kaçışını anlatmaktadır. Bu ergen, yıllarını seçkin bir Nazi Gençlik Okulu’nda geçirir, orada tam bir Aryan’dır. Bölüm, yaşamsal tehlike durumlarında yasin yok edilisinin yaşamda kalmaya ilişkin önemini ve hayatta kalmak için ödenen duygusal bedeli göz önüne sermektedir.

9. ve 10. Bölümler: Bu iki bölüm, manik savunmaların örseleyici dış gerçeklik sonucu güçlendiği ve analizin terörün gölgesinde zorlaştığı iki olguyu içermektedir. Her iki bölüm de, tehdit edici dış gerçeklik algısının, Soykırım örselenmesini bireylerde bilinçdışı bir şekilde nasıl da yeniden canlandırıdığını açıklamaktadır. Bu bireyler, Soykırım’dan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilen-

miştir. Bu yüzden böyle bir dış gerçeklik algısının İsrail toplumunun büyük bir çoğunluğu üzerinde etkisi vardır.

9. Bölüm—Kronik Krizlerde Analistin Rolü: Bu bölüm, kronik kriz zamanlarında analistin rolü ve paylaşılan yaşamsal tehlikenin analitik ikilinin her iki üyesi üzerindeki etkisiyle ilgilidir.

10. Bölüm—Soykırım Mağdurlarının Terörün Gölgesindeki Çocukları: Bu bölümünde, dışarıdan gelen örseleyici uyaranların gerçeklik algısı ve Soykırım mağdurlarının çocuklarının savunmaları üzerindeki etkisine odaklanmaktadır.

1. ACI VE YASA KARŞI OLUŞTURULAN SAVUNMALARIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Yas ilk olarak depresyon ve melankoli ile ilgili makalelerde ortaya çıkan bir kavramdır. Freud (1917) ve Abraham'ın (1924) çalışmalarından başlayarak birçok farklı biçimde tanımlanmıştır. Yasla ilgili en karmaşık ve şimdiye kadar tam olarak ortaya konmamış konulardan biri de normal ve hastalıklı yas arasındaki ayrımdır (Volkan, 1981). Bu konuya atıfta bulunan Grinberg'e göre, bu yas türleri üzerine çalışan psikanalistler de her iki duruma özel etkenleri tam olarak ortaya koyamamışlardır (1992). Hatta bu durumları tanımlamak için kullanılan terimler bile anlaşmazlığı artırmıştır. Bazı yazarlar "yas tutma"¹ terimini sağlıklı bir durum için kullanmakta ısrar ederken, "kayıptan sonra gelen keder"² terimini de normal kabul edilen tepkiler için kullanmaktadır. Başkaları ise yas tutmayı, kayıpla sağlıklı bir biçimde başa çıkma süreci için; "matem"³ terimini de daha kasvetli ve sağlıklı bir tepki için kullanmaktadır. Bowlby kayıpla ortaya çıkan kederin sadece öznel safhalardan oluşan bir diziyi işaret ettiğini vurgulamaktadır; bu safhalar kaybın arkasından gelmekte ve yas tutma sürecine eşlik etmektedir (1961). Ona göre yas tutma, nesne kaybının sebep olduğu tüm psikopatolojik süreci kapsamaktadır.

Bu kitaptaki yas tutma konusu, patolojik savunmaların üstesinden gelmeyi ve yetişkin kişilik özelliklerinin oluşturulmasındaki yolu tıkayan geriletici öğelerden kurtulmayı içermektedir. Birey; kayıp ve matem, yaşlanma ve ölüm, baskı ve örselenme ile karşılaştığında bu gelişim yolu tıkanmaktadır. Yas tutmada benliğin birçok işlevi rol alır. Bu işlevler arasında bireyin tutumları ve savunmaları da bulunmaktadır.

Öncelikle yaygın ve tam olarak açıklığa kavuşmamış bir kavram olan, yasla beraber gelen ruhsal acıyı, ardından da acı ve yastan sakınmak için kullanılan çeşitli savunma düzeneklerini irdeleyeceğim. Ruhsal sağlığa giden yolculuk, savunma düzeneklerini derinlemesine çalışmayı gerektirmektedir. Yas tutmanın eksikliğinin sonucunda, yaşamın erken dönemindeki içsel nesnelere bağlı kalırız. Bu nesneler engelleyicidirler ve çoğunlukla savunma amacıyla idealleştirilmişlerdir. Bu, yasları tutulmamış parçalar genellikle bastırılmaktadırlar, içlerinde içsel nesneleri ve kendiliğin bu nesnelere bağlı yönlerini barındırırlar. Böylece birey tükenir ve bireyin kendisiyle ilgili bilgisi zayıflar.

Klinik örneklerle anlatılan savunma düzeneklerini, hem eski ve hem de güncel yazına dayanarak gözden geçireceğim. Bu savunma grupları (1) manik

¹ mourning

² grief

³ bereavement

savunma, (2) canlandırma, (3) yadsıma ve (4) onarıcı savunmalardır. Bu kitabın amacı savunmalar hakkında kapsamlı bir gözden geçirme yapmak değil, çeşitli olgu çalışmalarının bu savunmalarla ilgili anlayışımızı nasıl derinleştirebileceğini göstermektir.

RUHSAL ACI

Erken dönem psikanaliz yazınında ruhsal acıyla ilgili çalışmalar yok denecek kadar azdır. Freud konuyu psikanalitik yazına *Seelenschmerz* (ruhun acısı) başlığı altında sokmuştur (1926). Çıkış noktası annesi için ağlayan bir çocuktur. Freud ruhsal acı durumunu, bedensel bir yaralanmaya ve beden parçalarının kaybına eş bir durum olarak görmüştür.

Freud ruhsal acıyı fiziksel acıya benzer bir konu olarak görmüştür. “Bilimsel Psikoloji Projesi”nde ileri sürdüğü görüşe göre, böyle bir acı, zihne zarar veren uyarılardaki gözle görülür bir artışın sonucudur. Böylece koruyucu kalkanın “sürekliliğinde bir hasar” meydana gelmiş olur (1950, s. 307). “Yas ve Melankoli”de Freud, acıyı nesne kaybıyla ilişkilendirmiş ve melankoliyi “açık bir yara”ya benzetmiştir (1917, s. 253). Bu yararlı açıklamaları daha sonra “Ketvurmalar, Belirtiler ve Kaygı”da tekrar kullanmıştır. Bu eserinde ruhsal acının kaynaklarına dair ortaya koyduğu nesne-ilişkili hipoteziyle ekonomik açıklamaları arasında bir bağ kurmuştur (1926, s. 169-72). Freud; kaybedilmiş nesne üzerinde yoğunlaşan özleme yatırılan libidinal enerjiyi ve bunun yarattığı kaygıyı, bedenin hasar görmüş parçasına yatırılan ve acıya neden olan libidinal enerjiye benzetmiştir. Bu ruhsal süreç uzar durur ve durdurulamaz ise ruhsal bir çaresizlik durumu yaratır. Bu çaresizlik, aşırı acıdan kaynaklanan çaresizliğe benzer ve nesne kaybının acı dolu doğası ortaya çıkar (Freud, 1926, ek C).

Weiss aynı görüşü devam ettirmiştir. “Bildiğimiz gibi sevilen nesneler benliğe libidoyla bağlı hale gelir, sanki ona ait parçalarıymış gibi. Eğer ayrı düşerlerse benlik bir parçası koparılmışçasına tepki verir.” (1934, s. 12).

Grinberg de fiziksel ve ruhsal acı arasındaki bağlantıya değinmiş, fakat bu durumu nesne ilişkileri teorisi açısından ele almıştır (1964). Nesne kaybı için yas tutulduğunda ortada bir acı varsa, acının sebebinin, bilinçdışı fantezide bu kaybın beden benliğine yapılmış bir saldırı gibi algılanması olduğuna inanmıştır. Bu saldırı fiziksel acıyı doğurur ve ardından da ruhsal acı olarak hissedilir.

Joffee ve Sandler nesne kaybına bağlı ruhsal acının farklı bir yönüne dikkat çekmiştir (1965). Ruhsal acıyı, gerçekteki durum ile ideal iyilikte olma durumu arasındaki açık olarak kabul etmişlerdir. Sevilen nesne kaybedildiğinde

sadece gerçekteki nesneyi kaybetmeyiz, o nesnenin bizdeki tamamlayıcı uzantısı olan parçayı ve bu parçayla çok yakından ilişkili olan iyi olma durumunu da kaybederiz.

Pontalis de ruhsal acıyı nesne kaybıyla ilişkilendirmiştir. Nesnenin, geri dönüşü olmayacak bir biçimde kaybedilmesi, fakat sonsuza dek akıldan çıkmayacak olması, gerçek acının kaynağıdır. “Acı olan yerde, kaybedilmiş nesnenin yokluğu vardır; gerçekteki, kendini hissettiren nesne eksiktir.” (1981, s. 90).

Akhtar; Kahn (1979), Joseph (1981) ve Kogan’ın (1990) bu konuda yaptığı çalışmalara dayanarak, ruhsal acı kavramını şöyle özetlemektedir: “Kendilikte beliren ve kelimelere dökülemeyen bir parçalanma hissi, belli belirsiz var olan ve başkalarına aktarılması zor bir özlem ve ruhsal çaresizlik hissidir. Bu his genellikle önemli bir nesne kaybını veya nesnenin kişinin anaklitik ihtiyaçlarını gidermeyi birden bire kesmesiyle başlar.” (2000, s. 229).

ACI VE YAS TUTMAYA KARŞI KULLANILAN SAVUNMALAR

Schafer’e göre (1968, 1976) savunmaların anlamlı bir içeriği vardır; bu içerik kişinin kendilik ve nesnelerle ilgili arzu ve düşlemlerini içermektedir. Savunmalar bilinçdışı bir biçimde kasıtlı ve karmaşık eylemlerdir ve tatsız duygulanımları uzaklaştırma amacındadırlar.

Acı ve yastan kaçınma ve kontrol etme amacıyla olan birçok savunma vardır. Bu savunmalar sağlıklı ya da sağlıklı sonuçlar doğurabilir. Savunmanın sonuçları geçici olabilir, bireyin genel ruhsal ekonomisinden ve dışsal etkenlerden etkilenirler. Joffe ve Sandler; haksızlığa karşı öfkelenmeyi, ülküleştirme-den uzaklaşmayı ve bireyleşmenin artmasını, acıya verilen sağlıklı yanıtlardan; umutsuzluk ve çaresizlik hissini ise sağlıklı yanıtlardan saymıştır (1965).

Farklı alt bölümlerde irdelenen savunmalar; manik savunma, canlandırma, yadsıma ve onarıcı savunmadır.

a. Manik Savunma

Manik savunma, kitabın çeşitli alt bölümleri arasında bağ kuran ortak bir konudur. Bu konuyu kısaca gözden geçireceğim.

Freud (1917) manik savunmayı depresyondan kaçınma olarak açıklamıştır, fakat bu savunmayı pekiştiren öğeleri ayrıntılı bir biçimde ortaya koyan Klein olmuştur (1935). Bu konuyla ilgili anlayışı geliştiren de Winnicott’dur (1935). Psikiyatri ve psikanaliz camiasının genelinde bu konuya çok az ilgi gösteril-

miştir. Güncel yazında birçok atıf yapılmış olmasına rağmen sadece birkaç yazar (Ogden, 1986; Burch, 1989; Grinberg, 1992; Akhtar, 2001) konuyu kapsamlı bir biçimde araştırmıştır.

Freud (1917) melankolinin en ilginç yönünün maniye dönme eğilimi olduğuna dikkat çekmiştir. Görünüşe göre böyle bir durumda benlik, nesne kaybına egemen olduğunu ve katlanmak zorunda olduğu acıdan kurtulduğunu farz etmektedir. Sonra da benlik için tehlikeli, zulmedici ve saldırgan hale gelen nesneleri denetlemek ve onlara egemen olmak için her şeye gücünün yetebileceğiyle ilgili düşlemlerini kullanmaya çalışır. Benlik burada zarar verdiğini hissettiği nesneleri kurtarmaya ve onarmaya çalışır.

Klein (1935) manik savunmayı, benliği depresif ve paranoid kaygılardan koruma amacı taşıyan zihinsel düzenekler kümesi olarak tanımlamıştır. Manik savunmanın birçok biçimini açıklamış ve bu terimi genellikle çoğul olarak kullanmıştır. Klein manik savunmayı temel olarak, erken depresif konumdaki suçluluk duygusunun verdiği büyük acıdan kaçınma girişimi olarak açıklamıştır. Bu savunma gerçekten de birçok savunmanın bileşkesidir. Söz konusu savunmalar arasında ruhsal gerçekliği inkâr etmek de vardır. Bu yüzden, sevilen ve içselleştirilen nesnelerin önemi de inkâr edilir. Bu, sevilen nesneleri küçültücü bir harekettir, böylece bu nesnelerin kaybı önemli bir olay olarak algılanmaz ve birey zaferiyle övünerek, her şeye gücünün yetebileceği hissiyle bütün işleri yoluna koymuş olur. Böylece benlik, “ona ait bütün nesnelere egemen olmak ve onları denetlemek için durmadan çabalayacak”, bağımlılıktan ve olası kayıplardan kaçınacaktır (1935, s. 277).

Klein’a göre manik savunmanın bileşenleri tümgüçlülük, yadsıma ve ülküleştirirmedi.

Tümgüçlülük maninin temel özelliğidir. Bu özellik, nesneleri denetlemek ve onlara egemen olmak için kullanılır. Böylece ayrılık ve haset hislerinden uzak durulur. Tümgüçlü savunmalar kendilik ve nesne tasarımları arasında karışıklığa sebep olabilmekte ve bu karışıklık tümgüçlü narsistik nesne ilişkileri ile kendini belli etmekte (Rosenfeld, 1987), bitmeyen bir narsisizme yol açmaktadır (Segal, 1983). Manik savunmanın etkili olmasını sağlayan tümgüçlülük yanılsaması, tümgüçlü düşlemlerden kaynaklanmaktadır. Bu düşlemler çocuğun iç dünyasının temel bileşenleridir. Nesnenin düşlem içinde yıkılması, çocuğa olumsuz deneyimlerle baş edebilme ve saldırganlık dolu uyarılara katlanabilme düzeneklerini kazandırır. Klein, kişinin manik savunmayla kendi iç nesnelerini yok edebileceğine dikkat çeker, fakat birey tümgüçlü olduğu için, bu nesneleri istediği an yaşama döndürebilmektedir (bu durum “bekleme halindeki yaşam” düzeneği olarak adlandırılır). Ayrıca çocuğun tümgüçlülük hisleri, saldır-

ganlık sona erdikten sonra düşlem içinde gerçekleştirebilecek son bir onarımı da mümkün kılmaktadır. Klein; nesnelerin önemini yok saymayı, küçültmeyi ve nesneleri kötülemeyi manik savunmanın özel bir yönü olarak kabul etmektedir. Sonuç olarak benlik nesnelerle bağlantısını kısmen koparsa da aynı zamanda onlara özlem duymaktadır.

Yadsıma terimi, özel olarak ruhsal gerçekliğin inkârı anlamına gelmektedir. Bireyin başkalarına bağımlı olmasının farkındalığını ve ayrıca bu bağımlılıktan kaynaklanabilecek acı çekme ve zulüm görme deneyimlerine dair korkusunu hafifletme işlevi görmektedir. (Bu savunmayı aşağıda daha ayrıntılı bir biçimde irdedeceğim).

İdealleştirme, çifte değerliliğin taşıdığı acıyı önlemeye yardım eden bir düzendir. İyi hisleri kötü hislerden ayırmak için yapılan paranoid bir geri çekilme eylemidir. Bu amaca ulaşmak için nesnenin iyi yönleri kötü yönlerinden ayrılır; ideal ve zulmedici olmak üzere iki ayrı nesne yaratılır. Ortada “tümüyle iyi” bir dünya ve kendilik algısı vardır ve ülküleştirme bu algıyı inatla sürdürür. Devam eden süreçte bu algı, gerçekte ya da düşlemede, başkalarına zarar vermiş olmanın suçluluğuna karşı kişiyi savunur.

Bahsi geçen bu üç düzendir birbiriyle ilişki içindedir. Rosenfeld’e göre, “İyi nesnenin idealleştirilmesi çok tipiktir. Böylece bu nesne zulmedici nesneden olabildiğince uzak tutulur ve onunla karışması önlenmiş olur. Bu savunma işlemi yadsıma düzeneği ile birleştirilir ve sonrasında tümgüçlülükle desteklenir: yani kötü nesnelerin varlığını tamamıyla inkâr edebilecek düzendir tümgüçlü yadsımadır. Bilinç dışında bu süreç, rahatsız edici nesne ilişkisini bütünüyle yok etmekle eşdeğerdir. Bu yüzden gayet açıktır ki böyle bir düzendir sadece kötü nesnenin inkârını değil, aynı zamanda benliğin nesneyle ilişki içindeki bölümünün inkârını da barındırmaktadır.” (1983, s. 262).

Winnicott manik savunmayla ilgili anlayışı daha da geliştirmiştir; böyle bir savunmanın amacının “duygusal gelişimin beraberinde getirdiği depresif kaygıyı inkâr etmek” olduğunu belirtir, “Bu kaygı, bireyin içgüdüsel deneyimlerinden ve düşlemlerindeki öfkesi yüzünden suçluluk duyma ve bunların sorumluluğunu kabullenme kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Söz konusu düşlemler bireysel deneyimlere eşlik ederler.” der (1935, s. 143-44). Bu konuda Winnicott’un önemli katkısı, bireyin iç gerçekliğine tam bir önem vermemesini manik savunmaya bağlamasıdır. Bu önem vermeme iç gerçeklikten bir kaçıştır; özellikle de bu gerçeklik içinde depresif kaygıyı veya yas tutmayı barındırıyorsa. Manik savunmanın kullanıldığı bir durumda yas tutma gerçekleştirilemez.

Winnicott manik savunmaların dört bileşenini altını çizmiştir:

1. İç gerçekliğin reddi,
2. İç gerçeklikten dış gerçekliğe kaçış,
3. Canlılığın askıya alınması,
4. Depresif duyguların tersine döndürülmesiyle depresyon duyumunun yadsınması.

İç gerçekliğin reddi, içselleştirilmiş kötü nesnelerin yok sayılmasını içerir; bu durum daha da genelleşebilir ve iyi iç nesneler de reddedilebilir. “Normal ve değerli bir yaşam süren birçok insan, kendi içindeki en iyilerin kaynağının kendisi olduğunun farkında değildir” (s. 133).

İç gerçeklikten dış gerçekliğe kaçış, bazı tümgüçlü düşlemleri içermektedir. Bu düşlemlerin asıl ortaya çıkma sebebi iç gerçeklik değil, iç gerçekliği kabul etmek istememidir. Düşlem, iç ve dış gerçeklik arasında arabuluculuk işlevi görür. Acı dolu bir iç gerçeklikten kurtulmak için dış gerçekliğe kaçmak, aşırı derecede ölüm korkusu ve cinselliğin sömürülmesi biçimlerini de alabilmektedir (2. ve 3. olgularda açıkladığım gibi).

Canlılığın askıya alınması, kötü iç nesnelerin tümgüçlü bir biçimde kontrolü anlamına gelir. Böyle bir durum ayrıca iyi ilişkileri de yok edebilmektedir. Sonuç olarak birey kendini iç dünyasında ölü hissedebilmekte ve dünya ona duygusal açıdan bir çöl gibi görünebilmektedir.

Depresif duyguların tersine döndürülmesi ve güvende olmak için yerlerine bu hislerden daha büyük karşıtlarının konması manik savunmanın önemli bileşenlerindendir.

Yas ve suçluluk üzerine yaptığı kapsamlı araştırmasında Grinberg, manik savunmanın özellikle depresif kaygının çok yoğun olduğu zamanlarda kullanıldığını öne sürmüştür (1992). Grinberg bölmeyi de manik savunma düzenekleri (yadsıma, tümgüçlülük, ülküleştirme) arasına katmıştır. Ona göre manik savunma, paranoid-şizoid konumda görülen tüm savunmaları kapsamaktadır. Ayrıca bu savunmalar ruhsal gerçekliğe ve depresif deneyime karşı güçlü ve bütünleşmiş bir sistem biçimini almıştır. Nefret, suçluluk, umutsuzluk, onarılma ihtiyacı, çifte değerlilik ve benzeri durumların tümü manik savunma aracılığıyla inkâr edilmektedir.

Güncel psikanalizde manik savunmayla ilgili farklı bir görüş de Ogden’e aittir. Ogden, manik savunmayı gelişimin olağan bir parçası olarak kabul etmektedir. Çünkü nesneye olan bağımlılıktan kaynaklanan acı ve yine o

nesneye olan gereksinim arasındaki çatışma her zaman var olacaktır. Manik savunmayı, “hem paranoid-şizoid konumdaki hem de depresif konumdaki ruhsal düzenin öğelerini birleştiren bir arada kalma fenomeni” olarak tanımlamıştır (1986, s. 84). Herkesin zor zamanlarda, değişen seviyelerde olmak üzere bu savunmaya başvurduğunu öne sürmüştür. Bağımlılık gereksinimleri gerçekliğin kabullenilemez bir parçası olduğunda, bu savunma harekete geçirilir. Bu savunma benliğe, tümgüçlülük veya öz yeterlilik yanılmasıyla geri dönmektedir. Kişiler arasında ortaya çıkan, güven duymayı engelleyen yoğun olumsuz deneyimler, nesneye olan bağımlılığı hem çok azap verici hem de son derece tehlikeli ve güvensiz hale getirmektedir. Bu dayanılmaz duruma ancak, devam etmekte olan manik savunma güvencesiyle katlanılabilir; bu savunmayla bağıllık ansızın yadsınır.

b. Canlandırma

Bu kitapta canlandırma düzeneğini, Soykırım örselenmesinin kuşaklar arası aktarımında olduğu haliyle inceledim. Soykırım örselenmesi da yine bu kitapta işlenen başka bir konudur. Canlandırma, tipik olarak Soykırımdan kurtulanların çocukları tarafından, ailelerinin onlara aktardığı acı ve suçluluğun yüküyle başa çıkabilmek için kullanılmıştır (bkz. olgu 5, 6, 7, 9 ve 10).

Çatışmayı dışa vurma amacı taşıyan canlandırma, eyleme dökülen yansıtma- dan temel almaktadır (Hinshelwood, 1991). Freud *yansıtma* terimini suçlular tarafından ortaya konan yasadışı davranışları açıklarken kullanmıştır. Ona göre suçlular, bilinçdışı bir suçluluk duygusundan ötürü böyle bir canlandırmayı eyleme koymaktadırlar (1916). Klein tarafından tanımlandığı üzere yansıtma, “tehlikeleri ve kötülükleri def ederek, kaygının üstesinden gelmesinde benliğe yardımcı olan” bir düzeneğdir (1946, s. 6). Klein yansıtmayı, dış nesneler üzerinden tüketilen içsel çatışmaları dışa vurmada önemli bir düzenek olarak görmüştür.

Daha yakın tarihli yazma bakarsak Renik’in (1990) çalışmalarını görürüz. Renik, arzulu düşlemleri bilinçdışı ve inatçı bir çaba olarak görmektedir. Bu çaba, ulaşılamayan amaçları sihirli bir biçimde elde etmek içindir ve böylece depresif duygulanımlardan korunma sağlanacaktır. Renik, depresif duyguların yeni ve ulaşılabilir amaçların oluşturulmasıyla birlikte, ulaşılamayan amaçlardan vazgeçmeyi sağladığını öneren Dorpat’a (1977) ters düşmüştür. Renik, depresif duygulanımın birçok uyumsuz tepki yarattığını ileri sürmüştür. Ona göre gerçekçi olarak ulaşılamaz olsalar bile amaçlardan vazgeçilmez. Renik, düşlemlerin canlandırılmasıyla bireyin, ulaşılmaz amaçlarla ilişkili çaresizlik hisleriyle savaştığını düşünmüştür.

Gerçek yaşamdaki canlandırma ve düşlemdaki canlandırma arasında bir ayrım yapmak istiyorum; Soykırımdan kurtulanların çocuklarındaki durumu incelediğimizde de böyle bir ayrımı görmekteyiz.

Gerçek yaşamda canlandırma (Bergmann tarafından somutlaştırma olarak da adlandırılmıştır [1982]) Bergmann tarafından tanımlanmıştır. Soykırımdan kurtulanların çocuklarında görülen bir zorlantıdır. Tanıma göre, bu insanlar ailelerinin deneyimlerini, kendi yaşamlarındaki somut eylemlerle tekrar oluşturmak zorunda hissederler. Bu canlandırma geçmişten gelen örseleyici anıların dışı vurumunu yansıtmakta ve “yas yerine geçen” bir düzenek olarak işlev görmektedir. Beşinci olguda canlandırma konusunu Soykırımla doğrudan ilişkisi açısından ele aldım; canlandırmayı, hem seansta hem de seans dışında eyleme koymanın niteliklerini taşıyan genel bir terim olarak tanımladım.

Düşlemde canlandırma ise çocuk, ailesini anlamak ve onlara yardım etmek için sonsuz bir çaba içindeyken, örseleyici deneyimi ve ona eşlik eden etkileri düşlemden tekrar yaratırken oluşur (Auerhahn ve Prelinger, 1983; Laub ve Auerhahn, 1993). Böylece çocuk, “ebeveynin bilinçdışı düşlemlerindeki filmin başrol oyuncusu olur. Bu düşlemler hemen her zaman, narsisistçe bir mücadelenin sadistçe çarpıtılmasıdır. Söz konusu mücadele, ebeveynin geçmişindeki nesneler karşısında yaşamda kalabilmesi içindir.” (Metcalf 1977, s. 259). Ebeveyn ile yeni kuşak arasında paylaşılan düşlem, ebeveynin ruhsal olarak yaşamda kalmasını sağlar ve ebeveynlerin örseleyici geçmişlerine dair acının ve yasin yükü altında ezilmelerini önler.

Ebeveynin örseleyici geçmişini gerçek yaşamda veya düşlemden canlandırılma zorlantısının merkezinde, yas tutmayı engelleyen başka bir düzenek daha bulduk. *İlkel özdeşim* denilen bu düzenek (Freyberg, 1980; Grubrich-Simitis, 1984; Kogan, 1995, 1998) benzersiz bir özdeşim kurma biçimidir. Burada çocuk, ebeveyniyle tamamen özdeşleşir ve ebeveynin geçirdiği örselenmeyi üstüne alır. Ebeveyninin duygularını tamamen özümsemiş haldeki yeni kuşak; yas ve suçluluğun ebeveynine verdiği ağırlığın yüklenicisi olur. Yeni kuşak, böyle bir ağırlığı çoğunlukla farkına varmadan yüklenir; bu da ayrı bir kendilik hissinin kaybına ve zarar görmüş ebeveyn ile kendisi arasındaki ayrımı kaybetmesine neden olabilir. Bu durum, sağlıklı yas tutma sürecinde yer alan özdeşleşmeye benzemektedir. Freud’a göre bu özdeşim sırasında yas tutan kişi, kaybettiği nesnenin yasını tutmaktan kaçınır (1917). Bu kaçınma, bir düşlemlerle sağlanır. Bu düşlemden, kişi ya kaybedilmiş sevilen nesnenin kendisidir ya da o nesne kişinin kendisi haline gelir, böylece meydana gelmiş olan facia büyüsel bir biçimde önlenmiş olur (Abend ve Porder, 1986).

c. Yadsıma

Birey; yaşlanma ve ölüm, kayıp ve matem, stres ve örselenmeyle karşılaştığında, yadsıma başvurulana temel savunmalardan biridir. Kitapta bahsedilen tüm olgularda bu savunma çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir. Psikanalitik uygulamada yadsıma, acı verici ya da keyifsiz düşüncelere, etkilere ve algılara karşı ortaya konan bir savunma olarak tanımlanmıştır.

Yadsıma her zaman, içinde bulunulan duruma göre birçok anlam ve çağrışımı içeren karmaşık bir kavram olmuştur. Sözlük anlamının –“hayır deme eylemi”– yanında *yadsıma* terimi ve eşanlamlıları olan *kabul etmeme* ve *kendini kandırma* ile beraber savunmacı davranışların gerçeği tanımayan yanına işaret etmektedir ve kendi başına ayrı bir savunma düzeneği değildir (Dorpat, 1987; Fingarette, 1969; Hilgard, 1949; Weisman, 1972).

Yadsıma düzeneğini ilk tanımlayan Freud’dur (1923). Psikanalitik tedavi sırasında edindiği bilgileri kullanarak bir varsayımda bulunmuştur. Bu varsayıma göre, kızlarda penisin olmadığına tanık olmuş bazı küçük erkek çocuklar, kendi duyularıyla elde ettikleri kanıtları reddetmekte ve sonrasında kızlarda penis olduğunu gördüklerini hayal etmektedirler. Bu savunma eylemini “yadsıma” (ya da “kabul etmeme”) olarak tanımlamıştır.

Erken psikanalizde yadsımayla ilgili, Sigmund Freud (1940) ve Anna Freud (1936) tarafından ortaya konan düşünceler yadsımanın çerçevesini dış gerçekliğin inkârıyla sınırlamıştır. Yadsımayla ilgili bu kısıtlı görüşe birçok kişi karşı çıkmıştır. Klein yadsımayı manik savunmanın önemli bileşenlerinden biri olarak görmüştür; özellikle de zihindeki bir gerçekliğin veya ruhsal gerçekliğin inkârını (1935). Aynı biçimde Hartmann (1964), Jacobson (1959), Lewin (1950) ve Waelder (1951) da kaygı, suçluluk ve öfke gibi birçok duygulanımın inkârını tartışmış ve iç gerçekliğin de inkâr edilebileceğini öne sürmüşlerdir. Dorpat, farklı bir bakış açısıyla, yadsımanın tutarsız ve çelişkili davranışların oluşmasında yer alan çok önemli bir savunma eylemi olduğunu belirtmiştir (1979).

Yadsımanın uyumu artırıcı bir yönü de vardır (Klein ve Kogan, 1989). Ağır örselenme zamanlarında Soykırımdan kurtulanlar tarafından kullanılmıştır (bkz. olgu 8). Ayrıca kronik krizler sırasında da yadsımadan yararlanılabilmektedir (bkz. olgu 9 ve 10).

Birçok olguda gösterildiği üzere bu savunmanın titizlikle irdelenmesi, hastanın acı ve yasla bağlantı kurabilmesini ve bunları derinlemesine çalışabilmesini sağlamaktadır. Bu da sonuçta, benliğin hem dış hem de iç gerçekliğe tekrar uyumunu getirmektedir.

d. Onarıcı Savunma

Klein “onarmayı” yapıcı ve yaratıcı dürtülerin en güçlüsü olarak görmüştür (1920). Ona göre onarım, saldırganlığın etkilerini düzelteren bir düşlemdir ve yaratıcı eylemleri harekete geçirme amacındadır (Klein, 1929). Bu süreç yüceleştirmeden farklıdır. İlk kez Freud tarafından ortaya atılan bir terim olan yüceleştirme (1908) ise cinsel uyarıların karmaşık ve yaratıcı becerilere dönüşmesidir.

Yaratıcılık, acı ve yasa karşı bir savunma olabilir. Ella Freeman-Sharpe’ın “Saf Sanat ve Saf Bilim” isimli makalesinde (1935) vurguladığı düşüncesine göre, yaratıcılık temel olarak iyi bir deneyime sebep olmaktadır. Bu iyi deneyim, ruhsal ve fiziksel açıdan ahenk, düzen ve ritim ile ilişkilidir. Aynı zamanda yaratıcılık, saldırganlık, acı ve kedere karşı bir zaferi simgeler.

Yaratıcılık eylemi, ruhsal acının köken aldığı ve yerleştiği en derin katmanlara doğrudan ulaşabilir. Yaratıcılık bilinçdışından konuşur, ruhun kelimelere dökülmemiş alt katmanlarının düşüncelere aktarılmasını ve zihinselleştirilmesini kolaylaştırır. Yaratıcı eylem bir miktar kendi kendini tutmayı, taşımayı, kucaklamayı; yanılmalı ama tümgüçlü bir biçimde nesnelerin yönlendirilmesini ve acıya karşı belli bir egemenliği içerir (Cooper, 1988, s.125). Acıya karşı kazanılan bu egemenlik, kişinin “chekeceği acının dozunu kendisinin belirlemesi” ile elde edilir ve bunun içinde acıya karşı yaşamda kalmak da vardır. Ruhsal acının sık karşılaşılan bir nedeni olan nesne kaybı ile yaratıcılık arasındaki ilişki çok ilgi çekmiştir (Pollock, 1975, 1977; Hamilton, 1969, 1976, 1979). Yaratıcılığın bir ifadesi olarak şairlik, benliğin ruhsal acıyı yönetme ve bu acının yasını tutma çabasında önemli bir yere sahiptir (Akhtar, 2001).

Bu kitapta yaratıcılığın işleviyle iki farklı açıdan ilgilendim:

1. Nesneyi ve kişinin kendisini onarım girişimi olarak yaratıcılık:

Klein’ın yukarıda belirtilen görüşüne göre, çocuk kendi nefretinin ve düşmanlığının sevilen nesneye zarar verdiğine inanır ve artık bu nesneyi onarmak zorundadır. Grinberg bunu temel alarak ve kendi deneyimlerine dayanarak yaratıcılık için; “yıkık dökük bir halde olduğu hissedilen sevilen nesnenin tekrar yaratılmasıdır... Bu, harabe halindeki iç dünyanın ve benliğin tekrar yaratılmasıdır.” der (1992, s. 233). Chasseguet-Smirgel yaratıcılıkla ilgili farklı bir görüş ortaya koymuştur (1984). Chasseguet-Smirgel’e göre iki ayrı onarım türü vardır. Bunlar birbirine tamamen zıt iki ayrı yaratıcı eylemle kendini göstermektedir: biri benliği zenginleştiren, dolduran ve tamamlayan (ve

suçluluk duygusu oluşturabilen); diğeri ise temel olarak nesneyi onaran yaratıcılık. Bu kitapta kullandığım olgulardan birinde Chasseguet-Smirgel'inkinden farklı bir bakış açısını göstermekteyim. Bana göre, zarar görmüş nesnenin düzeltilmesi ve kendiliğın onarılması gerçekte birlikte iş görmektedir (olgu 7).

2. Acının içsel kaynağını araştıran yaratıcılık:

Terapi sırasında böyle bir yaratıcı eylem, hastanın iç dünyasına dair bilgileri aktarmaya yardım eder. Böylelikle kendiliğe karşı empatiyi artırır ve yas tutmayı kolaylaştırır (bkz. olgu 6).

I. BÖLÜM

BİREYSEL YASIN

ÖNÜNDEKİ ENGELLER

2. SONSUZA DEK GENÇ

Bilinçdışında herkes kendi ölümsüzlüğüne inanır.

—Freud 1915, s. 289

Bu olguda, manik savunmadan yasa giden zorlu bir yolculuğu inceleyeceğimiz. Hem analistin hem de hastanın çıktığı bu yolculuğu, analizin sonlanma aşamasında ve sonrasında görüldüğü şekliyle ele alacağım. İncelememi, analist ve hastanın, analizin sonlanması ve “analitik hedefler” için farklı bakış açılarına göre yapacağım. Analiz, hastanın manik savunmalarıyla girilen bir mücadeleden oluşmaktadır. Bu savunmalar iç gerçekliğin reddi ve tümgüçlü bir girişimle bu gerçekliğin yerine bazı sanrılı düşlemlerin konulması gibi olabilmektedir. Hasta kendini söz konusu bu düşlemleri canlandırmak zorunda hissetmektedir.

Olgu çalışması otuz sekiz yaşındaki bir kadınla ilgilidir. Bu kadın, analizi sırasında partenojeneze, yani bir erkek olmaksızın çocuk doğurma isteğine, kadar giden çifte cinsiyetli olma arzularını açığa çıkardı (Deutsch, 1933; Fast, 1979). Yıllardır sağlıklı bir hamilelik geçirememiş olma ve canlı bir bebek sahibi olamama engeline rağmen, tedavi sırasında bu durum, fark etmek zorunda kaldığı psikotik bir saplantı haline geldi.

Hastadaki ölüm duygusunu yatıştırmanın yanında, nefret ve yıkım duygularının üstesinden gelmek için ruhsal açıdan oldukça büyük bir çalışma gerekti. Analizdeki duygusal deneyim, hastanın içindeki anne tasarımını derinlemesine çalışmasını sağladı. Bu tasarımla birlikte, kızgın ve yıkıcı olan içe atılmış bir nesne tasarımı ile kurduğu özdeşim de çalışıldı. Uzun ve acı dolu analitik bir yolculuktan sonra içinde yaşam verici bir şeyler hissedebildi ve kendini doğurgan bir anne ile özdeşleşebildi. Bu özdeşim, gebeliği ve doğurmayı kolaylaştıran bir psişik etkendi.

Analizin görünürdeki olumlu sonucundan yola çıkarak bazen kendime şu soruyu soruyorum: ölüm korkusuyla ve ruhsal acıyla zorlu bir mücadele vermiştik; peki bu mücadele bir çocuğun doğmasıyla gerçekten de taçlanmış oluyor muydu? Bizim –hem hastanın hem de analistin– durumu kabul ettiğimiz üzere, bu sonuç hastadaki yaşam verici gücün bir ilanı mıydı? Ya da bu sorunsuz gebelik –bir eş olmaksızın çocuk sahibi olmak– hastanın kendi içindeki yas ve acıdan kaçınmasını sağlayan “manik bir savunma” mıydı? (Klein, 1935; Winnicott, 1935; Akthar, 2001) Bu olgudaki psişik değişiklik gerçek miydi, yoksa bir yanılsama mıydı?

OLGU

a. Tümgülü Ama Yardıma Muhtaç Çocuk

Bahsi geçen olguyu aktarmak için analizden bazı alıntılar yapmadan önce, hastanın tanıtmak ve ilk görüşmemizin küçük bir özetini sunmak istiyorum. Dina bir bilim insanıydı, ikinci evliliğini yapmış, iki çocuk annesi bir kadındı ve yardım arayışındaydı. Bu arayışın nedeni yakın zamanda ortaya çıkan felç edici bir panik hissi ve izlendiğine, özel yaşamına girildiğine dair sanrıya yakın deneyimleriydi. Hastam panik hissiyle ilgili senaryoyu kolaylıkla anlattı. Birisi, bir adam elbette, onu pencereden gözetlemekte; eve girmeyi, ona tecavüz edip onu öldürmeyi planlamaktaydı. İlk kaygı atağı geldiğinde mutfakta gezinmekteydi, çıplaktı, gece yarısıydı ve biraz önce kocasıyla sevişmişti. Ardından akşamları evde yalnız kalamamaya veya hava karardıktan sonra yalnız başına araba kullanamamaya başladı. Bunun nedeni tekrarlayan ataklardı ve bu durum özgürlüğünü büyük ölçüde sınırlıyordu. Dina, “içindeki kötü ruhları çıkarmak” için yardım arıyordu.

İlk görüşmemizde Dina’nın yaşam dolu hali tüm ofisi kaplamış gibiydi. Otuzlarının ortasındaydı, *görkemli*, sarışın ve çok hoş bir kadındı; sade bir kıyafetle karşıma çıkmıştı. Benimle kendinden emin bir biçimde tokalaştı, yüzünde samimi bir gülümseme vardı ve yüksek, gür bir sesle konuşuyordu. Onun bu esprili ve samimi halinin beni kısa sürede bitkin düşürdüğünü hissetmiştim.

Dina hikâyesini zorlanmadan anlattı. Tek ebeveynli bir ailenin *üçüncü* çocuğuydu. Dina’nın annesi, ikinci kocası (Dina’nın babası) tarafından terk edilmişti. O sıralarda Dina iki yaşlarındaydı. Anne üç çocuğunu -ilk evliliğinden olan oğlunu, Dina’yı ve Dina’nın küçük erkek kardeşini (son evliliğinden)- büyütebilmek için büyük bir mücadele vermişti. Dina’nın babası tanınmış bir yazardı, büyük bir şehirde yaşardı. Orası yazarlar ve ünlü aktörlerle doluydu. Ailesini ziyaret ederdi, ama çoğunlukla hasta olduklarında ve bakıma ihtiyaç duydukları zamanlarda. Dina, babasıyla şehirde geçirdiği güzel tatilleri anımsamaktaydı; babası onu tiyatroyunun sihirli dünyasına sokmuş ve arkadaşlarıyla tanıştırmıştı. Dina’yı tiyatroların kahvelerine götürmüş ve ona kremalı dondurmalar almıştı.

Dina’nın ilk evliliği baştan beri kötüydü. Kocasının ilk karısı onu bir buçuk yaşındaki oğluyla bırakarak terk etmişti. Onun bir baba olarak iyi özelliklerini ve entelektüel yeteneklerini takdir etse de, kocası Dina’ya ruhsal olarak itici gelen babasını anımsatmaktaydı. Evliliğin başından itibaren Dina mutsuzdu ve intihar etme isteği onda saplantı haline gelmişti. Bu konuda ruhsal

yardım arayışına giriniş ve analize gitmesi konusunda yönlendirilmişti. Analize gitmiş ve dokuz ay sonra bırakmıştı. Dina ve kocası iki yıllık bir süre için yurtdışına çıkmışlardı. Orada Dina hamile kalmış ve beş aylık hamileyken kocasını terk etmiş, oğlunu doğurmak için annesinin evine geri dönmüştü. Dina'nın ikinci kocası eski bir aile dostuydu. Ondan yirmi iki yaş daha büyüktü, iki kez boşanmıştı ve ilk evliliğinden Dina'nın yaşlarında bir oğlu vardı.

Daha ilk görüşmede Dina'nın onu sevmem için beni etkilemeye çalıştığını fark etmiştim. Bunu sözel olmayan bir biçimde, gülümsemeleri ve takdir edici bakışlarıyla yapmaktaydı. Onu sevmem için beni ayartmaya niyetliydi. Bana ikimizin de gururunu okşayıcı bir tarzda, ikimizi de öven bir biçimde yaklaşıyordu. Bana analize yollandığı için çok dildkatli olmalıydım. Kendisi gibi genç, başarılı, profesyonel kadınlara hayranlık duymaktaydı. Özellikle kadın bir analist istemişti; çünkü ancak bir kadının onu anlayabilecek düzeyde bilgelik ve duyarlılık sahibi olabileceğine inanıyordu. Erkekler aslında küçük oğlan çocuklarıydı ve toplumsal önyargılar sayesinde yüksek mevkiler elde etmişlerdi. "Cinsiyetlerden biri zayıftır; biri daha altta yer alır." dedi ve gülümseyerek sözünü bitirdi. Görüşmenin sonuna doğru, Dina kendini en büyük sırrını verecek kadar rahat hissettiğine karar vermişti. Kız olan ikinci çocuğuna yapay döllemeyle gebe kalmıştı, çünkü kocası kısırdı.

Kendini ifade etme yeteneğinden, çağrışımlarının zenginliğinden ve karmaşık yaşam hikâyesinden etkilenmiştim. Dina'ya bir tedavi seçeneği olarak analize başlamamızı (haftada dört seans olmak üzere) tavsiye ettim. Önerimi hemen kabul etti, tedaviye başlamaya oldukça istekli görünüyordu. Analiz yolculuğumuzda önümüzdeki devasa engeller hakkında hiçbir düşüncem yoktu.

İlk sorun divanla ilgili oldu. Divana uzanmak Dina'ya zor gelmişti, çünkü uzandığında benimle göz temasını kaybediyordu. Yüz ifadelerimi görememesinin beraberliğimizi bozduğunu hissediyordu. Bu arada Dina'nın beni etkileme girişimlerinin azaldığını fark ettim. Dina'nın, ancak benim "yüzümü" kaybederek kendi "yüzünü" ortaya çıkarabildiğini, bana yönelik öfkeli ve yıkıcı hisleriyle bağlantı kurabildiğini analizin ilerleyen aşamalarında farkına vardım.

Uzun süren analizinin son bölümündeki bir konuşma bu durumu doğrulamıştı. Son görüşmemizi bitirirken, divandan kalktığında Dina bana baktı ve şöyle dedi: "Buradaki yıllar boyunca zihnimin gözüyle gördüğümünden çok daha güzelmışsin." İkimiz de gülümsedik. Ondan sonra anladım ki Dina'nın kendi içindeki nefreti ve aynı zamanda sevgiyi bulabilmesi için divanı kullanmak doğru bir yoldu.

b. Evre I: Ölüm ve Ayrılmanın İnkârıyla Mücadele

Tedavinin ilk aşamasında Dina'nın manik savunmalarıyla mücadele ettik. Annesinden ayrılmaktan, sonuç olarak da bu ayrılığın yasını tutmaktan kaçınması onun manik savunmalarıydı.

Dina annesine çok bağlıydı, onu çok sevmekte ve ona büyük bir hayranlık duymaktaydı. Annesi cesur bir kadındı. Genellikle acı dolu ve doyuma ulaşamamış olmasına rağmen kötü kaderiyle hayranlık uyandırıcı bir biçimde başa çıkmıştı. Dina babasını zayıf ve ailevi sorumluluklarıyla baş edemeyen bir adam olarak resmetti. Dina'nın hissettiğine göre annesi onu, yani tek kızını, yaşamı paylaşacak bir eş olarak görmüştü. İlk çocukluk yıllarından beri annesini mutlu etmek için çırpınıp durmuştu. Dina annesine hiç kızmadığını ve asla ona karşı gelmediğini iddia etti. Annesine çok benzediğine inanmıştı. Aynaya baktığı zaman kendi görüntüsü yerine sanki annesininkini görmekteydi. Daha sonraları, örneğin annesine kur yapan bazı adamlarla tanıştığında bu kişilerin Dina'yı yanlışlıkla annesi zannetmeleri gibi komik durumlar bu düşüncesi güçlendirmişti.

Dina'nın, annesiyle ilişkisini anlatırken şimdiki zamanı kullanması dikkatimi çekmişti. Oysa annesi öleli sekiz yıldan fazla olmuştu. Bu durumu ona belirttiğimde Dina benim kelimelere dökmeden sunduğum varsayımı doğruladı. Annesinin ölümünü gerçekte hiçbir zaman kabullenmemiş ve hiçbir zaman bu durumla ilgili yas tutmamıştı. Annesinin cenazesinden sonra Dina annesinin fotoğraflarını büyütmüş, çerçeveletmiş ve evin her tarafına asmıştı. İhtiyacı olduğu zamanlarda bu fotoğraflarla konuşmakta ve ayrıca çocuklarının da bu biçimde büyükanneleriyle iletişim kurabileceklerini öğretmekteydi. Uzun bir süre boyunca Dina, annesini ölümden geri getirebileceğiyle ilgili düşler görmüştü.

Dina kocasını terk edip doğum yapmak için annesinin evine geri döndükten aylar sonra, annesi inme geçirmiş ve çok kritik bir halde hastaneye kaldırılmıştı. İnme, aralarında çok ciddi bir kavga olduktan bir gün sonra meydana gelmişti. Dina'nın anımsadığına göre bu annesiyle arasındaki yalnızca birkaç tartışmadan biriydi. Kapıyı çarparak çıkmıştı ve o anın annesiyle konuşabileceği son an olduğunu bilmiyordu. Annesinin öldüğü gece Dina başka bir hastanede doğum yapıyordu. Annesinin öldüğü sıralarda gördüğü bir düşü şaşırarak anımsadı. Düşünde annesi onun kollarından kayıp düşüyor ve ondan yardım istiyordu. Dina bu yardımı ona verememişti. Dina ilk çocuğu olan oğlunu ertesi gün dünyaya getirmiş ve saatler sonra annesinin ölümünden haberdar olmuştu.

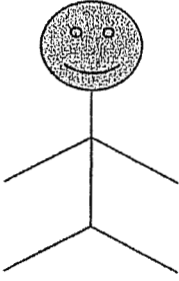
Böylece yaşam vermek ve sevilen bir nesnenin kaybı, ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlanmıştı.

Tedavinin ilk hedefi Dina'nın, annesinin ölümünü inkâr etmesi ve ondan ayrılamaması biçimindeki manik savunmalarının üstesinden gelmekti ve bu hedefe ulaşabilmek için çok fazla ruhsal çalışma gerekti. Bilinçdışı düşlemleri ve düşleri aracılığıyla Dina bana, annesini ondan almamdan ne kadar korktuğunu aktardı. Düşlerinin birinde, bahçesiyle kısa bir süreliğine ilgilenemediği bir zamanda bir adam çıkagelmiş ve ağaçlarını topraktan sökmüştü. Bu konudaki çağrışımları ise benim çevremde döndü. Yeni bir anne rolüyle ben, eski anneyi (eski ağaçları) topraktan sökmekteydim: "Belki de sen dünyanın en iyi annesindir, ama kim kendi annesinden vazgeçmeyi ister ki?"

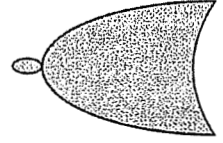
Aramızdaki tedavi bağı güçlendikçe, Dina, içindeki anne nesnesine yönelik çifte değerlikli bağını ve duygularını derinlemesine çalışabilmeye başladı. Bu duygular; sevgi, suçluluk ve bilinçdışı yıkıcı arzuların bir karışımından oluşuyordu.

Dina daha sonraları sekiz yaşındaki oğluyla beraberken rahatsızlık duyduğunu belirtti. Çünkü oğlu ne zaman Dina'ya yaklaşırsa onun göğüslerine dokunmak istiyordu. Dina bu hareketi oğluna yasaklamayı tercih etti ve bunun devamında oğlu aşağıdaki resimleri çizdi:

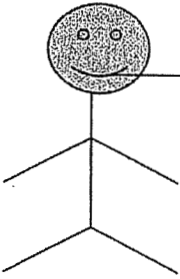
Çocuk

Meme

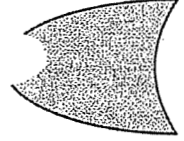

Çocuk

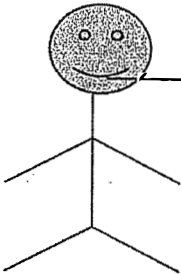

Lezzetli

Isırılmış
meme

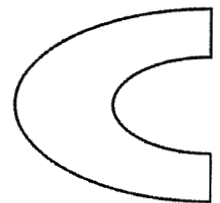

Çocuk

Anne
Anne
Dışarı çık

Salyangoz

Dina'nın oğlu çizdiği resimleri şöyle açıkladı: İlki bir çocuğun resmiydi. Çocuk bir memeye doğru durmaktaydı. Memeye çocuk arasında üzerine ok saplanmış bir kalp (aşkın simgesi) vardı. İkincisi ise ısırılmış bir memenin karşısında duran bir çocuğun resmiydi. Memeden bir ısırık alan çocuk "Lezzetli." diyordu. Üçüncü resim ise bir salyangoza, "Anne, anne, çık ortaya." diye seslenen bir çocuğu göstermekteydi.

Oğlanın çizimlerinden anladım ki Dina, içindeki küçük kızdan bana bir mesaj yolluyordu. Çocuk, bir kabuk içinde saklanan, koruyucu bir kalkanla kaplı bir anneye seslenmekteydi. Şunu merak ettim: Acaba Dina ona yönelik tepkilerimi duyarsız ve anlayışsız mı bulmuştu?

Karşı aktarım hislerimi gözden geçirdiğimde anladım ki bu analiz bazen, Dina'nın bana yönelttiği çağrışım ve düş selinden ötürü beni bunaltıyordu. Fark ettim ki bu sel beni bir sessizliğe itiyordu. Sessizliğimin amacıysa bu selden korunmaktı. Büyük olasılıkla Dina, bu sessizliğimi onun muhtaçlığına, yoksunluklarına karşı koruyucu bir kalkan olarak algılıyor ve oğlunun çizimleriyle bana sesleniyordu.

Dina'ya, analiz sırasında belki benim tarafımdan engellenmiş, anlaşılmamış hissetmiş olabileceğini, çizimlerden anladığıma göre içindeki küçük kızım, kendimi ona karşı kapatmamam için bana yalvardığını söyledim. Yakın zamanlarda oğlunun Dina'ya karşı tutku dolu sevgisiyle yüzleşince Dina'nın ona kurduğu bariyeri, benim ona karşı kurmamı istemiyordu.

Dina bu yorumuma bir düşünüyü anlatarak tepki verdi. Düşünde çocuklarını bir gösteriye götürmüştü; gösteride önlerinde çıplak bir kadın dans ediyordu. Kadın bir yönüyle annesini andırmaktaydı ve mükemmellikten uzak olan bir bedene, başkalarına sergilenmemesi gereken bir bedene sahipti. Kadın öyle dans ediyordu ki vajinası görünüyordu. Öyle büyük bir vajinası vardı ki neredeyse bedeninin yarısı kadardı. Dina bu gösterinin çocukları üzerindeki etkisinden korktuğunu söyledi. Üç yaşındayken yaşadığı bir çocukluk anısını anlatarak devam etti. Kardeşiyle evde yalnız kalmıştı, çaresizce tuvalete gitmek istiyordu, ama tuvaletin kapısı kilitliydi. Sonunda altına yaptı ve annesi onu yatağının altındaki çekmecede iki büküm yatarken buldu. Her tarafına dışkı bulaşmıştı.

Çocukluk anısını düşünüyü ilişkilendirerek farkına vardım ki Dina'nın bilinçdışı bir özlemi ve aynı zamanda bilinçdışı bir korkusu vardı. Benim rahimimde mek'onyum¹ kaplı bir fetüs olmaktan korkuyordu. Dina'ya, belki de özlemini duyduğu yakınlıkla analizde karşılaşınca korktuğunu ve benim de aynı

¹ Fetusun dışkına verilen ad. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

korkuya sahip olduğumu farz ettiğini ifade ettim. Güçlü bir anne olmamı istediğini hissediyordum. Onu “yatağının altından” çıkarıp üzerine bulaşmış “kakayı” temizleyerek yeni ve ayrı bir kendilikle doğumuna yardım etmeliydim; öfkesinden ve depresif hislerinden arındırmalıyım.

Dina yorumlarımı minnetle kabullendi. Önümüzdeki uzun ve zorlu yolun farkında olarak anladım ki ilk başlarda hissettiği korkuya rağmen Dina artık manik savunmalarının bazılarını bırakabilirdi ve annesinden ayrılması ile ilgili yasını derinlemesine bir biçimde çalışabilirdi. Tedavinin bu aşamadaki amacı Dina’nın bireyselleşme isteğine uymaktaydı.

c. Evre II: Hastanın Tek Cinsiyetli Kaderini Kabullenmesi

Dina’nın başka bir manik savunması, çifte cinsiyetli eğilimlerle kendini gösteriyor, tek cinsiyetli kaderini kabullenemiyordu. Yas tutamıyor, “yalnızca” kadın olduğu ve her iki cinse ait nitelikleri ve özellikleri barındırmadığı gerçeğine kendini bir türlü alıştırıyordu. Önce Dina’nın libidinal arzularının eşcinsel eğilimlerini anlatacağım. Kendini bir erkek gibi hissetmesini ve kadınlara karşı duyduğu cinsel ilgiyi irdeleyeceğim.

Dina ona asılan, kendinden yaşlı kadınlardan nefret ettiğini belirtmişti, ama öte yandan kocasının genç kadınlara ilgisini bazen o da paylaşıyordu. Evlerine bayan bir arkadaşının gelmesiyle ilgili bir anıyı çok canlı bir biçimde anlattı. Kadın, Dina’nın üye olduğu yerel tiyatro kulübündendi ve onların evine düş almak için gelmişti. Dina kadının düş almasına yardım etmişti; “diri göğüsleri, dümdüz karnı, güzel bedeni ve siyah bukleli saçları” dikkatini çekmişti. Dina, analizi sırasında lezbiyen bir ilişki yaşama hevesini belli etti. Karşı aktarım hislerimde Dina’nın bana yönelik enstest arzularının farkına vardım. Aynı zamanda beni baştan çıkarma girişimlerinin de farkındaydım.

Erotikleşmiş bir aktarımın oluşturduğu zorlu engelleri hemen görememiştim. Dina’nın çağrışımları o kadar zengin görünüyordu ve tedaviye o kadar hevesliydi ki ilişkimizin çoğunlukla olumlu yönlerini görmekteydim. Ancak çok daha sonra, bu olumlu görüntünün altına gizlenmiş olan nefreti keşfedebildik ve bu nefreti derinlemesine çalışabildik (analizin dördüncü ve beşinci yıllarından alınan özetlerden de anlaşılacağı gibi).

Dina’nın annesinin evde neredeyse çıplak dolaştığı ve onların gözü önünde düş aldığıyla ilgili anıları vardı. Annesinin bedenini hiç beğenmediğini ve başka kadınların önünde soyunmanın kendisi için ne kadar zor olduğunu hatırlıyordu. Çünkü o kadınlar bedenindeki kusurları eleştirirken çok katı olabirlerdi. Annesinin dikkatli ve inceleyen bakışları altında kendini baştan aşağı

çıplak hissetmekteydi. Analizi sırasında, Dina kendini benim önümde divanda uzanırken de “çıplak” hissetmekteydi.

Analizin birinci yılı boyunca, Dina benim üzerime çok yakın bir kız arkadaşının imgesini yansıttı. Bu kız arkadaşını çok seviyordu ve ilk kocasından boşandıktan sonra yıllar boyunca onunla birlikte yaşamıştı. Bu kız arkadaşı, Dina doğum yaparken yanındaydı ve Dina emzirirken bebeğini tutmasına yardımcı etmişti. Dina, bu bebeğin “ikisinin” bebeği olduğuna inanıyordu.

Bu dönemde Dina, bir çocuk daha edinme arzusunu vurguladı. Daha önce ikinci kez hamile kalmak için yapay dölleme süreci yaşamıştı. Mümkünse bu sefer çocuk sahibi olmak için yapay döllemenin aşağılayıcı prosedürlerine katlanmak istemiyordu. Analizin bu aşamasında, hala inanıyordum ki Dina aktarımda benimle bir bebek sahibi olma biçimindeki bilinçdışı arzusunu belli ediyordu.

Dina her zaman cinsel maceralarına annesini de dahil ederdi. On sekiz yaşındayken, çocukluğundan beri almakta olduğu özgürlükçü cinsel eğitimi uygulamaya karar verdi. Bekâretini kaybetmek için bir erkeği “kullandı”. Annesini bundan haberdar etmek onun için önemliydi. Yatağının üzerine bir not bıraktı ve böylece annesini de bekâretini kaybedişine ortak etti. Aktarımda bana da buna benzer bir görev düşmüştü: Kocasıyla sevişirken beni düşlediğini açıkladı. Dina bana olan kırgınlığını ortaya çıkarıyordu ve bu onu uyarmıştı. İlk cinsel deneyimine annesini dahil ettiğinde de içinde buna benzer bir duygu uyanmıştı. Dina, analizi sevişmelde karşılaştırarak devam etti. Tedavi sırasında, tıpkı sevişirken olduğu gibi, kendini “soyunmuş” ve en mahrem iç bölgelerini bana sunuyormuş gibi hissediyordu. Dina cinsel ilişkiyi nadiren başlattığı ve bundan nadiren zevk aldığı halde, analize kendi özgür iradesiyle geldiğini ve bu tedaviye çok düşkün olduğunu anlattı. Onun kelimeleriyle analiz, “sürekli devam eden bir açlık, orgazm olmaksızın sonu gelmeyen bir uyarılma” idi. Dina, aktarımında, bana yönelik libidinal arzularını açıkça belli etmişti: “Niye bu tedavide dokunmak yok? Ortada mantıksız bir durum var, ama bu mantıksızlık sizinle birlikte olma isteğimin bilincinde olmam değil! Sizin göreviniz yalnızca benimle görüşmekle bitmiyor; bana yardım etmeli aynı zamanda da aramızdaki mesafeyi korumalısınız. Tabi bu benimle yatmamanız anlamına da gelir. Kadınlara duygusal ve tensel bir yakınlık duyuyorum. Bu yüzden de kendime bir kadın analist aradım”.

Ensest arzularının altında yatan bilinçdışı öfkeyi ve suçluluğu sorgulamam manik savunmalarla örülmüş bir duvarla karşılaştı. “Ben kadınları seviyorum ve bununla da gurur duyuyorum. Kimse bana neden annem ve kızım la aşk yaşamamam gerektiğini açıklayamaz; onlar benim en yakınlarım.” diyordu.

Dina'nın, sapkın eğilimlerini ve enstest arzularını böylesine güçlü bir biçimde savunması yüzünden, tedavi edilebileceğinden şüphe duymaya başlamıştım. Giderek farkına varıyordum ki Dina bu gösterişli düşlemlerini aktarımda yaşamaya çalışmaktaydı. Bunu, ruhsal yaşamını tehdit eden parçalanmadan korunmak için yapmaktaydı. Bu parçalanma tehdidini çok daha sonraları anlayabildik. Altta yatan kırılğanlığın farkına varınca, manik savunmalarının arkasına saklanan çökkünlük yaratıcı ve yıkıcı hislerine dokunmaktan geri durdum.

Dina, tedavinin amaçlarından biri olan, tek cinsiyetli kaderinden vazgeçmeyi reddediyordu. “Yalnızca” kadın olduğunu kabullenmesi ona korkutucu ve tehlikeli gelmekteydi. Çünkü tek bir cinsiyetin özelliklerine sahip olmanın, gücünü sınırlamasından uzak durmak Dina'nın yaşamındaki amaçlarından biriydi.

d. Evre III: Yadsınmış İç Gerçekliğin Bir Parçasının Keşfi

Tedavinin bu aşamasında Dina'nın kendi iç gerçekliğini yadsımaya yönelik manik savunmalarıyla mücadele ettik. Babasıyla ve “tam” erkek kardeşiyle (aynı ana babadan olma) olan ilişkisini incelememiz Dina'nın bazı belirtilerini anlamamızı sağladı. Bu anlayış, manik savunmayla mücadelemiz açısından bir ilerlemeydi.

Bir huzurevinde öldüğünde, Dina'nın babası yaşlıydı ve bunamıştı. Dina onu ara sıra ziyaret ederdi, ama annesini bıraktığı için babasına hep bir kırgınlık duyardı. Babası, Dina kızını doğurduktan birkaç gün sonra ölünce yaşam ve ölüm tekrar kesişmişti. Doğurarak bir yaşam vermesinin babasının ölümüne neden olduğuna dair geliştirdiği düşünme nedeniyle, son anlarında babasının yanında bulunmadığı için duyduğu suçluluk artmaya başlamıştı.

Tüm analizi burada anlatmak niyetinde değilim, ama yine de analizin bu bölümünden bir düşünme anlatmak istiyorum. Dina düşünme babasını ve kardeşini iki kör adam olarak görmüştü. Biri katil biri de hırsız olan bu iki kör adam, mahkemede yargılanmaktaydı.

Dina erkek kardeşini, çocukluğunda antisosyal eğilimleri olan biri olarak anlatmıştı. Kardeşi hayvanları çalar, sonra da onları vahşice öldürürmüş. Dina çok canlı ve gerçekçi bir biçimde kardeşinin onu defalarca dövdüğünü anlattı. Dina'yı ve diğer çocukları döven ve onlara zarar veren oğlunun şiddet patlamalarını kontrol edemeyen annesi, Dina'nın kardeşini on üç yaşındayken duygusal rahatsızlığı olan çocuklar için oluşturulmuş bir kuruma yatırmıştı. Dina bu analizin, erkek kardeşi “kör” olduğu için hiçbir zaman göremeyeceği, bazı şeyleri “görmesini” sağladığını hissediyordu. “Kardeşimle aramızdaki fiziksel çekimin farkındayım; ama o bu çekimi asla fark edemedi” diyordu.

Aktarımda Dina'nın, erkek kardeşinin zulmüyle ilgili anılarını keskin ve canlı bir biçimde anlatmaktan zevk aldığı görülmüyordu. Sonrasında anladım ki Dina, böyle hareketlerin onu cinsel açıdan uyardığını "görmemi" istiyordu. Burada herhangi bir aktarım yorumlaması yapmaktan kaçındım. Bunun yerine kardeşinin zalimliğiyle ilgili hikâyelerine eşlik eden baskın duyguya, özellikle de bu tip davranışların onu heyecanlandırıyor görüldüğüne dikkatini çektim. Sonra şu yorumu yaptım: "Acaba fobik ataklarını kendisi kurgulamış olabilir miydi?" Çektiği işkencelerin nedenlerini kendisinin uydurmuş olabileceği olasılığı Dina'yı sinirlendirdi ve kafasını karıştırdı. O her türlü vahşi hareketten nefret eder, tecavüzü dünyanın en büyük suçu olarak görür, hatta bu konuyu işleyen filmlerden tiksiniirdi. O zaman nasıl olur da tecavüzcüyü düşleminde ortaya çıkarmanın kendisi olduğunu iddia edebilirdim ki? Saldırganlardan korunmak adına çantasında sürekli biber gazı taşımasının nedeni yoksa bu muydu? Bu noktada Dina analizden öfkeli bir biçimde şikâyet etmeye başladı. Bu zalim yöntem, özlemini duyduğu mutlulukla ilgili hiçbir şey vaat etmeden, savunmalarını yok ediyordu. Gösterdiği belirtileri anlamaman ve bu belirtilerin sorumluluğunu almanın beraberinde gelen acının, "mutluluk" adını verdiği yaşam amacıyla bağdaşmadığı açığa çıktı.

Dina sonra, onu mutsuz eden, her ne kadar bilinçli olarak itici gelse de onun için yıllar boyu ilgi odağı olan acımasız babasından söz etmeye başladı. Aktarımda kendimi, Dina'nın kırgın olduğu ama ayrıca yasaklanmış bir ilgi de duyduğu, şiddet uygulayan ve heyecanlı baba/analist gibi hissettim. Panik ataklarının bazı yönlerini derinlemesine çalışarak Dina'nın "Gözetleyici Tom"² korkusunu, babasıyla ilişkisindeki kaygıyla ilişkilendirdim. Babasının, Dina'nın gözlerine öpücükler kondurduğunu anımsadı; tam da Dina'nın sevdiği gibi ıslak ve seksi öpücükler.

Babasıyla ilişkisini derinlemesine çalışmamız Dina'nın aile içi bir aşk hikâyesini tekrar anımsamasını sağladı. Dina'nın anne-babası ile yıllardır arkadaş olan kocası, Dina'nın annesiyle bir aşk ilişkisi yaşamıştı. Dina'nın söylediğine göre kocası bunu hep inkâr etmişti. Dina'ya ilk fobik atağını, kocasıyla seviştikten sonra mutfakta çıplak dolaşırken, başına gelen durumu anımsattım. Bu hikâye tamamen ona ait bir hayal ürünü olsa bile, tecavüzcü/katil figürünü kendini cezalandırmak için kurgulamış olabileceğini vurguladım. Kocasının, annesi ile bir ilişki yaşadığını düşündüğü için, kocası ile beraber olmanın enstestiyöz bir yönü vardı. Onunla sevişince enstest tabusunu yıktığını hissettiğinden, bilinçdışında bu cezayı hak ettiğini düşünüyor olabilirdi. Bu yorumum

² Peeping Tom: Bir efsaneye göre Azize Godiva'yı gözetleyen ve bunun sonucunda kör olan kişidir. Fırsatçı Tom olarak da bilinir. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranteey.org>

üzerinde aylarca derinlemesine çalışmak zorunda kaldık. Ancak bu çalışmadan sonra Dina kaygı uyandırıcı senaryoyu kendisinin yazdığını ve tecavüzcü/katil figürünün de kendi kişisel ürünü olduğunu kabul edebildi.

Baştaki savunmacı tepkilerine rağmen Dina sonunda, belirtilerini anlamasının önemini kabul etti. Yaşam amaçlarından biri kendini bu belirtilerden özgür kılabilme ve bağımsızlığına tekrar kavuşmak olduğu için, iç gerçekliğinin bu parçasını keşfetmeye ve artık onu yadsımayı bırakmaya hazırdı.

e. Evre IV: Yaş ve Cinsiyet Sınırlamalarının Kabulü

Yaş ve cinsiyet sınırlamalarına dair Dina'nın manik savunmalarını ortaya koymak için önce bir noktaya değinmek gerekiyor. Bu nokta, çocukluktan gelen tümgüçlülük duygusunu ve çifte cinsiyetliliği bırakamaması ve babasız bir çocuk sahibi olma (partenojenez) isteğiydi. Tedavinin bu aşamasında Dina, bu manik savunmanın ruhsal olarak onun için yaşamsal olduğuna inanıyordu.

Analizin ilk aşamalarından itibaren Dina üçüncü bir çocuk sahibi olma düşüncesinin çevresinde dönmekteydi. Kendisinin kırk yaşın üstünde olması, kocasının altmış üç yaşında ve kısır olması, artık çocuk sahibi olmak istememesi, onu bu düşünceden geri tutamıyordu.

Bu nedenle tüp bebek tedavisi görmeye başladı. Her ay yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan yapay döllemelerden sonra jinekolojik testlerden geçti. Bu testleri kısırlığının nedenini saptamak amacıyla yapılan karın içi cerrahi girişimler izledi. Hamilelik artık onun için büyük bir meydan okumaydı. Yaşlılığa dair sınırları aşmanın, ölümü yenmenin bir yoluordu. Bu sıralarda seanslardaki konuşmaları, düşlemleri ve düşleri hamile kalma arzusu çevresinde dönüyordu. Her sabah vücut sıcaklığını ölçüyor, idrar testleri yapıyor, yapay döllemelerden geçiyor ve sonuçları bekliyordu. Gündelik yaşamının tamamı bu işlere ayrılmıştı. Dina'nın, spermi verenin kimliği ya da spermin kalitesi hakkında hiç bilgisi yoktu ve bu durumla ilgili tüm kaygıları da yadsıyordu. Spermi verenler büyük ihtimalle paraya ihtiyacı olan tıp öğrencileriydi; oldukça zeki ve yetenekli bireylerdi. Dina kendini böyle ikna ediyordu.

Dina tek bir amaç uğruna yaşıyor gibiydi: hamile kalmak. Her döllemenden sonra, o uygulamanın başarılı olacağına inanarak, etekleri zil çalar bir halde analize geliyordu. Adet döneminin başlamasıyla beraber Dina bebeğini kaybetmiş gibi hissediyor, yas ve depresyon sürecine giriyordu: "Her seferinde bir düşümü düşürüyorum." diyerek duygularını dile getiriyordu.

İki yıl boyunca Dina'nın, aktarımda bu bebeğe benimle beraber sahip olmak istediğini düşündüm, çünkü annesini temsil etmekteydim (Pines, 1993).

Ben onun hamile kalmak için verdiği, insanı tüketen çabalarına ortak olan bir eştim. Ama aynı zamanda, çaresiz ve iğdiş edilmiş bir eş gibi de hissediyordum, çünkü benden gelen hiçbir müdahaleyi kabul etmiyordu. Amacına ulaşmak için altına gireceği devasa yükler hakkındaki en uysal yorumlarım bile onun tarafından bir anlayış eksikliği gibi algılanmaktaydı. Kendimi “ölü” bir ortak gibi hissediyordum ama şu durumun farkında değildim: Dina’nın ortağı aslında ölü değildi, gerçekte onun ortağı yokluk halindeydi.

Çabalarla ve düş kırıklıklarıyla dolu iki buçuk yılın ardından Dina, eğer gelecek üç ay içinde başarılı olamazsa hamile kalma düşüncesinden vazgeçmeye karar verdi. Bu süre daha sonra beş aya uzadı. Dina bu arada hamile kaldı ve kısa bir süre sonra analizi bırakmaya karar verdi.

Dina bu kararıyla bana bir darbe vurmaya çalışmıştı ve ben de bu kararındaki güçlü saldırganlığı duyumsadım. Kendimi engellenmiş, kullanılmış ve dışlanmış hissettim. Dina’nın beni, hamile kaldıktan beş ay sonra terk ettiği ilk kocası yerine koyduğu gayet açıktı. Dina kocasını hiç sevmemişti, ama onun “üstün kaliteli spermlerinden” hep övgüyle bahsetmişti.

Zaman geçtikçe, Dina’nın bizzat kendisinin bu tür alı koyulma ve dışlanma deneyimlerini çocukluğunda geçirmiş olduğunun farkına vardım. Ancak çok sonraları bu konuyu annesiyle aralarındaki karmaşık ve acı dolu ilişkiyle bağlantılandırabildik. Nefretinin, beni bir sperm vericisi (penis) ya da süt vericisi (göğüs) olarak kullanmasına ve “onu doldurduktan” sonra beni çöpe atmasına neden olduğunun farkına varması için verdiğim tüm uğraşlar boşunaydı. Dina bana olan aşkını ilan etti ve analizi bırakma kararını açıkladı. Bu karar onun için “tedaviye olan bağımlılığına” karşı bir hamleydi. Sonraki bir kaç ay boyunca, Dina’nın analizi bu aşamada bırakma isteğini anlamaya çalıştık. Böylece ortaya çıktı ki Dina yalnızca güçlü bağımlılık ihtiyaçlarına karşı savaşıyordu. Ayrıca beni de, yaşlanma ve ölüme dair çaresizlik hisleriyle ve yasıyla temas kurmaya zorlayan tehlikeli bir etmen olarak görüyordu. “Analiz insanı hem daha bilgili ve olgun hem de daha sinirli yapıyor.” demişti Dina. “Ben bunu istemiyorum, benim amacım olgunlaşmak değil. Ben buraya mutluluğu aramak için geldim. Artık hamile olduğuma göre buradan ayrılabilirim.” Hamileliğini, çökkünlük yaratan hislerini savuşturmak için kullandığını fark etmesi için gösterdiğim çabalara karşı kulaklarını tıkadı. Dina ayrılırken, eğer ihtiyacı olursa burada olduğumu özellikle belirttim. Dina analizi hamileliğin beşinci ayında bıraktı.

Bir ay sonra Dina’nın kocası beni aradı. Dina önceki gece düşük yapmıştı. Kocasından beni aramasını, çok zor zamanlar geçirdiğini bana söylemesini ve mümkünse yattığı hastanede bir seans ayarlamasını istemişti. Ertesi gün Dina’yı hastanede ziyaret ettim. Duygusal olarak oldukça bitkin bir durumdaydı ve

sürekli olarak yaşadığı örselenmeden bahsediyordu. Görünüşe göre fetüs bir süre önce ölmüş ve yapay sancıyla doğum yapmak zorunda kalmıştı. Dina'nın ateşi günlerce yüksek seyretmişti ama buna rağmen doktorların yardımını istememişti. Ancak yaşamının tehlikede olduğu bildirildikten sonra yapay sancıyla doğum yapmayı kabul etmişti. Bunu kabul ederken de canlı bir bebeği öldürdüğüne emindi ve tüm bu süreç boyunca birinin bu cinayeti durdurmasını ümit etmişti. Dina'nın içinde bulunduğu durumun kötülüğü yalnızca bundan ibaret değildi. Ölü fetüsü doğurduktan sonra doktorların ona dediğine göre fetüsün bir kısmı rahminde kalmıştı ve cerrahi olarak çıkarılması gerekiyordu. Dina, fetüsün cinsiyetini sorarak doktorları şaşırtmıştı. Doktorlar kız olduğunu söylemişti. Doğumun verdiği fiziksel acı, yaşadığı ruhsal acıyla karşılaştırıldığında oldukça küçüktü.

Dina'yı sessizce dinledim. Kayıp, güçsüzlük ve çaresizlik hisleriyle kaplanmıştım. "Onun için ne yapabilirim?" diye düşündüm. Bu bebek tüm yaşamının ve geleceğinin yatırımıydı ve şimdi artık yoktu. Zamanla farkına vardım ki tüm bunlar biraz da Dina'nın hisleriydi. Bu hisleri bana yansıtmaktaydı. Ben de kendimi bu hislerle özdeşleştirmekleliydim. Dina artık ona verdiğim söze güveniyordu, ihtiyacı olduğunda yanında olacaktım. Hastaneden ayrılmadan önce Dina gülümseyerek, onu böyle sıra dışı bir durumda görmeyi kabul ettiğim için bana minnettar olduğunu söyledi.

Hastaneden ayrıldıktan iki hafta sonra Dina bana geldi. Kaygılıydı ve bu kaygı depresyonunu maskeleymekteydi. Bir an için olsun sakın kalamıyor, uyuyamıyordu. Her türlü zorlantılı alışkanlığı geliştirmişti. Yardım istedi ve bu isteğinde hemen anlaştık. Açıkçası, önümüzde hala uzun ve acı dolu bir yol vardı.

Tedaviye başladıktan kısa bir süre sonra Dina'nın kayıp ve yasla ilgili duygularını kabullenemediği ortaya çıktı. Eşduyumlu bir dinleyici olarak acısını dindirme çabalarımna rağmen Dina hislerini reddetti. Bunu yine yapay dölleme görerek yaptı. Böylece aylık umut ve depresyon döngüsü yeniden başladı ve manik savunma duvarı yeniden örüldü. Yalnız bu defa psikotik bir takıntıyla mücadele ettiğimi fark ettim. Bu takıntının bazı işlevleri vardı; hastamı hem parçalanma tehlikesine hem de dayanılmaz ruhsal acıya karşı koruyordu.

Bu süreçte Dina bana ilk olarak başarısız jinekolog rolünü uygun görmüştü. Bu jinekolog Dina'nın "tesisat işlerini" başarıyla yürütememişti. Tıpkı onun gibi ben de acizdim, onun analiz yoluyla hamile kalmasını sağlayamamış ve böylece arzularını yerine getirememiştim. Sonrasında ise aktarımdaki hislerinde bir kayma oldu ve beni bebeklerinin katili olarak görmeye başladı. Dina'nın bu sırada gördüğü bir düşüncedendiği anlaşılmaktadır. Düşünce hastaneye gelmiş-

tim; daha yatağa yatmaya fırsat bulamadan bebeği doğurdum, ama bebek bir türlü çevresini saran amniyon kesesinden dışarı çıkmıyordu. Ebeye bağırdım: ‘Aç şu keseyi çabuk, bebek nefes alamıyor.’ Ebe isteksizce bebeği tokatladı ama hala nefes alamıyordu. Ebe, yapabileceği hiçbir şey olmadığını söyledi, bebeğim ölmüştü. Ebeye çok sinirlendim, bebeğimi kurtarmak için hiçbir şey yapmamıştı.” Aktarımda Dina’nın hislerini şöyle yorumladım: Dina kendini benim düşük yaptığım bebek olarak görmekteydi ve onu kurtarmak için hiçbir şey yapmamıştım.

Dina bu yorumu yineleyen düşlerle doğruladı. Bu düşlerde bazen bir otobüs onu ve kızını neredeyse ezecek gibi oluyor ya da kendini, beceriksiz kaptanı tarafından fırtınanın içine sürüklenen bir gemide buluyordu. Her iki durumda da, yaşamını düzene koyabilmek için analizi bırakmak zorunda olduğunu hissediyordu.

Dina, en büyük arzularının katili olan tecavüzcü/katilin gücünü benim üzerime yüklemişti: “Eğer bu bebek doğacaksa sana rağmen doğacak, senin sayende değil. Hamile kalmaktan vazgeçmek bana yaşamaktan vazgeçmek gibi geliyor. Bu senin için bir başlangıçtır belki ama benim için bir son.” Gayet iyi anlamıştım ki, Dina’nın yaşlanmak ve ölümle ilgili sınırlamaları kabullenme mücadelesi, onun ruhsal olarak yaşamda kalması için gerekiyordu ve şimdiki tedavi hedefimiz artık bu olacaktı.

Gebeliğiyle ilgili farklı farklı rollere büründüğüm bu sürecin sonunda şu ortaya çıktı: Dina’nın düşlerini bir eşi olmaksızın çocuk sahibi olmak; bense bu düşleminin farkında bile değildim. Yavaş yavaş anladım ki Dina hamile kalmak için bir eşe olan ihtiyacını (aktarımda ise bana olan ihtiyacını) reddediyordu. Dikkatini bu duruma çektiğimde ise hiçbir direnç göstermeden yorumumu kabul etti. Gerçekten de duyguları bu yöndeydi; bu bebeği kendi başına yaratmak istiyordu.

Aktarımdaki olumsuz hisler şimdi daha da şiddetli hale gelmişti. Yapay dölleme tedavisine kısa bir aradan sonra tekrar başladığında Dina bazı kâbuslar gördü. Bu kâbuslarda doktorunun beceriksizliği yüzünden Dina bebeğini düşürüyordu. Düşlerinde başı ezilmiş, elleri ve ayakları kopmuş, karnı yarılmış ve bağırsakları dışarı sarkmış bir fetüs görmüştü.

Karşı aktarımda ise, Dina’nın yaşamına analiz aracılığıyla zarar verdiğimi düşünerek, kendimi suçlu hissetmeye başlamıştım. Kulaklarımda çınlayan gür sesi ve öne sürdüğü güçlü savları arasında görüşmeden kendimi zor attım. Bu gür ses ve güçlü savlar her yerde peşimdeydi: Eğer çocuğu olamayacaksa, yaşlanıyorsa, ölüm hemen köşeyi dönünce karşısına çıkacaksa, o zaman yaşamın ne

anlamı vardı? Yaşamında bir boşluk hissediyordu ve ben o boşluğu bir anlamla dolduramayacaksam, o boşluk ne olacaktı? Dina analize anlam bulmaya gelmişti; fakat bu sürecin sonunda, bir biçimde ulaştığı sonuç, onun için en anlamlı şeyden -başka bir çocuk sahibi olmaktan- vazgeçmek zorunda olduğuydu. Kendimi kaybolmuş gibi hissetmiştim, sorularına cevap veremiyordum ve depresyon beni yenmişti. Şimdi anlıyorum ki aslında rollerimizi değişmiştik; Dina benim analiz yeteneğimi neredeyse tamamen tahrip etmişti. Kurban rolü bana verilmişti. Dina'nın hamlelerinden korkuyordum çünkü kendime güvenimi ve analitik rolümü parça parça edebilirdi. Analizin bu zor anında bir şeyin farkına vardım: Dina'nın amaçlarının değerliliğine inanır bir hale gelmiştim. Neredeyse bu amaçların övgüye değer olduğuna bile ikna olacaktım. Bu farkındalık, analitik rolümü tekrar elime almama yardım etti.

Sonrasında anladım ki yaşadığımız aktarım-karşı aktarım sorunları annesiyle arasındaki karmaşık ilişkiyi yansıtmaktaydı. Bana yönelik öfke ve saldırıganlığının altında büyük bir sevgi ve destek ihtiyacı yattığı biçimindeki inancımı onunla paylaştım. Ayrıca şunu da ekledim: bilinçdışı bir biçimde, çocukluğunda yaşadığı acı dolu deneyimi benim de hissetmemi sağlamaya çalışıyor olabilirdi.

Uzun zamandır ilk kez Dina benim yorumumu hemen reddetmeden dinledi. Sonraki görüşmemizde bana bir örtü hediye etti. Örtünün üzerine özenle şu yazıyı işlemişti: "Çifte değerlilik insan zihninin temel durumudur." Bu, nefretinde bir kırılma anı ve bana yönelik aktarım ilişkisinde bir dönüm noktasıydı.

Aramızdaki terapötik ilişkiyi derinlemesine çalışarak, içindeki anne tasarımı ile kurduğu zor ilişkiyi aydınlatılabildi. Dina ancak şimdi, annesinin yaşamı boyunca bir tür manik-depresif duygulanım bozukluğu olduğunu anımsayabildi. Hiç hastaneye yatırılmamıştı, ama lityum tedavisi almıştı. Annesinin duygulanımlarındaki kaymaları hatırladı. Duygulanım değişimleri çok kötü olduğu zamanlarda Dina hayal kırıklığına uğruyor ve kendini dışlanmış hissediyordu. Annesinin günlerce yataktan kalkmadığı ve herkese karşı acımasız ve öfkeli olduğu zamanlar oluyordu. Annesi; hem kendisinin hem kadınların kötü kaderinden, eşi tarafından terk edilmesinden şikâyet ediyordu. Böyle zamanlarda annesi sinirli ve huysuz oluyor, yaptıklarıyla onu tatmin edemiyordu. Dina'nın acı bir anısında; annesi öfkelenmiş ve Dina'ya tokat atmıştı. Dina utanmış ve aşağılanmış hissetmişti. Dina, annesinin öfkesini dindirmek için elinden geleni yapmıştı. Yaptığı iyiliklerle sevgi dolu anne figürünü kendi içinde koruyabileceğini hayal ediyordu, ama aynı zamanda kendini yetersiz ve engellenmiş hissediyordu.

Analizin farklı aşamalarını geri dönüp inceledikçe anladım ki aktarım ilişkisinde Dina, hem kendi rolünü oynamakta, hem de dengesiz annesinin rolünü oynamaktaydı. Bunu yaparken beni de kendi rolünün karşısındaki tamamlayıcı role yerleştirmektedir. İlk aşamada Dina bana hayranlık duyan, beni ülküleştiren kızım rolündeydi; narsisist bir biçimde benimle birleşip içime girmek istiyordu. Aynı zamanda beni yutmaya ve yok etmeye dair katilce bir arzusu da vardı. Bu düşlem bir tür korkuya neden oldu. Benim ona karşılık verebileceğimden, yok olmaktan, benim içimde kaybolmaktan korkmuştu. Bu aşama daha da güçlü bir duyguya, benim “kurbanım” olduğu duygusuna yerini bıraktı. Onun gözünde, yalnızca çocuklarını ihmal etmekle kalmayan ayrıca onları öldüren, tehlikeli ve saldırgan bir anneye dönüşmüştüm. Benim kurbanım olduğu duygusunu, üzerime yansıttığı tecavüzcü katil tasarımı kadınısı yönüyle ilişkilendirdik. Dönüşümlü olarak, Dina bana, acımasız ve saldırgan bir kadın tarafından ruhsal varlığı tehdit edilen bir kız rolünü uygun görmüştü. Ben kız olduğumda acımasız kadını o canlandırmaktaydı. Ona yardım edemediğim ve onun yok edici öfkesiyle tehdit edildiğim için karşı aktarımında yetersiz ve aciz hissediyordum. Bu hisler, annesi yüzünden Dina’nın yıllar boyu hissettikleriyle tıpatıp aynı olmalıydı.

Dina’nın annesiyle olan ilişkisi üzerine uzun ve acı dolu bir derinlemesine çalışmadan sonra anlayışı arttı ve affetme duygusu güçlendi. Annesine olan nefretin yerini bir miktar sevgiye bıraktı. Sonuç olarak Dina’nın suçluluk duygusu ve zalimlik yapma isteği azaldı. Bu durum kendini, korkusunun ortadan kalkmasıyla belli etti. Tecavüzcü katil düşlemi artık bir tehlike oluşturmadığına göre, yeni yaşamlar üreterek, öldürme arzularına karşı gelmenin baskılayıcı ihtiyacı da oldukça azaldı. Dina hala zaman zaman tüp bebek tedavisi görmekteydi. Fakat artık başka bir çocuk sahibi olma arzusunu hiçbir zaman doyuramayacağı gerçeğini kabullenmekle ilgili kendini daha iyi hissediyordu. Onun bebeklerini öldürdüğümü artık düşünmüyordu. Ben de bana olan bağlılığının ve azalmakta olan nefretinin yeniden farkına varıyordum.

Dina tam da bu aşamada hamile kaldı. Dina hamile kalmayı başarabilmesini, üzerindeki ölümü yenme baskısının azalmasına bağladı. Bu bebeğin, ruhundaki “boşluğu” doldurup dolduramayacağıyla ilgili kuşkuları vardı. “Böyle somut bir çözüm, yaşlanma ve ölümle başa çıkmayı ancak erteleyebilir. Bu nedenle hala analize ihtiyacım var.” dedi. Önceki hamileliklerinin aksine, Dina bu sefer analizden kaçma dürtüsü hissetmemişti. Yine de doktorları hamileliğini yüksek riskli olarak değerlendirilmekteydi. Dina onlardan, çocuğunu düşürmemesi için rahmini dikmelerini istedi. Aktarımda simgesel olarak şunu anladık ki Dina benden analitik anlamda rahmini dikmemi istiyordu. Böylece kişiliğinin, daha yeni tomurcuklanmaya başlayan bu yönünü kaybetmeyecekti.

Dina bir kız bebek dünyaya getirdi ve kızı iki yaşına gelinceye kadar analize devam etti. Çocuğuyla olan ilişkisi aktarım ilişkimize yeni bir boyut kazandırdı. Bu sayede Dina'nın annesiyle ilgili çocukluk deneyimlerini aydınlatmaya devam edebildik. Bu da sonrasında onun, çocuğunu sevmeye yetisini artırdı ve aynı zamanda kendini bir kadın olarak daha çok kabul edebilmesini sağladı. "Mutluluğun Mavi Kuşu'nu³ kendi mutfağında buldum." dedi.

İkimizde farkındaydık ki, bu kadar çok acıyla, yasla ve ölüm korkusuyla mücadele ettiği uzun bir gelişme sürecinin ardından, Dina sonunda kendi içinde bazı iyi tarafları "doğurmayı" başarabilmişti.

TARTIŞMA

Manik savunmalardan yas tutmaya geçişte bu olgunun bize öğrettiklerini aşağıdaki maddeler ışığında tartışmak istiyorum:

- Hem analistte hem de analizanda oluşabilecek değişim ve olgunlaşmaya karşı ruhsal acıdan korkmanın harekete geçirdiği manik savunmaların kapsamı;
- Yasla ilişki kurnak ve yası derinlemesine çalışmak uğruna manik savunmalardan vazgeçmenin derecesi.

a. Ruhsal Acıdan Korkma

"Analizin sonlanması: tedavideki amaçlar, yaşamdaki amaçlar" isimli harika makalesinde Ticho şöyle der: "Olgun bir insan olmanın kendisi için ne demek olduğunu analist iyi bilmelidir." (1972, s. 318). Analistin tedavi amaçlarına dair bilgilerinden emin olmasını talep eden bu ifade beni huzursuz etmişti. Daha önce de belirttiğim gibi, bu olgudaki analitik amaçlarım hakkında kaygılarım vardı ve kendimi bu konuda güvensiz hissetmekteydim⁴.

Yine de hastamın nasıl bir olgunluğa ihtiyaç duyduğu benim için açıktı. Bu olguda olgunluk, manik savunmalarından -çocuksu tümgüçlülük düşlem-

³ The Bluebird of Happiness; Birçok kültür ve inanışta yer bulmuş; efsanelere, filmlere, hikâyelere, şarkı sözlerine konu olmuş; mutluluk ve sevginin simgesi olan bir kuştur.

⁴ Analizin sonlandırılması ve analitik hedefler psikanalitik yazın tarafından görece ihmal edilmiş bir konudur (Blum 1989). Klinik çalışmalarım sırasında bu konuyla haşır neşir oldum. Yıllar önce sona eren bu ilginç ve başarılı görünen tedaviyle ilgili notlarımı uzun süre tamamlamamıştım. Beni engelleyen nedeni anlamaya çalışırken bunun, hastanın "tedavi hedeflerine" ve "yaşam hedeflerine" (Ticho 1972) yönelik olarak gelişen karşı aktarım hisleriyle ilgili olabileceği sonucuna vardım. Ticho'ya göre "tedavi hedefleri" hastanın kendi potansiyelini keşfetmesine izin vermeyen engelleri kaldırmaktır. "Yaşam hedefleri" ise hasta bu potansiyellerini kullanabilirse ulaşmaya çalışacağı hedeflerdir. Bu kitapta "tedavi hedefleri" ve "yaşam hedefleri" kavramlarını daha farklı tanımladım. "Tedavi hedefleri"ni, hasta ve analistin her ikisinin birlikte tedaviden beklentileri olarak gördüm. Hastanın "yaşamdaki hedefleri"ni ise, analitik çiftin her iki üyesinin de işaret ettiği, hastanın yaşamında gerçekleştirmeye çalışabileceği hedefler olarak tanımladım. I. K.

lerinden- vazgeçmesi ve yaşıyla ilgili sınırlamaları kabullenmesi anlamına gelmekteydi. Dina için olgunluk ve büyümeye ancak bir daha geri gelmeyeceğini düşündüğü kayıplar için yas tutmakla ulaşılabilirdi; çocuk doğurmak ve gençlik gibi. Bu kayıpların kabulü, zamanın geçtiğinin tam olarak kabullenilmesi ve tümgüçlülük düşlemlerinden ve ölümsüzlükten vazgeçilmesi anlamına gelmekteydi. Analiz sırasında belli noktalarda anladım ki bu, Dina için yalnızca imkânsız değil aynı zamanda yıkıcı bir durumdu. Analiz ilerledikçe, Dina'nın partenojenez arzusunun, parçalanmaya karşı manik bir savunma olarak işlev gören psikotik bir saplantı olduğu açığa çıktı. Dina gerçeği yadsımakla kalmıyor, ayrıca bu gerçeği sanrısız düşlemlerle değiştirmeye çalışıyor, kendini bu düşleri canlandırmak zorunda hissediyordu. Bu canlandırmayı, yaşamının bu aşamasında kendini tehdit eden psikotik çöküşten kaçınmak için kullanmaktaydı. Bu durum benim için de büyük bir ikilem kaynağı haline gelmişti: Hamilelik ve çocuk doğurma Dina'nın ruhsal sağkalımı için bu kadar yaşamsal önem taşıdığına göre, onun bu ihtiyacına karşı gerçekten de savaş açmalı mıydım? Manik savunmalarından vazgeçmek Dina için tam olarak mümkün müydü? Eğer mümkün ise bunun bedeli ne olacaktı? Eğer benim rolüm onun dayanamayacağı ruhsal bir acıyla temas etmesini sağlamak ise, ortaya çıkabilecek sonucun sorumluluğunu alabilir miydim?

Bugün, analizin üzerinden yıllar geçtikten sonra geri dönüp baktığımda, bu olguda olgunlaşmanın mümkün olup olmadığına dair kuşkularımın kaynağını hala merak ettiğimi görüyorum. Bu kuşkularım ne düzeyde hastanın tedavisi boyunca kullandığı yoğun yansıtımlı özdeşimden kaynaklanıyordu? Ya da bu kuşkularım ne düzeyde Dina'nın yaşadığı yoğun "orta yaş krizinin" (Jacques, 1965) harekete geçirdiği karşı aktarım hislerimden kaynaklanıyordu? Yaşlanmanın ortaya çıkmasının, çocuk doğurma yetisinin ve gençliğin kaybının getirdiği acılar bana hiç de yabancı değildi. Bu konular zaten bu yaşlardaki tüm kadınlar için evrenseldi. Dina benden yalnızca beş yaş büyüktü; zamanın geçişi ve beraberinde gelen sınırlamalarla ilgili bende çelişkili hisler uyandırdığının farkına varmıştım. Bu nedenle analizin bir noktasında, Dina'nın manik savunmalarının (bir kez daha hamile kalması gibi) olumlu bir yönü olabileceğine neredeyse ikna olmuşum. Bu bağlamda, analitik ikilinin her iki üyesi üzerinde olgunlaşma ve değişimin etkisini çok etkili bir biçimde açıklamış olan Grinberg'den bir alıntı yapmak istiyorum: "Zamanın akıp geçtiği acı bir gerçektir ve analizanda da analistteki kadar tam anlamıyla kabul edilene dek bu gerçekten uzak durulur. Bu kabullenme sırasında, tümgüçlülük düşlemlerinin ve ölümsüzlüğün sınırlanmasıyla birlikte zamansızlık yanılsaması gerçek bir zamansallığa dönüşür. Bu sınırlamalar çoğu zaman kısmi bir ölüm gibi deneyimlenir." (1980, s. 29).

Dina'nın değişime karşı direncinin, büyüme ve yaşlanma korkusuyla beraber, bilinçsiz bir ölüm kaygısı oluşturduğunu düşünmekteyim. Bu kaygı her ikimizi de etkilemiş; kendini yeni bir yaşam yaratma saplantısıyla belli etmişti.

Başka bir açıdan baktığımda ise Dina'nın neden yaşlanma ve ölümü; tümgüçlü, büyülü ve hiç bitmeyen bir yaşam verme çabası ile ertelemeye çalıştığını anlayabiliyordum. Böyle somut bir çözüme ulaşmak konusunda büyük bir baskı hissetmekteydi; çünkü yüceltmeyi başaramıyordu. İşte bu yüzden yaratıcılığın yerine geçme amacını yaratıcı olmaya çevirmişti. Yaratıcılığın altında yatan bir süreç olarak yüceltme engellenmiş ve başarısız olmuştu. Yine de bazen şunu merak etmekteyim: Dina'nın yaşlanma ve ölümü erteleme çabası evrensel bir çaba değil miydi? Bu bakımdan hepimiz aynı geminin yolcusu değil miyiz? Ölümün varlığını bilinçli bir biçimde kabul edemeyişimiz hakkında Freud'un bilgece bir sözü aklıma geldi: "Elbette hepimiz ölümün, yaşamın gerekli bir sonucu olduğu gerçeğine hazırlanmışsınız... Buna rağmen gerçekte başka türlü olduğuna inanmaya alıştırılırsınız. Ölümü bir yana koyma, yaşamdan çıkarma konusunda açık bir eğilim gösterdik. Onu susturmaya çalıştık... Sanlı bizim kendi ölümümüzümü gibi... Aslında bilinç dışında herkes kendi ölümsüzlüğüne inanır." (1915, s. 289).

b. Manik Savunmalar

Şimdi de analizi sonlandırma sorununu ve manik savunmalardan vazgeçmeye yönelik tedavi amacına ne kadar ulaşıldığını incelemek istiyorum.

Analizin sonlandırılmasıyla ilgili teorik ve teknik sorunlarla ilgilenen psikanalitik yazın, hastanın gelişimini ve yaşamın farklı alanlarındaki başarılarını dikkate alan bir dizi ölçüt önermektedir. Bu ölçütler birçok farklı biçimde açıklanmış (Symposium, 1937, 1948, 1950; Pfeffer, 1963; Firestein, 1969; Hurn, 1973; Balkoura, 1974; Robbins, 1975) ve farklı teorik yapılara göre değerlendirilmiştir (Firestein, 1982; Schachter, 1992).

Bu ölçütlerden kısaca söz edeceğim. Hem hasta hem de analist tarafında içtenliğin gözle görülür bir biçimde artışı Weigert'in belirttiğine göre analizin sona yaklaştığının bir habercisidir (1952). Greenson şuna inanmaktadır: Eğer hasta bir tepki olarak analiste yönelik yoğun ve uzamış bir öfke hissetmemişse muhtemelen analizin sonuna daha gelinmemiştir (1967). Novick, hastanın bir çeşit ödipal aktarımı deneyimleyebilme ve sürdürebilme yetisine odaklanmıştır (1982). Siegel, sert ve yargılayıcı bir üstbenliğin iyileşmesine vurgu yapmaktadır (1982). Rangell'in düşüncesine göre, son aşamaya ancak hasta seçme yetisine kavuştuğunda ulaşılabilir (1982).

Analizin sonlanması ile ilgili en çok ilgi gören ölçüt herhalde kendini analiz etme yeterliliğidir (Hoffer, 1950; Kramer, 1959; Siegel, 1982; Schlessinger ve Robbins, 1983; Berenstein ve Fondevila, 1989; Kantrowitz, 1990; Schachter, 1992). Grinberg bu konuda daha ayrıntılı bilgiler vermiş, kendini analiz edebilmeyi, ruhsal gelişimin ve bütünleşme arayışının “sonsuzluğunun” bir sonucu olarak görmüştür (1980). Ona göre, analist ve hasta arasındaki dinamik etkileşimin sona ermesi hastanın yeni bir “sıçrama noktasına” ulaşmasına izin vermektedir. Hasta bu noktadan, zihinsel gelişimini ve olgunlaşmasını kendisi yönetebilecektir. Sürecin “sonsuzluğu”; ideal sonlanma diye bir şey yoktur, belirtiler asla tamamen kaybolmaz, hasta istenilen tüm yapısal değişimlere ulaşamaz, tam olarak bütünleşmiş bir kişiliğe ulaşmayı başaramaz biçimindeki güncel görüşe uymaktadır. Son birkaç yılın yazını ise; analizdeki kesintilerle, analizin “çıkma” girmesiyle ve tekrar analizden geçme ile ilgilenmiştir. Yukarıdaki görüş, Freud’un eski düşüncesini destelledmektedir: “Amacımıza her zaman tam olarak ulaşmayız –yani tamamıyla yeterli bir biçimde ulaşmayız... Eski işleyişin bazı kısımları, analiz tarafından el değmemiş halde kalır.” (1937, s. 229).

Bu ölçütleri de akılda tutarak, manik savunmalardan vazgeçmeye yönelik tedavi amacına ne kadar ulaşıldığını sorgulamak istiyorum. Bu amaçla şu konuları irdeleyeceğim: Analiz gerçekten sona ermiş midir? Sona erişin başarılı yönleri neydi ve bu yönler kimin için daha başarılıdır? Analizin sonuna gelindiğinde, başarılı gözükken sonuç hakkında analist ne hissediyordu ve şimdi, yıllar sonra, hisleri değişmiş miydi?

Bu olguda analizin sona erdiğini düşünmekteyim. Hasta açısından ve aynı zamanda benim açımdan bazı olumlu sonuçlara ulaşılmıştı. Bana göre, aktarımda Dina’nın hayal kırıklığını ve öfkesini derinlemesine çalışması, nefret ve sevgi arasındaki dengeyi sevgi yönüne kaydırdı. Annesel nesneye yönelik derin ve bilinçdışı nefret anılarını anımsayabilir hale geldi, çünkü bu anıların etkisi sevgiyle hafifletilmişti. Analiz sırasında yaşadığı duygusal deneyim ve tüm analize eşlik eden yas çabası sayesinde ölüm ve yıkım korkusu bir biçimde azalmıştı. Daha az ölüm tehdidi hissetmesi sonucunda hamile kalabileceğini hissetmişti. Muhtemelen artık hamile kalabilirdi ve yaşam verebilirdi, çünkü kendi içinde yaşam veren bir şey fark etmişti. Bu açıdan tedavinin, analist için olduğu gibi, hasta için de olumlu bir sonucu olmuştu.

Diğer yandan, hastamda ne gibi yapısal değişimler gerçekleştiğini çok merak ediyordum. Sorunsuz bir hamilelik ve erkeksiz çocuk sahibi olmak, başarıyla sonuçlanan manik bir savunmaydı. Manik savunmaları sonucu yaşamının amacına ulaşmış, büyümenin beraberinde getirdiği yas ve acıdan

kaçınmıştı. Tedavi sırasında ilk kez hamile kaldığı seferin aksine bu kez analize devam etti. Bunu yaparken de hamileliği ve bebeği “yaşamını anlamla doldurma” yolu olarak görmediğini açıkça belirtti. Peki, tek cinsiyetli kaderini ve ölümün kaçınılmazlığını kabullenebilmesi için gerekli olan ve çocuğun doğumundan önce başladığı yas sürecini tamamlayabilir miydi? Ölüm kaygısından kaçınmasında bu “başarı” ona ne kadar yardımcı olabiliirdi? Yoğun ruhsal acı tehdidiyle karşılaşınca acaba aramızda bilinçdışı bir danışıklı dövüş mü olmuştu? Acaba bu başarı, bu danışıklı dövüşün sonucu muydu? Bu bakımdan analizin sona ermesi analist için, hasta için olduğundan daha az tatmin ediciydi.

Schachter, analizin eksik kalan sonuçlarıyla ilgili analistlerin karşılaştığı zorlukları gözden geçirmiştir (1992). Ticho’nun gözlemlerine göre “karşı aktarım zorlukları sonlanma aşamasında, analizin diğer aşamalarına oranla daha büyük rol oynamaktadır” (1972, s. 328). Siegel’a göre “İyi analiz edilmiş hasta hikâyesi analistler ve hastalar tarafından tekrar tekrar anlatılan bir efsanedir. Analistler ve hastalar ortak bir güdüyle, uzun ve pahalı tedavi sürecini haklı çıkarmak uğruna ya da özgüvenle ilişkili başka nedenlerden bu efsaneyi anlatırlar.” (1982, s. 396).

Benzer olarak Dewald da, analitik tedavinin sınırlamalarının analistte narsisistik bir yaralanmaya yol açabileceğini belirtmiştir (1982). Böyle bir yaralanmadan kaçınma, belirsiz bir biçimde uzayan bir analize neden olabilmektedir. Cooper bunun hakkında şöyle yazmıştır: “Baştaki tüm kişisel ve profesyonel umutların farkına en yoğun biçimde, analizin sonlanma aşamasında varırız... Analizdeki hayal kırıklıklarını, çözümlenmemiş ve hatta el değmemiş konuları, ayrıca ne kadar başarıya ulaşıldığını bilmenin hoşnutluğunu da hoşnutsuzluğunu da daha açık bir biçimde deneyimleriz.” (1985, s. 1).

Başarisından şüphe duymam nedeniyle bu ilginç ve görünürde başarılı tedaviyle ilgili tuttuğum kayıtları uzun süre tamamlayamadım. Zihnimi dol-duran birçok sorudan birkaçı şöyleydi: Tedavi sonunda, hasta kendini daha iyi anlayabilmiş miydi? Acaba bu analiz, kısmen başarılı olarak mı sayılmalıydı? Eğer öyleyse tam olarak başarılı sonuç neydi?

Bir yıl kadar önce Dina’yla dışarıda şans eseri karşılaşmamla bu sorular beklenmedik bir biçimde cevap buldu. Daha yaşlı görünmesine rağmen daha önce gördüğümden çok daha çekici ve çok daha kadınsı bir biçimde giyinmiş olması beni şaşırttı. Samimi bir biçimde elimi sıktı ve seslendirmedığım sorularımı hissedercesine dedi ki: “İyiyim. Öğretmenlik yapıyorum ve işimden çok memnunum. Lise öğrencilerini seviyorum. Öğretmenlik yaratıcı ve gelecek kuşaklar için önemli bir iş. Ayrıca dinlenilme ihtiyacımı da karşılıyor. Ailemle

çok mutluyum, çocuklarım harika.” Bir an için sessiz kaldı ve gülümseyerek ekledi: “Şu anda elli dört yaşındayım ve bu durumun farkındayım, artık yaşımı sorun etmiyorum. Her zaman çok mutlu bir ruh halinde değilim ama kim olduğum ve sahip olduklarım beni oldukça tatmin etmekte. Ve benim için yaptıklarından ötürü sana çok minnettarım.”

Dina’yı bu birkaç dakika boyunca dinlerken, analiz ile ilgili memnuniyetimin yalnızca analizin son bulmasından değil, ayrıca başarılı olmasından da kaynaklandığını fark ettim. Analizde öğrendiklerini kullanarak, yaşadığı çatışmalarla bensez de başa çıkabileceği açıkça görünüyordu. Tedavinin sonunda kendini daha iyi anladığını ve ayrıca onu daha ileri düzeyde bir gelişime ulaştırabilecek araçları elde ettiğini ancak o zaman anladım. Onun durumunda bu, belli bir düzeye kadar, sınırlamalarını anlayabildiği, mükemmeliyetçiliğinden ve çocuksu beklentilerinden vazgeçebildiği anlamına gelmekteydi. Böylece manik savunmalarının büyük bir kısmının üstesinden gelebilecekti.

Analizin sona erışı ile ilgili Arlow’un sözleri bu tedavinin sonunda ortaya çıkan durumu yansıtmaktadır: “Sona eriş deneyimindeki düşlemler ve çatışmalar erken çocuklukta anneden ayrılığı tekrar canlandırmakla kalmaz. Ayrıca tamamlanmaya karşı tamamlanmama, iğdiş edilmiş karşı fallik, yaşama karşı ölümle ilgili düşlemleri ve çatışmaları etkinleştirir. Etkinleşen düşlemlerde, analizin çocukluktan kalma tüm o bilinçdışı düşlemsel arzuları karşılamakta başarısız olduğu gerçeği üzerine ortaya çıkan hayal kırıklığı da vardır. Hasta bu arzularını, iyileşme isteği kisvesi altında analize sokar.” (1970, s. 52).

Analizin sonlanma aşamasında ve sonrasında, bu duygular üzerine hastanın ve benim yaptığı derinlemesine çalışma ile, olgunlaşma ve büyümenin içindeki ruhsal acıya karşı her ikimiz de bir miktar dayanıklılık kazandık ve yas tutmamız kolaylaştı. Her ikimiz de, hasta da analistte, manik savunmalarımızdan daha iyi bir biçimde ayrılacak duruma gelmiştik. Artık yaşamı daha yaratıcı bir biçimde sürdürebilmek için gerekli yası tutabilecektik.

3. SEVGİYE ÖZLEM

Dokun, ama bağ kurma.

—Rechy 1967, s. 57; Bollas'da alıntı yapılmıştır; 1992, s. 147

Bu bölümde analitik yöntemin araçlarının, özkıyım ve psikotik çözül-meye karşı eşcinselliği manik bir savunma olarak kullanan hastada farklılaş-mayı kolaylaştırmak için, *uygun bir biçimde ne kadar değiştirilebileceği* soru-nuyla ilgilendim. Söz konusu olguda, manik savunmadan tam olarak vazgeçil-memiş, fakat hasta duygularıyla daha fazla ilişki kurmaya başlamış ve eşcinsel bir eş arayışında daha az *tedirgin* bir hale gelmişti.

Bu tedavinin ~~l~~smi sonuçlarıyla ilgili aklıma takılan sorular ve kuşkular beni hep rahatsız etti. Eşcinselliğin, parçalanma ve ruhsal ölüme karşı “manik bir savunma” (Klein, 1935; Winnicott, 1935) olarak kullanıldığı olgularda psikanalizden ne bekleyebiliriz? Bu olgularda analistin görevi nedir? Eşcinsel-liği, ruhsal var oluşları için temel bir gereksinim olarak deneyimliyebilecek bu hastaların, eşcinselliklerinden vazgeçmeleri için yardım etmek analistin görevi midir? Veya bu kendini keşfetme yolculuğunda onlara yardım mı etmelidir? Bu keşif yolculuğu, örselenmeyle gelen yas ve acıdan kaçınmalarında onlara yardım eden eşcinselliklerinden vazgeçmelerine yol açabilir mi, açmayabilir mi? Bu zor sorulara yanıt bulacağımı sanmıyorum fakat bir olgu çalışması yardımıyla bu konuyu irdelemek istiyorum.

Bu olguda, analiste (aktarım sırasında arzulanan eşcinsel eş) dokunmaya ve analistin dokunmasına dair hastanın isteği, hastanın analitik çalışmaya devam edebilmesi için çok önemliydi. Tartışma bölümü; (1) böyle hastalara analitik olarak yardım *etmekteki* ve (2) analistin aynı biçimde karşılık vermeye razı olmadığı durumlarda hastaların şiddet dolu ve tehlikeli eyleme koymalarına *direnmekteki* büyük zorluğu ele almaktadır. Ayrıca, hasta tarafında analistle fiziksel bir dokunma olarak algılanan sözel etkileşimin, analitik çalışmanın sürekliliğini ve hastanın manik savunmasıyla derinlemesine çalışılmasını nasıl mümkün kıldığı da tartışma bölümünde gösterilmiştir.

Olguyu anlatmadan önce, analitik tedavideki dokunma konusunu hem tarihi hem de güncel bir açıdan gözden geçireceğim.

Analitik tedavideki dokunma konusu uzun bir süre boyunca yalnızca hassas ve tartışmalı olarak değil, ayrıca konuşulması yasak bir konu olarak da görülmüştür. Klasik psikanalizde “dokunulmamış bir alan” olarak kaldıktan sonra çok hararetli bir konu haline gelmiş ve yakın dönem yazınında genişçe

tartışılmıştır. Örneğin *Psychoanalytic Inquiry* (20, sayı 1, 2000), tüm bir sayıyı psikanalizde dokunma konusuna ayırmıştır.

Dokunmaya karşı bu yasaklama, geride durma ya da yoksunluk⁵ kuralının konmasıyla kanun haline gelmiştir. Daha 1910'da Freud şunu yazmıştır: “Hasta, ya bir çeşit yoksunluk ya da karşılıksız bir sevgi durumunda tutulmalıdır. Ona ne kadar duygusal yakınlık gösterirseniz, karmaşalarına o kadar kolay ulaşırırsınız; fakat sonuç da daha belirsiz olacaktır.” (Jones 1955, s. 448). Bu önerme 1915 ve 1919'da Freud tarafından daha da geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın altında yatan kuramsal gerekçe şöyleydi: Hastanın içgüdüsel dürtülerinin dışavurumunu engellemek, bu dürtüleri sözel tasarımlara dönüşmeye zorlayabilirdi. Artık bilinç düzeyine çıkmış olan bastırılmış içgüdüsel arzular üzerinde, bu arzulardan vazgeçebilmek ve onları yüceleştirebilmek için derinlemesine çalışılabilirdi.

Bu modele dayanarak Casament hastasının elini tutmayı reddetmişti (1982). Elini tutmakla, hastasının iyi bir nesne özlemine (burada kastedilen çocuksu cinsel arzular değildir) söndürebileceğini, örselenmenin ve örselenmenin ortaya çıkardığı saldırganlığın tamamıyla yeniden yaşanmasını engelleyebileceğini düşünüyordu.

Yoksunluk kuralına rağmen psikanalistler, dokunmanın tedaviyi kolaylaştırabileceği bazı olgular bildirmiştir. Ferenczi (1953) davranışsal canlandırmalara izin verebileceğini belirtmiştir ve bu canlandırmalar bazen şefkatle öpmeyi de içermektedir (Shapiro, 1992). Fromm-Reichman, “bazen hastayla el sıkışmanın veya ileri derecede sarsılmış hastaya, rahatlatacak ve güven verecek bir biçimde dokunmanın gerekebileceğini” belirtmiştir (1950, s.12). Searles, “fiziksel dokunmayı kibarca reddetmenin” yararlı olabileceğini söylemiş, ama yine de “nevrotik olarak fiziksel dokunmadan korkmak” gibi bir durumun olmaması gerektiğinden de söz etmiştir (1965, s. 701). Winnicott hem kendi yazılarında (1965), hem de hastası Margaret Little'in açıklamalarında (1990), yeterli bir “kucaklama” ortamı yaratmak için hastasının elini tutabileceğini bildirmiştir. Little, hastasının “kazara” kendini yaralamalarının, aslında hastanın analistin eline dokunma gereksiniminden kaynaklandığını fark ettiği ve bu fark edişin sonrasında hastanın umutsuzluğa düştüğü bir olgu anlatmıştır (1966). Bir konuşmasında Kohut, çok umutsuz olduğu durumlarda iki parmağını tutmasını önerdiği bir hastadan söz etmiştir (1981; ayrıca Bacal da bildirmiştir, 1985). Pedder de fiziksel dokunmaya gereksinim duyan, ileri derecede gerilemiş bir hastayı anlatmıştır (1986).

⁵ abstinence

Yayınlanan raporların genellikle dokunmanın ileri derecede kötüleşmiş veya gerilemiş hastalarda kullanımına yönelmesine rağmen Mintz, hastayla sözel bir iletişim kurulamadığı, derin seyreden gerileme süreçlerinde fiziksel dokunmanın, “sağlıklı nevrotikler” için de yararlı olabileceğini öne sürmüştür (1969). Balint konuyu daha da genişletmiş, dokunma gereksiniminin ortaya çıktığı durumlara ve dokunmanın anlamına değinmiştir. Tedavinin sonuna yaklaşırken, yani hastalar daha iyi bütünleştiğinde, duygularını daha iyi ifade edebildiğinde, karşılıklı olarak daha iyi iletişim ve daha derin bir bağlantı kurabildiklerinde, ortaya çıkan dokunma arzularından söz etmiştir. Bu koşullar altında dokunma; cinsel bir uyarıcı değil, hastayla analist arasında daha derin bir yakınlık kurulmasına ve “iyi durumda olmanın verdiği sakin ve huzurlu bir hisse” neden olacak güçlü bir iletişim biçimidir (1952, s. 231). Beckenridge’in anlattığı klinik bir olguda, fiziksel dokunmaya izin vermek kabullenilme hissini hastaya aktarmış ve derinde yatan olumsuz kendilik imgesini düzeltmesinde hastaya yardım etmiştir (2000). McLauglin, dokunma konusundaki klasik konumda genel bir kayma gözlemlemiştir. McLauglin, hastanın elini tutma konusunda gittikçe daha da rahat davrandığından söz etmiştir. Hatta hasta divandayken analistin elini tutmak için arkaya uzandığında bile rahatsız olmamaktadır. Hasta “daha dile getiremediği özlemlerine karşı analistin desteğine, teselli etmesine ya da var oluşuna” uzanıyor olabilir (1995, s. 441). McLauglin “bu karşılığın, hastanın çözümleme arayışını zorlaştırmadığını, aksine kolaylaştırdığını” ifade etmektedir (1995, s. 442).

Bu konunun karmaşıklığı Maroda tarafından etkili bir biçimde dile getirilmiştir: “Fiziksel dokunma isteğinin birçok farklı anlamı olduğunu gördüm. ‘Dokunmalı mı, dokunmamalı mı?’ sorusuna verilecek yanıt, hastanın arzusunu uygun ve yeterli bir biçimde anlamakta ve analistin buna vereceği duygusal karşılıktaki gizli. Dokunmanın hastanın iç dünyasındaki yerini anlamak, bunu uygun duygusal bir bağlama oturtmak, o anki dokunulma arzusunun aktarım-karşı aktarım etkileşiminde nasıl bir yeniden canlandırmayı temsil ettiğini anlamak ve sonrasında doğru kararı vermek hayli göz korkutucu bir süreçtir. Bu konular, analistin entelektüel ve duygusal bir derinliğe sahip olmasını gerektirir (1999, s. 143).

Şimdi de sözel bir etkileşimi, psikanalitik ortamdaki fiziksel bir dokunma ya da doğrudan duygusal bir bağlantı gibi deneyimleyen bir olgudan söz edeceğim. Bu sözel etkileşim ve ardından da bu etkileşimle ilgili ayrıntılar üzerinde durulması, hastanın inanik savunmalarını kısmen bırakmasını sağlamış ve yas sürecini kolaylaştırmıştır.

OLGU

a. İlk karşılaşma - Arzu ve korku

Yukarıdaki temayı açıklamak için hastanın analizinden bazı alıntılar yapmadan önce, onu size tanıtacağım ve ilk tanışmamızla ilgili kısa bir özet sunacağım. Kırk beş yaşında, yaşları yedi ila on dokuz arasında değişen yedi çocuk sahibi bir kadın olan Deborah, psikanalitik bir yardım almak için bana gelmişti. Analiz için bana gelmesindeki neden şu hikâyeden kaynaklanmaktaydı: Deborah bir kariyer kadınıydı, özel bir şirketin yöneticisiydi. Yıllar önce kocası ve çocuklarıyla beraber yurtdışına çıkmış, orada cinsel terapi ilgisini çekmiş ve bazı profesyonel kurslar almıştı. Yurtdışında kalışı boyunca psikolojik tedavi görmüş ve tedavisi cinsel bir ilişkiye dönüşmüştü. Terapisti bir kadındı ve *onu lezbiyenlikle tanıştırmıştı*.

Terapistiyle arasındaki bağ Deborah için çok güçlü, duygu ve cinsellik dolu bir hale gelmişti. Ailesiyle ülkesine döndüğünde, bu ayrılık çok ağır ve *acı dolu* gelmişti. Kocasıyla ilişkisi önceki duygusal anlamını yitirmişti.

Önceki yaz Deborah, öğrencilerinin yararına bir cinsel terapi programına katılmak için yurtdışına çıkmıştı. Orada, gruptaki bir iş arkadaşı kadınla ilişkiye girmişti. Bu kadınla yaşadığı aşk sayesinde *yeniden çok mutlu olmuştu*. Yakın zamanda ondan bir mektup almıştı. Mektupta arkadaşı, yeni bir kadınla ilişkisi olduğunu, onunla beraber yaşadığını yazıyordu. Deborah allak bullak olmuş, huzursuz ve ne yapacağını bilemez bir halde iken yardım aramaya karar vermişti.

İlk görüşmede Deborah neden kadın bir analist aradığını şöyle açıkladı: mesleğimin yasaklarını bildiği için onu baştan çıkarmayacağına emindi. Önceki terapistiyle arasında bir aşk ilişkisi geliştiğinden, bu tedavinin bir aşk ilişkisine dönüşmesini engellemek için mümkün olan her şeyi yapma isteğini vurguladı.

Karşıma oturmuş, alçak sesle ve tekdüze bir biçimde konuşan kadını gözlemlendim. Sıradan bir görünüşü, ortalama özellikleri vardı. Sarışındı, balıktetliydi ve sade bir biçimde giyinmişti. En çok dikkatimi çeken, lezbiyen aşk ilişkilerine eşlik ettiğini anlattığı yoğun duygulara rağmen, yüzündeki duygulanımın eksikliydi.

Deborah ikinci sevgilisi tarafından terk edilmişti ve bu boşluğu doldurmaya çalışıyordu. Hikâyesinden anladığıma göre şimdi, yurtdışındaki ilk terapisinde olduğu gibi, analizde olası bir yeni sevgili bulmayı umuyordu. Aynı zamanda, erotik arzularının gerçekleşmesinden aşırı derecede korktuğuna inanıyordum. Özellikle bunun nedeni, arzularının doyurulmasının, ayrılıkla ve

acıyla bağlantılı hale gelmiş olmasıydı. Bana yönelik bilinçdışı arzu ve isteklerine dair duyduğu bilinçli korku, tüm tedavi sürecince bize eşlik etti.

b. Öykü

Deborah, 2. Dünya Savaşı'ndan önce Güney Amerika'dan İsrail'e göç eden *Sefardik* Yahudilerindendi. Hem annesi hem de babası büyük ailelerden gelmekteydi, her ikisinin de birçok kardeşi vardı.

Deborah'nın ondan altı yaş küçük bir kız kardeşi vardı. Çocukluk yıllarıyla ilgili neredeyse hatırladığı hiçbir şey yoktu. Ona hamile olduğu sırada annesinin depresyona girdiğini biliyordu, erişkinliği boyunca bu ona anlatılmıştı. Deborah yirmi altı yaşında, evli ve iki çocuklu iken, hezeyanlı bir depresyona giren annesi akıl hastanesine yatırılmıştı. Kız kardeşi mesleğinde uzmanlaşmış, hiç evlenmemiş ve kendi başına bir yaşam kurmuştu.

Deborah'nın annesinin şizofreni tanısı konmuş bir erkek kardeşi vardı. Dayısı, Deborah'nın büyükannesiyile yaşamaktaydı ve bu büyükanne de dengelessiz biriydi. Büyükannesinin ölümünden aylar sonra dayısı intihar etmişti.

Deborah'nın babası Güney Amerika'daki Yahudi toplumunda önemli bir kişiydi ve Deborah ona hayranlık duymaktaydı. Onu akılcı bir kişi olarak görmekte ve onunla özdeşim kurmaya çalışmaktaydı.

Ondan on beş yaş büyük olan kocası, tanıştıklarında iyi bilinen bir sanayiciydi. Deborah için çok iyi bir ești. Buna rağmen düğünden önce depresyona girmiş ve kendi deyimiyle “sinirsel bir çöküş” yaşamıştı. Sonrasında ise, aynı şimdi olduğu gibi, kocasının sözlerinde Deborah'ya olan aşkının ifadesinin eksikliğini hissetmişti. Şu anda ünlü ve başarılı olan kocasını bir işkolik olarak görmekteydi. Kocasını her zaman “insanlığı kurtarmakla” meşguldü. Deborah'ya göre evliliği tatmin edici değildi. Hep kendini gerçekten yakın hissedebileceği birini aradığını fark etmişti.

• Arzu ve İçsel Ölüm

İlk görüşmemizden sonra Deborah'yı analize kabul ettim ve haftada dört kere divanda analize başladık. Bütün analizin seyrini anlatmak niyetinde değilim. Bunun yerine analizin ilk yılına, yani Deborah'nın yaralı kendiliğiyle ve içsel ölümüyle karşılaştığımız ve bunlar üzerinde aylar boyunca çalıştığımız yıla değinmek istiyorum. Deborah'nın içsel ölümünü, bu durumun öncesine dönme çabaları sayesinde anladım. Deborah bunun için, insanların duygularını ortaya çıkardıkları durumlarda onları izlemekteydi. Örneğin havaalanlarındaki karşılama bölümlerine gider, birbiriyle buluşan ve tutkuyla birbirine sarılan

insanları izlerdi. Hiç sıkılmadan saatlerce izleyebilir, yabancıların *duygularını ifade edişlerini kana kana içerdi*.

Bu içsel ölüm Deborah'nın neredeyse yaşamının tüm duygusal alanlarına, annelik duygusuna bile sızmıştı. Çocuklar küçükken, onlarla ilişki kuramadığını hissederd. Annelerin çocuklarını izledikleri çocuk parklarına gider ve çocuklarıyla konuşan anneleri gözlemlerdi. Normal annelerle özdeşleşerek ve onları taklit ederek annelikte ilgili duygular hissetmeye çalışırdı. Bu çabasında her zaman başarılı değildi.

Deborah'nın öne sürdüğüne göre yalnızca iki şey içsel ölümünün üstesinden gelmesini sağlamaktaydı; çocuk doğurmak ve aşık olmak. Yalnızca bu güçlü deneyimler onun, duygusal olarak yaşamda hissetmesini sağlamıştı.

Deborah'nın içinde bulunduğu bu kötü durumu dinlerken kendimi bir boşluğa, korkutucu bir kara deliğe, olağan insancıl duyguların olması gereken bir yerde açılmış ölümcül bir yaraya bakıyormuş gibi hissettim. Kendime şunu sordum: Duygu pınarlarını kurutan, bir çöl, duygusal bir içsel ölüm yaratan - aslında böyle bir etki yaratamaması gerekirken onun yaşamını anlamsız bir hale getiren - bu korkunç eksiklik neydi? Ya da şu anda kızının ruhsal yaşamının bir parçası olan bu içsel ölüm acaba Deborah'nın annesine mi aitti?

• Arzu ve Zulmeden Korkular

Şimdi de Deborah'nın kendine zarar verme eğilimini incelemek istiyorum. Bu eğilim asıl olarak analizin üçüncü yılında, çağrışımları ve düşlemleri aracılığıyla ortaya çıkmıştı. İlk olarak bu süreçten bir düşü anlatacağım.

“Düşümde” dedi Deborah, “bana yaklaştın, dokundun ve kendinle ilgili kişisel bir şey söyledin. Sana doğru baktım – caz müzikle dans eden bir kadın vardı, aslında sana benzemiyordu, daha esmerdi, kıvrırcık saçları, başka bir yüzü vardı. Tanıdığım biri değildi, ama onun sen olduğunu hissettim.”

Deborah'nın düşüyle ilgili çağrışımları çocukları etrafında yoğunlaştı. On beş ve on iki yaşlarındaki iki kızı cazla dans ederdi. Dişilikleri tomurcuklanmaya başlayan kızlarıyla ilişki kurmanın, daha yakın olduğu oğullarıyla ilişki kurmaktan çok daha zor olduğunu hissediyordu. Küçük kızıyla ilgili bir anı o anda yüzeye çıktı. Deborah'nın küçük kızı, mutsuz ve öfkeli olduğu bir anda, sanki pencereden atlamak ve özkıyımında bulunmak istiyormuş gibi gelmişti. İlk önce Deborah'nın benimle yakınlaşma arzusunu, benim ona dokunmamı istemesini ve bu yakınlığa eklenmiş korkuyu araştırmayı denedik. Peki, ama küçük kızını algılama biçimiyle kendini belli eden bu kendine zarar verme eğilimi nereden gelmişti? Hissettiği büyük öfke yön değiştirmiş, aslında beni yok etmek

isteyen Deborah, saldırganlığını kendi içine yöneltmiş ve kendini yok etmek istemişti. Erotik arzularına karşılık vermeyen bir kadın analistle analize girmiş olmanın bu kadar büyük bir öfke, engellenme ve umutsuzluk yaratması mümkün müydü?

Deborah'nın daha ileri çağrışımları ölüm etrafında dönmeye devam etti. Dayısının, annesinin şizofren kardeşinin, nasıl özkıyım yaptığını anlattı. Ona bakan kimse yokken (annesinin ölümünden kısa bir süre sonra) evden ayrılmış, kafasını bir bataklığa sokmuş ve kirli suyu ciğerlerine doldurmuştu. Havasızlıktan ölene kadar orada kalmıştı.

Anlattığı hikâye aracılığıyla Deborah'nın bana gönderdiği mesajı anlamıştım: Kendine zarar verme itkilerinden onu korumak zorundaydım, yoksa bunların içinde boğulabilirdi. Peki, ama Deborah'nın "bataklığı" neredeydi? Gerçekten de psikoz tehlikesi altında mıydı? Ruhsal ölüme karşı geliştirdiği savunmaları onu ne kadar koruyabilirdi?

Bu soruların yanıtı Deborah'nın, erotik bir aşka olan tutkusuyla birleşen, zulmedici korkularının irdelenmesiyle açığa çıktı. Bu durumu, analizin üçüncü yılından bir bölümle açıklayacağım.

Deborah yurt dışında bir cinsel terapi kliniğinde aylarca çalışmıştı. Bu klinik, alanında iyi bilinen bir kadın terapist tarafından işletiliyordu. Deborah, terapistin onu çok sevdiğini öne sürmekteydi. Bu terapistin çocuğu yoktu ve profesyonel bir kadın varis arayışıyla Deborah'ya onu evlat edinmeyi bile önermişti. Klinik, kadınları vekil cinsel ilişki terapisti olarak işe almaktaydı. Bu vekil cinsel ilişki terapistlerinin işi, cinsel işlevlerini kazanmada yardıma gereksinim duyanlara uygulamalı olarak destek vermektir. Deborah bir süre vekil cinsel ilişki terapisti olarak çalışmıştı. Bu süreçte anlayamadığı gizli bir düşlem yüzünden ara sıra sorunlar yaşamıştı. Deborah bazen bileklerini kesiyormuş gibi hissetmekteydi. Bu hissin nereden geldiğiyle ilgili hiçbir fikri yoktu. Yaşam çok ilgi çekici görünmekteydi. Aslında bu çok garip bir düşüneydi.

Anlattığı hikâye aracılığıyla, Deborah'nın yaşam ve ölümlle ilgili bilinçdışı çatışma ve arzularını, bu iş ile yeniden canlandırıldığını fark ettim. Bir vekil cinsel ilişki terapisti olarak çalışarak, zarar görmüş ve cinsel açıdan ölmüş birini onarma arzusunu bilinçli olarak tatmin etmekteydi. Onu tatmin eden, karşısındakine aşk yapma yeteneğini kazandırmaktı. Bu iş ondan, hiçbir duygusal paylaşımında bulunmadan, yalnızca erotik bir aşk oluşturtmasını istiyordu ve bu durum ona mükemmel bir biçimde uyuyordu. Hâlbuki bilinçdışı düşlemlerinde, sevgi alış verişinde bulunma yetisi onarılması gereken, hasta olan ve yetisini kaybeden kişi kendisiydi. Bir vekil cinsel ilişki terapisti olarak çalışarak kendi

içindeki ölü parçayı yeniden yaşama döndürmeye çabalıyordu. Ama özkıyım düşüncelerinden de anlaşılabilceği üzere bu çabasında başarısızdı. Bu dönemi derinlemesine çalışarak anladık ki Deborah kendi yaşamını geri almak istiyordu, çünkü fiziksel eylem olarak aşk yapmak duygusal gereksinimlerini karşılamak-tan uzaktı. Bu noktada, Deborah'nın manik savunmalarının onun için çalışmadı-ğının farkına vardım. Fiziksel olarak sevgi alıp vermek, içsel ölümünü ve yaşa-mının anlamsızlığını ortadan kaldırmamıştı. Bu nedenle kendi hisleriyle bağlantı kurabilmesi umuduyla, gereksinimlerini ve beklentilerini Deborah'ya yorumlamaya başladım.

Analizde Deborah'ya, içindeki ölü kendiliğini yeniden canlandırma gereksinimi duyan ve duygusal açıdan engelli olan kişinin kendisi olduğunu gösterdim. Deborah bu oyunda onun duygusal yaşantılarının vekili olmamı istiyordu. Böylelikle ona duygular vererek, içindeki âşık olabilme yetisini yeni-den canlandırmamı ve yeniden canlı hissedebilmesini sağlamamı bekliyordu.

Şu ana kadar Deborah'nın içindeki duygusal ölülüğü geriye döndürmeyi başaran iki şey olmuştu: çocuk doğurmak (zaten bu nedenle bu kadar çok çocuğu vardı) ve bir kadına âşık olmak. Şimdi daha yaşlı olduğuna ve artık çocuk doğuramayacağına göre, Deborah'nın tüm yaşamı başka bir kadınla bir aşk ilişkisine yönelik umutsuz bir gereksinim etrafında dönmekteydi.

• Yaşama Arzusu

Deborah'nın, duyguları için verdiği mücadeleyi, analizin dördüncü yılından bir bölüm üzerinden inceleyeceğim. Deborah, yurtdışındayken koca-sıyla beraber katıldığı bir veda partisini ayrıntılarıyla anlattı. Parti, ölümcül bir hastalığı olan ve ölüm döşeğinde yatan ünlü bir oyuncunun onuruna verilmek-teydi. O ve kocası, birçok televizyon çalışanı, oyuncu ve arkadaşlarıyla beraber davet edilmişti. Oyuncunun isteğiyle verilen parti çok özel bir etkinlikti. Yedi saat boyunca insanlar onunla ve onun hakkında konuştu, her biri ondan ufak bir veda hediyesi aldı. Partiden sonra oyuncunun doktorunun sahnede bir saatten fazla kaldığı, herkese oyuncunun hasar görmüş organlarının yansılarını göster-diği ve hastalığıyla ilgili açıklamalar yaptığı bir televizyon programı vardı.

Aktarımda Deborah'ya, hastasının iç durumu hakkında halka açıklamalar yapan o doktor gibi olmamın beklenip beklenmediğini sordum. Deborah bu yorumumu öfkeyle reddetti. Ne-zaman aramızdaki ilişkiye bir atıf yapsam rahat-sız olmakta ve sinirlenmekteydi. "Kendinizi her zaman gerçekliğe ait şeylerin içine sokuyorsunuz. Bunun sizinle hiçbir ilgisi yok." dedi. Şöhreti ve tanınmayı istediğini doğruladı ve partide yerel bir kadın dergisinden bir gazeteci olduğunu ekledi. Bu gazeteci kısa bir süre önce başarılı kariyeri hakkında onunla röportaj

yapmak istemişti. Böyle birisi ona şöhret getirebilir ve işinin reklamını yapabilirdi.

Aktarımda Deborah'nın beni, kendi reklamını yapabileceği olası bir araç olarak gördüğü açıktı. Bunun altında kendini toplum içinde göstermeye yönelik gizli bir gereksinim yatmaktaydı. Yıllardır bu olguyla ilgili hiçbir şey yazmamış olmamın nedeni buydu. Ancak şimdi, analiz sona erdikten ve onu gizleyebileceğim uygun bir kılıfta "giydirdikten" yıllar sonra, bu tedaviyi ve karşılaştığım zorlukları açıklayabilmekteyim.

Deborah'nın tepkisi, zaten farkında olduğum, onun sapkın ve teşhirciliğe dönük gereksinimlerini aklıma getirdi. Bu gereksinimlerini, yurtdışında katıldığı farklı cinsel terapi kursları hakkında, iştahla anlattığı hikâyeleri aracılığıyla bana aktardı. Bu "deneyimlemeli" kursların birinde yirmi kişilik bir kadın grubu, bacaklarını iki yana açarak daire biçiminde oturmuşlar, birbirlerinin gözü önünde vajinalarını incelemişlerdi. Başka bir kursta öğrencilere iki yüz taneye yakın kadın cinsel organı resmi gösterilmişti. Deborah, bu kursların amacının öğrencilere kendi kısıtlamalarının üstesinden gelmelerine yardımcı olmak olduğunu ileri sürmüştü.

Karşı aktarım hislerimde ise Deborah'nın benimle sapkın bir oyun oynamak istediğinin farkındaydım. Böyle bir oyunda cinsel organlarımızı karşılaştıracaktık ve onun bir kadın olduğu kesinleşecekti. Görünüşe göre yalnızca kendini toplum içinde (başka kadınların arasında) göstererek kadınlığının gerçekten var olduğunu hissedebiliyordu.

Oyuncuyla ilgili hikâyesine devam eden Deborah, partiden ve aynı zamanda yaşamının bu döneminde hikâyesini toplumca bilinir hale getiren oyuncudan çok etkilendiğini belirtti. Bu kişi ergenlik döneminde, ailesi Naziler tarafından öldürüldükten sonra Doğu Avrupa'dan İsrail'e gelmişti. Çok üretken ve bununla beraber ahlakdışı bir yaşam sürmüştü. Önüne gelenle, çoğunlukla kadınlarla ama ayrıca erkeklerle de yatıp kalkmıştı. Ailesiyle, karısıyla ve çocuklarıyla bağını koparmıştı. On üç yaşındayken annesi tarafından cinsel olarak baştan çıkarıldığı ve onun da antisosyal davranışlar sergileyerek, yaşamı boyunca bu yaşlardaki küçük çocukları baştan çıkardığıyla ilgili dedikodular vardı. Bu konuda onun aleyhine hiçbir kanıt bulunamamıştı; fakat skandallarla dolu yaşamı bir gazetede haber olmuş, sonra da televizyon dizisi haline getirilmişti.

Deborah oyuncuya ve onun yaşam biçimine dair hayranlığını vurguladı. O, bedenini tümüyle kabullenmiş ve cinsel yaşamından büyük zevk almıştı. Ayrıca tıpkı bu oyuncu gibi Deborah da güçlü yaşam deneyimleri arayışında

olduğunu hissetmekteydi. Deborah'nın kendisini canlı hissedilmek için bu manik savunmalara gereksinim duyduğunun farkındaydım.

Ergenlik döneminde annesi tarafından baştan çıkarılan oyuncunun hikâyesi Deborah'nın çocukluğuna ait bir anıyı hatırlamasını sağladı. Çocukken, önce bir erkek sonra da bir kadın tarafından taciz edilmişti. Dokuz yaşındayken evlerinde çalışan bir adamın yanına oturduğunu ve elini eteğinin altına soktuğunu hatırladı. Adam Deborah'ya bundan zevk alıp almadığını sormuştu, güzel bir histi. Buna karşın içinde bir kadının yer aldığı ikinci anı tamamıyla aşk ve şefkatle maskelenmişti. Bu olayın yalnızca hatırlanma biçimi bile bir cinsel tacizi işaret ediyordu. On bir yaşındayken hemşire olan halasıyla bir arabada olduğu anısını hatırladı. Deborah başını halasının kucağına koymuş, halası da onun başını okşamıştı. Bundan çok daha fazlasını istediğini hissetmişti. Aynı deneyimi ilk kadın aşkıyla yeniden yaşamıştı. Bir keresinde, bir Gestalt egzersizi sırasında terapisti onu aynı bir bebek gibi uyutmuştu, başını okşayarak. O kadar güzeldi ki hiç bitmemesini istemişti. Tüm yaşamı boyunca böyle bir fiziksel yakınlığı ve şefkati yaşayamadığını hissetmekteydi. Deborah'nın çocukken uğradığı tacizin örseleyici öğelerini ve bunların yaşamındaki etkilerini fark edebilmesi için analizde çok daha fazla ruhsal çalışma yapılması gerekliydi.

Deborah'nın ödipal arzuları daha sonra yüzeye çıktı. Büyüdüğünde kocasına yönelen, babasına karşı hissettiği ödipal çekimin bilincindeydi. Babasının çocukken onu sevdiğini ve ona baktığını hatırlamaktaydı, fakat aralarında her zaman fiziksel bir çekimin gerginliğini duyumsamıştı. Gitarıyla Deborah'ya aşk şarkıları söylerken, babasının baştan çıkarıcılığını hissetmişti. Kocasına duyduğu sevginin, kocasının babasına benzemesinden kaynaklandığına inanıyordu.

Aktarımda birden, hayran olunan ama onu reddeden baba(koca)-analist rolüne büründürüldüm. Yahudi Soykırımını Anma Günü sıralarında, Soykırımla ilgilenen diğer İsraili araştırmacılarla beraber, gazetede benim adımı görmüştü. Şunu merak etmişti: Tıpkı geçmişte kocasının veya babasının uğraştıklarına benzer konular gibi, eğer benim de asıl merakım yaşam ve ölüm konuları üzerineyse, kendisi benim için ne kadar önemli olabilirdi ki?

Deborah, lezbiyen ilişkilerinde yaşanan preödipal arzularının, annesiyle aralarındaki yakınlıktaki duygusal ve -fiziksel- eksiklikten kaynaklandığına inanmaktaydı. Çocukluğunda yaşadığı hayal kırıklığının farkındaydı ve bundan annesini sorumlu tutmaktaydı. Bir kadın tarafından dokunulma ve okşanma özleminin halasıyla arasındaki özel ilişkiyle uyarılıp ortaya çıktığını biliyordu.

Aktarımda Deborah'nın bana olan öfkesiyle ve beni reddetmesiyle bağlantı kurduk. Bu öfke ve reddediş, Deborah'nın analizi esnasında fiziksel dokunmaya dair duyduğu özlemin engellenmesinin sonucuydu. Deborah hareketli bir biçimde "gerçek" gereksinimlerinin farkında olduğunu öne sürmekteydi. Cinselliği ve duyguları birleştirerek onu bir "bütün" yapacak bir ilişkiye özlem duymaktaydı. Deborah böyle bir ilişkiye yalnızca bir kadınla ulaşabileceğini düşünmekteydi. Bir erkekle kurulan ilişki onu ancak kısmen tatmin etmekteydi. Bir kadınla ve aktarımda benimle yaşayacağı fiziksel bir ilişkinin, Deborah'nın kendi içsel ölümüne karşı kullandığı manik bir savunma olduğu benim için gayet açıktı.

Tedavi sırasında benimle duygusal ve fiziksel bir yakınlık arzusunda olma olasılığını belirtince Deborah çileden çıktı. İlişkimizi yeniden ön plana çıkarmaya uğraştığıma inanıyordu ve bu durumu çok rahatsız edici buluyordu. Düşlerinin, arzularının, öfkesinin ve engellenmişliğinin benimle ne ilgisi vardı ki? Analizin ne kadar kısır ve düşünsel olduğunun farkındaydı; dokunulma ve okşanma arzusuna hiçbir zaman karşılık vermeyeceğimi biliyordu. "Neden bu kadar yoğun bir tedaviye gereksinimim var?" diye sordu. "Bir kadınla ilişki yaşamaya karşı büyük bir gereksinimim olduğunun farkındayım. Bu his, analiz sırasında gittikçe daha fazla rahatsız edici oldu, enerjimin büyük kısmını alıyor. Düşünüyorum ki öyle bir ilişkim olsaydı artık tedaviye gereksinimim kalmazdı. Özlem duymaz, kaybını hissetmezdim."

Analizin bu aşamasında Deborah tedaviyi bırakma fikriyle "flört" etmeye başladı. Bana ve yaptığımız çalışmaya karşı ne kadar saldırganlaşmaya başladığını ona göstermeye çalıştım. Tedavinin başında, başka bir fiyasko daha yaşamamak için, ilk terapistinin yaptığı gibi onu baştan çıkarmamam konusunda beni uyardığını ona hatırlattım. Şimdi ise fiziksel bir ilişki olmazsa tedavinin başarısız olacağını ileri sürmekteydi. Ona göre yaşamını kurtaracak tek yol buydu. Tedaviyi baştan beri, hatta tedavi başlamadan önce bile, yok etmek istemiş gibi görüldüğünü de ekledim.

Aktarımda Deborah'nın ölmüş ve sönmüş yönleriyle yüzleştirilmesi de sonuçsuz kaldı. Bana karşı acımasız tavrının farkına varması için yaptığım girişimlere karşı kulaklarını tıkadı. Yorumlarımın kendini tekrar eden, cansız ve etkisiz bir hale geldiğini hissetmekteydim. Acaba Deborah, eşcinsel arzularını tatmin ederek duygularını yaşama döndürmeyi beklediği, manik savunmalarını hiç bırakabilecek miydi? Eğer öyleyse, onu "kucaklamam" -yani analiz sırasında ona verdiğim sevgi, ilgi ve anlayış- ölmüş duygularını yaşama döndürmede ve kendine zarar verme eğilimiyle ortaya çıkan ölümcül güçlerle kavgasında yeterli miydi? Deborah'nın eşcinsellik çözümü ne kadar yaşamsaldı?

Deborah'nın aktarımdaki korkularının göstergesi olan özel bir düş, benim için belli başlı noktaların aydınlanmasını sağladı. Onun anlatımıyla düş şöyle idi: "Kocam, bir kızım ve partisine katıldığım şu ünlü oyuncuyla geziyordum. Oyuncuyla ilgili düşlemlerim vardı ve onunla yalnız kalmak istiyordum. Ortada zor bir durum vardı, gördüğü tedavi yüzünden bedeninin yarısı felçliydi. Kocama göre ben de ölümcül bir hastalığa yakalanmışım. Beni gömmeye karar vermişti. Kocamın fikri beni mezara koymak, böylece havasızlıktan ölmem ve beni bu acı dolu analitik tedaviyi görmekten kurtarmaktı. Çocuklarımı, arkadaşlarımı terk edemedim. O mezarda boğulmadım, ayağa kalktım ve yaşamaya devam ettim."

Deborah çağrışımlarında, oyuncuya uygulanan tedavinin yalnızca başarısız olmakla kalmadığından, ona zarar da verdiğinden söz etti. Deborah, düşünde gördüğü oyuncu gibi, analize yarı uyuşmuş halde (duygusal olarak) gelmişti. Peki ya bu tedavi ona yardımcı olmak yerine zarar verirse ne olacaktı? İyileşmek için acı dolu bir tedavi görmesi gerektiğini hissetmekteydi, çünkü duygusal rahatsızlığı ölümcüldü. Fakat aynı zamanda, duygularını harekete geçirerek yaşam vermesi beklenen bu tedavinin yaşamını tehdit edecek kadar acı dolu olabileceğinden korkmaktaydı. Deborah, bana duyduğu hislerle yüzleşmektense uyuşmuş, felç olmuş ve nefes alamaz bir halde kalmayı yeğlemekteydi. Diğer yandan mezarından çıkmak, içindeki duygusal ölümlükten kurtulmak, kendini canlı hissetmek istemekteydi.

Deborah'yı yaşama döndürmek için ne yapabilirdim diye kendime sordum. Kendimi felç olmuş gibi hissediyordum, bana olan saldırgan tavrı ve kendisine yönelik yok edici tutumu arasında kapana sıkışmışım. Kendi karşı aktarım hislerimi derinlemesine çalışırken, birden bire şunu anladım: Bedeninin yarısı felçli olan oyuncu, beni ve düşmancıl yönlerini fark etmesinde ona yardım edemeyişimi simgeliyor olabilirdi. Eğer durum böyle ise, bir tarafta beni reddetmesinin ve bana duyduğu nefretin, diğer tarafta onun fiziksel ve ruhsal yaşamda kalımı hakkındaki korkularım arasında boğulmaktan nasıl kaçacaktım?

Libidinal gereksinimleriyle ve arzularıyla ya da bana yönelik saldırganlığı ve düşmanlığıyla ilgili yorumlarımı hiçbir zaman kabul etmediğinden, Deborah'ya ulaşmak için farklı bir yol bulmalıyım. Onunla ilgilendiğimi, onu önemseddiğimi Deborah'ya göstermek zorunda olduğumu, gereksinimlerinin ve arzularının farkında olmam gerektiğini biliyordum. Bunları yaparken de, bu gereksinim ve arzuları doğrudan kendimle ilişkilendirmemem, benim ayrı bir insan olduğumu ona hissettirmemem gerekliydi. Sonuçta, sözlerimle onun olumlu hislerine dokunmak zorundaydım, böylece daha az utanarak ve daha az küçük düşerek, hem bana olan sevgisiyle hem de nefretiyle yüzleşebilecekti.

Rainer Maria Rilke'den (1904, s. 27) çok güzel bir mısra aklıma geldi, "Tedavini reddetmemelisin. Aşk buna bağlı; iki yalnızlığın birbirine kol kanat gerdiği, dokunduğu, selamladığı bir aşk." Bir süreliğine ikimiz de sessiz kaldık ve sonra Deborah'nın gözlerinden süzülen yaşları gördüm. "Beni umursadığını asla düşünmezdim. Kelimelerin bana dokundu." dedi.

Bu farkındalık Deborah'nın bana olan nefretinde bir kırılma noktası olmuş ve aktarım ilişkisinde değişim yaratmıştı. Devam eden süreçte Deborah bir daha tedaviyi bırakmak istemedi. Şimdi, bana yönelik hislerini keşfetme ve araştırma yolunda uzun ve zorlu bir yolculuğa başlamıştık. Deborah ona dokunmamı istiyordu ama böyle bir dokunma kendi başına erotik bir eylem ve ona olan sevgimin bir ifadesi olacaktı. Ancak benden gelecek fiziksel bir dokunmanın tedavimizi yok edebileceğini anlaması için çok daha fazla ruhsal çalışma yapılması gerekti. Duygular, onun nazik durumdaki akıl sağlığına bir tehdit oluşturduğundan, dokunmak duygulardan kaçınmak için bir yoldu ve böylece güvenli, fakat kısır topraklarda kalacaktı. Ruhsal ölüme dayanabilmek için dokunmayı kullanarak, kendi duygusal ölümlüğünü de bozulmamış bir halde tutuyordu. Deborah bunu anlamak zorundaydı. Hala bu acı dolu fark edişle ilgili karşıt duygular hissetse bile, artık en azından bu durumu biliyordu. "İçine cinsellik katmadan duygusal bir deneyim yaşamak benim için her zaman çok zordu. Hislerimin olması o kadar korkutucu geliyordu ki bunu kaldıracımla için cinselliğe gereksinim duyuyordum. Bana dokunmanı, beni okşamamı istemiştin, ama daha derinde sana yönelik bir şey hissetmemek istiyordum."

Kabul edilemez tutumlarında bu kadar ısrarcı olmasının, beni bir cinsel istismarcıya dönüştürerek, çocukluğundaki örselenmeyi tedavide yenileme gereksiniminden kaynaklandığını artık Deborah'ya gösterebilirdim. Deborah bu durumu bilişsel olarak kolayca anladı, konuyu derinlemesine çalışmamız ve bu farkındalığa "duygusal bir anlayışın" (Freud, 1915) eklenmesi bayağı vaktimizi aldı. Aynı zamanda bu süreçte Deborah, heteroseksüel ilginin göstergesi olan birçok düş de gördü.

Analizin son yılında (beşinci yıl) anlamlı bir değişim oldu. Deborah, Eve adında yeni bir kadın arkadaş edindi. Oldukça yakın bir ilişki olmasına rağmen hiçbir zaman cinsel ilişki yaşanmadı. Deborah'nın bu kadınla aralarında olabilecek "gerçek bir ilişki" hakkında düşlemleri olmuştu, ama ilişkiye cinselliği katmaktan sakındı. Analizde anlamıştık ki Deborah bana yönelik hislerine ilk kez katlanabiliyordu. Eve üzerinden Deborah, analizde bana ne kadar minnettar olduğunu belirtti: "Orgazm olmama gerek yok, bunun için zaten bir vibratörüm var. Eve yaşıyor, o duygu dolu bir insan. Ben de birçok farklı seviyelerde yaşamımı sürdürmekteyim, fakat kendimi şimdi canlı hissetmek için daha derin bir

seviyede Eve'e gereksinimim var; ya da canlı hissedebilmem için bu tedavide sana gereksinimim var."

Hala devam eden sorunlarına -kadınları çekici bulmasına ve kocasıyla olan ilişkisinde tamamen mutlu olamamasına- rağmen ilkimiz de Deborah'nın yaşama karşı tavrındaki değişikliğin farkındaydık. Güçlü deneyimlerle dile gelen manik savunmalar ruhsal olarak ayakta kalması için artık yaşamsal bir önem taşımıyordu. Böylece, tüm sorunlarını çözeceğine inandığı eşcinsel bir eş arayışından vazgeçti. Ayrıca toplumsal davranış biçimleriyle çatışmayı da -yani daha önce arzularıyla bağdaşmayan evliliği ve çocuk sahibi olması gibi- bıraktı. İstekleri ve ailesi arasında bir tür uzlaşmaya ya da karşılıklı ödünlerin verildiği bir sonuca ulaştı, ailesini daha tatmin edici bulmaya başladı. Deborah artık kadın arkadaşlarıyla karşılıklı ilişkiler kurabilmekteydi (bu ilişkilerin illa cinsel ilişki olmasına gerek kalmamıştı). Deborah çölden, yaşamını anlamsız hale getiren duygusal ölüğünden kurtulduğunu hissetmekteydi: "Artık biliyorum ki her zaman duygularımla temas halinde olamam, fakat artık kendimi duygusal açıdan engelli biri gibi de hissetmiyorum." dedi.

TARTIŞMA

Şimdi de sözel bir müdahalenin dokunmaya eşdeğer olduğu hipotezini ilgili güncel yazın ışığında irdeleyeceğim. Ardından, parçalanma ve ruhsal ölüm tehlikesi durumunda manik savunmaları ve işlevlerini inceleyeceğim. Bu tür olgularda psikanalizden ne beklenebileceğini gözden geçirip, analistin rolünden ve manik savunmadan yas tutmaya tam bir geçişin olup olamayacağıyla ilgili kuşkuarımdan söz edeceğim.

a. "Yorumlayıcı bir Eylem" Olarak Müdahale (Ogden, 1994)

Bu bölümde sunulan olgu, Zetzel'in (1968/1972) tanımlamasına göre "ileri derecede histerik" olarak sınıflandırılabilir ve tedavisinde karşılaştığım büyük zorluklar ortadadır. Deborah, çocukluk örselenmesini tedavi sırasında tekrarlamamı (onu cinsel olarak istismar etmemi) talep etmişti. Ona göre bu, yaşamının kurtulması için mutlaka gerekiyordu. Bu isteğinin farkına varması için yardım etme ve bana karşı acımasız ve düşmanca tutumuyla onu yüzleştirme çabalarım başarısız oldu. Çünkü bir tür "kötü huylu narsisizmi" (Kernberg, 1992) vardı ve ilişkimizle ilgili sözü geçen her şeyi küçük düşürücü ve zulmedici olarak görmekteydi.

Analistin yorumlarını hastanın nasıl algıladığını belirleyen en büyük etmen aktarımın o anki durumu olduğu için, aktarımın gittiği olumsuz yönü değiştirmeye çalıştım. Bu amaçla, analizde kullanılan olağan açıklama ve

yorumlamalardan biçim ve içerik yönünden tamamen farklı bir müdahaleye başvurdum.

Bu olgunun ilgi çekici bir irdelemesinde Reppen (1999), bu olguda kullandığım müdahalenin, kendiliğinden gelişen ve planlanmamış olma özelliğine dikkat çeker. Ona göre bu özellik, ilk defa Ogden (1994) tarafından tanımlanmış olan “yorumlayıcı eylemi” anımsatmaktadır. Bu müdahaleyi (“eylemi”) kördüğüm haline gelmiş bir çıkmazı açmak için kullandım ve müdahalem, hastanın fiziksel ve duygusal gereksinimlerine yönelikti.

Yorum iki cümleden oluşmaktaydı. İlki basit, somut, doğrudan bir yolla hastaya yönelikti ve tedaviyi bırakmaması isteniyordu. İkinci cümlesi bir şiir biçimini almıştı; metaforik, duygu yüklü ve dramatikti. Hem hastada hem de analistte var olan aşk gereksinimini paylaşmaktaydı. Bu ifadenin, duygusal mesajı açıkça ilettiğine inanıyorum. Ve duygu dolu ses tonum ifadenin etkisini artırmış olabilir. Büyük ihtimalle sözlerim ve bu sözlerin söylenme biçimi dokunma ve iletme arasında bir bağlantı kurarak bir “ses banyosu” (Lecourt, 1990) işlevi görmüştü. Doğru bir yorumun getirisi olan içgörünün aksine benim müdahalem bir his yaratmıştı. İçgörü, görme ile ilişkilendirilirken, hissetmek dokunmakla ilgilidir. Hasta ancak bu duygusal “dokunuş” sayesinde analizin devam etmeye değer olduğunu hissetmişti.

Tek bir yorumun içerdiği tüm anlamları kavrama yetileri açısından hastalar arasında önemli ölçüde fark vardır. Bu olguda, analitik sürecin devamında oldukça etkili olan tek bir yorum vardı. Yukarıdaki müdahalenin duygusal etkisi hastanın yıkıcı ve kendini yok edici eğilimlerini yeniden canlandırmasını engelledi, çünkü hasta analize devam etmek istiyordu. Deborah’nın duygularıyla bağlantı kurma becerisi, müdahalenin öncesindeki uzun derinlemesine çalışmanın sonucuydu. Her yorumun farklı başka yorumları da mantıksal olarak beraberinde getirmesi gerçeği, analizdeki yorum sürecinde önem kazanır. Çünkü bu nedenle her bir yorum, yorumlayıcı bir dizinin (Rycroft, 1986) üyesi olarak görülebilir. Bu olguda “yorumlayıcı eylem” yeni bir dizinin başlangıcıydı.

b. Bir “Buluşma Anı” Olarak Müdahale (Stern ve ark., 1998)

Bu olağan dışı müdahaleyi yapma kararını aldığım an, bana “şimdi anı” tanımını hatırlattı. Bu an, terapötik ilişkiyi değiştirebilecek, öznel niteliği olan bir “şimdiki zamandır” (Stern ve ark., 1998). “Şimdi anı” beni olağan çerçevemizin dışında bir tepki vermeye zorladı. Çünkü o anda bir çıkmaza girdiğimi, ama ayrıca bu durumu bir fırsat olarak kullanabileceğimi de hissetmiştim. Hem kaygıya hem de yeni bir umuda gebe olan bir andı. “Şimdi anı” terapötik

çerçevenin kırılma tehlikesi altında olduğu bir anda ortaya çıkmıştı. Stern'in tanımlamasına göre, "şimdi anı" sessizleştirici bir rol de oynayabilirdi, çünkü yeni oluşmuş ikili durumdan kaynaklanan duygulanımsal bir uyumlamayı ve bilişsel bir yeniden değerlendirmeyi beraberinde getiriyordu.

c. Müdahalenin Kişinin Kendisini Açığa Çıkartması

Söz ettiğim müdahale, yalnızca hastanın daha derinden güdülenmesinin bir açıklaması değildi, müdahalem ayrıca kendimi açığa çıkartan bir izdi (Singer, 1977). Renik'in iddiasına göre "analist için anonimlik imkânsızdır, bir bütün olarak anonim olamamak değil, anonimliğin kendisi her bakımdan imkânsızdır" (1995, s. 468). Bazı yazarlara göre her müdahale, analist hakkındaki bazı şeyleri gizler ve bazılarını ortaya çıkarır (Chused, 1990; Greenberg, 1991). Bu olguda kendi aşk arzumu belli etmeden hastanın aşk arzusunu dillendirebilirdim. Fakat müdahalenin kendimi açığa çıkarması sayesinde hasta, fiziksel yakınlık gereksiniminin ve bu yakınlığın eksikliğinden kaynaklanan acı ve öfkesinin bende yankı bulduğunun farkına vardı.

Deborah'nın, bana vajinasını gösterme ve benimkini görmeye yönelik bilinçdışı arzusunun daha derinlerde karşılıklı ilişkiye olan bir gereksinim olduğunu daha sonra anladık. Bu karşılıklı ilişkide kendi hisleriyle bağlantı kurabilmek için benimkileri "keşfetmek" zorundaydı.

d. Analizde Kullanılan Kelimeler Yoluyla Dokunmanın Ruhsal Eşdeğerini Oluşturmak –Duygusal Yaşantıların Vekili Olmak

Deborah'nın sevgi gereksinimine verdiğim sözel karşılık öncelikle onun kendi kendini yok etme eğilimlerinden korkmamdan kaynaklanmaktaydı. Olumsuz aktarım, tedavinin bitme tehdidiyle doruğa ulaştığında eğer bir biçimde bu sevgi gereksinimini kabullenmezsem, Deborah'nın kendine zarar vermesi gibi kesin bir olasılık vardı.

Bu yüzden farklı bir biçimde hareket etmek zorundaydım. Onun duygusal yaşantılarının vekili olmalı ve duygularının onun tarafından hissedilmesini sağlamalıydım. Bu sonuca ulaşmak için "nesnel" bir yorumlama (Gedo, 1994) yapmak yeterli değildi. Böyle bir yorum yalnızca, aktarımda onda uyanan duyguları (geçmişteki birincil nesnelerle ilgili duygularla bağlantılandırarak ya da bağlantılandırmayarak) nesnel ve tarafsız bir biçimde adlandıracaktı. Bunun yerine aktarımda ortaya çıkacak duygusal durumları bizzat vurgulayarak, "somut" bir hale getirmeliydim. Model'in gözlemine göre, tedavideki bazı özel anlarda ortaya çıkan özel bir içgörünün kimden (analisten mi, hastadan mı?)

kaynaklandığını bulmak neredeyse imkânsızdır (1990). Burada da benim ortaya koyduğum ifade aslında her ikimize aitti.

Bireyselliğimi yitirişim büyük ihtimalle, bilinçdışı bir biçimde, hastamın beni kullanılabilir hale getirmesine karşı açık olmaya kendimi bırakırken başlamıştı. Böyle bilinçdışı bir açıklık ve alıcılık hali, kişinin başkalarından ayrı olan bireyselliğinden kısmen vazgeçmesini beraberinde getirir (örn. Bion'un "düşleme"⁶ durumu [1962/1989]).

Hastanın duygusal yaşantılarının vekili olarak kendimi yeni bir nesne ilişkisine açık hale getirmiştım. Bu ilişki tedavide yeni bir anlayış ve olgunlaşma sağladı. Loewald yeni kişisel gelişim ataklarının yeni nesne ilişkilerinin kurulmasıyla oluşabileceğini belirtmiştir (1960, s. 224-25). Grunes, terapide yeni bir nesne ilişkisinin hastada şu hissi arttırdığına inanmaktadır: "Sözcükler duygusal olarak canlı deneyimleri aktarır ve ayrıca kişisel istem ve arzusun da ifadesi olarak deneyimlenebilirler" (1984, s. 127; Reppen'de de alıntı yapılmıştır, 1999). Bana göre hastamın duygusal vekili haline gelerek, sezgilerimle, birincil nesneden gelecek "birincil sevgiye" (Balint 1968) dair geriletici gereksinimine yanıt vermiştim. Anzieu bu durumu çok başarılı bir biçimde açıklamaktadır: "Analist hastasına ancak kendi kelimeleriyle dokunabilir. Analist bir yorum üzerinde kendi içinde düşünürken, hastaya bu yorumlamayı yaparken kullanacağı özel kelimeler bulmalıdır. Bu kelimeler, bebek ve anne arasında fiziksel dokunmaya bağlı alışverişteki eksik öğelerin simgesel olarak eşdeğeri olmalıdırlar. Konuşma öncesi düzeyden konuşan psikanalistin bedenini içeren bu kelimeler aracılığıyla, aslında hastanın bedenine dokunulabilir." (1986, s. 86).

Hastamın daha fazla mutluluk isteğini irdelememiz, onun gereksinimini sözcüklerle karşıladıktan sonra mümkün oldu. Bu nedenle şu sonuca ulaşabilirim: hastama verdiğim karşılık, kötü huylu bir gerilemeyle -aşırı şiddetli bir tatmin olma arzusu- başlayan süreci iyi huylu hale -"tanınmak için gerileme"⁷ (Balint, 1968)- getirebilmek için gerekliydi. Böylece kendi iç diyalogunu devam ettirebilmek için Deborah benim tepkimi kullanabilirdi.

e. Hissetme Yetisini Artırmak için Kelimelerin Kullanımı

Hastanın, canlı hissetmeyi deneyimleme yetisini bilinçdışı bir biçimde sınırlamasını aşmak için sözel etkileşimin kullanılması bu olguda önemli bir etmendir. Hastanın içsel ölülüğü, duygularının kapsamında ve derinliğindeki

⁶ reviere

⁷ regression for recognition

kısıtlamayla kendini göstermekteydi. Ruhsal acıdan kurtulmak için böyle bir ruhsal ölümlüğü kucaklayarak canlılığını kurban etmişti. Bu yüzden analizin bir yerinde, etkin ve hatta tutkulu bir biçimde davranarak ona duygusal bir deneyimi aktarmak için özel kelimeler bulmak zorundaydım. Ogden'in şiirsel anlatımıyla, bu kelimeler "cansız heykeller" değil, "yaşayan birer dokuydular" ve onu içsel ölümlüğünden canlılığa geri döndürme amacı taşıyorlardı.

Bu bağlamda Goethe'den bir alıntı yapmak istiyorum. Goethe, Faust adlı oyununda, kendini canlı hissedebilme deneyimine olan özlemi şöyle anlatmıştır:

"Ve en derinlerimde kararımı verdim,

İnsanoğlunun çoğuyla paylaşmaya,

Doruklarını ve derinliklerini kavramaya,

Tüm sevinçleri ve yaslarıyla göğsümü doldurmaya"

(1808/1984, ayrıca Ogden'de de atıf yapılmıştır, 1999, s. 16).

Bu olgudaki analitik konuşmanın, hastanın "sevinç ve yas" gibi insani duyguları deneyimleme kapasitesini arttırdığına inanıyorum.

f. Manik Savunmaların Amacı

Şimdi de bu bölümün başında ortaya attığım, bu olgunun temelinde yatan manik savunmalarla ilgili sorulara dönmek istiyorum. Ama önce Deborah'nın manik savunmalarına olan gereksinimini ve bu savunmaların onun yaşamında hangi amaca hizmet ettiğini irdeleyeceğim.

Kernberg, oraliteyle ve bağımlılıkla ilgili engellenmiş gereksinimleri yadsımak için, çocuktaki yoğun cinsel uğraşların vaktinden önce gelişebileceğine dikkat çekmiştir (1975). Kernberg, böyle bir gelişmenin, annenin pregenital korkuları üzerinden ödipus korkularını daha da güçlendireceğini vurgular. Böylece pozitif ödipus karmaşası da engellenecektir. Sonrasında erişkin cinselliği, oral gereksinimleri idealleştirilmiş bir anneyle tatmin etmeye yönelik cinselleştirilmiş bir arayışla biçimlenir. Bu olguda da gösterildiği gibi, böyle bir arayış eşcinselliğe gidebilmektedir.

Deborah eşcinselliğini, cinsiyeti ve cinsel farklılıkları inkâr etmek için kullanmıştı. Freud böyle bir inkârın, iğdişliğin inkâr edilmesi ve benliğin bölünmesiyle beraber, sapkın bir yapının oluşmasını sağlayacağını düşünmekteydi (1927). Güncel yazın, bu savunmayı biçimlendiren tümgüçlülük duygusunun üzerinde durmaktadır. Chasseguet-Smirgel cinsel olasılıkların kısıtlılığını inkâr etmenin doğasındaki tümgüçlülük iddiasına dikkati çekmektedir (1984). Kişi bu

inkârı, cinsiyetler ve kuşaklar arası farklılıkların korkutucu farkındalığından korunma yolu olarak görebilmektedir.

Ayrıca Deborah eşcinselliğini, kesinlikle kabul edemeyeceği içsel bir gerçekliği inkâr etmek için de kullanmıştı. Annesel figüre yönelik öfke ve inkârla dolu bir iç gerçeklikten, içinde ideal bir anne figürünün olduğu dış gerçekliğe kaçmıştı. Söz konusu ideal anne figürü kadın sevgilide somutlaştırılıyordu. “Askıya alınmış bir yaşam” (Winnicott, 1935); -bu türden bir dış gerçekliğe kaçıp içsel kötü nesnenin varlığını yadsıyarak bu nesneyi tümgüçlü bir biçimde kontrol etme çabası- çocukları, kocası ve yakın arkadaşlarıyla ilişkilerini tıkamıştı. Sonuçta Deborah sıcak duyguları deneyimleyememiş, kendini ölü hissetmiş ve dünyası duygusal açıdan bir çöle dönmüştü. Deborah’nın aceleyle ve heyecanla bir eşcinsel eş arayışı, canlı hissetmenin yokluğunun saklanması ve kısmen bu yokluğun yerine geçmesi için zorlantılı bir çaba (Kahn’ın kelimeleriyle, 1979) olarak görülebilir. Bu manik savunma aracılığıyla, içine düştüğü ölümlüğü canlılığa dönüştürmeye bile çalışmış, ama pek de başarılı olamamıştı. Deborah eşcinselliği kullanarak kendine dair bir his yaratmaya çalışmıştı, ama bunun karşılığında kendiliği ve cinselliği parçalanmış ve çocuksu bir halde kalmıştı (McDougall, 1978, 1986). Deborah’nın eşcinsel bir eşe dair zorlantılı arzusu, çocukluğunda yaşadığı örselenmeyi yetişkinlikteki bir zafere çevirme gereksinimini de yansıtıyor olabilirdi (Stoller, 1975). Kohut’un bakış açısına göre bu, onun önemsedığı birinden eşduyumlu bir karşılık alamadığında, kendiliğin bütünlüğünü ve uyumunu yeniden kurmak adına umutsuz bir çabaydı (1971, 1977).

g. Eşcinselliğin Manik bir Savunma Olarak Kullanıldığı Olgularda Psikanalizden Ne Bekleyebiliriz?

Bu olgunun çözümlemesi bize, parçalanmaya ve ruhsal ölüme karşı kullanılan manik savunmalarda eşcinsellikten vazgeçmenin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Yine de bu olguda önemli değişiklikler meydana geldiğini görmekteyiz.

Deborah’nın, annesinin içe atılmış nesnesine, “ölü anneye” (Green, 1986) karşı çatışmalı tutumunu derinlemesine çalışmanın sonucunda değişim meydana gelmişti. “Ölü annenin” kendisi, duyguları tarafından aşırı derecede korkutulmuştu ve kızına duygusal yaşamı yasaklamıştı. Deborah, duygusal olarak yaşamda olmak ve yaşamının olumlu yönlerini görebilmek için, onu iğdiş etmiş olan ve hala iğdiş eden bu anne tasarımıyla ayrılmak zorundaydı. Annesinden ayrılması ayrıca, bitmeyen duygusal engellenmelerinden kaynaklan, kendine zarar verici, benliğine yabancı eğilimlerinin de azalmasını sağladı.

Başka bir değişiklik de Deborah'nın iç dünyasına egemen olan kaygıyla baş etme yetisindeki artıştır. Bu da eşcinsel bir eş bulabilmek uğruna içine girdiği aceleci ve çılgınca arayışı bırakmasıyla sonuçlanmıştır. "Maske olarak kadınsılık" isimli ilginç makalesinde Riviere şunu iddia eder: "Eşcinsel ya da heteroseksüel kişilik özellikleri veya cinsel görünüm, çatışmaların birbiriyle etkileşiminin sonucu ortaya çıkarlar. Temelde yatan ya da kökten bir eğilimin kanıtı olmak zorunda değildir. Eşcinsel ve heteroseksüel gelişim arasındaki fark, kaygının derecesiyle ilgilidir." (1929, s. 303).

Deborah eşcinsel kimliğinden vazgeçmedi, kadınlara ilgi duymaya devam etti. Fakat yine de duygularıyla yeteri kadar bağlantıya geçebildi ve böylece yaşamda sahip olduklarının değerini bilmeye başladı. Bu da ondaki en önemli değişimdi. Sonuç olarak, içindeki duygusal ölümlüğü maskeleyen amacıyla eşcinsel bir ilişkiyi çılgınca arama biçimindeki manik savunmasından vazgeçebilmişti.

Peki, bu gibi olgularda analistin rolü nedir? Artık yaygın olarak kabul edilmektedir ki sapkın cinselliğin çözülmesinde asıl mesele, böyle durumlarda ortaya çıkan düşlemlerin, kaygının veya bilinçdışı savunmaların şifrelerini çözmek ve bunları yorumlamak değildir. Asıl önemli olan hastanın iç dünyasının temeli üzerinde kurulan aktarımı anlamak ve yorumlamaktır (Meltzer, 1973; Ogden, 1996). Cinselliğin "doğal" amaçlarından ayrıldığı, parçalanmaya ve ruhsal ölüme karşı manik bir savunma olarak kullanıldığı böyle olgularda analistin karşı aktarım duygularını, hastanın kendisini daha canlı ve daha bütünleşmiş hissetmesine yardım edecek biçimde kullanması gerektiğine inanmaktayım. Yine de bu olgularda büsbütün bir değişime ulaşılabileceğinden şüphe duymaktayım. Manik savunmalardan vazgeçilecek olması hastanın ruhsal olarak yaşama tutunmasını tehdit edebilir. Zaten genelde bu tutunuş çok kırılgan bir haldedir. Parçalanma ve ruhsal ölüm kaçınılmaz bir biçimde deneyimlenebilir. Bu olguda hedeflerimi yeniden gözden geçirmek ve uzlaşmacı bir çözümün hastama uyan tek çözüm olduğunu kabul etmek zorundaydım. Tedavi Deborah'ya, eşcinsel kimliğinden vazgeçmeden duygularına dokunabilme olanağını verdi. Tüm sorunlarını çözmekten uzak olsa da, Deborah tedaviden çıkarken hem yaşamla hem de eşcinsellik çatışmasıyla daha iyi yüzleşecek bir haldeydi.

II. BÖLÜM
ÇÖZÜMLENMEMİŞ
YAS VE TOPLUMA
ETKİLERİ

GİRİŞ

Yas hem kişisel bir kavram hem de zaman içinde kalıcı hale gelen bir grup kavramıdır. Topluluğun yası ya da ortak yas karmaşık bir kavramdır; çünkü grup bireylerin basitçe bir toplamı değildir, farklı özelliklerin birleşmesinin bir ürünüdür.¹

Volkan (1992), ortak yas kavramını büyük grup psikolojisi açısından ele almıştır. Ona göre tıpkı bireyler ve aileler gibi büyük gruplar da yas tutarlar. Aynı kaybı toplu olarak paylaşan grup üyeleri, benzer psikolojik yas süreçlerinden geçerler. Bireysel yasta olduğu gibi, ortak yas üzerine çalışmak da grubun gerçekliği kabullenmesine, ortak kayıplara uyum sağlamasına ve yaşama devam etmesine yardımcı olur.

Aşağılanma ve çaresizlik hislerini daha da şiddetlendiren ve travma sonrası stres bozukluğuna yol açabilen örseleyici olaylar, yas çalışmasının başlamasını ya da yasin sağlayacağı uyumu engeller. Volkan, grubun tamamını ya da çoğunluğunu etkileyen ağır ve aşağılayıcı kayıpların, bireyin psikolojisi (kişinin bireysel yası) ve grubun psikolojisi (ortak yas) arasında bir bağ oluşturduğunu öne sürer.

Dördüncü bölüm bu bağ gözler önüne sermektedir. Bu amaçla Romanyalı bir hastanın birincil nesnelerinin kaybına ve başka bir ülkeye göçüne dair çözümlememiş yasıyla, Romen toplumunun çözümlememiş yası bütünleştirilecektir. Romanya'nın toplumsal yası büyük ölçüde, yozlaşmış liderlerinin kaybindan kaynaklanmaktaydı. Bu lider, toplumun bilinçdışında baba imgesini temsil etmekteydi. Yas ayrıca, Romanya'nın komünizmden batılılaşmış bir toplum olmaya doğru giden ideolojik geçişten de kaynaklanmaktaydı.

Gruplar, tıpkı bireyler gibi, acı ve yas hislerine karşı mücadele ederler. Gruplar; acı, utanç ve suçluluk hislerini kuşaktan kuşağa aktararak yastan kaçmabilirler. Bu kaçınma ve aktarım, örselenme sonrasında, örselenmenin tüm üyelerdeki ortak zihinsel tasarımı oluşmaya başlayınca gerçekleşir. Bu zihinsel tasarımı; olayla ilgili paylaşılan hislerin, algıların, düşlemlerin ve yorumların pekiştirilmiş bir toplamıdır. Zihinsel tasarımıda manik savunmalar da yer alır. Bu savunmalar, acıya ve kabullenilemeyen duygulara ve düşüncelere karşı

¹ Freud "Grup Psikolojisi ve Benliğin Analizi" adlı eserinde, bireysel psikolojiyi ve grup psikolojisini birbirinden ayırmaktadır. Ona göre bireysel psikoloji bireyin içgüdüsel dürtülere ve arzulara ilişkin doyum ve savunmalarla bağlantısını inceler (1921). Freud yorumlarına Fransız sosyolog Gustave Le Bon'un on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ortaya attığı kuramlarını inceleyerek başlamıştır. Le Bon'un önerdiğine göre grup içindeki birey, farklılığının büyük bir kısmını kaybeder ve grubu bir araya getiren homojen dürtülere göre hareket eder (s. 234). Freud, topluluğun onu oluşturan parçaların toplamından farklı olduğunu öne sürmüştür. I. K.

oluşur. Zihinsel tasarımların yükü, grup üyelerinin yası başlatamayacağı veya çözümleyemeyeceği kadar ağır gelmeye başlar ise örselenmeye uğramış kendilik imgeleri sonraki kuşaklara aktarılır. Burada, önceki kuşağın tutamadığı ve çözümleyemediği yası, sonraki kuşakların tutacağı umudu vardır (Volkan, 1991, 1992, 1997, 1999, 2002; Volkan ve Itzkowitz, 1994).

Beşinci, altıncı ve yedinci bölümler Soykırımdan kurtulanlarda ve onların oluşturduğu yeni kuşaklarda örselenmenin kuşaktan kuşağa nasıl aktarıldığıyla ilgilenmektedir. Bu durum, özellikle Soykırımdan kurtulan ebeveynlerin çözümleyemedikleri ve yeni kuşağa aktardıkları yaslarıyla ilgilidir. Bu bakımdan Barocas ve Barocas (1979) şöyle demektedirler: “Onlar [yaşamda kalanların çocukları] Soykırımın acı dolu ortak anısını hem düşlerinde hem de düşlemlerinde paylaşmaktadırlar. Bu, ebeveynlerinin örseleyici deneyimlerinin bir yansımasıdır. Bu çocuklar geceleri Nazi zulmüne dair korkunç kâbuslarla uyanmaktadırlar. Düşlerinde dikenli teller, gaz odaları, ateş eden askerler, işkenceler, sakat bırakmalar, düşman askerlerinden kaçışlar ve yok olma korkuları vardır.” (s. 331).

Bu konuyla ilgili klinik bölümler, Soykırımdan kurtulanların çocukları tarafından kullanılan iki farklı yönteme dair anlayışımızı derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Yaşamda kalanların çocukları ailelerinden onlara aktarılan acı ve yaşla başa çıkmakta şu yöntemleri kullanırlar:

1. Yas yerine geçebilecek bir düzenek olan canlandırma²
2. Onarıcı bir savunma olarak yaratma eylemi

Canlandırmaların zihinsel tasarımlara dönüştürülmesi ve terapide gözlenen yaratıcı eylemin incelenmesi, ebeveynin ve yeni kuşağın geçmişi arasındaki ayrışmayı mümkün kılar, yası kolaylaştırır.

² enactment

4. ROMANYA VE ROMANYA'NIN ÇÖZÜMLENMEMİŞ YASI

Dünyanın tüm manzaralarını çocukluğumun manzaraları için feda edebilirim. Yine de belirtmem gerekir ki bu manzaralardan bir cennet oluştursam bunun tek sorumlusu hasta hafızamın bana oynadığı oyunlar olacaktır.

—E. M. Cioran 1982, s.12; Amati-Mehler ve ark. 1993'de ve S. Akhtar 1999, s. 89'da alıntı yapılmıştır.

Bu bölümde hem bireysel hem de toplumsal düzeylerde göç nedeniyle gecikmiş yas konusunu işleyeceğim. Göç çok genel bir kavramdır. Kişinin ülkesinden ayrılması bir yer değiştirmedir, ama daha kesin konuşursak burada göç etmekle “yabancı bir ülkeye kalıcı yerleşme amacıyla gelmek” kastedilmektedir (Urdang, 1968). Öncelikle göç nedeniyle geciken ve birincil nesneler için tutulan bireysel yas konusunu inceleyeceğim. Bu inceleme, Romanya'dan İsrail'e yeni göç etmiş bir hasta ile Romanya doğumlu İsrailli bir analist arasındaki terapötik ilişkiye dayanmaktadır. Sonra da Romen toplumunun bir kültürden diğerine aktarılan ve çözülmemeyen yas durumunu inceleyeceğim. Romanya'daki kültür, komünist diktatörlükten komünistlik sonrası bir döneme geçiş yapmıştır ve bu da bir çeşit göçtür. Bu çözülmemiş yas, birçok Romanyalı'nın pek de iyi bir şöhreti olmayan liderleri Nikolay Çavuşesku'ya duydukları özlemle kendini göstermiştir. Çavuşesku Romanyalılar için, baba figürünün zihinsel bir tasarımı olmuştur. Liderleri ortadan kaybolduktan çok sonra bile ona duyulan özlem, destekçilerinin onun imgesini içselleştirdiğinin açık bir göstergesidir. Bu yüzden de onun kimliğiyle kurdukları özdeşimi değiştirmek bu insanlar için zordur. Nikolay Çavuşesku'nun Romanya'daki etkileri, idamından yıllar sonrasına bile ulaşmaktadır (Volkan, 1998).

a. Aynı Etnik Kökenden Gelen Göçmen Hasta ve Analist

Anna, psikiyatri uzmanlığı yapan genç bir doktordu ve bana yönlendirilmeden aylar önce Romanya'dan İsrail'e göç etmişti. Anna tıp fakültesini Bükreş'te okumuştı, uzmanlığını İsrail'de bir ruh hastalıkları hastanesinde yapmaktaydı.

Anna ilk görüşmemizde, çalıştığı hastanedeki kapalı psikiyatri kliniğinden kıdemli bir psikiyatrist tarafından bana yönlendirildiğini söyledi. Kendisi de yıllar önce Romanya'dan İsrail'e göç eden bu psikiyatrist Anna'nın arkadaşı olmuş, ona yeni ülkesine uyum sağlayabilmesi için yardım etmeye çalışmıştı. Anna İsrail'e göç ettiğinden beri depresyondaydı ve bu arkadaşlıktan güç

almıştı. Sonrasında aralarındaki muhabbet çocuk sahibi olma konusuna gelmişti. Anna yedi yıldır evli olduğu halde hala çocuk sahibi olmak için bir çabası yoktu. Bu konuşmalar onda daha da büyük üzüntüye neden olmuş, Anna kendini çocuk sahibi olmaya uygun görmediğini öne sürmüştü. Bu düşüncesi üzerine arkadaşı ona belki de terapi görmesinin iyi olabileceğini söylemişti. Anna, terapistin kendi ana dilini konuşması şartıyla bu düşüncüyü kabul etmişti. Bunun üzerine de arkadaşı Anna'yı bana yönlendirmişti.

Romence'nin mesleki terminolojisinde akıcı olmamam nedeniyle (Romanya'dan daha çocukken göç etmiştim) en başta analizi Romence yürütmeye isteksiz olsam da buna ilana oldum. Çünkü ne de olsa Romence benim ana dilimdi ve bu her ikimiz için de yararlı bir deneyim olabilirdi.

Anna otuzlarının başlarında, hoş bir kadındı. Kahverengi saçları ve gözleri, etkileyici bir yüzü, kadınsı bir hali vardı. Benimle Romence konuştu ve dili kullanışındaki üstünlük ve güzellikten etkilendim.

Tedavinin en başından beri anadilimi kullanıyor olmanın üzerimde güçlü bir duygusal etkisi olmuştu. Heyecanlanmıştım ve bir biçimde kendimi bastırılmış hissetmiştim. Romence'ye hâkimdim; yani bana hep böyle olduğum söylenmişti. Peki, ama Romence'm kime göre iyiydi? Anna'yı dinlerken bu soruyu kendime sordum ve sessizce cevap verdim: Romence'm iyiydi ama on iki yaşındaki bir çocuğa göre iyiydi. Bu yaştayken ailemle yasadışı yollarla Romanya'dan iltica etmiştik. Ergenlik dönemim boyunca ailemle evde kullandığımız dil Romence olduğundan bu dili unutmamıştım; fakat yetişkinliğimde Romence'mi hiç geliştirememiştim.

Dille ilgili çekingenliğimin çocukluğuma dair çok derin kişisel bir deneyime dayandığının farkındaydım. Bu deneyim ilk görüşmelerimizden beri içimde yankılanmaktaydı. Romen dili benim için tamamen özel deneyimlerle dolu bir dünyayı temsil etmekteydi. Ailem evde Almanca konuşuyor olduğu halde ben Romence konuşmayı tercih ederdim. Romence'yi dadımdan öğrenmiştim. Dindar bir Hristiyan olan dadım çocukken bana bakan kişiydi; sevgi ve şefkat dolu bir biçimde bana banyo yaptırdığını hatırlıyorum.

Sonradan öğrendiğim yabancı dillerle analiz yapmış olduğum halde, çocukluk ve ergenlikte kullandığım dili mesleki olarak ileri götürmemiştim. Acaba profesyonel işimden bu kadar uzakta kalmış bu dille analizi yürütebilir miydim? Hastamın öne sürdüğü şartı kabul ederek tedavi ilişkisindeki asimetriyi kaybettiğimi anladım (Zac de Filc, 1992). Dahası basit ve gelişmemiş dilim beni bir çocuk durumuna sokmuştu; özellikle de “yetişkin” hastamın seçkin dili karşısında. Terapistin kendini dil açısından dezavantajlı hissettiği bu

olağan dışı durumun tüm duygusal etkileriyle beraber tedavi üzerinde olumsuz bir etkisi olup olmayacağını merak etmeye başlamıştım. Dil konusundaki eksikliklerime rağmen hastamın anadil talebini kabul etmekle neyle uzlaşmıştım, bunun sonunda ne olacaktı? Öte yandan hastam ülkeye yeni göç etmiş ve yerel dili konuşamayan biriydi; yani bu yüzden tedavi olmaya haklı yok muydu? Hastama kendini savunma fırsatı vermeden, onu sessizliğe ve çocuksuz bir yaşama mahkûm etmeye hakkım var mıydı?

Bu uzun ve karmaşık analizin tamamını anlatmayacağım. Bunun yerine Anna'nın kimlik sorununa odaklanacağım. Bu sorun İsrail'e göç edişinin sonucunda daha da belirgin bir hale gelmişti. Sonra da anne-babasına yönelik çözümlememiş yasıyla ilgili derinlemesine çalışmamıza değineceğim. Bu yas, göç etmesi nedeniyle daha da ileri bir zamana ertelenmişti.

Tedavinin başından itibaren Anna'nın geride bıraktığı ülkeye duyduğu özleminin farkındaydım. Anna'nın anıları insanlardan çok mekânlarla ilgiliydi. Evleri, kafeleri, sokakları, tepeleri ve yaşadıkları kırsal bölgeyi anımsamaktaydı. Görüşmelerde ofisim, ikimizin de çocukluğumuzdan tanıdık gelen mekânların renkleri, sesleri ve kokularıyla dolardı. Bu durum Anna'nın benimle neden ana dilinde konuşmak istediğini anlamamı sağlamıştı. Benimle çok eski deneyimlerini paylaşmak istemişti; bu deneyimlerin bana da çocukluğumdan tanıdık geleceğini ummuştum. Anna kendine karşı özel bir anlayış göstermemi bekliyordu.

Aramızda oluşan terapötik ilişki, analizin birinci yılının sonuna doğru Anna'nın çok önemli bir sırrını bana açmasını sağladı. Anna, İsrail'de çektiği yabancılığa dair hislerini detaylı bir biçimde anlatıyordu. Bu hisleriyle kolayca özdeşleşebiliyordum; yeni bir göçmen olarak yerimden edilmişliğimi ve kırılganlığımı anımsamıştım. Anna'nın kendini yabancı hissetmesinin altında hiç beklenmeyen bir neden vardı: "Ben Yahudi değilim. Buraya ait değilim." demişti "Kimse bunu bilmiyor. Bu bir sır." Aslında çok şaşırmıştım. Eğer tipik bir Yahudi görünümü varsa, Anna bu görünüme sahipti. Kahverengi saçlarının ve güzel kahverengi gözlerinin Soykırım sırasında onun yaşamını açık bir biçimde tehlikeye sokmuş olabileceği geldi birden aklıma.

Öykünün devamı Anna'nın ve kocasının Romanya dışına çıkabilmek için hatırı sayılır bir mücadele verdiğini ortaya koymaktaydı. O zamanlarda Romanya'dan ayrılma hakkı yalnızca Yahudilere verildiği için Anna ve kocası geçmişlerinde Yahudilikle bir bağ bulmaya çalışmışlardı. Anna'nın kocası annesinin ilk eşinin Yahudi olduğunu keşfetmiş, bu durum Romen memurlara verilen yüklü bir rüşvetle beraber çiftin Yahudi sayılabilmeleri için gerekli sahte belgeleri edinmelerini sağlamıştı. Böylece İsrail'e göç edebilmişlerdi.

İçimden gelen ilk tepki onu rahatlatma isteği olmuştu. “Yahudi olup olmaman kimin umurunda ki?” demek istemiştım ama sustum. Çünkü içimde Anna’nın yabancılık hislerini yok saymaya yönelik bir itki vardı; bu dürtü Romanya’daki çocukluğımın acı anılarından kaynaklanmaktaydı.

Anna’nın öyküsünün bende uyandırdığı ilk anı Yahudi bir çocuğun karmaşık dünyası olmuştu. Dinine bağlı Yahudi bir aileden gelen ve koyu Hristiyan bir dadı tarafından büyütölen bir çocuğun, yani benim dünyam. Bu dadı beni kendi inancı doğrultusunda, Cuma günleri öğleden sonra dini toplantılarına götürürdü (tabi ailemin haberi olmadan!). Sevgili İsa’yı, güzel resimlerini ve heykellerini hatırlıyorum. Bir Yahudi olarak Hz. İsa’nın bizim tanrımız (!) olmadığını keşfettiğimde çok üzölmüştüim. Ayrıca Hristiyan Ortodoks çocuklarla büyürken, biz Yahudilerin Hz. İsa’yı öldürmekten suçlu olduklarını ve sonsuza kadar lanetlendiklerini öğrenmiştim. Taşıdığım İbranice isim, Yahudi ve böylelikle bir yabancı olduğum gerçeğini ortaya koyuyordu. Aslında bu gerçek herkes için aşıkardı.

Diğer taraftan özlem duyduğumuz İsrail’e gelmek ve Yahudilerle beraber yaşamak yabancılık hissimi pek de hafifletmedi. Bu yeni ölkede çocuklar farklı görünüyor ve davranıyordu; bana tamamen yabancı gelen bir dil konuşuyorlardı. Kendimi evimde hissetmem uzun zaman aldı ve çok arzu ettiğim aitik hissine asla tam olarak ulaşamadım.

Karşı aktarım hislerime dayanarak Anna’ya, yabancı oluşuyla ilgili duygularının İsrail’e göç etmesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını sordum. Sessizce cevap verdi; “Aslında ben kendimi hep yabancı gibi hissettim.” Anna Romanya’daki mahallelerinde Yahudilerle birlikte Almanca konuşan insanların da oturduğunu söyledi; bunun sonucunda hem Almanca hem de Yidiş³ dillerini anlayabilmekteydi. “Yahudileri hep çok beğenirdim ve onların içinde yaşamak isterdim. Akıllı ve esprililer.” dedi ve gülümsedi.

Ne garip bir dünya diye içimden geçirdim. Çocukken Hristiyan çoğunluğa ait olmak isterdim; onların daha güçlü olduklarını hissederdim. Anna da daha üstün olduğunu düşündüğü Yahudi azınlığa ait olmak istermiş. İkimizin de paylaştığı bu çocukluk deneyiminin, başka bir ırka ait olma arzusunun, hem benim hem de terapötik ilişki üstünde bir etkisi vardı. Anladım ki çocuk olarak bizler bilinçsizce daha mutlu, daha bütünleşmiş bir aileye özlem duyuyoruz ve güçlü beden ve zihin özelliklerini diğer etnik gruplar üstüne yansıtıyoruz. Bu anlayışına dayanarak Anna’ya belki de hep mutlu bir aile özlemi çektiğini, bu ailenin de Yahudi olduğunu hayal etmiş olabileceğini belirttim.

³ Avrupa, Amerika ve Asya’da üç buçuk milyondan fazla Aşkenazi Yahudi’si tarafından konuşulan, Cermen kökenli bir dildir.

Anna bu yorumu kabul edebilmişti. Bu yorum onun kendi ailesine yönelik tutumunu biçimlendiren acı dolu sevgi-nefret ilişkisini derinlemesine çalışmamızı kolaylaştırdı. İlk olarak anne ve babasını kaybetmesine eşlik eden duyguları inceledik. Annesinin feci biçimde acı çekişini ve ölümünü uzun uzun anlattı. Anna yirmi bir yaşındayken annesi beyin kanserinden ölmüştü. Anna ve büyük kız kardeşi, yaşamını kızlarına adayan anneleriyle beraber yaşıyorlardı. Anna on iki yaşlarındayken anne ve babası boşanmıştı. Anne ve babasının arasında geçen bir sürü şiddetli tartışmaya tanık olmuştu ve her zaman annesini o acımasız babadan korumak zorunda olduğunu hissetmişti. Babasının evi terk edip şehre taşındığı o acı günü anımsamaktaydı. Babası tanınmış bir müzisyendi ve birçok kadın arkadaşı vardı. Zavallı annesi bir markette uzun saatler boyunca kasiyerlik yapmıştı ve çocuklarına ancak bakabilmişti. Kadının hayali, kızlarının eğitimi olmasıydı ve Anna parlak bir tıp öğrencisi olarak annesinin hayalini gerçekleştirmişti. Anna, annesine çok bağlıydı ve onu mutlu edebilmek için yapabildiği her şeyi yapmıştı.

Ergenlik döneminde Anna babasını arada bir ziyaret ederdi. Anna onu severdi; çok çekici ve baştan çıkarıcı bir adamdı. Babası onu konserlere götürür ve sanki genç metresiymiş gibi tanıtır, kendi arkadaşlarıyla beraber Anna'yı da restoranlara davet ederdi. Bir süre sonra babası depresyona girmişti. Bir alkolik olmuş ve orkestradaki işini de bırakmıştı. Annesinin ölümünden iki yıl sonra, babası da dairesinde ölü bulunmuştu. Büyük olasılıkla ölüm nedeni alkol ve ilaçlardı.

Annesinin hasta olduğu yıl boyunca Anna, onunla sürekli ilgilenmişti. Derslerine çok çalışsa da konsantre olamamıştı. Daha sonra annesi ölmüş ve Anna da finallerinden kalmıştı.

Annesinin ölümünden sonra Anna evi terk etmiş ve şehre taşınmıştı. Kız kardeşi zaten evliydi ve çocuğu vardı. Anna kendini tamamiyle terk edilmiş hissetmiş, ne annesinin ne de daha sonra babasının yasını tutabilmişti. Sevmediği bir adamla mutsuz bir ilişkisi olmuş, gebe kalmış ve bebeğini aldirmişti. Daha sonra depresyona girmiş, çalışmalarına devam edememiş veya bir iş bulamamıştı.

Karmaşa içindeki parçalanmış yaşamının ortasında kontrolü tekrar eline almayı başarmış ve üniversiteye tekrar kayıt yaptırıp kaldığı dersleri yeniden almaya karar vermişti. Orada, gelecekte kocası olacak genç bir adamla tanışmıştı. Bu adam ona çok büyük bir sevgi ve destek vermişti. İlişki, ebeveynliğe benzeyen yönleri sahipti ki Anna'nın bunlara çok gereksinimi vardı. Kocasını çok seviyordu ve İsrail'e göç edip yeni bir yaşam kurmaya karar vermişlerdi.

Anna'nın Romanya'da yaşayan anneannesi, analizi devam ederken öldü. Bu olay Anna'nın büyük bir keder ve acıyla temas etmesini sağladı. Analiz sırasında ortaya çıkan bu yası derinlemesine çalışmak, Anna'nın şimdiye kadar anne ve babası için gerçek bir yas tutmadığını fark etmesine neden oldu. Anna, anne-babasının ve çok bağlı olduğu anneannesinin mezarını ziyaret etmek istedi. Anna'nın geldiği ülkeye geri dönmek zorunda olduğunu hissetmiştim; böylece tuttuğu yası tamamlayacaktı. Kaybettiği sevdiklerinin ve aynı zamanda oralarda bıraktığı kendiliğine ait parçaların yasını tutmak zorundaydı. Anna'nın ağaçların rengini, tanıdığı sokakları ve evleri, çocukluğunun geçtiği evi görme özlemi vardı. Ayrıca kız kardeşini ve ailesini de ziyaret etmek, onlara İsrail'den hediyeler götürmek ve geride bıraktığı kişisel eşyalardan bir kısmını İsrail'e getirmek istiyordu. Analiz sırasında, Anna'nın benden bu ziyareti yapabilmesi için onu cesaretlendirmemi ve desteklememi istediğini hissetmiştim.

Anna Romanya'ya yaptığı üç haftalık ziyaretten geri döndüğünde daha farklı görünüyordu. Önceleri ona eşlik eden depresyon artık yoktu. Onun yerine kaybetme ve acı çekme durumunu dile getirmeye başlamıştı. Bu dönemde hem annesine yönelik sevgisinin ve özleminin hem de çok küçük ve çaresizken annesi tarafından terk edilmiş olmasına duyduğu öfkenin üzerine de derinlemesine çalışabildik. Onu bırakıp giden babasına karşı hissettiği acımasızlığın ardında, sevgi ve hayranlık kadar acıma ve üzüntünün de olduğunu keşfettik.

Anna'nın yas çalışmasını bitirebilmek için bundan çok daha fazla ruhsal çalışma yapmamız gerekiyordu. Ailesinin mezarını ziyareti, bu ziyaretin duygusal anlamı ve anne-babasından ayrılması üzerindeki çalışmalarımız bizi tüm bir yıl meşgul etti. Yılın sonunda Anna görüşmeye gülümseyerek geldi ve bir sürprize hazır olup olmadığını sordu. Mutluluk saçarak güzel haberi verdi: "Hamileyim ve hamile kalmak yalnızca bir ayımı aldı." dedi.

Anna coşkuluydu; ben de onun mutluluğunu paylaşıyordum. Hamileliği boyunca Anna'ya eşlik ettim. Bu sürede genç bir annede olabilecek normal kaygılar ve beklentilerle karşılaştık. Bir oğlu olabileceğini öğrenince sünnet konusunu gündeme getirdi⁴. Sonunda tercihini yaptı: "Oğlumun sünnet olmasını istiyorum. Madem bu ülkede yaşıyor, o halde herkes gibi olsun." Kocas da aynı görüşteydi.

Analiz birkaç ay sonra sona erdiğinde Anna arada sırada beni ziyaret edeceğine söz verdi. İki yıl sonra, kucağında dünyanın en tatlı bebeğiyle beni görmeye geldi. Uzmanlığını bitirmiş, psikiyatrist olarak işe başlamıştı. Ailenin

⁴ Yahudi erkekler sekiz günlükken sünnet edilir. Bu, İsrail'in Tanrısı ve kulları arasındaki anlaşmanın bir işareti olarak görülür. I. K.

ekonomik durumu da iyileşmişti. Kısa bir süre önce iş arkadaşlarımdan, Bülkreş'e iş amaçlı bir ziyaret yapacağımı öğrenmişti ve bu konuda çok heyecanlanmıştı. "Ben de sizinle gelmek, size etrafı gezdirmek, orada size yardım etmek istiyorum." dedi. "Siz benim oralara geri dönmeme ve kendimi bulmama yardım ettiniz. Bana çok şey verdiniz, ben de bunun karşılığını vermek istiyorum." diye ekledi harika Romence'siyle.

O yılın sonbaharında, ayrılmamın üzerinden otuz altı yıl geçtikten sonra Romanya'ya iş amacıyla geri döndüm. Bir meslektaşım beni havaalanında karşıladı ve isteğim üzerine bir an önce çocukluğumun geçtiği evi bulmaya koyulduk. Eski mahallemize geldik; her şey çok tanıdıktı, kolayca yolumu bulabiliyordum. Hafızama kazınmış olan evlere, kiliselere ve sokaklara baktım. Sanki bir rüyada gibiydim.

Ailemin evinin olması gereken meydana geldiğimde gözlerimin önündeki tuhaf manzara karşısında tıkağım kaldım: meydanın sol tarafı aynen anımsadığım gibiydi; ama bir zamanlar evimizin olduğu sağ taraf tamamen değişmişti. Buz kesilmişti, meydanda duruyordum ve kendime tekrar tekrar soruyordum, "Peki bizim evimiz nerede? Nerede evim?" Bükreş'in bazı bölgelerinin Nikolay Çavuşesku yönetiminde tamamen yok olduğu konusunda beni zaten uyarmış olan meslektaşım bana zaten bildiğim şeyleri sabırla tekrar anlattı. Romanya'nın eski diktatörü Çavuşesku, tüm mahalleyi yok etmişti. Şehre kendine has görüntüsünü veren tarihi binalar ve kiliseler ayırım gözetmeksizin yıkılmıştı. Yerlerine mimari canavarlar dikilmişti. Faşist dönemi ve bir o kadar da Çavuşesku'nun megaloman arzularını, acımasızlığını ve baskısını anımsatan, görkemli çirkinlikleriyle oradaydılar.

Aynı öreleyici deneyim anneannemlerin evini aradığımda da karşıma çıktı. O zamanlar anneannemlerin evi aynı zamanda bir sinagog olarak da kullanılmaktaydı. Dört yaşına kadar bu evde kalmış, en eski anılarımı bu evde yaşamıştım. Oynadığım büyük bahçeyi, o bahçedeki ağaçların yaprakları arasından güneşin doğuşunu hala anımsarım. Ayrıca sinagogdaki Tevrat rulosunu, anneannemin büyük mutfağını da hatırlıyordum. O mutfakta küçük bir çocukken anneannemle yemek yaptığımızı ve bundan çok keyif aldığımızı hatırlıyordum. Bu ev sıcaklığın ve sevginin kutusu olmuştı; yaşamımın zor anlarında burasıyla ilgili anılarım benim için güç ve cesaret kaynağıydı.

Yeni yapılara bakarken anladım ki hem ailemin hem de büyükannemlerin evlerinin yerinde yeller esiyordu. Her yanımlı öfke kaplamıştı. Öfkemin üzerinde derinlemesine çalıştıkça içimde bir keder hissi oluşmaya başladı. Sanki evler benim bir parçamdı ve geri dönüşü olmayan bir biçimde onları kaybetmiştim. Anlamıştım ki yaşamım boyunca yasımla çok uğraşmış olsam da bu yas

tamamlanmaktan çok uzaktı. Kendi yasımı derinlemesine çalışırken sıklıkla Anna'yı, Romen hastamı düşündüm. Tedavinin ikimiz üzerinde de etkisi olduğunu anlamıştım. Tedavi yalnızca Anna'nın kendini arayışında ona yardım etmekle kalmamış, anayurduna dönmeye yardımcı olmam beni de doğduğum yere yaptığım ziyarete hazırlamıştı. Böylelikle Anna'nın doğduğum ülkeye seyahatimde bana eşlik etme arzusu gerçekleşmişti, hiç değilse düşlemde.

b. Geride Kalanlar – Göçmen Toplum

Ocak 2001'de "Dilsiz Çocukların Çığlığı" adlı kitabım Romence'ye çevrildi ve Editura Trei tarafından basıldı (Kogan, 1995). Kitap Soykırımdan kutrulanların ikinci kuşaklarını anlamakla ve onların tedavisi ile ilgiliydi. Kitabın ana konuları ilk olarak örselenmenin bir kuşaktan diğerine aktarılması, ikinci olarak da umudun tekrar oluşturulması ve kendilik imgesinin yeniden inşa edilmesiydi. Bu iki konunun Romen toplumuyla ve yaşamına savaşın, şiddetin ve örselenmenin girdiği herkesle ilgili olduğunu düşünüyorum. Romenler, korku ve şiddetle yönetilen bir diktatörlükte yaşamının örselenmesini taşıyordu. Yalnızca ağır bir yoksullukta yaşamakla kalmamışlar, aynı zamanda aşağılanmış ve çocuksulaştırılmışlardı. Yerel halkla temaslarımda, insanlardaki özgüven eksikliğini görmüştüm. Kendilerine karşı aşağılayıcı bir tavırları vardı ve daha iyi bir gelecek yaratabileceklerine inanmıyorlardı. Yıllar süren baskı ve terör ruhsal yapılanmalarında derin izler bırakmıştı.

Bükreş Çocuk ve Ergen Psikoterapi Merkezi'nin kurulmasında son birkaç yıldır aktif bir rol almaktaydım. Romanya'da böyle bir kurum ilk kez oluşturulmaktaydı. Böyle bir merkez düşüncesinin doğuşu şöyle oldu: Romen terapistlerle çalışmak için Romanya'ya yaptığım bir iş gezisinde, havaalanında meslektaşım Vera Sandor tarafından karşılandım. Aylardan Aralıkta ve ağaçlar kalın bir kar örtüsüyle kaplıydı, yerler buz tutmuştu. Yerlerin çok kaygan ve tehlikeli olduğu konusunda uyarılmıştım. Arabayla havaalanından gelirken derin düşüncelere dalmıştım. Arabanın camında kardan oluşmuş harika desenler vardı ve bu desenler bana çocukluğumdan bazı sahneleri anımsatmıştı. Işıklarda durduğumuzda arabaya küçük bir çocuk yanaşıp camı tıklattı. Ürkmüştüm, "O neydi?" diye sordum Vera'ya. "Sokak çocuğu." diye sakince yanıtladı. Sonra da sokak çocuklarının yaşamını anlatmaya başladı. Romanya'daki bu durum hakkında yalnızca batılı yazından okuduklarımı biliyordum.

Yeşil yandı ve yolumuza devam ettik. Ama o küçük çocuğun surati uzun süre aklımdan çıkmadı.

Vera, Çocuk ve Ergen Psikoterapi Merkezi'nin kurulmasıyla ilgili hayalinden bu ziyaretimde bahsetmişti. "Sokak çocuklarının kalabileceği evler

var; ama bu çocuklar bu evlerden sürekli kaçıyorlar. Bu sorunla daha etkili bir biçimde ilgilenmeliyiz. Ayrıca başka çocukların sokak çocuğu haline gelmesini önlemek de yaşamsal önem taşımakta. Bildiğin gibi Romanya’da sorunlu çocukları olan birçok aile var ve bu çocukların hiçbirisi sokakta değil. Bu çocukların yardım alabilecekleri hiçbir yer yok.” demişti. Söyledikleri doğrudu. Acaba aileleri, yiyecek yemelderi ve giyecek giysileri olan ama ruhsal sorunları olan bu çocuklara ne olmaktaydı? Gelecekleri pek de ümit vermiyordu; hırsız, suçlu, psikopat veya ilaç bağımlısı olabilirlerdi. Bu çocukların yaşamını ve tüm toplumu etkileyecek bu yıkımları önlemek için birikimlerimizi ve deneyimlerimizi kullanamaz mıydık?

Romanya’dan ayrılarak Hamburg’a doğru yola çıktım. Orada meslektaşım ve arkadaşım Profesör Peter Riedesser ile çalışacaktım. Bükreş’te böyle bir merkez açma hayalimi onunla paylaştım. Vizyonu olan bir adam olan Peter çok hevesli ve heyecanlı bir biçimde bu girişimin bir parçası oldu.

Bu hayali gerçekleştirmek için her ikimizin de giriştiği mücadelenin ayrıntılarına girmeyeceğim. Bu yolda önümüze çıkan zorluklar ve hayal kırıklıklarına rağmen yaptığımız işe ve amaçlarımıza inanan ve merkezi açmamızda bize yardımcı olan insanlar olduğunu söylemek yeterli olacaktır.

Romanya’ya yaptığım sonraki ziyaretlerde çalışanların görevlerini ve merkezin faaliyet ve amaçlarını denetledim, süpervizyon verdim. Romen toplumunun totaliter komünist bir rejimden Batılı yaşam tarzına ani geçişe nasıl tepki verdiğini öğrendim. Arkadaşlarla, meslektaşlarla ve öğrencilerle yaptığım tartışmalar bana totaliter rejime karşı genel hislerin hayal kırıklığı, nefret ve güçsüzlük olduğunu göstermişti. Buna rağmen Romen toplumu hala geçmişe özlem duymaktaydı. Bu durum batılılaşan birçok ülkede görülmektedir. Romen toplumuna özgü olan ise bu toplumun kendilerinin indirdiği bir diktatör için çözümlememiş bir yas tutuyor olmasıydı. Eski değerlere ve eski diktatör imgesine dair bu patolojik yas, Romen toplumunun yeni bir çağa ait yeni alışkanlıklar ve değerler edinmesini zorlaştırmaktaydı.

Yeni bir döneme girerken Romanyalılar ilk önce eski ilkeleri gözden geçirmeye ve yeni değerlere uyum sağlamaya zorlanmıştı. Umut vaat eden fırsatları görmekteydiler, ama bu fırsatlara kötü ve ağır koşullar eşlik etmekteydi. Tanıdık ve bildik kültürlerinin geleneklerini ve öğretilerini yeni ve tanıdık olmayan bir durum için hızla değiştirmek zorundaydılar (Kahn, 1997).

Ek olarak komünist rejim, serbest girişimi ve aynı zamanda daha yüksek bir çalışma ahlakına ve yaşam standardına ulaşmak için gereken güdülenmeyi baskılamıştı. Devlet insanlara, yaptığı işin niteliğinden bağımsız bir biçimde,

güvenli ama çok düşük bir maaş sunmuştu. Bu durumda bir eşitlik vardı, çünkü acınası ve fakir bir yaşam neredeyse herkesin ortak kaderiydi. Temel ihtiyaçlar, örneğin sağlık ve eğitim, devlet güvencesindeydi. Bu da toplumu çocuksulaştırırmıştı, onları kendi yaşamlarının sorumluluğunu alamayacak bir hale getirmişti.

Komünizm sonrası yeni dönem insanların yaşamlarında kargaşa yaratmıştı. Özgürlük ve fırsat vaatlerine rağmen ortaya çıkan ani gerçeklik insanlardan uzun zamandır geliştirmedikleri bazı yetenekler ve alışık olmadıkları bir çalışma motivasyonu bekliyordu. Ayrıca Romanyalılar kendi yaşamlarını Batıdaki yaşamla ve özelde Doğu Avrupa'nın diğer batılılaşmış ülkelerindeki yaşamla karşılaştırdınca narsistik açıdan yaralanmışlar, buna utanç ve aşağılanmışlık duyguları da eşlik etmişti. Batıya kıyasla kendi yaşam alanları, giyim kuşamları biraz hırpani kalmaktaydı ve bu durumu yeni fakir yaşamlarının bir utancı olarak görmekteydiler. Hala kendilerini rekabetçi bir ekonomiyle başa çıkabilmek için yetersiz hissetmekteydiler. Demokratik sürecin temellerinden olan karmaşık uygulamaları gerçekleştirme deneyimleri yoktu ve bundan da utanmaktaydılar.

Bu değişimlerin sonucunda Romanyalılar, eve ekmek getiren kişinin işyerindeki mesleki değerinin düşüşüyle, sonuç olarak da bu kişinin aile içi statüsünün kaybıyla karşılaşmışlardı. Birikimlerinin ve mütevazı ücretlerinin satın alma gücü iyice azalmıştı. Çocuk ve Ergen Psikoterapi Merkezini kuran grupla olan ilişkilerimde, Romen toplumunun Batı'ya hayranlık ve ayrıca şüphe ile baktığını öğrenmiştim. Gruba bu merkezin kurulmasında emeği geçen Batılıların çabalarından bahsettiğimde korkuyla karışık şunu sormuşlardı: "Peki neden bizim için bunu yapmak istiyorlar?" Bu sorudan sonra ilk yapmam gereken işi anlamıştım. Batıyla aralarında bir köprü işlevi görmem gerekiyordu. Bu köprü, insanların gelecekte güvene dayanan ilişkiler kurabilmesini sağlayacaktı.

c. Tartışma

Tartışma bölümünde öncelikle, bölümün başında söz edilen hastada, göçün kimlik hissi ve yas süreci üzerine etkisine odaklanacağım. Sonra da bu süreci toplumsal yas süreçleriyle ilişkilendireceğim.

Pekişmiş bir kimlik hissini sağlayabilme ve koruyabilme kapasitesine (değişimin ortasındaki aynılık) ilk kez Erikson tarafından dikkat çekilmiştir (1950, 1956). Daha yakın bir tarihe gelirse Stern, yakınlarda ortaya atılmış olduğu "öz-geçmiş"⁵ kavramıyla yine bu kapasiteye değinmiştir (1985). Kimlik kavramını aydınlatmaya çalışan Akhtar (1999), güçlü bir kimliğe sahip bireylerin

⁵ self-history

geçmişleriyle sağlam bağlara sahip olduklarını ve yine kendilerini güncel gerçeklikte rahat bir biçimde konumlandırabildiklerini belirtmiştir.

Bir ülkeden diğerine göç sonucunda dış gerçeklikte ortaya çıkan büyük değişim, güçlü ve derin bir ruhsal akım oluşturur ve bireyin kimliği üzerinde etkilidir. Tanındık olan çevrenin, ezgilerin, yiyeceklerin, dilin ve geleneklerin kaybı, acıyı ve yası harekete geçirir (Grinberg ve Grinberg, 1989). Böyle bir yas ve “kültür şoku” (Garza-Guerrero, 1974) kimlikte bir denge kaybına yol açar. Dengenin tekrar sağlanması ve yerleşebilmek için uzun bir süre ve ruhsal çalışma gerekir. Yine de göç öncesi karakter yapısının sorunlu olduğu, göçten önce ruhsal ayrılmışlığa ulaşamadığı durumlarda kimliğin pekişmesi daha da engellenebilmektedir.

Anna olgusunda hasta tedaviye, kimlik hissini olumsuz yönde etkilemiş olan çatışmalarla gelmişti. Bir çocuk olarak etnik veya ulusal kendilik tasarımı-ndan utanmaktaydı ve Yahudi kimliğini ölküleştirmişti. İsrail’de bir göçmen olduğunda da kendini bir çocuk gibi kırılğan hissetmiş, hem geldiği ülkeyi hem de kendisini değersizleştirilmesi artmıştı. Bu değersizleştirici yaklaşımı değiştire-bilmek için çok yoğun bir ruhsal çaba gerekiyordu. Bu yaklaşım hem erken örse-leyici deneyimlerinden hem de tamamlanmamış yas sürecinden kaynaklanmak-taydı.

Anna’nın tek derdi anne ve babasını kaybetmiş olması değildi. Bilinçdışında annesinin uzantısı olarak algıladığı, tanıdık iklimden ve coğrafyadan aldığı destekten de mahrum kalmıştı. Analizde ortaya çıkan anayurduna dönme ve ziyaret etme arzusu, kaybettiği birincil nesnelere duyduğu özlemle bir hayli bağlantılıydı. Ayrıca birincil nesnelerden kurtulmaya ve kendine ait bir yaşam kurmaya da gereksinimi vardı. Ailesinin mezarına yeniden gitmesi amacına ulaşmasına yardım etmişti ve Anna için bu mezar ziyaretinin çok büyük bir ruhsal anlamı vardı (Akhtar ve Smolar, 1998). Geride bıraktığı akrabalarına hediyeler götürerek ve oradan bazı kişisel eşyalarını evine getirerek, ayrılmanın ilk adımını atmıştı; tıpkı yeniden yakınlaşma evresindeki⁶ bir bebek gibi.

Hasta analize başlamadan önce, birincil nesnelerinin ya da eski tanıdık çevresinin yasını hala tutmamış ve onları bırakmamıştı. Bu nesnelerle ve çevreyle özdeşleşip onları benliğine de katmamıştı. Bu da zaman açısından bir “ruhsal kırılma”⁷ (Akhtar, 1999) durumuna neden olmuştu. Analizinin bir hedefi de kırılıp parçalanmış ruhunun farklı parçalarını bir araya toparlamasına ve aynı zamanda çeşitli “yaşam parçalarını” (Pfeiffer, 1974) bir araya getirmesine yardım

⁶ Mahler’in Ayrılma-Bireyleşme Kuramındaki bir dönemdir. Bebek annesinden ayrılma denemeleri yaparken özgür olduğunu fark ederek kaygı duyar ve annesine yeniden yakınlaşmak ister.

⁷ Fracture of the psyche

etmekti. Analizdeki “kucaklayıcı ilişki”⁸ (Kogan, 1995, 1996, 1998, 2000, 2002), güçlerini harekete geçirmesine ve geri dönüp, kayıplarını kabullenmesinden kaynaklan “ruhsal acı” (Freud, 1926) ile yüzleşmesine yardım etti. Bu dinamik değişim sayesinde Anna, analizdeki yas çalışmasına devam edebildi.

Kaybettiği nesnelere yönelik ölküleştirmesini ve öfkesini derinlemesine çalışmak daha anlamlı bir yaşam olasılığını gündeme getirdi. Bu çalışmalar onun değersizleşmiş kendilik tasarısını, “yeni edindiği” ülkenin bir vatandaşı olarak yeni bir tasarıma dönüştürmesine yardımcı oldu. Geçmiş araştırma ve yas çalışmasını tamamlama girişimleri yeni bir gelecek hissinin oluşmasını kolaylaştırdı. Buradaki gelecek hissi, bir çocuğun yaratılmasıyla kendini göstermişti.

Anadilimizde yaptığımız tedavi bizi “seslerden ve tınılardan oluşan bir kap”⁹ (Anzieu, 1976) içine almış, hem Anna’yı hem de beni etkilemişti. Her ikimizi de yaşamımızın ilk yıllarındaki annesel imgeye ve ilk çocukluk deneyimlerimize götürmüştü. Hasta için, tabi benim için de göç, kopartıcı bir kendilik deneyimine neden olmuştu. Anayurdu ziyaret etmenin sağladığı duygusal yakıtı yeniden yükleme¹⁰, bu deneyimin onarılmasını sağlamıştı. Bu açıdan baktığımızda her ikimiz de analizden daha iyi bütünlüşmüş bir biçimde çıkmıştık.

Toplumsal düzeyde ise, tamamlanmamış yas sürecinin neden olduğu zamansal “ruhsal kırılma” durumu tüm Romen toplumuna mal olmuş bir olguydu. Bu toplumdaki hiçbir insan yer değiştirmeye zorlanmamıştı. Hiçbiri evinden ayrılmak zorunda kalmamıştı. Romanyalılar ne kendi ülkelerinin sınırlarından dışarı çıkarılmak ne de anadillerinden vazgeçmek için zorlanmışlardı. Ailelerinden ayrı kalmak, arkadaşlarına ve komşularına veda etmek zorunda olmamışlardı. Yeni bir dil öğrenmek, yeni geleneklere alışmak, tanıdık olmayan yiyeceklerle beslenmek veya yeni arkadaşlar edinmek zorunda da değillerdi. Buna rağmen bu insanlar duygusal olarak mülteciydi, bir kültürden diğerine göç etmişlerdi. Bir psikanalist olarak, işim gereği Romen toplumuyla içli dışlı olunca tüm bunların farkına varmıştım. Eski kültürel çevrenin kaybı, önceden kurulmuş olan özdeşimleri ve bu özdeşimlerin devamı olan kendilik imgelerini tehlikeye atmıştı. Tüm bunlar bir yas süreci başlatmıştı ama bu yas bugün bile tamamıyla çözümlenebilmiş değildi.

Komünizmin çöküşünden önce ve sonra yaşamlarındaki büyük farklılıklar, ayrıca değişimin anılığı ve tutarsızlığı, insanları geride bıraktıklarına özlem

⁸ holding relationship

⁹ sonorous wrapping

¹⁰ emotional refueling; annesinden psikolojik olarak ayrılma aşamasında olan çocuğun, fiziksel olarak annesinden ayrılırken, geri dönüp ona bakarak zihindeki anne tasarısını tazeleyip duygusal açıdan yakıtını yenilemesi durumunu tanımlar.

duyar bir halde bırakmıştı. Rahatsız edici ve acı verici yönleriyle bu yeni durumda birçok insan, eski komünist ülkelere özlem duymaktaydı. Hatta kaybettikleri diktatör için duydukları özlemi gizli gizli belli etmekteydiler. Eski komünist yönetimden kaynaklanan yozlaşma, ihanet ve korku, yozlaşmış veya gaddar olarak ortaya çıkan, ülküleştirilmiş bir ebeveynin tutumu olarak algılanmıştı. Kaygı, düşmanlık ve “kimlikteki kesintililik hissi” (Garza-Guerrero, 1974), eski kültürün kaybedilmişliğine eşlik etmiş ve bu hissi daha da şiddetlendirmişti. Eski özdeşimlerin yıkımı ve alışılmış yaşamın kaybı, depresyonu ve yalnızlık hissini beraberinde getirmişti. Uzun umutsuzluk, büyük ölçüde yas sürecinin derinlemesine çalışılmasının zorluğundan kaynaklanıyordu.

Freud yas tutmayı “sevilen birinin ya da bir şeyin yerine geçen soyut bir nesnenin kaybına olan tepki” olarak tanımlamıştır. Buradaki soyut kavramın yerine geçebilecekler “kişinin ülkesi, özgürlüğü, ülküsü vb...” olabilmektedir (1917, s. 243). Birey için yas, zorunlu psikolojik ve biyolojik bir süreçtir. Normalde eğer biri ölürse, o insanın psikolojik olarak ölebilmesi için daha fazla ruhsal çalışma yapmak zorundayızdır. Yası derinlemesine çalışmadan herhangi bir şeyin kaybını gerçekten kabullenmemiz mümkün değildir. Ve eğer kaybedilen kişi bizim psikolojik olarak sağlıklı olmamız için gerekliyse ya da benlik ülküsünün bir parçasını oluşturuyorsa (Joffe ve Sandler, 1965; Sandler, Holder ve Meers, 1987) patolojik bir yas durumuna kayabiliriz.

Romen toplumu uzun süre boyunca acımasız liderleri Nikolay Çavuşesku’nun çözümlememiş yaslarıyla anıldı ve tanımlandı. Volkan, Romanyalılar ve diktatörleri arasındaki ilişkiyi analiz etmiş (1998) ve bu analizi de ikna edici bir biçimde Freud’un ilkel adama dair psikanalitik anlayışına bağlamıştı. Volkan’ın iddiasına göre Romanyalılar Çavuşesku’yu öldürmüş ama birçok biçimde de yaşamasına izin vermişlerdi. Bu yaşama biçimlerinden en önemlisi de Çavuşesku’nun ölümünü takiben ortaya çıkan eylemler ve politikaları. Patolojik yas durumları, hiçbir zaman lider imgesini (baba figürünü) yok etmemiş olmalarıyla ama bu imgeyi nefretle ve bir o kadar da geçmişe özlemle yaşamda tutmalarıyla kendilerini belli ediyorlardı.

Romanyalılar acımasız liderlerinin gidişinden çok memnun olmuşlardı ama ilk heyecandan sonra anlaşıldı ki yaşamlarında pek de bir değişiklik yoktu. Çoğunluğa göre Ulusal Kurtuluş Cephesi, Romanya Komünist Partisi’nin Çavuşesku karşıtı bir kanadından başka bir şey değildi ve yeni rejim bir grup komünistin yerine yeni komünistleri getirmiş olmalı.

Nikolay Çavuşesku’nun dönemi sona ermiş olsa da Romen toplumu şunu asla tam olarak anlayamadı: Çavuşesku’nun “oğulları” onu yalnızca “öldürmekle” kalmamış, aynı zamanda onu yaşamda da tutmuşlardı. Çavuşesku Romanya-

lıları yirmi yıl boyunca yönettiğinden, Romanyalıların bir parçası olmuştı. Onun ölümüyle her Romanyalının içinde bir parça da ayrıca ölmüştü (Grinberg, 1964), ama onunla bağlantılı olmanın utancı ve onu “öldürmüş” olmanın suçluluğu inkâr edilmek zorundaydı. Yine de onunla olan özdeşimleri aracılığıyla diktatörü canlı tutmaktaydılar.

Haziran 1990’da milliyetçiler Romania Mare (Büyük Romanya) isimli haftalık bir gazete çıkardılar. Romania Mare, Romen milliyetçilerin Çavuşesku’nun iktidara gelişinden önce, asırlardan beri söyleye geldikleri geleneksel bir söyleyişe yapılan bir atıftı. Romanya’daki haftalık yayınlar içinde en geniş dağıtım ağını geliştiren gazete, Çavuşesku rejimine duyduğu özlemi gizlememişti ve bu sayede Çavuşesku’nun “canlı” tutulmasında başarılı olmuştı. 2000 yılında gazetenin başkanı Corneliu Vadim Tudor, yeni hükümetin karşısındaki en güçlü muhalefet partisinin başı olmuştı; böylece parti varlığını da tehlikeye atmış oluyordu. Parti; Romanya’yı Çingenelerden, Macar azınlıktan ve mafyadan “arındırmayı” vaat ediyor ve Romen milliyetçiliğini savunuyordu. Böylelikle çok fazla oy toplamıştı. Ulusal Kurtuluş Cephesi seçimleri yeniden kazanmış olmasına rağmen, birçok Romanyalının demokrasiyi reddedişi ve eski diktatörlüğe duyduğu özlem belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştı. Saldırganla özdeşleşen Romenler, acımasız lider imgesini içselleştirmişler ve onu kendilerinin bir parçası haline getirmişlerdi (Volkan, 1998).

Benim ve hastamın durumunda olduğu gibi, Romen meslektaşlarımla çocukluğuma yolculuğumda bana eşlik etme çabaları ve istekleri, belki de kendi geçmişlerini araştırma ihtiyaçlarının bir ifadesi olarak görülebilir. Buradaki araştırma gereksinimini güdüleyen kendi yas çalışmalarını tamamlama arzularıdır.

5. CANLANDIRMADAN ZİHİNSEL TASARIMA

Son yirmi yıldır Soykırım örülenmesinin kuşaklar arası aktarımı ve Soykırımdan sağ kurtulanların çocuklarında Soykırımın etkileri ile birçok farklı açıdan ilgilenmekteyim. Bu bölümde, yas yerine geçen ve kendini canlandırmayla (Bergman'ın deyimiyle somutlaştırma [1982]) gösteren bir düzenek üzerinde duracağım. Bu olay, Soykırımdan sağ kurtulanların çocuklarında sıklıkla görülmektedir, özellikle de bu kişilerin analizlerinin ilk aşamalarında.

Öncelikle canlandırmayı tanımlayacağım, sonra da bu konuyu var olan yazın bağlamında irdelleyeceğim. Canlandırma düzeneğinin Soykırımdan kutrulanların çocuklarına özgü yönlerini göstereceğim, yas ve acıdan kaçınma işlevinin altını çizeceğim. Bunları daha önce yayımladığım olgu çalışmalarından (Kogan, 1987, 1989, 1993, 1995) derlediğim klinik bilgilerle beraber anlatacağım. Son olarak da, analistler tarafından hastalara yardım etmekte kullanılacak bazı teknik önerilerde bulunacağım. Böylelikle hastalar da ailelerinin örseleyici geçmişleriyle ilişkili canlandırmalarının kökenini bulabilir; yas tutmaya giden yolda yürümeleri kolaylaşabilir ve daha iyi bütünleşmiş bir kendiliğe ulaşabilirler.

a. Canlandırmanın Tanımı

Canlandırma; sahneye koyma, eyleme dökmektir ve hasta ile terapist arasında analiz sırasında geçenleri yansıtan sözel olmayan bir davranıştır. Analistin, bu süreçte yer alma biçimini de vurgular. Bu davranışı, eyleme dökme¹¹ ve seansta eyleme dökme¹² ile karşılaştırabiliriz. Eyleme dökme, tedavi sırasında ortaya çıkan acı verici bilgiden kaçınmak için, anımsamak ve iletişim kurmak yerine eylemi seçmektir. Seansta eyleme dökme ise; hasta için yaşanmış bir deneyimi tekrar yaşamının ve terapistte aktarmanın başka yolu bulunamadığı için aktarım sırasında ortaya çıkan sahneye koyma olarak tanımlanır. Canlandırma terimi yalnızca son on beş yıldır kullanılmaktadır; biraz önceki eyleme dökme ve seansta eyleme dökme terimlerinden çok daha sonra kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, psikanaliz düşüncesinde bu bağlamda yaşanan değişimi ve gelişmeyi yansıtmaktadır. Eshel (1998a), canlandırmaya dair mükemmel incelemesinde bu değişimlere dikkati çeker. Aşağıda düşüncelerini kısaca özetleyeceğim:

Psikanalizi konuşma tedavisi olarak gören Freud, sözel olmayan eylemleri analizde sorun olarak görür: Eyleme dökmenin (agieren) anımsamaya ve iletişim

¹¹ Acting-out

¹² Acting-in

kurmaya karşı direncin bir göstergesi olduğuna inanırdı. Bu nedenle bu durum tedaviye engeldir (1905, 1914): “Hasta unuttuğu ve bastırdığı şeyle ilgili hiçbir şey anımsamaz ama eyleme döker. Unuttuğunu bir anı olarak değil ama bir eylem olarak yeniden üretir, tekrarlar, tabii ki tekrarladığının da farkında değildir.” (1914, s. 150). Fakat yine aynı makalenin devamında Freud, eyleme dökmenin, bu açıkladığından çok daha karmaşık bir durum olduğunu vurgulamıştır. Görünüyor ki Freud’a göre eyleme dökme yalnızca tedaviye karşı bir direnç değil, aynı zamanda bir anımsama biçimidir: “Hasta tedavide kaldığı sürece olayları tekrarlamaya kendini zorunlu hisseder ve bundan bir türlü kaçamaz. Sorunda da anırsınız ki bu onun anımsama biçimidir.” (1914, s. 150).

Freud’un eyleme dökmeyle ilgili bu ikili yaklaşımı başka psikanalistlerin de ilgisini çekmiştir. Örneğin Etchegoyen (1991) Freud’un eyleme dökmeyle ilgili ilk yaklaşımında onunla tamamen aynı düşüncededir, eyleme dökmenin tedaviye karşı bir direnç olduğunu düşünür. Diğer taraftan Boesky’ye göre eyleme dökme, derinlemesine çalışma süreci için kesinlikle gereklidir. Hastanın içinden geçtiği bu süreç, “asla eyleme dökme olmadan tamamlanamaz; çünkü bu bakımdan aktarımın tamamı bir ‘eyleme dökme’dir” (1982, s. 43-44).

Freud yaşamının sonlarına doğru aktarım ve eyleme dökme arasındaki yakın ilişkinin daha çok farkına varmış, eyleme dökmeyle karşı daha olumlu bir tutum sergilemiştir. Sahneleyerek ve bilinçdışı bir biçimde rol yaparak iletişim kurmanın, en az anımsayarak iletişim kurmak kadar değerli olduğunu belirtmiştir: “Aktarımın bir diğer avantajı da içinde hastanın kendi yaşam öyküsünün önemli bir parçasını, biçim verilebilen bir açıklıkla, bizden önce oluşturmastır. Hasta eğer bunu yapmazsa bu öyküyle ilgili bize yeterli bilgi veremeyecektir. Hasta yaşam öyküsünün söz konusu parçasını bize anlatmaktansa olduğu gibi sahneler (1940 s. 175-76).”

Freud’un bu yeni yaklaşımı ve psikanalitik yazındaki daha yakın tarihli, sahnelemeye daha büyük bir meşruluk veren açılımlar, ilki yeni kavramın doğmasını sağlamıştır: *seansta eyleme dökme ve canlandırma*. Bu ilki kavram, analiz sırasında hastanın sahnelemesini, bir anımsama ve dile getirme biçimi, sözel olmayan bir iletişim türü olarak görmüştür, eyleme dökmede olduğu gibi acıdan kaçınmanın bir yolu olarak değil.

“Aktarımdaki sahneleme” veya “analitik ortamdaki sahneleme” olarak tanımlanan seansta eyleme dökme, bazı analistlerce faydalı bir kavram olarak görülmüştür (Hinshelwood, 1989). Yine de bu kavramın bir sorunu, bir teori ya da metapsikoloji ile değil de sınırlı veya teknik bir durumla tanımlanmasıdır (Etchegoyen, 1991; Laplanche ve Pontalis, 1973). Sonuç olarak son on yılda konuyla ilgili daha ileri bir kavram ortaya atılmıştır: canlandırma. İlk kez

Jacobs (1986) tarafından önerilen canlandırma, seansta eyleme dökmeden daha yararlı bir kavram olarak kabul edilmiştir. Çünkü seansta eyleme dökme, içinde olumsuz bazı çağrışımları barındırmaktadır -eyleme dökme'ye atfedilen tedaviye direnç gibi. Canlandırma interaktif bir kavram oluşuyla, eyleme dökmeden farklıdır; hasta ve analist arasındaki ilişkiyi yansıtmakta ve analistin süreçte aldığı rolü vurgulamaktadır (Schafer, 1982).

Psikanalitik düşüncenin süre giden gelişimiyle beraber, eyleme dökme ile erken, örseleyici, sözel olmayan deneyimler arasında var olduğu varsayılan bağlantı; eyleme dökme olgusunun iletişimle ilgili yönlerini güçlendirmiştir. Örneğin örselenme durumlarında eyleme dökme, içsel bir deneyimin ifadesi olarak kabul edilmektedir. Eyleme dökme ile örselenme arasındaki bu bağlantı ilk kez Fenichel (1945) tarafından kurulmuştur. Greenacre (1950, 1963), Bion (1962), Rosenfeld (1965) ve Meltzer (1967) de Fenichel'in arkasından gelmiştir. Kinston ve Cohen eyleme dökme ile örselenmeyi ve "birincil bastırmayı" ilişkilendirmişlerdir. Eyleme dökme; "yıkıcı, akla hayale sığmayan, düşünlülemeyen, geçmişte olmuş ama kendini her zaman hissettiren bir örselenmenin ve bununla ilişkili karmaşa, korku ve umutsuzluğun" bir görünümü olarak görmüşlerdir (1986, s. 339).

Canlandırmayı, Soykırım bağlamında hem eyleme dökmenin hem de seansta eyleme dökmenin özelliklerini taşıyan genel bir terim olarak tanımlıyorum. Bu bakımdan canlandırma, acı deneyimlerden ve anılardan kaçınma işlemini görürken (eyleme dökmenin işlevine benzer olarak) aynı zamanda hasta için terapistine aktarmak istediği deneyimi yeniden yaşayabilmesi için tek yoldur (seansta eyleme dökme sürecindeki gibi).

Bazı analistler canlandırmayı tanımlarken etkileşimsel özelliklerine vurgu yapmaktadırlar. Ama benim Soykırımla ilgili olarak kullandığım canlandırma tanımı bundan farklıdır. Bu analistlere göre canlandırma, hasta analist ilişkisinde ortaya çıkanları ve analistin bu süreçteki yerini yansıtmaktadır (Schafer, 1982; Chused, 1991; McLaughlin, 1992; Renik, 1993; Jacobs, 1991, 2000). Bence canlandırma, Soykırımdan kurtulanların çocuklarında gördüğümüz, ailelerinin deneyimlerini kendi yaşamlarındaki somut eylemler aracılığıyla yeniden oluşturma zorlantısıdır. Bu bakımdan canlandırma, yalnızca geçmişten gelen örselenmelerin dışsallaştırılmasıdır ve hasta analist ilişkisinde yaşananlarla bir ilgisi yoktur.

b. Canlandırmanın Rolü

Soykırımdan kurtulanların çocukları sıklıkla, ebeveynlerinin kaybettikleri yakınlarıyla ilgili çözümlememiş yaslarını taşırlar. Bu nedenle de "yasın yerine

geçen” birçok düzenek geliştirirler (Bergmann, 1982). Bu düzeneklerden biri de canlandırmadır ve amacı ruhsal acıdan kaçınmaktır. Bu bakımdan “işlemcesel düşünme”¹³ (Marty ve de M’Uzan, 1963) kavramıyla benzerlik göstermektedir. İşlemcesel düşünme, insanlar ve olaylar üzerine sınırlanmış ve faydacı bir biçimde düşünmek olarak tanımlanmıştır. Kişinin ilişkide olduğu insanların yaşamlarındaki ciddi anlara veya örseleyici kayıplara duygusal bir kayıtsızlığı işaret etmektedir. Ruhsal acıdan kaçınma çabasında hem canlandırma hem de işlemcesel düşünme, eyleme dökme niteliği taşır.

Soykırımdan kurtulanların çocuklarıyla ilgili olgularda canlandırma, bazı manik savunma özelliklerini taşır. Bu özellikler; yadsıma, tümgüçlülük ve ülküleştirme düzenekleriyle kendini gösterir. Canlandırma kendini, simgesel ve yer değiştirmiş eylemlerle belli eder. Bu eylemler güncel nesneler üzerinden yaşamakta ama bilinçdışı bir biçimde kaybedilen nesnelere yönelmektedir. Ebeveynler ve çocuklar tarafından paylaşılan düşlemler çocuklar tarafından somutlaştırılır. Sanki bu düşlemler kelimelere dökülmek yerine yaşanan çevrenin içine yerleştirilmiş ve o anki gerçekliğin içine işlemiştir. Bu düşlemler etkinliklerini sürdürdükçe hem ebeveynler hem de çocuklar ebeveynlerinin aile üyelerinin öldürüldükleri gerçeğini tümgüçlü bir biçimde inkâr edebilirler. Ölmüş yakınların ülküleştirilmesi genellikle yas tutmanın yerini alır; onunla ilgili ilkel düşlemler duyguları ve eylemleri etkilemeye devam eder. Ölen kişileri düşlemler aracılığıyla yaşamda tutmak, somut bir canlandırmayı gerekli kılar. Bu somut canlandırma, onların hala yaşamda olduklarının kanıtıdır. Böyle bir canlandırma, iki ayrı gerçeklik içinde yaşamayı getirir; ailelerinin örseleyici geçmişi ve kendilerine ait güncel gerçeklikleri.

Canlandırmanın Soykırımdan kurtulanların çocuklarıyla ilgili olgulardaki bir diğer özelliği de geçmişin ve şimdiki zamanın birleşmesidir ki, bu da gerçekliğin inkâr edilmesinin başka bir biçimidir. Böyle olgularda birey, başka bir bireyin ona karşı belli bir biçimde hareket etmesine neden olur. Bunu, ebeveyninin örseleyici geçmişiyle ilişkisi üzerine düşlemler kurarak yapar. Böyle bir canlandırma, nesne ilişkilerini gerçeğe dönüştürme çabasıdır; bu nesne ilişkileri hem gerçekte var olan nesnelerle hem de düşlemdaki nesnelerle kurulmaya çalışılır. Bu bakımdan canlandırma, yaşama ve gerçeğe dönüştürmenin¹⁴ (Sandler ve Sandler, 1978) bir alt kümesidir. Birey yaşama ve gerçeğe dönüştürmenin süreciyle, arzusunun yerine getirilmesi için kelimeleri kullanarak arzusunu tatmin edip edemeyeceğini sormaktansa karşısındaki insanın belli bir biçimde davranmasını sağlar ve böylece istediği olur. Bu nedenle arzu

¹³ pensee operateire

¹⁴ actualization

tatmini yönüyle canlandırma, gerçeğe dönüştürmeye benzemektedir; ama canlandırma yalnızca geçmişteki örseleyici konulara yönelik olduğundan acil ele alınması gerekir.

Bu canlandırmalar, özellikle analizin ilk aşamalarındakiler, hastanın içsel bir deneyimi yeniden yaşayabilmesi için tek yoldur. Böylece terapist bu deneyim aktarılmış olur. Bu bakımdan canlandırmalar, hastanın canlandırmaya neden olan düşlemlerinin kökenlerini anlaması için kullanılabilecek bazı eyleme dökmelerin özelliklerini taşır.

c. Canlandırmanın Kaynağı

İster konuşulsun, ister bilinçdışı olsun kurtulanların çocukları için, Soykırımın olmadığı bir zamana ait anılar yoktur. Bazı malzemeler ve öykülerle Soykırımın anımsanması yapılandırılır – bu öyküler hararetili bir biçimde tekrar tekrar anlatılabilir, ayrıca kuşaklar arası köprüde sessizce oluşturulan öyküler de vardır (Axelrod ve ark., 1978; Barocas ve Barocas, 1973; Kestenberg, 1972; Klein, 1971; Laufer, 1973; Lipkowitz, 1973; Rakoff, 1966; Sonnenberg, 1974; Laub ve Auerhahn, 1993; Auerhahn ve Laub, 1998; Brenner, 2000). Bu anımsamalar, kendilerini gizlice içinde saldayanları damgalar; bu kişiler için Soykırımın aktarıcısı gibidirler (Micheels, 1985). Kendilerine ait olmayan anıların yükü altında ezilen çocuklar (Auerhahn ve Prelinger, 1983; Fresco, 1984), ebeveynlerinin iç dünyalarındaki dramları kendi yaşamlarında canlandırarak yansıtırılar (Krell, 1979; Phillips, 1978; Laub and Auerhahn, 1984; Kogan, 1995, 1998a). Genelde şiddet içeren bu canlandırmalarda, ölme arzuları ve olası tehlikeli durumlar iç içe geçmiştir (Kogan, 1998b). Bu canlandırmalar birçokolguda, paranoyaklıktan gelen sanrılı düşlemlerin içinde büyüyen zulüm görme kaygılarından kaynaklanır. Bu kaygılarda; kendilik ile nesne tasarımları, geçmişle bugün, iç ve dış gerçeklik arasındaki ayrım yok olmuştur.

Ebeveynlerinin örseleyici deneyimlerini kendi yaşamlarında canlandırma zorlantısının merkezinde bir çeşit özdeşleşme bulunmaktadır. Çocuğun, zarar görmüş ebeveyniyle özdeşleştiği bu özdeşleşmeye ilkel özdeşim denir (Freyberg, 1980; Grubrich-Simitis, 1984; Kogan, 1995, 1996, 1993). Bu özdeşleşme çocuğun bağımsız bir kendilik hissine sahip olmasını engeller, kendilik ve zarar görmüş ebeveyn arasında bir ayrım yapılamaz. Bu durumu patolojik yastaki özdeşleşmeye benzetiyorum. Freud (1917) bu özdeşleşmeyi, yas tutan kişinin nesnenin yalnızca bir benzeri olmaya katlanmaktansa nesnenin kendisi olmaya çabaladığı bir süreç olarak açıklamıştır. Bu durum, yas tutan kişi nesneden vazgeçtiğinde ama aynı zamanda da nesneyi hala yamyamca bir biçimde içinde sakladığında ortaya çıkar (Grinberg ve Grinberg, 1974; Green, 1986). Çocuğun kendilik

ayrımına ulaşamamasının ve kendine ait bir yaşam kuramamasının merkezinde bu türeden özdeşleşmeler vardır.

Soykırımdan kurtulanların çocuklarının oluşturduğu birçok olguda, bir yandan tümünden bir özdeşim kurulmuş, diğer yandan da ebeveynin örselenmesi inkâr edilmiş veya bastırılmıştır. Bu iki durumun beraber varlığı çocuğun duygusal anlayışında bir boşluk yaratmaktadır. Bu boşluğa ben “ruhsal delik”¹⁵ diyorum. Ruhsal delik, madalyonun bir yüzünde Soykırım¹⁶ (delik) örselenmesinin bilinçli inkârının diğer yüzünde de bu inkârın bilinçdışı bilgisinin olduğu bir durumdur. Ruhsal deliğin anlamını daha iyi aktarmak için astrofizikle ilgili bir kavram olan “kara delik”i metafor olarak kullanacağım. Eshel (1998b, s. 1115) tarafından gözden geçirilen bu terim astrofizikte olduğu gibi psikanalizde de birçok yeni anlama gebedir.

Öncelikle bu kavramın her iki alanda ne anlama geldiğini açıklayacağım. Sonra da kara deliğin Soykırımdan kurtulanların çocuklarıyla ilgili olgulardaki benzersiz anlamından bahsedeceğim; bunu yaparken kara deliğin oluşmasıyla ilgili hipotezlerden yararlanacağım. Astrofizikte kara delik, tüm çekimsel güçleri içine çeken bir kütle olarak tanımlanır. “Sonsuz güçteki kütle çekimsel güçlerin maddeyi ve fotonları sıkıştırarak yok ettiği uzaysal ve zamansal bir bölge” olarak anlatılır (Penrose, 1973; Gribin, 1992’de kaynak olarak gösterilmiştir, s. 142; Eshel 1998b’de kaynak olarak gösterilmiştir, s. 1115).

Psikanalizde ise kara delik terimi, ilk anneden fiziksel ayrılığın yarattığı erken örselenmeyi anlatmaktadır. Bu ayrılık, ilkel ruhsal rahatsızlıklara yol açmaktadır. Bu kavram klinik olarak ilk kez Bion tarafından ele alınmıştır (1970). Tustin konuyu daha da geliştirmiş ve kara delik kavramını psikojenik otizm açısından incelemiştir (1972, 1986, 1990, 1992). Ayrıca Grotstein tarafından kara delik kavramı, psikotikler ve sınır kişilikler açısından incelenmiştir (1986, 1989, 1990a, 1990b, 1990c, 1993). Zihinsel olarak hasta olanlarla ilgilenen bu yazarlardan farklı olarak Eshel (1998b), bu terimi metaforik olarak kullanmış, toplumsal ve profesyonel yaşamlarında işlevselliklerini sürdüren bireyleri anlatırken bu terimden yararlanmıştır. Eshel kara deliği “ölü” bir ebeveynin etkisi olarak görmektedir; özellikle “ölü annenin” (Green, 1986).

Benim gördüğüm biçimiyle ruhsal delik, tıpkı uzayın kara deliği gibi bir kütledir; ebeveynin örseleyici geçmişiyle ilgili tüm düşlemleri içine alan bir zarftır. Bu zarfın, hastanın bütün yaşamı üstünde etkisi vardır. Benim ruhsal

¹⁵ Psychic hole

¹⁶ Yazar burada “Holocaust” ile “hole” (delik) arasındaki benzerliği de vurgulamıştır. Holocaust’ın İngilizce okunuşu (hole caused) “deliğe neden oldu” anlamına da gelmektedir.

delik terimini kullanım biçimim Kinston ve Cohen'inkinden farklıdır: Kinston ve Cohen ruhsal deliği "ruhsal yapının eksikliği" olarak görmüş (1986, s. 338); Laub ve Podell onu "boş bir çember" olarak tanımlamıştır (1995, s. 992). Bana göre kara delik, boşluk kategorisinde değildir (negatif varsanı, boş psikozun¹⁷, boş yasinin tümü Green'in [1986] boşluk ya da olumsuz sorunu olarak nitelendirdiği durumlarla bağlantılıdır). Ayrıca Quinodoz'un var olmayan "delik-nesne" (1996) kavramından da farklıdır.

Soykırımdan kurtulanların çocuklarında ise ruhsal delik farklı ve kendine özgü bir biçimde oluşmaktadır: ebeveynler tarafından örülenmenin inkâr edilmesi veya bastırılmasıyla (burada örülenmeden kasıt yeni kuşağın "ilkel özdeşleşme" ile kendi üzerine aldığı örülenmedir); ayrıca yeni kuşağın örülenme kalıntılarını baskılamasıyla meydana gelmektedir. Ebeveynlerin örseleyici geçmişleriyle ilgili yas ve suçluluk hisleri üzerinde derinlemesine çalışmayı, geçmişlerini çocuklarına daha sağlıklı bir biçimde aktarmayı başardığı olgularda görüyoruz ki çocuklar ruhsal gerçekliklerinde bir ruhsal delikle daha az karşılaşmaktadırlar.

Şimdi de ruhsal deliğin nasıl oluştuğunu anlamaya çalışalım. Bir sessiz kalma anlaşmasının hüküm sürdüğü ailelerde bile çocuk, ebeveynlerinin yaşadığı ağır örülenmeyle ilgili bazı ayrıntıları tahmin edebilir. Bilişsel gelişim yeterince ilerlediğinde çocuk, ebeveynlerinin geçmişini araştırmaya başlayacaktır. Bu aşamada ebeveynlerin, yaşadıkları örseleyici olayları inkâr etmek ya da bastırmak istemeleri, ebeveynleri bilinçdışı bir aktarıma zorlayabilir. Böyle bir aktarım, araştırma halindeki çocuğa gerçekte yaşanmamış şeylerin aktarılmasına yol açar. Böyle bir aktarımda çocuk, kendi kötü düşüncelerini, kötü bir düşünüyü, unutulması gereken bir şeyi ebeveynlerinden bilinçdışı bir biçimde aktarılanlar olarak algılar (Grubrich-Simitis, 1984). Bu yüzden ebeveynlerin, örseleyici olayları çocuğun iç dünyasından gelen korkunç şeyler olarak tekrar yorumlaması, örülenmenin gerçekliğini gerçek dışı bir hale getirir. Çocuğun iç dünyasında çıktığı öne sürülen korkunçluklar, ebeveynin çocuğa ne anlattığıyla ve çocuğun bu anlatılandan ne anladığıyla ilgilidir.

Bu süreçlerle bilinenler veya az çok bilinenler bilinmez hale gelir. Bu bilinmeyenler ya da anımsanamayanlar, çocuğun ebeveyninin geçmişiyle ilgili bilinçdışı düşlemlerinin ve de bunları kendi yaşamında canlandırmasına dair zorlayıcı gereksinimin kaynağı olurlar.

Şimdi de ebeveynin "bilinmeyen" geçmişinden kaynaklanan sanrıların canlandırılmasıyla ilgili örnekler vereceğim.

¹⁷ Blank psychosis

d. Klinik Örnekler

1. Rachel¹⁸

Rachel Soykırımdan kurtulmuş ama ilk karısını ve çocuğunu Soykırımda kaybetmiş bir babanın kızıdır. Rachel'in babası, ilk ailesinin kaybını ikinci eşinden ve kızından saklamıştır. Kederinden, mateminden ve yaralarından hiç bahsetmemiş, ama bunun yanında çok çalışmış ve kendini geliştirmiştir. Rachel on iki yaşındayken anoreksik bir hale gelir. Yaşadığı anoreksi aracılığıyla, babasının örseleyici geçmişine ait bir düşlem dünyasını canlandırır. Kendini açlığa mahkûm eder ve yaşamda kalmaya çalışır, tıpkı toplama kamplarından kurtulan insanlar gibi (Kestenberg, 1982).

Otuz bir yaşındayken İsrail'e gider ve orada boşanmanın eşiğindeki bir ressamı aşık olur. Adamın iki yaşında bir çocuğu vardır; çocuğunu ve karısını başka bir ülkede bırakmıştır. Rachel karısını ve küçük bir çocuğu uzak bir ülkede bırakan bir adamı seçerek babasının geçmişinin bir başka yönünü kendi yaşamında yeniden canlandırmaya çabalar.

Rachel'in analitik tedavisi sırasında geçen aşağıdaki canlandırma bölümü Rachel'in kurban/katil rolleriyle (bu roller babasının örseleyici geçmişine aittir) özdeşleşmesini ve aynı zamanda canlandırmanın terapideki önemini gözler önüne sermektedir. Rachel bir yavru kedi almıştı ve bu kedi onun için bir çocuk yerine geçmişti. Şehir dışında olacağından görüşmemizi iptal ettiği gün kediyi banyoya kilitlemiş ve ısıtıcıyı açmıştı. Böylece kedi üşümeyecekti. Eve döndüğünde kediyi ısıtıcının yanında ölü bulmuştu. Rachel, kedisi kısa bir süre önce ishal olduğu için sıcağından kaynaklanan su kaybı nedeniyle öldüğünü düşünmüştü. Savaşlarda ölen askerleri düşünerek kedisini gömmüştü. Ardından o gece salondaki gaz sobasını kapamayı unutmuş, ertesi sabah uyandığındaki ağır koku sayesinde gazın bütün gece açık kaldığını anlamıştı.

Aktarım ilişkisi ve babasının örseleyici geçmişinin etkisini göz önüne alarak bu hastalık oluşturan canlandırmayı anlamaya çalıştık. Rachel çaresiz bir biçimde sıcaklık arayan kediyle kendini özdeşleştirmişti. Ben yanında yokken kendini yaktı ve susuzluktan öldü, böylece benim kurbanım oldu. Aynı zamanda katil de olmuştu, içindeki bebeği fırına koyarak öldürmüştü. Bu rolü canlandırarak, tıpkı toplama kamplarında ölenler gibi, kendine gaz odasında ölme cezası vermişti. Aktarımda canlandırmanın bilinçdışı anlamı, Rachel'in beni sıcaklık ve koruma (ısıtıcı), ama aynı zamanda bir yıkım kaynağı olarak görmesiydi. Bu yüzden ayrı kaldığımızda kendini tamamen güvensiz ve kayıp hissetmiş, ama

¹⁸ Bu olguyla ilgili ayrıntılı bilgi için Kogan'a (1989, 1995) bakınız. I.K.

tekrar birleştığımızda de kendini yutulmuş, soğurulmuş hissetmiş; bireyselliğini kaybetmekten korkmuştu.

Analizin beş yıllık seyri boyunca, birçok başka şeyin yanında babasının örseleyici geçmişi üzerinde de derinlemesine çalıştık. Rachel geçmişinin bu yönünü, analize başlamadan hemen önce öğrenmiş, babasının geçmişini kendi yaşamında yeniden canlandırmak istemişti. Yas ve suçluluk hisleri üzerine eğildik. Bu hisler babasına aitti ve evlerine egemen olan atmosfer aracılığıyla Rachel'e sözel olmayan yollarla aktarılmıştı. Analizin daha sonraki aşamalarında, Rachel'in canlandırmalarının anlamlarının farkına varması ve bunların üzerine derinlemesine çalışılması Rachel'in kendini geçmişinin yükünden kurtarmasını ve kendine ait bir yaşam kurmasını sağladı.

2. Hannah¹⁹

Hannah İsrail'de yaşayan bir yabancıydı; yabancılaşma ve yaşamla baş edememekten ötürü analize gelmişti. Soykırımdan kurtulan bir babanın kızıydı. Babası ilk karısını Soykırımda kaybetmiş ve savaş boyunca saklanmış, yaşamı boyunca maskeli depresyonla yaşamış ve geçmişini hiçbir zaman ailesine açmamıştı. Fakat analizin ilk yılında, Hannah bir kuzeninden, babasının ilk karısını ve bu kadının nasıl öldüğünü öğrenmişti. Babasının sırrı sonunda karısı ve çocuğu tarafından öğrenilmiş ve Hannah'nın babası İsrail'deki bir vakfa ilk karısının adına bir miktar bağış yapmıştı.

Bunu takiben birçok canlandırma dönemi yaşanmıştı. Hannah babasının ilk eşiyle olan yazgısını bilinçdışı bir biçimde kendi güncel yaşamında tekrar yaratmaya çalışıyordu. Dahası Arap düşmanlığıyla çevrili İsrail'de yaşıyor olması, babasının geçmişiyle ilgili Hannah'nın oluşturduğu düşlemlerle yakından ilişkiliydi. Aşağıda bu canlandırmalardan biri anlatılmaktadır.

Hannah bir Avrupa gezisinden, panik ve yoğun bir kaygı içinde geri dönmüş ve analize gelmişti. Büyük bir tehlike altında olduğunu söyledi, çünkü "peşinde bir Arap vardı". Kaldığı otelin lobisinde şık giyimli bir erkekle tanıştığı ve bu kişinin ona bir Arap ajanı olduğu izlenimini verdiği ortaya çıktı. İsrail vatandaşı olmamasına ve yalnızca birkaç aydır İsrail'de yaşamasına rağmen adama hemen İsrail vatandaşı olduğunu söylemişti. Adamla yemeğe çıktıktan ve sinemaya gittikten sonra Hannah onun odasına gitmiş ve tek kelime etmeden beraber olmuşlardı. Hannah birdenbire adamın adını bile bilmediğini fark etmiş, hemen bir bahane uydurup tuvalete gitmiş, aceleyle giyinmiş, çantasını alıp odayı terk etmişti. İki saat sonra uçağa binip İsrail'e dönmüştü.

¹⁹ Bu olguyla ilgili ayrıntılı bilgi için Kogan'a (1993, 1995) bakınız. I.K.

Hannah eve döndükten sonra oteli aramış ve ayakkabılarını orada unuttuğunu söylemişti. Adresini verip ayakkabılarını yollamalarını istemişti. Hemen ardından umutsuz bir halde bana geldi, o “Arap ajanı”nın onu takip ettiğinden emindi.

Hannah, yaşadığı bu dönemi, yıllar önce gördüğü “Gece Bekçisi” filmiyle ilişkilendirdi. Film, Nazi toplama kamplarının kapatılmasından sonra olanları anlatmaktaydı. Filmde, ergenlik yılları toplama kampında geçmiş Yahudi bir kadınla o kampta ona işkence eden Nazi askeri arasındaki yakınlaşma işlenmekteydi. Filmdeki bu yakınlaşmada geçmişte yaşananlar şimdiki zamana egemen olmuştu. Başrol oyuncularını büyük bir gücün etkisinde kalarak toplama kampındaki kurban ve zalim rollerine geri dönmüşlerdi. Adam kadını cinsel açıdan istismar etmiş, sonra da -gerçekliğe geri dönemeyerek- onu öldürmüştü.

Hannah’nın, babasının ilk eşine dair bilinçdışı arzularını ve düşlemlerini (ruhsal delik) canlandırma gereksinimini aktarımın içinde anlamaya çalışırken, bana kendi kurtarıcısı olma rolünü verdiğine dikkat çektim. Bu arada kendini de babasının ilk eşinin yerine koymuştu ve onun yerine geçerek onu kurtarmaya çalışmaktaydı. Bir Arap/Nazi tarafından öldürülme tehlikesiyle kendini karşı karşıya bırakarak aynı zamanda babasının ilk karısını öldürmeye de çalıştığını ekledim.

Tedavinin bu aşamasında Hannah, canlandırmalarına dair “duygulanımsal anlayışa” (Freud, 1915) bir düzeye kadar erişti. Bu aşamayı ayrıntılı olarak anlatmadan şunu söylemek yeterli olacaktır ki, yukarıda anlatılan bölümün ardından, analistin desteğini arkasında hisseden Hannah, babasına örseleyici geçmişiyile ilgili sorular soracak cesareti kendinde buldu. Bu konudaki tartışmaları hiç de beldenmeyen bir sonuç doğurdu. Yaşamının sonlarına yaklaştığını hisseden baba otobiyografisini yazmaya karar verdi ve Hannah’dan onun editörü olmasını istedi.

Analizde anladık ki Hannah bu analiz çalışmasını kabul ederek babasının örseleyici geçmişine dair somut ayrıntılarla karşılaşmaya hazır olduğunu göstermişti. Dahası bu ayrıntıları ona ait olmayan bir geçmişte bırakmak da istiyordu. Ancak bundan sonra babasına ait olan ama babasından Hannah’ya sözel olmayan yollarla aktarılan yas ve suçluluk duyguları üzerine derinlemesine çalışabildik. Bu uzun derinlemesine çalışma süreci; sonunda Hannah’nın kendisi ve babası, geçmiş ve şimdiki zaman, gerçeklik ve düşünüm arasındaki ayrımları daha iyi yapmasını sağladı.

3. Kay²⁰

Kay, Soykırım mağduru bir babanın üvey kızıydı. Babası Mengele'nin²¹ ekibindeki doktorlar tarafında iğdiş edilmişti. Kay (tedavinin ilk aşamasında) benimle, çocuksu çizimleri yardımıyla iletişim kurdu. "Elektrik" isimli bir resminde, kafasından kablodan yapılma bir çiçek çıkan bir adamı çizmişti. Analizin ancak daha sonraki bir aşamasında, Kay benimle sözel olarak iletişim kurabildiğinde, resimle ilgili Kay'ın bilinçdışı düşlemi hakkında bilgi sahibi olabildik: Ölüm çiçeği üvey babasının örseleyici deneyimini simgelemektedir. Bu deneyim, toplama kampının elektrik kabloları arasında soğuk bir geceyi ölümden korkarak çırlıçılak bir biçimde geçirmesiyle ilgiliydi.

Kay tedaviye bir binanın sekizinci katından atlamaya çalıştıktan sonra yönlendirilmiştir. Analizde anlamıştık ki yüksek yerlerden atlayarak ölme isteği bir canlandırma denemesiydi. Üvey babasının Soykırım'da yaşadıklarını ve ölümlerle yüz yüze gelişleriyle ilgili büyük acıyı canlandırmak istemişti. Üvey babası için düşmenin, kablolarla dokunmak, elektrikle idam edilmek ve korkunç bir ölüm gibi anlamları olabilirdi. Kay sekizinci kata çıkıp kendini camdan aşağı atmaya yeltendiğinde yaşamda kalacağından, ölmeyeceğinden emindi. Kay'ın, ölüme karşı zafer kazanmaya yönelik büyümlü ve tümgüçlü düşlemleri vardı. Bu sanrılı ve paranoid düşlemler yaşamını tehlikeye atmaktaydı.

Şimdiki bölüm Kay'ın zorunlu canlandırma gereksinimini gözler önüne sermektedir. Kay, üvey babasının iğdiş edilmişliğini kendi bedeni üzerinden canlandırmak ve düzeltmek istiyordu. Yaz tatilinden döndükten sonra, yokluğunda bir meme ameliyatı geçirdiğini söyledi. Bunu ben yokken yapmayı özellikle tercih ettiğini, çünkü ben döndükten sonra görüşmelerimizi iptal etmek istemediğini vurguladı. Ayrıntılara girdikçe bu ameliyatı, göğüslerini silikonla büyütmeyi, gençliğinden beri arzu ettiğini söyledi.

Kay bu operasyondan önce göğüslerini muayene eden doktora gitmiş, doktor ona göğüslerinin küçük değil boş olduğunu söylemişti. Bir operasyonun mümkün olduğunu ama bu operasyonun riskleri de olacağını belirtmişti. Bedenin silikonu reddedebileceği konusunda uyarılmıştı. Eğer böyle bir durum olursa tabloya doku iltihabı, ateş ve ağrı da eklenebilir, daha ileri operasyonlar gerekebilirdi. Bir daha asla emziremeyeceği de söylenmişti. Tüm bunlardan korkmakla beraber Kay yine de ameliyat olmaya karar vermişti. Bir mağazaya yönlendirilmiş, orada implantlar için ölçü alınmış ve taktıracağı

²⁰ Bu olguyla ilgili ayrıntılı bilgi için Kogan'a (1987, 1995) bakınız. I.K.

²¹ Josef Mengele: Nazi toplama kampı Auschwitz-Birkenau'da yaptığı acı verici, ölümcül deneylerle bilinen bir Alman Nazi doktorudur.

silikonları bir katalogdan seçmişti. Orta boy bir silikon seçmiş, bunun onu daha sağlıklı bir kadın olarak göstereceğini düşünmüştü.

Kay görüşmeye ameliyattan iki hafta sonra, kararlaştırdığımız tarihte geldi. Odaya dimdik yürüyerek girdi, bluzunu göğüslerinin üzerine yapıştırarak bir değişiklik görüp görmediğini sordu. Ancak bir süre sonra, divanda uzanırken bana öyküyü baştan sona anlattı. Korkularına karşı zafer kazanmış olması onu tatmin etmişti ve coşkuluydu.

Karşı aktarımda kalbime oturan büyük bir ağırlık hissetmiştim. Bu hissim, Kay'ın kendi üzüntüsüne dokunamadığını anlamamı sağlamıştı. Bu üzüntü, yoğun bir yansıtımlı özdeşimle bana aktarılmıştı. Yokluğumda bu işe onu neyin zorladığını bulmak amacıyla Kay'e şunları anlattım: Göğüslerini boş hissetmeye ben ortalıkta yokken, düzenli görüşmelerimizden edindiği beslenme ve desteği alamadığı zaman başlamıştı. Kay kısa bir gülüş attı ve ortaya atmış olduğum hipotezi kızgın bir sesle onayladı: "Sana ihtiyacım yok! Benim kimseye ihtiyacım yok. Ben yalnızca kendime bağlı kalmak istiyorum."

Onu terk ettiğimi hissetmesinin yarattığı öfke ve engellemenin, göğüslerini "doldurma" isteğine neden olduğunu gösterdim. Kay, adım adım bu hislerinin farkına vardı ve kabul etti. Aktarımda bu hislerini derinlemesine çalışması, ameliyat masasında ölümle flört etmeye dair düşlemini açığa çıkarmasını sağladı. Kadınlığını onarmak için ameliyat olmuştu ama ölebilirdi de. Elbette şimdi de, bir kez daha çok büyük bir tehlikenin üstesinden geldiğini hissetmişti.

Kay ameliyat masasındaki olası bir ölüme karşı kazandığı zaferi, üvey babasının yaşamından bir öyküyle ilişkilendirdi. Üvey babası savaştan sonra, Mengele'nin iğdiş etme deneylerinden kurtulan birkaç adamdan biriyle tanışmıştı. Adam ona Paris'teki Yahudi bir doktordan söz etmiş, bu doktorun, para almadan yaptığı cerrahi bir düzeltme işlemiyle testis implantı taktığını anlatmıştı. Üvey babası Paris'e gitmeye ve ameliyat olmaya karar vermiş, ameliyat başarılı geçmiş ve kısır olarak kalsa da kadınlarla cinsel ilişki kurabilir hale gelmişti.

Kay ve ben, ondaki ruhsal deliği neyin doldurduğunu bulmuştuk: Üvey babasının yaşam öyküsünü kendi bedeninde canlandırmaya zorlayan bilinçdışı düşlemler. Tıpkı babasının boş testis torbalarına erkekliğini implante ettirdiği gibi, Kay'ın de kadınlığını göğüslerine implante etmeye çalışıyor olabileceğini belirttim.

Kay, ağzından çıkan kelimeleri özüksedikçe oda anlamlı bir sessizlikle doluverdi. Sonra da ameliyat olmayı seçmesinin ne demek olduğunu anladıkça güçlü bir duygu dalgası tüm vücudunu kapladı. Korkusunun, depresyonunun ve

öforisinin yerini alan acı hislerini derinlemesine çalışabilmemiz uzun zamanımızı aldı. Dahası, bu hareketiyle dile getirdiği karmaşık gereksinimlerine de inmeye çalıştık. Bilinç düzeyinde daha iyi ve onarılmış bir cinselliğe sahip olmaya çabalıyordu. Bilinçdışı olarak da olası bir ölüme olabildiği kadar yaklaşmak için kendini somut bir biçimde tehlikeye atıyordu. Böylece tümgüçlü bir biçimde bu ölümün üstesinden gelecekti.

Kay, babasının Soykırım boyunca yaşadıkları hakkında pek bir şey bilmiyordu. Babası yaşadıklarının neredeyse tamamını kendine saklamıştı. Evlerinde sessiz, sakin bir atmosfer vardı. Korku ve şiddetle dolu bir geçmişten öten bir sessizlikti bu. Üvey baba son yirmi yıldır Soykırım ile ilgili anılarını yazmaktaydı, ama Kay bir türlü cesaret edip de babasının bu yazdıklarını görmeyi isteyememişti. Babasına gerçekte ne olduğunu araştırmakla ilgili korkusunu derinlemesine çalışınca ve destekleyici bir tavrımdan cesaretlenerek artık bunu yapmanın zamanının geldiğine karar verdi. Üvey babası otobiyografisinin tamamını gönderdiğinde, kitabını evlatlık çocuklarına adadığını görmek Kay'e büyük bir şaşkınlık ve heyecan yaşattı. Kay kitabı heyecanla okudu ve benim de okuyabilmem için bana getirdi. Bu eylemde yer alman gerektiğini hissettiğimden kitabı okudum. Böylece "aile sırları aracılığıyla kendisini arayışında" (Gampel, 1982) beni kendine eş seçme arzusunu "gerçeğe taşımıştım" (Sandler ve Sandler, 1978).

Bu dönemin incelenmesiyle birlikte, tedavinin başlarında Kay'ın benimle iletişim kurma ve o zamana kadar yaşama biçimini araştırmaya başlayabildik. Kay, üvey babasının Soykırım sırasında yaşadığı bedensel duygulanımları, kaygıları ve duyguları içeren bilinçdışı düşlemlerini dile getirmek için bedenini kullanmaktaydı.

Şimdi anlayabiliyorduk ki Kay'ın bedeniyle -formda olmakla, vücut ağırlığıyla ve kas tonusuyla- bu kadar meşgul olması, yaşamda kalma karmaşasının bir parçasıydı. Bu karmaşık yapılanma, bilinçdışı bir düşlemden kaynaklanmaktaydı: "Bedenimi hissediyorum, o zaman varım."

Kay tüm tedavi boyunca koku duyusundaki eksiklikten yakınmıştı. Bu durumla üvey babasının başından geçenler arasında ancak şimdi bağ kurabiliyorduk. Toplama kampında tuvaleti kullanamayacak durumda olan bazı insanlar kendi dışkıları ve kusmuqları içinde öldüğünden ve bu insanlardan iğrenç bir koku yükseldiğinden, koku duyusunun eksildiği üvey babası için bir yaşamda kalma düzeneği olmuş. Kay'ın sürekli açlık hissetmesi, soğuktan şikâyet etmesi ve onu sıcak tutacak uygun giyecekler bulamaması da üvey babasının savaş yıllarından kalma deneyimlerinin önde gelen yönleriydi.

Kay'ın idrarını altına kaçırma korkusu vardı (görüşmeler sırasında çok sık tuvalete giderdi). Bununla ilgili olarak, üvey babasına ait bir elem ve aşağılanma anısı anlattı: "Babası yoklama sırasında saatlerce ayakta beklemiş, altına işemişti. Çünkü en ufak bir kıpırdanma yüzünden ölüm cezası alabileceğini biliyordu." Ayrıca idrar, bir Alman askerinin acımasızca tekmelemesinin açtığı bacak yarasının ilacı da olmuştu.

Bu öyküleri yeniden anımsadığı bu aşamada Kay, ruhundaki yaraları, bilincinden gelen bilgi kırıntılarıyla iyileştirdiğini hissetmişti. Anımsadığı bilgi kırıntılarını zaten biliyordu ama geçen yılların ardından unutulmuşlardı.

e. Canlandırmadan Ruhsal Tasarıma

Canlandırma (yas tutmaya karşı savunma olan) zorlantısını bilişsel bir biçime dönüştürmenin en etkili yolunun, "ebeveynlerinin örselenmelerinin" yaşamlarındaki anlamını bulmalarında ve bunu anlamlı bir çerçeveye oturtmalarında²² bu bireylere yardım etmek olduğuna inanıyorum. Böylece örselenme, ebeveynlerin geçmişine iade edilecektir. Analizin ilk aşamasında analist hastanın, ebeveynlerin örselenmelerini bastırmalarıyla kötüleşen bilişine ve duygularına odaklanır. Bu bastırma, çocukta izlerini bırakır. Ailenin "bilinmeyen" öyküsünün bulunmasının ve bu bastırmanın kaldırılmasının ardından gelen derinlemesine çalışma süreci ile olası canlandırma, "duygusal bir anlayışa" (Freud, 1915) dönüştürülür. Bu tür bir anlayış, düşünceleri ve hisleri birbirine bağlayarak, ebeveynlerinin öykülerini çocuğun kendi yaşamında tekrar tekrar canlandırması gereksinimini giderek azaltır.

Amacı, hastanın bu canlandırmalardan vazgeçmesini sağlamak olan bilgi arayışı, Soylukırım mağdurunun çocuğu için zorlu bir deneyimdir. Benim düşünceme göre analizin ilk aşamalarında hastanın zihinsel örgütlenmesini parçalanma noktasına getiren ve yaşamı tehlikeye atan canlandırmaları durdurabilmek

²² Bağlama (binding) kavramı ilk kez Freud'un; neden bazı olayların zihin üzerinde örseleyici etkileri olduğu, kişiliğin değişen iç durumu nasıl algıladığı ve buna nasıl uyum sağladığı ile ilgili kuramında (1920) açıklanmıştır. Kavram Freud'un ünlü metapsikolojik açıklamasıyla (1920, s. 31) bağlantılı bir biçimde ortaya çıkmıştır. Freud örselenmeye dair bu açıklamasında örselenmeyi "uyarana karşı koruyucu kalkanda oluşan büyük yarık" olarak tanımlamıştır. Örselenme, ancak ruhsal nesne kaygı için hazırlıklı değilse oluşacaktır. Yani sistemin aşırı uyarı alacak parçalarına yapılması gereken yüksek yatırım yapılamamış, bu yüzden "içeri akan uyarım akımı bağlanamamıştır". Freud'un bağlama terimiyle neyi kastettiğinden emin olmak güçtür. Çünkü bu terimi çalışmalarının farklı aşamalarında farklı biçimlerde kullanmıştır (Laplanche ve Pontalis 1973). Yine de 1920'de bu terim genel bir anlam kazanmış, serbestçe akan uyarımı sınırlayan bir savunma eylemi olarak tanımlanmıştır. Koruyucu kalkanda yıkıcı bir yarık oluşup, ruhsal işlevde kargaşa ve düzensizlik ortaya çıkınca sorun artık "içeri giren uyarım miktarına egemen olmak ve bu uyarımları ruhsal anlamda bağlamak" sorunudur; "böylece uyarımların üstesinden gelinmiş olunur." Yakın tarihli yazında (Garland, 1991, 2002) bağlama, benliğin serbestçe akan uyarımlar ve zihnin işlevleri arasında bağlantılar kurduğu bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Benlik bu yolla, benliğin işlev görmesinin mümkün olduğu kalıcı yapıları yeniden oluşturmaya çalışır. İ.K.

ve zihinsel yapıyı güçlendirebilecek tek şey destekleyici, besleyici ve geliştirici bir ortamdır (Kogan, 1995, 1996, 1998, 2000, 2002). Bu ortamda, kucaklayıcı ilişkiler (hastanın yoğun kaygılarını dindiren) ve kucaklayıcı yorumlamalar (ebeveynin yaşamındaki örselenmenin anlamını bulacak güçleri harekete geçiren) olmalıdır.

Bu bilgi arayışı ayrıca, farklılaşmaya, yeni ve bağımsız bir kendilik yaratma amacına da hizmet eder. Bu düzeydeyken bilgi arayışına acı ve kaygı da eşlik edebilir. Bilinç düzeyinde çocuk, geçmişle ilgili sorularının ebeveynin acı dolu, örseleyici anılarını tekrar yaşatacağından ve bu anıların ebeveynin ruhsal sağ kalımını tehdit edeceğinden korkar. Bilinçdışında ise çocuk, ebeveyninin geçmişini öğrenme arzusunu, farklılaşma ve geçmişin yükünden kurtulma yolunda bir adım olarak deneyimler. Çocuk, söz konusu bu geçmişi ebeveyni için olası bir tehlike olarak algılamaktadır. Genelde bu arayış, analizin kucaklayıcı atmosferi ve hastanın analisti kendine yandaş olarak görmesiyle kolaylaşır.

Sıklıkla tedavi burada bitmez. Analizin ileriki aşamalarında yapılacak birçok ruhsal çalışma vardır. Analizin başındaki, hastanın kendiliğinin güçlendiği, kucaklama aşamasından sonra bilinçdışı yaşamıyla ilgili yorumlamalar kabul edilebilir olur. Bu yorumlamalar gereklidir de. Daha sonraki aşamalarda, ebeveynlerin geçmişindeki eksik parçanın derinlemesine çalışılması mümkün olur. Bu eksik parça, çoğunlukla çocuğun utanç ve suçluluk hisleriyle bağlantılıdır.

Bazı olgularda ailenin geçmişi kolayca ortaya çıkmaz, ama etkin bir biçimde araştırılmak zorundadır. Terapistin destekleyici tutumu, hastanın ebeveyninin geçmişinin eksik parçasını bulmasını kolaylaştırır. Bu eksik parçanın bulunmasıyla geçmişin somut ayrıntıları öğrenilir ve delik doldurulmuş olur. Daha önce anlatılmış olgulardan konuyla ilgili verdiğim örnekler şöyledir: Kay'ın, birçok diğer şeyin yanında, üvey babasının Nazi doktorları tarafından iğdiş edilmesini de anlattığı kitabını okumayı istemesi; Hannah'ın babasının Soykırım geçmişiyle ilgili otobiyografisinin editörü olmayı kabul etmesi.

Geçmişle ilgili kesintisiz bir anlatımın oluşturulması -ki böyle bir anlatım çocuğun dağarcığındaki boşlukları doldurur, söylenemeyenleri söylenebilir hale getirir, Soykırıma ilişkin gerçekleri ve korkuları günümüzle bağlantılandırır- Soykırımdan kurtulanların çocuklarının giderek rahatlamasını sağlar. Bu rahatlama; kabullenilmemiş duyguların ve korkuların da eşlik ettiği, bölünerek parçalanmış bir geçmişten kurtulmakla gelir. Çocuğun örseleyici yarasının başlangıç noktası olan olay ve anlatımlar yeniden yapılandırılabilir. Böylece, azap veren bir dünyadan gelen, bölünerek parçalanmış ve yaygın olarak yeniden canlandırılmış hafıza parçaları temizlenmiş olur. Bu sayede parçalı ve

savunmacı yeniden canlandırmalara dair yorumlamalar hastalarda örselenme gerçekliğinin farkındalığını sağlayacaktır. Bu farkındalık, hastaların yaşam akışlarının bir parçası olur. Bu yalnızca tedavinin başlangıç aşaması da olsa, artık hasta yasla olan mücadelesinden kısmen de olsa vazgeçecektir. Analizin sonraki aşamalarında devam eden yas çalışması sonunda hastayı geçmişin yükünden kurtaracak ve hastanın daha güçlü ve daha iyi bütünleşmiş bir kendiliğe ulaşmasını sağlayacaktır.

6. ÖRSELENME, ESNEKLİK²³ VE YARATICI EYLEM

Sanatsal yaratıcılık oyun oynamak gibi değildir; içinde acı vardır.

—Segal 1991, s. 108

a. Esnekliğin Doğası

Farklı etnik grupların maruz kaldığı ağır ruhsal örselenmelerin yakın ve uzun dönem etkileri, şimdiye kadar öncelikle patolojik bir bakış açısıyla incelenmiştir. Zulüm görmüş ve çoklu kayıplar yaşamış bireylerin daha hassas ruhsal yapıları olduğu gerçeği, tartışmasız kabul edilir hale gelmiştir. Bu insanlar travma sonrası stres bozukluğu rahatsızlığına yakalanırlar. Güven kaybıyla, kendini yalıtma eğilimiyle ve duygularda küntleşmeyle birlikte giden yok olma kaygıları yaşarlar.

Yine de bu durumdaki birçok birey üretken yaşamlara sahiptirler, hatta güçlü ve yakın ilişkiler bile kurabilirler. Son yıllarda yeni bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, örselenmeden kurtulabilenlerin ve bu kişilerin çocuklarının esnekliklerini incelemektedir. Bu insanlar, örselenmenin tüm yıkıcılığına rağmen yaşamda değerli bir şey ortaya koymayı başarmışlardır.

Esnekliğin sözlükteki kelime anlamı, eğilip büküldükten, gerildikten veya üzerine bastırıldıktan sonra ilk haline dönebilmektir. Psikososyal esneklik, ciddi bir gerginliğe maruz kaldıktan sonra benzer bir geri dönüşü tanımlamaktadır (Valent, 1998).

Esneklik, kırılganlığın karşısı olarak görülebilir. Bu yüzden yeni bir kavramdır. En kötü toplumsal olgulardan bile nispeten hasar görmeden çıkan çocuklar gözlemlenmiştir ve esneklik kavramı bu gözlemlere dayanmaktadır. Bu gözlemler, ilk önce daha iyimser bir kavram olarak ortaya çıkan “zarar görmezlik” kavramının doğmasını sağladı (Anthony, 1974); bu da zamanla esneklik kavramını doğurdu. Bu konu, Fransa’nın Toulon Üniversitesi’ndeki Uluslararası Esneklik Gözlemevi Başkanı Boris Cyrulnik tarafından daha da ileri düzeyde incelenmiştir (1993, 1997, 1999, 2001, 2003, 2004).

İnsan ruhunun gücünü yansıtan esneklik, nesnel olarak yararlı bir kavramdır. Ayrıca içinde, ağır stres etkenlerinin uzun dönemdeki etkilerini hafifletecek öğeler de bulunabilir. Bu kitapta bu konuya da değinilmiştir.

Peki, sıkıntılı durumlardaki esnekliği nasıl açıklayabiliriz? Kişisel özellikler, mizaç, ailevi veya çevresel etkenler, çekilen sıkıntının önüne geçebilir;

²³ resilience

bu durum esnekliği oluşturan özellikleri açıklamak için kullanılabilir. Bireyin ruhsal yapısı da bu esnekliğe katkıda bulunabilmektedir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki işlevselliğin bir alanında esneklik olması diğer alanlarda da esneklik olmasını gerektirmez (Rutter, 1993). Rutter (1987), esnekliğin sabit bir özellik olmadığını, daha ziyade korunma ve kırılganlık düzenekleri ile süreçleri arasındaki dengeye göre belirlendiğini öne sürer. Bir insanın sıkıntılı durumlara karşı direncini belirleyen etkenler hem çevresel hem yapısaldir ve bu etkenler zamana göre değişebilir. Bu nedenlerle çevresel olanla yapısal olan arasında bir ayırım yapılması olanaksızlaşır.

Bu bölümde, esnekliğin temel bir etmeni olan yaratıcılık eylemini, bir Soykırım mağdurunun çocuğunun analizinde ortaya çıktığı biçimiyle ve yasla bağlantısı açısından inceleyeceğim. Stres dolu zamanlardaki yaratıcılık ve esneklik arasında yakın bir ilişki vardır. Sorunlara yaratıcı çözümler bulma yetimizi ne kadar çok geliştirirsek, stresli koşullara o kadar iyi cevap verebiliriz (Flach, 1988).

Soykırımdan kurtulanların çocuklarıyla ilgili olgularda esnekliği, suçluluk ve yası kabullenebilme, bu duyguların üzerinde derinlemesine çalışabilme yetisi olarak tanımlıyorum. Söz konusu suçluluk ve yas, yeni kuşağa ebeveynleri tarafından aktarılmış olandır. En zoru duygusal acıyla başa çıkmaktır; inanç, umut ve yaşama arzusu gibi insanı yaşamda tutan güçlerden yardım alınması gerekir. Ebeveynlerden aktarılan acı dolu hislerin kabullenilmesinde yaratıcılık yardımcı bir araç olabilir. Yaratıcı eylemler yardımıyla gün ışığına çıkarılan bazı gizli gerçekler üzerinde derinlemesine çalışıldığında, (bkz. Dipnot 22, 5. Bölüm) ortadaki durum yeni kuşak için daha anlamlı bir bağlama taşınabilir.

Burada tanımladığım haliyle kırılganlık; yaşamda kalmayı ve umut veren bağlanma nesneleriyle tutarsızlık içindeki bilişlerin, duyguların ve anlamların inkâr edilmesini ve bastırılmasını içerir. Burada inkâr edilenlerin ve bastırılanların, örselenmeyi aşmada zorluk yaşatacağına inanılmıştır. İlk olarak ebeveynin ait olduğu kuşağı kısaca anlatacağım, kırılganlık ve esnekliklerine değineceğim. Sonra da yeni kuşağı daha derinlemesine ele alacağım ve bu sırada esnekliklerine odaklanacağım. Esneklikle ilgili önemli bir etmeni, yasin irdelenmesini sağlayan yaratıcı eylemi tartışacağım. Burada söz konusu olan yaratıcı eylemi, bir Soykırım mağdurunun kızının analizinden bazı alıntılarla aktaracağım.

b. Kurbanların Kuşağında Kırılganlık ve Esneklik

Soykırımdan kurtulanlardaki kırılganlığa dair ilk çalışmalar Nederland (1964) ve Eitinger (1964) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmacılar, yapılan zalimliğin yaşamda kalanlarda uzun süren etkileri olduğunda ısrar etmiş,

savaşın sonunda toplama kamplarındakilerin özgürlüklerine kavuşmalarının ve mültecilerin evlerine geri dönmelerinin, Nazi gaddarlığının etkilerinin bitmesi anlamına gelmediğini vurgulamışlardır.

Konuyla ilgili daha sonra yazılan makaleler, kurtulanların hissettiği derin depresyonun tam bir sosyal geri çekilmeye, içe kapanmaya ve derin bir apatiye neden olduğunu belirtmektedir (Lifton, 1978). Dahası bu insanların “yaşama yeniden yatırım yapmakta” zorluk çektikleri ve yeni bir aile kurmakta çifte değerlikli bir tutumda oldukları öne sürülmektedir (Krystal, 1968). Yaşamda kalanların kırılğanlıkları ve esneklikleri Danieli tarafından derinlemesine araştırılmıştır (1998).

Soykırım çalışmalarında ortaya çıkan, kurtulanlarda görülen tipik bir özellik de duygusal yanıtlarındaki yüzeyselliktir. Bu durum “ruhsal küntleşme”²⁴ ya da “ruhsal kapanma”²⁵ olarak anılmaktadır. Kurtulanlar Soykırım sırasında; büyük kayıplar ve stresler yaşamışlar, bunlar onlarda dayanılmaz bir öfke ve korku yaratmıştı. Bunların sonucunda; sürekli değişen ve düşmanlık dolu bir çevreye her an uyum sağlamaya çalışmak yüzünden tüm duygu kapasitelerini bloke etmişlerdi. Duygusal farkındalığın varlığı, morallerinin bozulması gibi bir olasılığı da beraberinde getirmekteydi ve onları, bir gün daha yaşamda kalma amaçlarından uzaklaştırabilirdi. Bu savunma o zamanlar için çok değerliydi ve esnekliklerini de artırmıştı, ama hala devam ediyor olması artık uyumlarını bozuyordu (Lifton, 1968; Hass, 1996).

Kestenberg ve Brenner (1996), Soykırım örselenmesinin çocuk mağdurların yaşamlarındaki etkileriyle ilgili önemli araştırmalar yapmışlardır. Soykırım sırasında doğan bebek ve çocukların yaşamlarındaki kurallardaki ve düzendeki aksaklıkların, yineleyen bir duygusal, motor ya da somatik kötü hissetme hali bıraktığını bulmuşlardır. Bu kötü hissetme hali, çocuk için kötü olmak anlamına gelir. Çocuk ne kadar küçükse, daha sonra yaşamında kendini kötü hissederek örselenmeyi tekrarlama ihtimali o kadar yüksek olur. Diğer taraftan duygusal olarak rahatlama, çocuğa kendini iyi hissettiren nesneler -süt ve şeker gibi- aracılığıyla anımsanır. Daha çok rahatlık ve rahatsızlık, acı ve zevk hisleri üzerine kurulan üstbenlikte bu hisler sayısız defa gelip gider ve bu yüzden de üstbenlik parçalanmış bir hale gelebilir. Analizde benlik gücünün ortaya çıkması, Soykırımdan kurtulan bu çocuğun benliğinin oldukça esnek ve gevşeyebilir olduğunu gösterir.

Çocuk mağdurlardaki esnekliğin ünlü bir örneği Sarah Moskowitz’in “*Love Despite Hate*” (1983) isimli kitabında görebiliriz. Kitapta Soykırım

²⁴ psychic numbing

²⁵ psychic closing off

mağduru olan, yetimhaneye yerleştirilmiş az sayıdaki çocuğun öyküsü anlatılmaktadır. Çocuklar savaştan sonra Terezin'den ve Auschwitz'ten İngiltere'ye gelmiştir. Geldikleri yerlerde özel evlerde veya bakıcıları tarafından saklanmışlardır, ayrıca yetimhanelerden gelen çocuklar da vardır. Bebeklikten (ayrıca Anna Freud ve Sophie Dann tarafından da anlatılmıştır) genç ergenliğe kadar değişen yaşlardaki bu çocuklar, Alice Goldberger adındaki, kendisi de savaşta mülteci konumuna düşmüş bir sosyal hizmet uzmanı ve ona bağlı küçük bir grup tarafından bakılmıştır. Bu grubun giderleri İngiliz ve Yahudi kaynaklarca karşılanmıştır.

Çocuklar grup olarak dikkat çekici bir biçimde iyi durumdadır; özellikle de kardeşleriyle beraber kurtulanlar. En önde gelen grup üyelerinden bazıları, ister Hristiyan ister Yahudi olsun, dini bağlarından güç almışlardır. Goldberger, her bir çocuğun yeteneğini geliştirebilecek bir kapasiteye sahiptir ve bu sayede her birinin kendini değerli ve özel hissetmesini sağlamıştır. Çocukluk örselenmesinin ciddiyetini bu kadar erken yıllarda belgelendirmesiyle, birçok bireyin esnekliğini gösteren izlem görüşmeleriyle ve tüm bu çocuklarla faydalı bir bağ kurabilen tek bir insanın katkısını göstermesiyle bu eser çok değerli bir bilgi kaynağıdır.

Soykırımdan kurtulanların çocuklarıyla edindiğim kapsamlı profesyonel deneyimim sonucunda, Soykırımdan kurtulan ebeveynlerin örselenmeyle başa çıkmada kullandıkları esneklik biçimlerinin çeşitliliğiyle ve zenginliğiyle karşılaştım. Büyük gaddarlıklara, toplu cinayetlere uğramış insanların bunlara dayanabilmesi, bunlarla başa çıkabilmesi, uyum sağlaması ve yaşamda kalabilmesi için gerekli olan özellikler çok çeşitlidir. Ruhsal dayanıklılık, ciddi bir kararlılık, iç kaynaklar, azim, yaşamayı isteyen eylemler ve yaklaşımlar, boyun eğmeyen bir ruh (Lee, 1988), başkaldırı ve vazgeçmemeye dair inatçı bir kararlılık (Hogman, 1983) gibi özelliklere gereksinim vardır.

Bu özelliklere katkıda bulunan esneklikle ilgili etmenler vardır. Bunlar; iyi nesnelere olan ruhsal bağlılık, bu nesneleri geri getirebilme umudu (Brenner, 1988), yaşamı yaşama ve onu oluşturma, sıkıntılı durumlar karşısında umutlu olma arzusudur. Yaşam sevgisi, yaşamda kalma ruhu, dayanma gücü, korkuya karşı cesaret, sevginin destekleyici gücü, onarma ve bütünleştirme yetisi gibi özelliklerin tümü esnekliğe dair etmenlerdir. Örselenme yaratan koşullar altında gelişen kaynaklardan becerikliliğe ve esnekliğe dair daha yüksek ruhsal ve zihinsel düzeyler ortaya çıkmıştır. Yaratıcılık, mümkün olduğu her zaman, umudu dile getirerek yaşamda kalmaya yardım etmiştir. Yaratıcılık gettolaradaki ve toplama kamplarındaki duvar resimlerinde ve hatta oyunlarda bile dile gelmiştir. Tüm sıkıntılara karşı ortaya çıkan gelişimsel dürtü, yaratıcılık ve

merak, ağır örseleyici deneyimlerin ortaya çıkardığı yıkıcılığı ve kendilerine yönelik yıkıcılığı yenmeleri için yaşamda kalanlara yardım etmiştir.

Kısaca değindiğim, ebeveynlerin kırılganlıkları ve esneklikleri, çocukların yetiştiği ortamın önemli bir arka planıdır. Şimdi de yeni kuşaktaki esnekliği tartışacağım ve esnekliğin önemli bir ögesi olan yaratıcılığa odaklanacağım.

c. Yeni Kuşaktaki Kırılganlık ve Esneklik

Birçok araştırmacıya göre, patolojinin Soykırımdan kurtululardan çocuklarına geçişi önlenemez (Kestenberg, 1972; Trossman, 1968; Brenner, 2002). Bu araştırmacılar, Soykırımda yaşananların, mağdurların insan ilişkilerindeki kapasitesini olumsuz etkilediğini ve bu yüzden yeterli birer ebeveyn olamayacaklarını öne sürmüşlerdir. Bu yetersizliğin, yetiştirdikleri çocuklarda psikolojik açıdan zararlı etkileri olacağını düşünmüşlerdir. Barocas ve Barocas (1973) şöyle belirtmiştir: “Böyle hastalarla (Soykırımdan kurtululaların çocukları) olan klinik tecrübeden edindiğimiz izlenime göre bu hastalar belli bazı belirtilere ve psikiyatrik özelliklere sahiptirler. Bu özellikler, uluslararası yazında belirtilen toplama kampından kurtulan sendromuna belirgin bir biçimde benzemektedir.” (s. 281).

Çoğunlukla ikinci kuşağa kalan miras ise ebeveynlerinin inkâr ettiği yasları kendi içlerinde taşımalarıdır. Yasın inkâr edilmesi, uzun dönemli Soykırım sonrası uyum sürecinin bir parçasıydı ve birçoğu için kendi yaşamını kazanmaya ve bir aile kurmaya çalışmıştı. Yaşam için gereken enerji yas tutmaya fırsat bırakmamıştı. Örseleyici anıların unutulması, yaşamın hizmetinde süren bir uyumdu. Ayrıca bu unutma, geçmişe ait kendilik parçalarının kaybına neden olmasıyla Thanatos’un güçlerine de hizmet etmişti (Laub ve Lee, 2003). Böylece Soykırımdan kurtululaların uyumunda bir esneklik ortaya çıksa da, hem kurtululalar hem de onların çocukları duygusal bir bedel ödemişlerdi. Soykırımdan kurtululaların çocuklarına yüklediği hisler, yeni kuşaklarda kırılganlıklara neden olmuştur. Yeni kuşaklar; acı, utanma, suçluluk hisleri ve örselenmeye hakim olmak için ebeveynlerinin öyküsünü kendi yaşamlarında tekrar canlandırma zorunluluğu duymuşlardır.

Bu yeni kuşak, geçmişi yeniden canlandırarak, ebeveynlerinin iç dünyalarında ne varsa yansıtır (Bergmann, 1982; Kogan, 1995, 2002). Yeniden canlandırma, geçmişin simgeleştirilmesini engeller ve böylece simgelerle ya da tasarımlarla (içsel imgeler) hafızanın oluşmasını önler. Geçmiş, durmadan kendi içinde döner durur ve örselenme çözümlenemez.

Bununla birlikte, yeniden canlandırma ve tasarım arasında bir alan vardır. Bu alan, simge oluşumunun başladığı bir geçişsel alan olarak kabul edilebilir.

Winnicott'un anlatımıyla bu "potansiyel bir alandır" (1971a) ve bu alan tasarım biçimlerinin, geçiş olgusunun ve yaratıcılığın doğmasına izin verir. "Soykırımın her zaman farkında" olan, ama yine de ebeveynlerinin yaşadıklarını konuşamadığı bu çocukların yaratıcılıkları çoğunlukla bu geçişsel alanda kalmış Soykırım simgeleriyle doludur. Bu simgeler, taşıdıkları öyküyü kelimelere dökülmemiş anlamlarla aktarır. Böylece yaratıcı eylem bir kısayol haline gelir, kelimelerin ötesinde bir dil olur. Bu kısayol, geçmişin anlamlarına bir doku, bir beden verir. Tedaviyle ilişkisi olmayan sanat çalışmaları bazen örselenmenin derinlemesine çalışılmamış ve bilinmeyen yönlerini gizlemeye dönük olabilir (Laub ve Podell, 1995). Buna karşın tedavi sırasında ortaya konan yaratıcı eylemin, gizli gerçeklerin üzerindeki örtüyü kaldırmanın bir yolu olduğuna inanmaktayım. Bu tür bir yaratıcı eylem, yeni kuşağın ebeveynlerinin örseleyici geçmişiyle ilgili duygusal anlayışındaki ruhsal boşluğu, ruhsal deliği kapatır. Yaratıcı eylem; yeni kuşağın Soykırımdan kurtulan ebeveynlerinin geçmişini görmesini ve bu geçmiş üzerinde derinlemesine çalışabilmesini, ebeveynlerinden onlara aktarılan acı ve suçluluk hislerinin ayrıntılarına inebilmesini sağlayan bir araç olarak işlev görür. Bu bakımlardan esnekliği kolaylaştırır. Böylece yeni kuşak, ebeveynlerinin acısını ve yasını bütünleştirebilir ve bu hisler onlar içi katlanılabilir bir deneyim haline gelir.

Şimdi de bir olgudan alıntı yapacağım. Böylece yaratıcı eylemin kuşaktan kuşağa aktarılan acının ve yasin keşfedilmesinde, tedavide yas üzerine çalışmanın kolaylaşmasında, yeni kuşağın kendi yaşamını ve ailesinin örselenmesini bütünleştirmesinde nasıl bir etkisi olduğunu gözler önüne sereceğim.

d. Olgu

Otuz iki yaşında bir kadın olan Shelly profesyonel yardım arayışındaydı. Yaşamında ve işinde mutsuzdu. Yedi yıldır evliydi ve iki oğlu vardı (dört ve altı yaşlarında). Büyük bir enstitüde bilim kadını olarak çalışmaktaydı. Çalıştığı kurumu sevmemekte ve mutsuzluğunun temel kaynağı olarak profesyonel tatminsizliğini görmekteydi. Ayrıca ailesi için büyük bir hayal kırıklığı olduğunu düşünmekteydi. Ailesi ondan hep zengin ve başarılı olmasını beklemiş, o ise bunu hiçbir zaman başaramamıştı.

Shelly, ikisi de bilim insanı olan anne-babasının küçük kızıydı. Ablası daha üst düzeyde eğitim almıştı fakat bir kuaför olarak çalışmaktaydı, aile için utanç kaynağıydı. Erkek kardeşi bir yüksek teknoloji firmasında çalışmakta, sıkça yurtdışı gezilerine çıkmaktaydı ve aileye "şöhreti" getiren o olmuştu. Başarılı erkek kardeşine, fizikçi ve feminist olan annesine kıyasla Shelly, "asla başaramadığını" hissetmekteydi. Çocuklarına karşı kendini iyi bir anne olarak görmekteydi ve annesini geçtiğine inandığı tek alan buydu.

Shelly analizden çok korkuyordu. Onu kapıda ilk karşıladığımda sanki geri dönüp kaçacak gibiydi. Analizin ilk aşamasında, ben onun arkasında otururken divana uzanamadığını fark ettim. Divanda uzanmak ve beni görememek, terk edilmiş hissetmesine ve paranoid korkularla dolmasına neden oluyordu. Ona nasıl rahat geliyorsa öyle oturmasına izin verdim; sandalyede oturmaya çalıştıktan sonra divana uzandı ve benden ona dönlük oturmamı rica etti. Böylece benimle göz teması kurabilecekti.

Analizin başında Shelly, gençken kendini sııklıkla tehlikeye attığını anlattı. Çok sık yurtdışına seyahat eder ve otostop çekerek yabancıların arabalarına binermiş. Bir keresinde geceyi bir çiftçinin evinde geçirmiş, gece adam odasına gelmiş ve ona dokunmaya çalışmış. Adamdan kaçmış, evin çatısına çıkmış ve aşağı atlamış. Şansına saman balyalarının üstüne düşmüş ve olayı yalnızca çürüklerle atlatmış. İsrail’de gece tehlikeli muhitlerde dolaşmış. Bir keresinde bir adam ona saldırmış ve tecavüz etmeye kalkmış. Çığlık atmış ve neyse ki adam kaçmış. Ergenliği boyunca uyuşturucu ve alkol kullanmış. Çoğu zaman bulimik bir haldeymiş ve kendisini kusturmuş.

Son yedi yıldır devam eden acı dolu ve karmaşık analitik yolculuğumuza girmeyeceğim. Bunun yerine Soykırım örselemesinin etkisinin analizde ortaya nasıl çıktığını, Shelly’nin yaratıcı eylemleriyle (şiiirleri ve resimleriyle) nasıl dile geldiğini göstereceğim. Ayrıca bu yaratıcı eylemlerin iyileşme sürecindeki rolünü de inceleyeceğim.

Terapinin ilk aşamasındaki belli bir noktada, Shelly’ye bir süre yurtdışında olacağımı söylediğimde, görüşmeye resimlerini ve şiiirlerini getirmeye başladı. Bunlar yaklaşmakta olan ayrılığımız hakkındaki hislerini yansıtmaktaydı (bkz. Resim 1, “Uçaldar seni benden aldı.” ve Resim 2, “Shelly ve ipler”).

Bu iki resimle ilgili bir de şiiir²⁶ yazmıştı:

Sen benim kurtarıcısın

Görünmez ipler tutuyorum

²⁶ You are my savior
I am pulling on invisible ropes
And try to climb up to you
To hold on to you
But I remain down here, with
A bunch of ropes that cover almost all of me...
And I try to pull again and again
On the ropes—towards you
In my fantasy—I see you in your room
I pull on your strings You inflate like a balloon
And get up and fly out the window of your room
Out and up—up—up.

Ve sana tırmanmaya çalışıyorum
 Sana tutunmak için
 Ama aşağıda kalıyorum
 Üstümü tamamen örten iplerle
 Ve çekiyorum bir daha ve bir daha
 Sana giden ipleri
 Düşlerimde odanda görüyorum seni
 Seni iplerle kendime çekiyorum
 Balon gibi patlıyorsun
 Kalkıyorsun ve pencereden dışarı uçuyorsun
 Dışarı ve yukarı, daha yukarı ve daha yukarı.

Shelly ipleri göbek kordonuyla ilişkilendirmişti. Bu şiirleri ve resimleri, aynı zamanda bu dönemdeki düşleri aracılığıyla anlamıştık ki Shelly ayrılığımıza büyük bir korku ve kaygıyla tepki vermekteydi. Düşlerindeki tekrarlayan temalar, çocuklarının yaralanma ya da kaybolma tehlikeleriyle karşı karşıya kalmaları etrafında dönmekteydi. Shelly gidişimin, onu terk etmem, ölüm ve yıkımla başa çıkarken onu yalnız bırakmam anlamına geldiğini hissetmekteydi.

Görüşmeye getirdiği bazı resimler, içindeki zarar görmüş çocuğu fark etmemizi sağladı (bkz. Resim 3 ve 4, “Zarar görmüş çocuk” ve Resim 5, “Çocuğun kafası – toprakla dolu bir saksı ve ondan büyüyen bir ağaç”).

Bu resimler Shelly’nin analizin başında anlattığı, gençliğindeki özyıkım dönemlerini, ölüme olan ilgisini ve ondan korkusunu tekrar anımsamasını sağladı. İçi toprakla dolu olan saksı aslında ölümü, onun içinden büyüyen ağaç da yaşamı simgeliyor olabilirdi ve Shelly’nin esnekliğini göstermekteydi. Ancak analizin çok daha sonraki evrelerinde Shelly’nin bunu anlamasında ona yardımcı olabildim.

Aktarımda, yurtdışına çıkış planlarının Shelly’de uyandırdığı saldırganlığın ve öfkenin haddi hesabı yoktu. Bu dönemde yaptığımız bir görüşme durumu açıklayacaktır. O görüşmeden birkaç hafta önce çenemde, bir deri operasyonundan kalan bir bandaj vardı. Shelly o bandajı kastederek “İki hafta önce çenenizde bir bandaj gördüm ve öleceğinizi düşündüm. Şimdi de yurtdışına gidiyorsunuz. Gitmenizdense ölmenizi yeğlerim!”

Karşı aktarımda Shelly'nin "güvenlik sınırimi"²⁷ (McLaughlin, 1995) ihlal ettiğini hissetmiştim. Deri operasyonum aslında bir biyopsiydi ve sonuç iyiydi. "Ne kadar zalim, ne kadar acımasız bir sevgiydi bu!" diye düşündüm.

Shelly'nin bana yönelik hislerinin ayrıntılarına inebilmesi için ilk önce kendi korkularım üzerinde derinlemesine çalışmalıydım. Bu korkularımı da Shelly'nin "ihtiyaç ilişkisi"²⁸ (Winnicott, 1964) doğurmuştu. Shelly'nin bana olan hisleri, annesiyle arasındaki acı dolu ve karmaşık ilişkinin bir yansımasıydı. Uzun ruhsal uğraşlardan sonra Shelly bir sonuca vardı ve bunu da bir şiirle dile getirdi. "Size yönelik bu büyük sevginin ardında büyük bir öfke var demiştiniz. Bu ıstırap dolu sevgi hakkında bir şiir yazdım."²⁹

Bir balık yutar bir balığı

O balık da yutar, balık yutan bir balığı

Bir anne yutar bir çocuğu

O çocuk da yutar, çocuk yutan bir anneyi"

Bu şiir bir anne ve bir çocuğun kuşaktan kuşağa karşılıklı olarak birbirlerinin içine gömülmelerini anlatır. Bu konunun ayrıntılarına indik ve Shelly'nin annesiyle olan ilişkisiyle, ayrıca Shelly'nin acı Soykırım mirasına katlanmasıyla bağlantısını keşfettik.

Shelly'nin annesi Soykırım sırasında daha çocuktuk ve on ilki yaşındayken ailesiyle beraber Doğu Avrupa'ya kaçmıştı. Shelly'nin büyükannesi ailesinde kurtulan tek kişiydi, acı dolu ve öfkeli bir kadındı. Onu ailesinden koparan kocasını asla affetmemişti. Ailesinin geri kalanı Soykırımda yok olmuştu. Aynı zamanda Shelly'nin annesi olan kızını da affetmemişti. Shelly'nin annesini, ailenin Avrupa'yı terk edişinin ve İsrail'e gelişinin nedeni olarak görmüştü. Shelly'nin annesi, ona aktarılan çifte mesajla büyümüştü; hem ailesinin kurtarıcısıydı hem de akrabalarının ölümünün suçlusu. Paranoid özellikler geliştirmiş, "kötü" olduğu için sık sık suçluluk duymuştu. Annesinin öfkesini ve mutsuzluğunu kendi "zehirleyici" özelliklerine bağlamıştı. Yaşamının sonraki dönemlerinde de kendi çocuklarına karşı "zehirleyici" olduğu korkusunu taşımıştı. Birçok kayıp yaşamış olan büyükanne, kendi depresyonunun ve suçluluğunun yükünü kızına yansıtmış, kızı da bu yükü annesi yerine taşımış olabilirdi.

²⁷ perimeter of safety

²⁸ need-relationship

²⁹ A fish swallows a fish that

Swallows a fish that swallows a fish.

A mother swallows a child that

Swallows a mother that swallows a child.

Suçluluğu ve acıyı kendi içinde tutamayan Shelly'nin annesi de bunu kendi kızına yansıtmış, böylece kızını bir “acı kabına” (Bion, 1962) dönüştürmüştü. Bu durum, Shelly'nin resimlerinden birinde (Resim 6, “Anne, çocuk ve şeytan”) ve konuyla ilgili yazdığı bir şiirde³⁰ özellikle görülebilir:

Sanki koca bir şeytanla savaşıymış gibiyim
Bütün gün boyunca
Ve uykuya daldım
Ve bir düş gördüm
Savaşlar ve kötü insanlar
Ve tehlikeler ve gaz odaları hakkında

Shelly kafasının içindeki, annesine eziyet eden şeytanla Soykırımı ilişkilendirmişti. Bu şeytanın şimdi de çocuğun kolunda biçim bulduğunu düşünüyordu (burada da toplama kampında esirlerin koluna kazınan numaralar akla geldi). Böylelikle Shelly kendini, annesinin yas ve suçluluk hislerini yüklenen bu çocuk gibi görmüştü. (Bu aile öyküsünü ilk kaleme aldığım yazıları tekrar okuduğumda yazdıklarımın çok karmaşık olduğunu gördüm ve fark ettim ki anne ve kız arasındaki ayrım benim kafamda da belirgin değilmiş.)

Shelly görüşmelere birbiri üzerine binmiş iki yüzü olan bir kadın resmi getirdi (bkz. Resim 7, “İki yüzü olan kadın, birbiri üzerine binmiş iki yüz”).

Aktarımda Shelly, benimle ilgili çifte değerlikli algılamasından söz etti ve “Bazen buralardaki en iyi analist olduğunu, beni tedaviye kabul ettiğin için çok şanslı olduğumu düşünüyorum; diğer zamanlarda beş para etmediğini, çılgının teki olabileceğini düşünüyorum, tıpkı annem gibi.” dedi. Tedavideki ilişkimizi irdelememiz üzerine bu resimle ilgili bir şeyi keşfettik. Bilim insanı olan annesinin başarılı dışa dönük yüzünü hasta bir kadının yüzünün üzerine çizmişti. Annesi birçok fiziksel hastalık çelmişti ve birçok ameliyat geçirmişti. Çok büyük bir ihtimalle psikotik atak olarak kabul edilebilecek dönemler de geçirmişti. Shelly, annesinin tamamen bakımsız, üstü başı kirli bir halde olduğu ve apartmanda etrafa kadın petleri attığı zamanlardan bahsetti. Annesi, mutfak aletlerini temizlemek için onları parçalarına ayırır ama asla geri toplayamazmış. Bu durum, sanki annesinin parçalanma hislerine somut bir ifade kazandırırmış.

³⁰ As if I fought a huge demon
All day long And I fell asleep
And dreamt
Of wars and bad people
And dangers and gas chambers.

Shelly'nin annesiyle çocukları arasında çok az bir iletişim varmış. Annenin söylemek istedikleri baba üzerinden aktarılmış. Annenin sıklıkla paranoid sanrıları olur, çocuklarına bozuk gıdalar yedirip onları zehirleyeceğinden, kalıtsal hastalıkların çocuklarını yok edeceğinden korkarmış. Onun için yıkım ve ölüm hep ufukta görünürmüş. Shelly sıklıkla, hem fiziksel hem de duygusal olarak, annesi tarafından terk edilmiş hissedermiş. Çocukluğunda yaşadıklarının bir sonucu olarak Shelly, kendi çocuklarını kısa bir süreliğine olsa bile yalnız bırakmaktan korkarmış. Onun için terk edilmek kadar terk etmek de yalnızlık ve yıkım demekmiş.

Biri diğerinin üzerine çizilmiş iki yüzü kadın tasviri, Shelly'nin de birden fazla yüzü olduğunu keşfetmemizi sağladı. Shelly önceki resimlerde gözüktüğü gibi hasar görmüş bir çocuk değildi yalnızca, annesiyle tam olarak özdeşleştiğinde kendisi de zehirli ve yıkıcı bir anne olmuştu. Paranoid korkuları sıklıkla kendi çocuklarını öldürmekle ilgili paranoid sanrılara dönüşmekteydi. Onlara zarar vereceğinden korkmaktaydı (bkz. Resim 8, 9 ve 10, “İğdiş edilmiş çocuk”).

Anneyle kurduğu “ilkel özdeşim” (Kogan, 1995, bir önceki bölüme bakınız) patolojik bir yas durumunu içermekteydi (Freud, 1919). Bu yas üzerine derinlemesine çalıştığımız uzun yolculuk, resimlerine yerleşmiş gizli gerçekleri keşfetmemiz ve detaylandırmamızla başladı.

Shelly'nin hasta edici duygularını, analizin ilk aşamalarından itibaren getirdiği resimlerini tekrar inceleyerek anlamlandırdık. Bu resimlere bir örnek, başında bir saksı toprak ve buradan büyüyen bir ağaç olan çocuktu. Shelly artık bu resmi; mezar, ölüm ve Soykırım ile ilişkilendirmekteydi. Terk edilmiş bir çocuk gibi hissetmekteydi, çaresizdi ve ilkel korkularla doluydu. Çünkü içindeki çocuk, tıpkı annesinin içindeki çocuk gibi, kafasının içinde terk edilmiş bir ailenin ölümünün ve yıkımının yükünü taşımaktaydı.

Şiirlerini ve resimlerini inceleyerek benimle (yani aktarımdaki annesiyle) birleşip kaynaşmaya dair bir özlem duyduğunu keşfettik. Aynı zamanda bundan korktuğunu da anladık. Shelly, annesiyle arasındaki özel bağın farkına varmıştı. Bu bağ sayesinde kaygı, öfke ve yıkım hisleri sanki geçirgen bir zardan geçirmiş gibi ona aktarılabilmekteydi. Artık ona ait hale gelmiş bu hislerin annesine ait olabileceğini anladı.

Diğer resimler aracılığıyla, Shelly'nin bu dünyada doğmuş olmakla ilgili korku ve suçluluk duygularını keşfetmiştik (bkz. Resim 11 ve 12, Terör ve Doğum)

Resimlerle ilgili Shelly'nin aklını meşgul eden asıl sorular: "Acaba doğmalı mıydım, yoksa doğmamalı mıydım? Birçok insanın mahvolduğu bir dünyada yaşamalı mıyım?" idi. Bu sorulara bir cevap ararken ebeveynlerinin öyküsünü yeniden inşa etmeyi, bu öykünün Shelly'nin yaşamı üstündeki etkilerini anlamayı denedik.

Shelly'nin, ona kalan Soykırım mirasıyla ilgili hisleri kendilerini düşler aracılığıyla belli etmekteydi. Aşağıda böyle bir düş anlatılmaktadır.

"Düşümde büyükannem ölmemişti. O ve annem bir cenazede idi. İkisi de devasa şapkalar takmıştı ve şapkalar çok güzeldi. Kocaman ve siyah cenaze elbiseleri giymişlerdi. Bu kılıkta kısa ve garip görünüyorlardı. Onlar gibi olmak istemiyorum." Bu düşle Shelly, özgür kalma isteğini vurguluyor; yasın, saldırganlığın ve suçluluğun yükünden kurtulmak istiyordu. Bu hisler, yaşamları boyunca annesinin ve büyükannesinin üzerini kaplamıştı.

Güncel yaşamına yansıyan, Soykırımla ilişkili acıları ve yasları üzerinde derinlemesine çalışması, Shelly'nin kendiliğinin ve anne tasarımı arasında daha iyi bir ayırım yapabilmesini sağladı: "En büyük korkum annem gibi olmaktı! Artık birbirimizden farklı olduğumuzu biliyorum; değişik zamanlarda, değişik gerçekliklerde yaşadık. Bu benim yaşamım ve bu yaşamda elimden gelenin en iyisini yapmak zorundayım."

Bu farklılaşmayı, annesiyle arasındaki karmaşık ilişkinin uzun bir incelemesi izledi. Bu süreçte eski erkek arkadaşıyla ilgili gördüğü bir düş bu ilişkinin özelliklerini yansıtmaktaydı. Shelly rüyasında eski erkek arkadaşını görmüş, onu çok özlediğini fark etmişti. Birkaç gün öncesinde radyoda onunla yapılan bir röportaja denk gelmesi düşü görmesini tetiklemişti. Görünüşe göre çok ünlüydü ve yenidoğan uzmanı olmuştu. Shelly, bu adamın eskiden onda tuhaf tepkiler uyandırdığını anımsadı. Bir keresinde gece yarısı Shelly ondan kendine dondurma getirmesini istemiş, adam da sevgilisinin isteğini seve seve yerine getirmişti. Adamın aşkı Shelly'i kızdırmış, ona saldırganca ve kötü davranmış, onu aşağılamış ve rencide etmişti. Shelly bu adam için duyduğu özlemi anlamaya çalışırken bazı olası nedenler ortaya attı: Acaba ona annesinin kendine çocukken davrandığı gibi mi davranmıştı? Ya da eskiden onu korkutan ve kızdıran bu aşkına özlem duymak için kendine ancak şimdi izin mi veriyordu? Aktarımda Shelly'ye şunu belirttim: Belki de ben içindeki çocuğu iyileştiren doktordum, o da benim sevgime özlem duymak için kendine izin veriyor ve bu özlemde artık daha az korkuyordu.

Bu inceleme, annesine yönelik sevgi hislerinde bir patlamaya yol açtı. Annesinin doğum gününde yakın bir aile dostu, Shelly'nin annesinin zamanında

ona Amerika'dan yazdığı bazı mektupları getirmişti. Shelly'nin annesi o zamanlar üç çocuklu genç bir kadınmış, yapmakta olduğu fizik doktorası için çok çalışmış. Shelly mektupları büyük bir heyecanla okumuş ve annesinin onu ne kadar çok sevdiğini anlamıştı. Daha önce fark etmediği bu gerçek onu çok etkilemişti.

Çocukluğundaki anneye ilgili anılar uyandı. Bu anılarla beraber, bir zamanlar genç ve yetenekli bir kadın olan annesine karşı hayranlık duymaya başladı. Shelly annesinin yetenekli bir bilim insanı olmasının yanında mimari tasarım konusunda da büyük bir yeteneği olduğunu anımsadı. Annesi bu alanda ciddi bir eğitimi olmamasına rağmen hem kendi hem de yakınlarının evleri için çok güzel iç tasarımlar yapmıştı. Shelly daha sonra, resim yapma yeteneğini annesinden almış olabileceği olasılığını ortaya attı.

Bu sırada Shelly'nin annesi bir kalça ameliyatı için hastaneye kaldırıldı. Shelly annesine olan öfkesinin, kısmen onu kaybetme korkusundan kaynaklandığını ancak o zaman anladı. Annesi hastaneden çıktıktan sonra, hala koltuk değnekleriyle yürürken Shelly'yi ziyaret etmek için ısrar etti. Bu, annesinin o haldeyken üç kat merdiven çıkması demekti. Annesinin bu çabası Shelly'nin çok hoşuna gitti ve bir sevgi işareti olarak algıladı.

Shelly bir gün görüşmeye on yaşından beri tuttuğu günlüğü getirdi. Günlükte annesiyle ilgili yazdığı bir öykü bulmuştu. Öyküde annesi küçük bir kız çocuğuydu. Annesi ve küçük kız kardeşi, anne-babasıyla beraber ormana gezmeye gitmişlerdi. Shelly'nin annesi kardeşine dikkat etmemiş ve kız kardeşi ormanda kaybolmuştu. Annesi büyümüş, kaybettiği kardeşi için hep üzülmüştü. Shelly öyküsünde bu örselemeyi düzeltmeye çalışmıştı: annesi geçmişe geri dönmüş ve yeniden ailesiyle ormana gezmeye giden çocuk olmuştu. Shelly annesini kız kardeşine iyi bakması konusunda uyarmıştı. Böylece annesi, kız kardeşini kurtarmak için ikinci bir şansa kavuşmuş ve daha mutlu olmuştu.

Shelly'nin öyküsü depresyondaki annesini iyileştirmeye ve mutlu etmeye dönük çocukluk arzularını ve düşlemlerini ortaya koymaktaydı. Shelly çağrışımlarında, Soykırım'da yok olan annesinin ailesinden ve annesi üzerine kalan suçluluk yükünden bahsetmişti. Shelly, bir çocuk olarak bile annesini bu suçluluktan kurtarmak istediğinin farkındaydı. Belki de öyküde annesi, ormanda yalnızca kız kardeşini kaybetmekle kalmamış, ayrıca kişiliğinin mutlu tarafını da kaybetmişti. Bunun böyle olup olmadığını Shelly'ye sordum. Shelly sevdiklerini kurtarması için annesine ikinci bir şans vererek, annesinin kendiliğinde kaybettiği bu tarafı bulabileceği bir yere geri getirmişti.

Yaratıcı eylemi sayesinde Shelly, geçmişin acı dolu bölgesine girmemize izin verdi. Burada, iki kuşak arasındaki, geçmiş Soykırımın damgasını vurduğu olaylara dair ipuçları bulduk. Tedavi, Shelly'nin manik savunmalarından vazgeçmesini ve çoğunlukla sözcükler kullanılmadan ona aktarılan acıyla temasa geçmesini sağladı. Shelly tarafından yazılan bir şiir durumu çok etkili bir biçimde anlatmaktadır³¹:

Kalbimde acı kapsülleri var

Yıllar önce itinayla paketlediği

Annemle anneannemin.

Kapsüllerin içleri küçük acı hapları ile dolu farklı farklı renklerde

Şeffaf kaplamaları var mavi ve portakal renginde.

Bazı günlerde kaplamalar erir

Ve ince bir azap yayılır bedenime

Bazı günler olur

Kapsüller kırılmadan öylece kalır.

Ve dün senin odanda

Bir sürü kapsül birden patlayıverdi.

Ve acı akmaya başladı

Bedenimin her yerine ve kapladı her yerimi ve geçti

Merkezimden dışıma doğru.

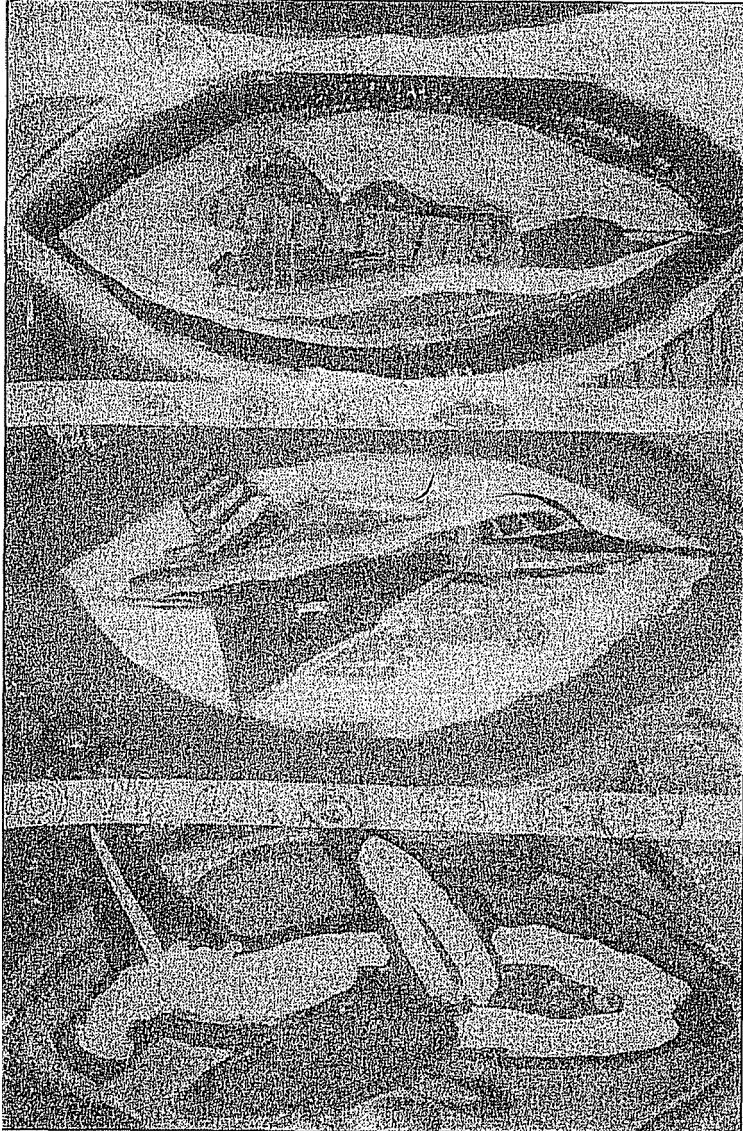
e. Son Sözler

Sanatsal yaratıcılığın en sistemli çalışıldığı psikanalitik incelemeler Freud'a (1897, 1908, 1916) ve Klein ekolüne dayanan bazı görüşlere aittir. Kleiniyen görüşe göre sanat depresif bir durumdan kaynaklanan düzeltici bir

³¹ In my heart there are capsules of pain
That were carefully packed many years ago
By my mother and grandmother,
Capsules full of little pills of pain In various colors
Packed in transparent wrapping of orange and blue.
There are days when the wrapping melts
And a slight twinge of pain spreads through my body.
There are days when
There is no capsule breaking.
And yesterday, in your room, Many capsules suddenly broke.
And the pain began to stream through
My body and overwhelmed me and passed
From my center to my sides.

eylemdir (Segal, 1952; Klein, 1930). Segal'in yaratıcılığa yaklaşımı, Kleiniyen bir anlatımla, Freud'dan daha olumludur. Buna karşın Freud da sanat yapma gereksinimini bir savunma olarak kabul eder. Ona göre nevrotik bir çatışması olmayan biri zaten böyle bir savunmaya ihtiyaç duymaz. Segal ise bu savunmayı gelişimin evrensel bir süreci olarak kabul eder.

f. Resimler (120 – 121)

Resim 1. Seni benden alan uçaklar

Resim 2. Shelly iplerle

Resim 3, 4. Zarar görmüş çocuk

Resim 5. Çocuğun kafası – toprakla dolu bir saksı ve ondan büyüyen bir ağaç

Resim 6. Anne, çocuk ve şeytan

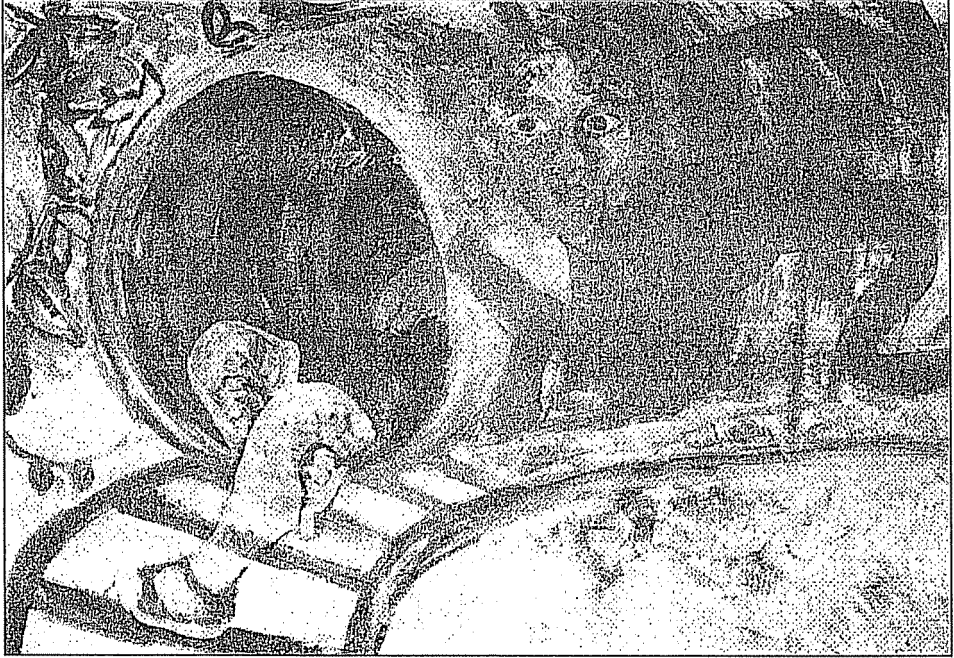
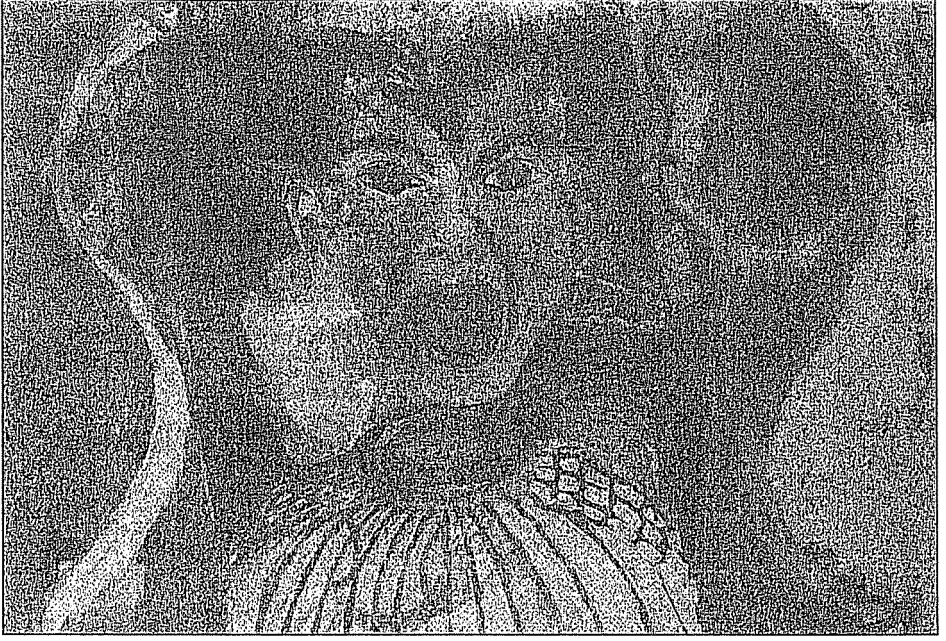

Resim 7. İki yüzü olan kadın, bir yüz diğerinin üstünde

Resim 8. 9 ve 10. İğdiş edilmiş çocuk

Resim 11. 12. Terör ve doğum

Soykırımdan kurtulan birisinin çocuğunun tedavisi sırasında ortaya koyduğu yaratıcı eylem esnekliğin bir parçasıdır ve yas tutma işini kolaylaştırır. Bunun sonucunda gelişim süreci ortaya çıkar. Burada, daha önce açıkladığım biçimle Segal'in düşünceleriyle aynı doğrultuda olan bu gerçeği göstermeye çalıştım. Anlattıklarımı şöyle özetleyebilirim:

(1) Yaratıcı eylem hareketi simgeler ve yaratıcılık yoluyla yeniden canlandırmalar metaforlara dönüşür. Bu bakımdan yaratıcı eylem bir geçiş nesnesidir ve “arada olma hali” böylelikle somutlaşır. Burada nesneyi yaratan, sürecin bir noktaya gelmesi ve açığa çıkmasıdır (Parsons, 2000).

(2) Yaratıcı eylem, örselenmişlik gerçeğine bir nebze oyun katar, örseleyici olaydan bir miktar uzaklaşmayı sağlar. Örselenme imgelemi, daha renkli ve daha biçim verilebilir hale gelir. Yaşanmış olaylar artık yeni kuşağın kendi öyküsüymüş gibi tekrar canlandırılmaz, olay daha çok bir metafora dönüşür. Bu da, daha önce canlandırma gibi sessiz ifadelerle bilinçdışı bir biçimde giden yas süreçleri üzerinde derinlemesine çalışmayı mümkün kılar.

(3) Yaratıcı eylem onarma itkisine dayanmaktadır. Hasta, örselenmeye uğramış ebeveyniyle paylaştığı düşlemlerden gördüğü zararı onarma yolları arar. Bu olgularda yaratıcı eylem gerilemeyi denetleme işlevi görebilir (böylece yaratıcılık “benliğin hizmetindeki bir gerilemeye” dönüşmüş olur [Kris, 1952]). Ayrıca yaratıcı eylem sayesinde, paylaşılan bu düşlemleri zorla yeniden canlandırmak yerine birincil süreçler de kullanılabilir hale gelir.

(4) Yaratıcı eylem uygun bir ifade aracı arayışının arkasındaki itici güçtür. Tarihsel dış gerçekliğe egemen olma ihtiyacının yanı sıra bu gerçekliğe dair içsel deneyimi yeniden düzenleme gereksiniminden de kaynak alır (Auerhahn ve Laub, 1998).

(5) Anne-babanın, içinde çatışan duygular ve yaşam ile ölüme dair bilinçdışı arzular barındıran, “Yaşamda Kalma Miti”nin (Klein, 1981; Klein ve Kogan, 1986) yeni kuşak üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu etkiyle birlikte yeni kuşağın yaşama ve ölüme dair kendi çatışmaları da yoğunlaşır. Yaşamda kalanların çocuklarından tedavi sırasında yaratıcı eylemlerde bulunanlar, yalnızca içsel nesnelerin getirdiği tehlikeyle ve nevrozla mücadele etmekle kalmaz, ayrıca var olmama tehdidine karşı da savaş verir. Yaratıcı eylem, çatışan ve birleşen yaşam ve ölüm içgüdülerini dile getirir (Grinberg, 1992) ve bu yüzden böyle olgularda son derecede önemlidir. Winnicott’un çok çarpıcı bir biçimde belirttiği gibi “Yaratıcı bir biçimde yaşamak ile yaşam arasında bir bağlantı vardır.” (1971b, s. 81), bundan ötürü yaratıcı eylem yaşam mücadelesinde harekete geçer.

Burada sunduğum olgunun analitik ortamdaki yaratıcı etkinliği, ıstırapının içsel kaynağını araştırma çabasındaki ilk adımdı. İkinci adım, annesinin ona aktardığı depresyon ve suçluluk yükünün çözülmesini, bütünleştirilmesini ve geri verilmesini başarmasını sağlayan, yas ve acı yüklü hislerin araştırılmasıydı.

Yaratıcılığın evrimleşmesi, örseleyici anıların psikolojik açıdan iyileşmesini sağlar (Laub ve Auerhahn, 1993). Bu yüzden Soykırımın mirasını taşıyan yaratıcılık etkinliği bir egemenlik kurma ve kurtuluş arayışıdır. Yeniden canlandırma ve tasarım arasındaki geçiş alanında görülen yaratıcılık eylemi, hastanın yasına dokunmasını ve beraberinde yasını derinlemesine çalışmasını sağlayan çok yararlı bir araçtır. Yaşamın güçlerini onaylayan yaratıcılık, sessizliğin ve ölümün üstesinden gelir. Düşleme eylemi olarak yaratıcılık, umuda giden bir yol ve derinlere işleyen bir başlangıçtır.

7. ÖLMÜŞ VE SEVİLEN BİR ÇOCUK OLMAK ÜZERİNE

İnsan yaşamı ilki katına çıkartılıp çoğaltılamayacağı için, onun çocuğu olan Job ilki katını alamadı.

-Kierkegaard 1941, s. 126

Bu bölümde, ebeveynlerin çözülmemiş yaslarının çocukları üzerindeki etkilerini araştıracağım. Bu konuyu, anne ve babası birer çocuğunu Soykırımda kaybetmiş olan bir ikame çocuğun³² olgu olarak değerlendirerek ele alacağım. Anne önceki kaybıyla baş edebilmek için birçok savunma kullanmış, bu kaybın gerçekliğini yadsımış, ölmüş olan ve hala sevdiği önceki çocuğunu yaşayan çocuğu aracılığıyla tümgüçlü bir biçimde yeniden yaşama döndürmeye çabalamıştı. Annenin çözülmemiş yasının anne-çocuk ilişkisi üzerindeki ve çocuğun gelişimi üzerindeki etkilerini gösterdim. Uzun süreli bir terapinin sonucunda çocuğun saplantılı ve zorlantı belirtileri ortadan kalktılar, acısına ve yasına karşı onarıcı savunma düzeneklerine döndü. Yaratıcı etkinlikler, hastanın kendisi ile annesi arasındaki ayrımı yapabilmesini güçlendirdi, yas tutma işinin kolaylaştırdı.

a. Giriş

Soykırımdan kurtulanların çocukları, normal dünyaları bir anda dağılan ve yerine zalimliğin, sevilenleri kaybetmenin ve süregelen ölüm korkusunun gündelik yaşama egemen olduğu bir dünyanın geldiği kişilerin oluşturduğu ailelerde doğdular. Eğer bu kurtulanlar Soykırımda çocuklarını kaybetmiş ebeveynler ise, sıklıkla bunlardan birisi ya da her ikisi, yeni doğan çocuklarını ölmüş olanların ikameleri olarak gördüler. Bu durum yeni doğan çocukta derin izler bıraktı, özellikle de ebeveynlerinin bilinçdışı düşlemlerini ve beklentilerini kendi yaşam amaçları ve uygulamaları olarak somutlaştıranlarda. İkame çocuğun kendilik algısı sıklıkla, ancak kaybedilmiş çocuğun yazgısını yerine getirdiğinde sevilen ve narsistik bir değer verilen bir çocuk olarak gelişir. Günahlarının bedelini ölemiş olan bir rakip ile yarışmak olanaksız olduğundan ölmüş çocuk, yaşamda kalan çocuğun benlik ülküsünün özerkliğini yok etği için nefret edilen bir “kardeş” haline gelir.

Soykırımdan kurtulanların çocukları, ister birincil olarak nevrotik, ister daha ağır bir psikik yapılanmaya sahip olsun, sıklıkla kaygı yaşarlar. Bu kaygılar, ebeveynlerin biçtiği rolü yerine getirmeye ya da Soykırımın yarattığı

³² Ebeveynlerin daha önce sahip olduğu ama kaybettiği çocuklarının tasarımlarını daha sonra doğan çocukları üzerine yansıtarak, sanki yeni doğan çocuk önceki çocuklarıymış ya da önceki çocuklarının bir uzantısıymış gibi davranmaları sonucunda sırtlarına ağır bir miras yüklenmiş çocuklara ikame, öncekinin yerine geçen çocuk denir.

yıkımı geri çevirerek düzeltmeye yatırılan çabalardan kaynaklanır. Görevi yerine getirmeleri için çocuklarına yaptıkları baskının sonucunda çocuklarının karışıklıklarıyla ya da düşmanlıklarıyla karşı karşıya kaldıkları zaman çocuklarını baskıcı Nazilerin yeniden yaşama gelmiş ardılları gibi görme eğilimleri vardır. Bu davranışın temelinde yatan neden ebeveynlerin, çocuklarını içe atılmış saldırgan tasarımla özdeşleştirmeleridir (Kestenberg, 1982). Bu durum, ebeveynlerin kendilik tasarımlarının istemedikleri yönlerini dışsallaştırmasından kaynaklanmaktadır. Kendilik tasarımlarının bu istenmeyen yönleri, aşırı baskı altındayken ve yaşamda kalmak için ana uyum sağlama yolu saldırganla özdeşim olduğunda içselleştirilmiştir (Bergmann, 1982).

Soykırımdan kurtulanların çocukları, zulme uğramış bir kurban ya da saldırgan bir Nazi olan ebeveynleriyle eşduyum yaptıklarında ya da özdeşim kurduklarında benlik ve üstbenlik tasarımları bölünür. Çocuğa, ebeveyninin düşleminde eskiye gitme görevi verildiğinde bu yapılamaz ve neyin gerçek olduğu neyin olmadığı belirsizleştiğinden, düşünmede ve gerçekliği değerlendirmede zorluklar ortaya çıkar. Bu konuyu bir olgu sunumu aracılığıyla açıklamak isterim.

Analizde, bilinçdışı olanı bilince getirme çabalarımın engellerle karşılaşmasının bir sonucu olarak, analist ile hastanın aynı büyük topluluğun üyesi olması nedeniyle ortaya çıkan özel karşı aktarım sorunlarına da değineceğim (Volkan, Ast ve Greer, 2002). Böyle durumlarda analist ve hasta, korkunç tarihi olaylarla bağlantılı agresyon ve suçluluk duygularından kaçınmak için gizli bir anlaşma yapabilir.

b. Olgu

Nurit, günlük yaşamını bozan zorlantılı davranışları için yardım almaya gelen, evli ve üç çocuk annesi bir bilim kadınıydı. Yaşamından, ailesinden ve işinden genelde memnundu. Yaşamında önemli kararlar verirken hiç zorluk yaşamazdı, kocasını ve çocuklarını seviyordu ve işinde ve yaşamında mutluydu. Sorunlu davranışları, yaşamındaki küçük detaylarda kendini gösteriyordu. Gaz sobasını, buzdolabının ya da garajın kapısını, banyodaki küçük pudra şişesinin kapağını kapatıp kapatmadığını tekrar tekrar kontrol etme gereksinimi duyuyordu. Alarmin saatini ayarlama, mektuplara adres yazma gibi başka önemsiz işlerin de doğru bir biçimde yapılıp yapılmadığının anlaşılması için tekrar tekrar kontrol edilmeliydi.

Nurit, ilk görüşmemizde belirtilerini zaman ve enerji kaybı olarak tanımladı. Bu belirtilerden kurtulmak istiyordu, çünkü bunlar birçok yönden ulaştığına inandığı, olgun ve özgüvenli kadın imgesini yıpratmaktaydı. Ayrıca

son zamanlarda, bir ergen olan büyük kızıyla şiddetli çatışmalar yaşamış ve belirtileri ağırlaşmıştı. Sonuçta tüm bunlar, sorunlarının üstesinden gelmek için uzman yardımına başvurmasına neden olmuştu. Birkaç yıl önce bilişsel davranışçı terapi almış ama bu terapiden çok yarar görmemişti.

Nurit, kırklı yaşlarda, çekici bir kadındı. Uzun boylu ve zayıftı, temiz, düzenli ve zarif bir giyimi vardı. Gümüş beyazı saçları bir soylu havası veriyordu. Bana, akıllı ve yetenekli bir kadın izlenimi veriyordu. Konuşma biçiminden, dünyanın farklı yerlerinde yaşamını geçirmiş bilgili ve görgülü birisi olduğu anlaşıyordu. Birçok dili mükemmel bir biçimde konuşuyordu. Gülerек bana, “Ben dilleri severim, onlar da beni sever.” demişti.

İlk görüşmesinde Nurit’i dinlerken, sesinin tonunda duygusal içeriğin olmaması dikkatimi çekti. Sesi metalikti ve sanki duyguların ortaya çıkmasını engellemek için kullandığı metal bir zırh gibiydi. Birden, “Bu metalik sesin altında nasıl acı dolu bir yara var kim bilir!” diye düşündüm.

İlk aşamada ona psikodinamik psikoterapi görmesini önerdim. Uzun ve acı dolu bir analiz yolculuğundan önce onunla duygusal bir bağ kurmak istedim.

Anamnez

Nurit Soykırımdan kurtulan iki kişinin tek çocuğuydu. Annesi birçok kardeşi olan orta sınıf Polonyalı bir ailenin çocuğuydu. Nurit’in annesi, kendi ailesini her zaman sıcak ve sevecen olarak tanımlardı ve Nurit annesinin bu durumdan büyük bir güç aldığına inanırdı. Annesinin tüm ailesi (erkek kardeşi, kız kardeşi ve onların çocukları) Soykırım sırasında ölmüştü.

On dokuz yaşındayken, annesi kendisinden oldukça yaşlı bir adamla evlenmiş ve bir süre sonra küçük bir kızları olmuştu. Savaş çıktığında, Yahudi erkeklerin tehlikede olduğu, Yahudi kadın ve çocukların ise güvende olacağı söylentisi çıkmıştı. Bu yüzden çok sayıda Yahudi erkek, arkalarında ailelerini bırakarak Rusya’ya kaçmıştı. Annesinin kocası da Rusya’ya kaçmış ve annesi çocuğuyla birlikte bir gettoya taşınmaya zorlanana dek Varşova’da kalmıştı. Bir gün işten, bakıcı tarafından bakılan kızının yanına dönerken, kızının bakıcısının ve kızının “aktion”da³³ öldürüldüğü söylenmişti. Nurit’in tahmini, bu olay olduğunda kızın yaklaşık yedi yaşında olduğuydu.

Bir süre sonra, Nurit’in annesi yıllarca kalacağı Bergen-Belsen’e gönderildi. Savaş bittiğinde annesi İsrail’e geldi ve Nurit’in babasıyla tanıştı. Tıpkı annesinin kocasının yaptığı gibi Nurit’in babası da; savaş sırasında babasını,

³³ Nazi’lerin, soykırıma maruz bırakacakları topluluklara karşı giriştikleri eylemlere verilen genel ad; Aktion 1005, Aktion Reinhard gibi.

karısını ve küçük kızını ardında bırakarak Rusya'ya kaçmıştı. Geride bıraktıklarının hepsi onun yokluğunda öldürülmüştü. Nurit, babasının ilk kızının da, annesinin kızının öldüğü yaşta öldüğünü, belki de aynı eylemde öldüklerini düşünmüştü.

İsrail'de anne ve babası birbirlerine âşık olmuşlardı, ancak annesi Polonya'da yaşayan kocasıyla halen evliydi. Annesi Polonya'ya gidip, bir yıl kadar kalarak kocasından boşanmaya çalışmıştı. Nurit bu durumun, annesinin ilk kocasıyla başarısız bir biçimde yeniden bağ kurma denemesi olduğuna inanmıştı. Ailede anlatılan bir öyküye göre annesi Polonya'dayken bir tanıdıkları vasıtasıyla kaçak olarak getirilen bir İncil eline ulaşmıştı. İncilin içinde bir miktar para ve Nurit'in babasından gelen "Eve dön!" yazılı not vardı. Annesi kararını verdi, kocasından boşandı, İsrail'e döndü ve Nurit'in babasıyla evlendi. Nurit doğduğunda anne ve babası yaklaşık kırk yaşındaydılar.

Aile, çocuk iki yaşına gelene kadar İsrail'de yaşamıştı. Babası başarılı bir iş kurduktan sonra Avrupa'ya taşınmışlar ve değişik ülkelerde yaşamışlardı. Nurit'in çocukluğuyla ilgili harika anıları vardı. Ebeveynleri, dadısı, birlikte yaşadıkları babaannesi tarafından sevilen ve tapılan bir çocuk olmuştu. Okulda başarılıydı, yeni dillere, yeni yerlere ve yeni insanlara kolayca uyum sağlıyordu.

On sekizindeyken Nurit evden ayrılarak İsrail'e dönmüş ve birkaç yıl önce İsrail'e taşınmış büyükannesiyle yaşamaya başlamıştı. İsrail'de bilimsel çalışmalarını tamamlamış, orada onu sürekli seven ve destekleyen bir erkekle evlenmiş ve iş yaşamında başarılı olmuştu. Nurit, evliliğini, iki kızını ve oğlunu yaşamındaki önemli başarılar olarak görüyordu.

1. Aşama: Unutulmuş Bir Dili Öğrenmek

Tedavinin ilk ayları boyunca, Nurit seansları kendi korkunç deneyimleriyle ve 11 yaşından 18 yaşına kadar annesinin elinden çektiği ıstıraplarla dolduruyordu. Bu öyküler çocukluğunda anımsadığı harika anılarla kuvvetli bir karşıtlık oluşturuyordu. Ebeveynleri, ezici ve zulmedici bir biçimde ebeveynlik yapmışlardı ve bunların etkileri hastanın yaşamında halen sürmekteydi. Anlatılan bu öyküler acı dolu olmasına karşın çarpıcı olan, bu öykülerin duygusallıktan uzak bir biçimde anlatılmasıydı. Nurit hiçbir zaman bu korkunç deneyimlerine eşlik eden acı, utanç ve korkudan bahsetmedi. Ayrıca Nurit, analiz esnasında burada ve şimdide duygularını ifade etmekte çok zorlanıyordu.

Görünüşte iyi bir terapötik ilişki varmış gibi gözükmesine karşın, Nurit'in duygularını açıklamasına yardım etmek zordu. Gizli savunma zırhının altındaki zayıflığını, derin korkularını ve özlemlerini hissediyordum. Aktarım derin

değildi. Duygularına gerçekten dokunamadığımı hissediyordum. Bu sorunun üstesinden gelmek için Nurit'in duygularını ifade etmekteki zorluğunu fark etmesini sağlamalıyım. Buna ek olarak, yüz-yüze psikoterapinin duyguları akıcı bir biçimde konuşmayı kolaylaştırmadığını gördüğümünden ve psikanalizin duygularını dile getirmesini kolaylaştıracağını düşündüğümünden ona psikanalize geçmeyi önerdim.

Bu konuda birçok soru sorduktan sonra Nurit haftada dört kez divanda psikanalizi kabul etti. Nurit sürecin gereklerine ve serbest çağrışımla konuşmaya kolaylıkla uyum sağladı. Buna karşın benim, Nurit'in duygularına ulaşamama durumum her zamankinden daha aşılmazmış gibi görünüyordu. Onun, duyguları hakkında konuşamama ile ilgili yorumumun işe yaramadığını, hislerini dile getirmesini sağlamadığını fark ettim. Bunun yerine, duygu ifade etme eksikliğinin nedenlerini araştırdım. Nurit'le, sorunun temelinde; acı, terk edilme veya zarar görme ile ilgili uzun süreden beri devam eden kaygıların olabileceğini paylaştım. Onunla birlikte, duygularını dile getirememesinin nedenlerini ve bunun uyum sağlamasındaki rolünü araştırmamız gerektiğini söyledim. Duygularını gizlemeye yarayan bir zırh olduğunu kabul etti. Yaşamla baş etmesine yardımcı olduğuna inandığım bu zırh oluşturmaya konusunda onu zorlayan durumları araştırmak için uzun ve zorlu bir yolculuğa çıktık. Nurit, ancak analize başladıktan uzun bir süre sonra, yetersizlik ve suçluluk duyguları vermek yerine içgörüsünü güçlendiren bakış açımı ilgili şükran duygularını ifade edebildi.

Duygusal katılımı olmamasına rağmen, Nurit'in açıklamalarına göre ergenliği süresince evlerindeki atmosfer korkunçtu. Beklenmeyen öfke patlamaları olan annesini; Nurit'i sürekli görmezden gelen, günlerce Nurit'le konuşmayan, mutsuzluğunun nedeni olarak Nurit'i suçlayan birisi olarak tanımladı. Hastanın çocukluğunda cenneti andıran ilişkileri, ergenlik yıllarında çok karmaşık ve acı veren bir hale dönüşmüştü.

Nurit, annesinin yüzündeki beklenmeyen öfkelenmeler ve duyarsız küskünlükler nedeniyle tamamen tek başına hissettiğini açıkladı. Başlarda annesinin hiddetini yatıştırmak ve onun sevgisini geri kazanmak için mümkün olan her şeyi denemiş, fakat bunun bir faydası olmamıştı. Nurit, annesinin agresif saldırılarının ve öfke patlamalarının yanında kendi çaresizlik ve utanç duygularını da önlemek için, hissettiklerini annesinden saklamayı öğrenmişti. Nurit'in, kırılgan genç kendiliğini korumak için inşa ettiği zırhın ruhsal varlığının canlı kalması için gerekli olduğu sonucuna vardık. Fakat bu zırh şu anki yaşamıyla ilgili olmadığı halde, hala onun bir parçasıydı.

Nurit'in ergenliğiyle ilgili açıklamalarını dinleyip, annesi tarafından yaratılan acı, aşağılanma, utanç ve kaygıyı hayal etmeye çalışırken, bir başka açıdan da düşündüm: Nurit'in kendisinin bu acınacak yaşamı inşa etmesindeki payı neydi? Bu düşünce, tedavinin bu aşamasında Nurit için tamamen kabul edilemezdi, ancak analizi boyunca yineleyici bir biçimde aklıma geldi. Bu durumu aktarım ilişkisinde araştırmadan önce uzun süre gerekecekti.

Bu süreçte, Nurit için duygularıyla özdeşleşip, duygularını tanımlayıp etiketlerken, kendimi Nurit'e bir zamanlar bildiği ve unuttuğu bir dili öğretiyormuşum gibi hissettim. Ergenliğinde, annesini acıtacağı veya annesi tarafından canının acıtılacağı korkuları nedeniyle hafızasından sildiği duygu dilini, dile olan özel yeteneğiyle yeniden öğrenmeye istekliydi. Duygularını nasıl dile getireceğini yeniden öğrenince, Nurit'in aktarımda benim canımı yakmakla veya kendisinin canının yanacağıyla ilgili korkuları azaldı.

Analizinin ikinci yılında Nurit'in anlattığı bir dönem, duygularını dile getirmekteki zorluğunu ortaya çıkardı. Yakın zamanda Avrupa'da yaşamış olduğu bir deneyimden bahsetti. Yahudi kökenli olduğunu öğrendikten sonra gezmek için İsrail'e giden bir tanıdığını hastanede ziyaret etmişti. Genç adam İsrail'deki gezisi sırasında terörist bir saldırı sonucunda yaralanmış ve patlama sonrasında boynundan aşağısı felç olmuştu. Olaydan sonra adam Avrupa'daki ülkesine tıbbi tedavi için geri dönmüştü. Nurit'in ziyareti hastane tarafından memnuniyetle karşılanmış ve kendisinden konsültasyon için İsrail'den gelen uzmana hastanın durumunu tercüme etmesi istenmişti. Nurit adamın, neredeyse tamamen felç olmasına rağmen (hasta yalnızca başını oynatabiliyordu), İsrail'e geri dönerek ebeveynlerinden bağımsız bir yaşam kurmayı istemesi karşısında çok etkilenmişti.

Aktarımda, bir uzman olarak bana hislerini sözcüklere dökmesini, böylece bir uzman olarak onu anlayabileceğimi ve ebeveynlerinden içsel olarak bağımsızlaşmasında yardımcı olabileceğimi söyledim. Bunun kendisi için zor olabileceğini, çünkü analitik yolculuğumuz sırasında onu duygusal bir patlamaya götürebileceğimden çok korktuğunu ekledim. Nurit yorumumun ikinci kısmını reddederek, benimle veya analizle ilgili korkularını şiddetle inkâr etti. Nurit'e, acaba yalnızca kafasını oynatabilen felçli adam gibi, kafası çalışabildiği halde duygularının felç olup olmadığını sordum. Buna tepki olarak, korkusuna rağmen yakın zamanda motosiklet kullanmayı öğrendiğini, çünkü öğretmenin arkasında oturduğunu ve onu koruduğunu anlattı. Belki de, benim onun arkasında olduğumu bildiği için, yavaş yavaş duygularını dile getirme korkusuna egemen olabileceğini umduğunu ekledim.

Nurit'in, gerçeklik algısına itibar etmekteki güvensizliği, akıl sağlığı ile ilgili şüpheleriyle ilişkili karmaşık bir fenomendi. Bu durumla ilgili derinlemesine çalışmaya başlamamızı analizin üçüncü yılındaki bir dönemle açıklayacağım. Arkadaşları Nurit'ten bir tanıdıklarının hastaneye yatışını ayarlamasını istediler. Bu kişinin annesi beyin tümöründen ölmüştü. Ölen anne Auschwitz'ten kurtulan ve yaşamı boyunca psikiyatrik hastanelere yatıp çıkan bir kadındı. Kızı gençken bir süre çalışmış, ancak sonra annesine bakmak için her şeyden vazgeçmişti. Kız hiçbir zaman evlenmemiş veya kendi ailesi olmamıştı. Bunların yerine Nurit'in "tümüyle ortakyaşam" olarak tanımladığı bir biçimde kız ve anne birlikte yaşamıştı. Annesi öldüğünde, kızı belirgin bir biçimde yaşamla başa çıkamamaya başlamış ve hastaneye yatmak zorunda kalmıştı.

Analizi sırasında Nurit, fiziksel hastalığı olan kadının yaşam öyküsünün farklılıkları olmasına rağmen benzerlikler de taşımasının (her ikisinin de annesi Soykırımdan sağ kurtulmuştu) onda yarattığı kaygıyı farkı etti. Nurit'e, her ne kadar bu kadının ruhsal hastalığı belirgin olsa da Nurit'in kendisinin bir yansıması olabileceğini söyledim. Bu aşamada Nurit, bunu direnç göstermeden kabul etti ve zayıf, kırılgan, bağımlı kadını "Benim alter benliğim." olarak tanımladı. Benim içinse, Nurit'in açıkça ve direnç göstermeden zayıf yönlerini kabullenebilmesi, daha güçlü olmaya başladığının göstergesiydi.

Buna karşın anne ile kızı arasındaki "tümüyle ortakyaşam"ı anlamaya çalışmak arta kalmış bazı sorunları yüzeye çıkardı. Durumu çeşitli yollarla anlamaya çalıştım. Örneğin Nurit'e, kendisinin de annesi gibi dengesiz ve depresif olduğuna inanıp inanmadığını sordum. Bu olasılığı şiddetle reddetti. Bu reddedişten sonra kendi kendime, hastanın annesine atfettiği kin ve saldırganlık duygularının, hastaya ait olup olamayacağını sordum. Buna ek olarak, hastanın bana aşırı bağlanma korkusu olup olmadığını ve ben ortadan kaybolursam ya da ölürsem ruhsal olarak dağılmaktan korkup korkmadığını merak ettim. Bu konuya açmak için, ara sıra çıktığım yurtdışı gezilerim hakkındaki hislerini iyice araştırdım. Araştırmalarım her zaman, ayrılıklarımızla ilgili duygusal tepkilerinin inkârıyla karşılaştı. Bu inkârlar, her ne kadar Nurit güçleniyor olsa da, halen büyük korkularla yüklü olduğu konusunda beni uyardı.

2. Aşama: Bilinmeyeni Anımsamak

Çocukluğu boyunca Nurit'e ebeveynlerinin geçmişi çok az anlatılmıştı, fakat bu durum işittiği öykülerden daha az örseleyici değildi. Annesinin; Nurit'in sokakta kaybolacağı, hastalığa yakalanacağı veya bir felakete maruz kalacağı gibi gereksiz kaygıları aracılığıyla, annesinin kaygıları, şiddet görme ve kaybetme korkuları Nurit'e aktarılmıştı.

Aktarımda ortaya çıkan özel bir durum -analiz divanının yastığı üzerinde saç bulmak- acı veren anıları ayrıntılı olarak inceleme fırsatı verdi. Bu anıları derinlemesine çalışmayı denediğimiz, analizin üçüncü yılındaki ardışık iki seansı anlatacağım. Bu seanslar ayrıca Nurit'in aktarımdaki hisleriyle çalışmanın zorluğunu da göstermektedir.

1. Seans

Nurit ofisime girdi, her zaman yaptığı gibi divana yatmadan önce yastıkları ayarladı ve birden, "Yastığın üzerinde bir saç var. Bu saç kimin? Sizin diğer hastalarınız kimler?" dedi. Bir süre sessiz kaldıktan sonra, bir öyküyle bağlantılandırarak devam etti.

- Nurit: Çocukken babamın masasının üzerinde küçük bir kız çocuğunun fotoğrafını gördüğümü ve bunun kim olduğunu sorduğumu hatırlıyorum. Bana, onun uzun zaman önce ölmüş kız kardeşim olduğu söylenmişti. O zaman bu, onun Babanın kızı olduğu anlamına geliyordu. Büyüdüğümde ise onun gerçekte Annenin kızı olduğunu fark ettim. Bu durum bana büyük bir güvensizlik hissettirdi. "Bu çocuk kimin çocuğuydu? Babanın mı yoksa Annenin mi?" bunu hep merak ederdim.

Nurit'i sessizce dinledim.

- N: (devam ediyor) Bilirsiniz, yürürken bazen caddede ezilmiş kedi veya köpekler olur. Onları gördüğümde yüzümü başka tarafa çevirmeye çalışırım.

- I: Bu tepkinizin, Nazi makineleri tarafından ezilen kız kardeşleriniz için gösterdiğiniz tepkiyle aynı olabileceğini düşünüyor musunuz?

- N: Şey, evet. Daha gençken, ölümle ilgili öyküleri örtmeye çalışırdım. Bu öykülerin beni etkilemelerine izin vermeden büyümek isterdim.

- I: Ölümün gölgesinde büyümek hiç de kolay olmasa gerek.

- N: Gerçek şu ki, tek çocuk olmaktan zevk alırdım. Çok sayıda ayrıcalığım vardı.

- I: Bugün, yastığın üzerindeki saçı fark ettiğinizde, bana diğer hatsalarımın kim olduğunu sordunuz.

- N: Doğru. Ben gerçekten diğerleri hakkında düşünmedim. Her ne kadar onların da buraya geldiğini bilsem de, benim için yoklardı.

- I: Tek çocuk olmayı arzuluyorsunuz ve diğer kız kardeşleriniz gibi, benim diğer hastalarımın varlığını görmezden gelerek onların varlıklarının sizi etkilemesine izin vermiyorsunuz.

- N: (bir süre sessizlikten sonra) Size ilk geldiğimde, en büyük kızım için üzülüyordum. Çok yetenekli bir kız, ancak okulda bekleneni veremiyor. Ayrıca alt-sınıftaki bir aileden berbat bir erkek arkadaşı var, belki madde kullanıyor bile olabilir. Bize -kendisinin başarı odaklı, başarılı ebeveynlerine- karşı hep isyan etti. Yaptığı şeylerin bana karşı olduğunu sürekli hissediyorum, bana karşı çok öfkeli.

- I: Belki sizde kızınızın size karşı öfkeli olduğu gibi, siz de kendi anne ve kız kardeşlerinize karşı öfkeliydiniz.

- N: (Bir süre sessizlikten sonra, kayıtsız bir biçimde konuşmaya başladı.) Bu ilginç bir bilgi parçası.

Nurit'in bu, mesafeli ve entelektüel nitelikli tepkisine şaşırıyordum. Yorumumu duymadığını, ona gerçekten dokunmadığımı hissettim. Kızıyla kurduğu ilişkinin, aktarımda benimle kurduğu ilişkiyle paralellliğini sorgulamanın bir anlamı olmadığı, böyle bir durumun hemen inkârla sonuçlandığı görülüyordu.

- N: Ben böyle bir şeyi anneme yapmadım (başka bir ifadeyle, ona kızmadım). Ben iyi bir kız, okulda da iyi bir öğrenciydim. Ebeveynlerim benim için asla endişelenmediler. Fakat ergenliğimde, annem benden memnun olmamaya başladı, beni bencil olmakla suçladı. Ben onun tehditleri karşısında çok korkardım. Bana, benim hiçbir zaman arkadaşım olmayacağını, çünkü benim çok soğuk ve duyarsız olduğumu söylerdi. Annemin bana şunu söylediğini hatırlıyorum; "Göreceksin, senin çocuğun da senin bana yaptıklarının aynısını sana yapacak!"

Annesinin tepkisini deneyimleme biçimine şaşırıyordum. Kendi annemin bazı yönleri, annemin agresyonu ve bana karşı eleştirel tutumu zihnimde canlandı.

- I: Belki de annenizin sizi lanetlediğini hissediyorsunuz.

- N: Kesinlikle evet. Bugün biliyorum ki, pek çok insanla iyi ilişkilerim var, pek çok insan benden hoşlanıyor. Fakat şimdiye kadar bunları bilmiyordum ve anneme inanıyordum. Biliyorsunuz, on bir yaşına geldiğimde annem her şeyin mükemmel olması için çok baskıcı oldu. Bu olayın ilk olduğu zamanı hatırlıyorum, bende çok derin izler bırakmıştı. Annem beni ninemin odasındaki lambayı kapatmamakla suçlamıştı. Bense lambayı kapattığımdan son derece emindim ve onunla bu yüzden tatsız bir tartışma yaşadım. Ama sonunda kafam karışmıştı ve kendime güvenememeye başladım. Bu olay o kadar sık olmaya başladı ki, ben artık neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmiyordum. Belki bu olaylar şu anda sıkıntısını çektiğim belirtilere neden olmuştur.

Nurit'in sıkıntısı beni derinden etkiledi. Yıllar boyunca kendisinin tamamen güvenilmez olduğunun söylenmesi, sonunda kendi hislerine güvenemeyeceğini hissetmesine neden olmuştu.

- N: (aniden konuşarak) Ofisinizdeki bu bitki, ilki gün önce çok daha küçük değil miydi, yoksa ben hayal mi ediyorum?

Bu soruya verilecek birçok tepki vardı. Bu durumu düşündüren şeyi daha detaylı sorgulayabilirdim. Onun kaygısıyla, kaygının yerine geçen bitki ve ebeveynlerinin ölen çocuklarının yerine koydukları çocuk olmanın suçluğu (Brenner, 2001) arasında ilişki kurabilirdim. Fakat bu düşünceyi analizin ileriki süreçlerinde ele alabileceğimizi düşündüm. O sırada, bunun gerçeklik algısını yeniden kazanması için kullanabildiği tek yol olduğunu hissettim.

- I: Bitki hakkındaki sorunuz, hislerine güvenemeyen kafası karışmış çocuğu getirdi bu odaya. Evet, haklısınız, bitki çok daha küçüktü. Dün, yeni ve daha büyük bir tane getirdim.

Bu seansta, bilinçdışındaki "tehlikeli" öznelere (örn. Nurit'in kardeşlerinin var olmasını hiç istememesi ve annesine olan nefreti gibi) dokunmama çabalarımı gözleyebilirsiniz. Bunun yerine, çocuğundaki gerçeklik algısını yok eden bir annenin kurbanı olduğu farkındalığını tamamen kabul ettim. Nurit benim de, annesinin Nurit'in gerçeklikle ilgili bildirimlerine inanmadığı gibi, ebeveynlerinin evindeki yaşamın Nurit'e özgü gerçekliğine inanmayacağımdan korkuyordu.

Bir yandan da analizde bir şeylerin kaybolduğunu hissediyordum. Nurit'in öfkesini arttırıp onun kurbanı olacağımdan korktuğum için analizdeki, bilinçdışını bilinçli yapma işi unutulmuştu. Sorduğu şu soru, Nurit'in de aynı eksikliği hissettiğini gösterdi.

- N: Analizin başlangıcında, sizin bana her türlü soruyu soracağınızı ve böylelikle benim hakkımda daha çok şey öğreneceğinizi bekledim, fakat siz bunu asla yapmadınız.

Başlangıçtan itibaren Nurit'e serbest çağrışımların rolünü açıklamaya çalışıyordum ve söylediklerinin derin anlamları hakkında tahminlerde bulundum. Aktarımda gündeme getirmeye cesaret edemediğim hisleriyle ilgili soruları mı kastediyordu? Veya belki de öyküsündeki bilmediğim gizli öğeleri mi? Daha sonraları bunu daha kolay kabul edeceğini (ve belki de analizin bu aşamasında benim için de daha güvenli olacağını) düşünerek araştırmayı ertelemeyi tercih ettim.

- I: Belki beni kendiniz gibi görüyorsunuz. Ebeveynlerinin geçmiş sırları hakkında çok şey öğrenmek isteyen, ancak bunu sormaya hiç cesaret edemeyen küçük kız gibi.

Her ikimizde sessizdik ve seans bitti.

2. Seans

Nurit odaya girdi, divana uzandı ve hemen konuşmaya başladı.

- N: Biliyorsunuz, dün annemin Bergen-Belsen'den yakın arkadaşı Hanna'yı ziyaret ettim. Ona annemin geçmişiyle ilgili sorular sormaya cesaret ettim.

Nurit bana Hanna'dan daha önce bahsetmişti. Hanna'nın yaşamı da örseleyiciydi. Getto'da "aktion"da kendi oğlu öldürüldükten sonra, Hanna ebeveynlerini kaybetmiş olan kuzeninin kızını Bergen-Belsen'de bulmuştu. Çocuğun bakımını kendi üzerine almış, böylelikle yaşamını kurtarmıştı.

- N: Dün, Hanna bana annemle Bergen-Belsen'deki ilk karşılaşmalarını anlattı. Annem Hanna'yı Bergen-Belsen'de yanında küçük kız çocuğuyla ilk gördüğünde "Sen ne kadar şanslısın ki kızını kurtarmışsın. Ben kızımı kurtaramadım!" demiş. Hanna ise "Çok yanılıyorsunuz." diye yanıt vermiş ve oğlunun kaybindan bahsetmiş. Benzer kaderlerini karşılaştıran iki kadın, on bir yaşlarındaki çocuklarını gettodaki aynı "aktion"da kaybettiklerini keşfetmişler. Hanna "Bizim aramızdaki bağı tarif edecek bir kelime yoktu." dedi. Hanna ve annem ruh kardeşleri olmuşlar. Her ikisi de birbirini fiziksel ve duygusal olarak desteklemişler ve küçük kız birlikte büyütmüşler. Ve böylelikle ben de üvey kız kardeşimin, hep düşündüğüm gibi yedi yaşında değil, on bir yaşında öldürüldüğünü öğrendim. Demek ki annem kızıyla dört sene boyunca yalnız yaşamış.

Her ikimizde suskunduk.

- N: Annemin, çocuğuyla birlikte, ölüm ve yok olma tehdidi altında dehşet verici koşullarda korkarak yaşayan bir kadın olduğunu düşündüm. Bu korkunç koşullar altında, annem ve kızı arasında oluşan özel bağı hayal edebiliyorum. Büyük olasılıkla her ikisi de birbirleri için var olmaya çalışıyorlardı. Onların yakınlığını kısıkanıyorum, fakat onlar için üzülüyorum da.

Bu Nurit'in annesi için ifade ettiği ilk duygusal anlayıştı.

- N: Hanna'yla olan buluşmamda beni bir şey daha etkiledi. Elli yıl sonra bile Hanna'nın, oğlunun son anlarıyla ilgili kötü anıları tazeydi. Örneğin, Hanna oğlunun kendisinden alınıp ölüme götürülürken üşüdüğü ve kötü ayakakbılar

giydiği anlarıyla işkence çekmeye devam ediyordu. Bu durum son derece mantıksız ve insanın içini kemiren acı hala ona işkence ediyor, annemin tüm ömrü boyunca kendisine eziyet ettiği gibi. (bir süre sessizlikten sonra, Nurit devam etti) Yakın zamanda “Soykırım”dan sağ kalan bir adam ile oğlu dokuzuna bastığında ilişkisinin bozulmasını anlatan bir film izledim. Yaşamda kalan kişi, ebeveynleri götürülüp onu dünyada yalnız bıraktığında dokuz yaşındaymış.

- I: Bu filmin, sizin annenizle olan ilişkinizle ilgili bir şeyler yansıttığını düşünüyor musunuz?

- N: Evet, belki de. Aslında bunun hakkında hiç düşünmemiştim. Benim annemle sorunların üvey kız kardeşimin öldürüldüğü on bir yaşında başladı. Annem, çocuğu olarak beni sevdi ve bana hayrandı. Bu durum büyüdüğümde tamamen değişti. Annem, benim onun bir kopyası, ikizi olmamı istedi. (Sonra, en ufak bir duygu izi olmadan şunu ekledi) Ben yaşadım ve onun kızı öldü.

- I: (Bu yanıt karşısında şaşırarak) Onun kızı? Siz onun kızı değil misiniz?

- N: Ben babamın kızıyım. Annem bana sürekli babama ve babamın ailesine benzediğimi söylerdi. Ben onunla daha iyi geçinirdim. Annem, ben yaşadığım ve onun kızı öldüğü için çok kıskanırdı. Bunun için beni hiç affetmedi. (Sessizlik) Annem bana, benim gerçeklikle bağlantım olmadığını, gerçekleri doğru olarak algılayamadığımı bu yüzden bana güvenilemeyeceğini hissettirdi. Ben her zaman kendimi korkunç şeyler yapmış gibi hissederek, sürekli özür diliyordum. Şimdi tek suçumun, onun kızı yerine, benim büyümüş olmam olduğunu düşünüyorum.

Seans sonrasında, Nurit’in son yorumunu düşününce, zihnimden sayısız düşünce geçti. Bir anne için küçük kızının kaybolması, ardından bakıcısı ve kızının “aktion”da öldüğü haberini alması ne kadar korkunç olmuştur. Sonrasında ise kayıp çocuğun yerine ikame kızının büyüüp ergenliğe girmesiyle bir diğer ayrılık. Çocukluğun geride kalıp, annenin kendisi için tasarladığı kişiden daha farklı olmaya başlaması ile birlikte, kızı annenin bilinçdışı düşlemi olan en sevilen çocuğunu diriltme görevini daha fazla yerine getirmemekteydi. Nurit annesinin gözlerinde, babasının kızı olmaya başladığını, varlığının annesini kıskandırdığını, içerlediğini hissetmişti.

Peki, ideal ve ölmüş kardeşiyle rekabette ve önceki kızının yasını onarmakla ilgili annesinin bilinçdışı arzusunu doyurmakta başarısız olmuş bu çocuk ne haldeydi? Ölmüş kardeşine çok kızmış olmalıydı. Hem kendisini

tamamen bir başarısızlıkmiş gibi hem de annesinin mutsuzluğunun nedeniymiş gibi hissettirdiği için annesine de çok öfkeli olmalıydı.

Ayrıca Nurit'in ısrarlı bir biçimde ve açık bir bilinçle, tek suçunun annesinin ölmüş kızı yerine kendisinin büyümesi olduğunu söylemesi, benim Nurit'in bilinçdışı isteklerini ve annesinin kendisini suçladığı "korkunç şeyler" hakkında Nurit'in suçluluk duygularını araştırmamı zorlaştırıyordu. Bilinçli olarak Nurit, annesinin, kendisini mutsuzluğunun nedeni olarak gördüğünü hatırlıyordu. Sonuç olarak Nurit, ergenliği boyunca kendisini kötü ve bencil birisi olarak görmüş ve bu yüzden suçluluk hissetmişti. Nurit'in bilinçdışı olarak küçük kız kardeşine -annesinin ilk kızına- ve annesine karşı hissettiği agresif arzularından ötürü suçluluk duyduğuna inandım. Bu arzular, onlar tarafından mağdur edilmesinden köken alıyordu. Eğer bu böyleyse, aktarımda onun bana karşı hissettiği nefret hislerine ve öldürme isteğine neden dokunamıyordum. Bunu kendime yeniden sordum. Onun bana karşı öfkelerini uyandırıp, onun kurbanı olmaktan mı korkuyordum? Veya onun agresif duygularına tercüman olarak, kurbanı daha fazla acı ve aşağılanma hissettiren işkenceci gibi ona zulmedeceğimden mi korkuyordum? Bu çıkmaz çözümlemenden önce beni uzun süre meşgul etti. Analizin biraz ileriki bir aşamasında bu durumun üstesinden gelebildim.

Nurit, annesinin kalbinde kaybettiği yerle ilgili acı dolu hislerini benimle paylaşmaya devam etti. Avrupa'daki evlerinin yanındaki kamplarda yaşayan yurtlarından edilmiş "Yeri Değiştirilmişler"³⁴ ile ilgili çağrışımları, onun annesine yabancılaşma duygularını yansıtıyordu. Nurit Yeri Değiştirilmişler'i; fakir, şimdiki dünyada bir yere ait olmayan, köklerinden sökülmiş, geçmişlerine ve var olmayan dünyalarına geri dönemeyen insanlar olarak tanımladı. Analizi sırasında Nurit'in, ergenliğinde Yeri Değiştirilmişler'le özdeşim kurduğunu anladık. Yalnızca şu anda annesinin sevgili kızı olma rolünden yoksun kalmamış, geçmişteki seven anneye de dönemediğini hissediyordu. Nurit, annesinin "gerçek" kızının yerine gelmiş, fakat onun yerine geçmeyi başaramamış bir Yeri Değiştirilmişler idi. Aktarımsal açıdan Nurit; fakir, köklerinden sökülmiş, yurdundan edilmiş, annesi tarafından reddedilmiş biri gibi hissediyor, analizde kendisine yeni bir ev arıyordu.

Analizi sırasında Nurit'in ergenliğinden başka bir anı yüzeye çıktı: Annesi, sıklıkla keyifsiz ve tatminsiz bir biçimde çocuk evlat edinmekten bahsedermiş. Bu istek hiç somutlaştırılamamış. Bu'na karşın annesinin, "Soykırım" sırasında çocuk olan Dina adlı genç bir kadınla özel bir ilişkisi

³⁴ Displaced Persons; 1945 ve 1952 arasında, Müttefik Güçlerin ve Birleşmiş Milletlerin yönettiği, Almanya, Avusturya ve İtalya'daki kamplarda ve şehir bölgelerinde yaşayan 250.000'e yakın Yahudi'ye verilen ad.

varmış. Nurit, düşlem düzeyinde, annesinin Dina'yı "evlat edinerek" "gerçek" kızını bulduğuna inanıyordu.

Nurit'in, analiz sıralarında ebeveynlerine yaptığı yurtdışı ziyaretleriyle ilgili açıklamaları, onlarla kurduğu karmaşık ilişkileri ayrıntılı olarak çalışma olanağı verdi. Bu ziyaretler onun için asla kolay veya zevkli olmamıştı. Şu anda bir erişkin olmasına karşın halen o evde eleştirildiğini ve pek de hoş karşılanmadığını hissediyordu. Sıklıkla kocasından veya bir çocuğundan, kendisine eşlik etmelerini rica ediyor, annesi ile kendisi arasında bir tampon oluşturmalarını istiyordu. Nurit ebeveynlerine yaptığı ziyaretlerin onlar için önemli olduğunu, çünkü ziyaretleri sayesinde ailesinin dünyaya, iyi ve sadık bir kızları olduğunu gösterdiğini düşünüyordu. Buna karşın annesinin, Nurit'in ziyaretleri sırasında temizlikçi kadına ek iş çıktığına dair şikâyetleri, ziyaretlerinin annesini sıkıttığını hissettiriyordu.

Nurit bu ziyaretlerden birini ayrıntılı olarak anlattı. Bu görüş alışverişi, anne ve kızın arasında, kapalı kapılar arkasında, annesinin ısrarıyla gerçekleşmişti. Annesi tartışmaya "Sen cesur bir insansın, değil mi? Öyleyse benden neden bu kadar nefret ediyorsun?" diye sorarak başlamıştı. Nurit bu soruyla tamamen şaşkına dönmüş bir biçimde "Kim senden nefret ettiğimi söylüyor?" diye sormuştu.

Annesi; "Herkes bunun böyle olduğunu biliyor." demiş ve söylediği sözü kanıtlamak için otuz yıl önce evlerinde çalışmış olan üç hizmetçiyi örnek göstermişti. "İlki" demişti annesi, "büyükannene senin, babanın ilk evliliğinden doğan kızı olduğunu rahatlıkla gördüğünü söyledi. İkincisi ise, davranışlarından, anneni sevmediğinin açıkça anlaşıldığını söyledi. Üçüncüsünün de aynı cümleyi tekrarladığı duydum." dedi.

Bu noktada Nurit, annesi için, zamanın olduğu gibi kaldığını ve geçmişin ise şu anki dünyada tamamen canlı olduğunu fark ettiğini söyledi. Nurit'in, annesini suçladığını inkâr etmesi boşunaydı. Annesi, Nurit'in günahlarını çocukluktan itibaren yeniden saymaya başladı. Liste bitmez tükenmezdi. Dört yaşında annesiyle süpermarkete gittiklerinde Nurit, gördüğü bir mankenin annesinin yerine geçmesini istemiş ve annesi bu kadar hassas bir yaşta olmasına rağmen bu olayı kanıt olarak saklamıştı. On iki yaşında ise, annesinin el yazısından nefret ettiğini söylemişti. Sonrasında ise özür dileyen bir not yazmış ama bu not kaybolmuştu. Annesi bu biçimde, Nurit'in suçlarını tekrar tekrar saymaya devam etmişti.

Nurit, annesini gerçekliğe geri getirmek ve bazı sevgi duygularıyla bağlantı kurmak için; "Ben kırk altı yaşındayım ve senin kızımım. Bütün

anımsayabildiklerin bunlar olabilir mi? Senin hiç benimle ilgili iyi anın yok mu?” demişti.

Nurit, çabalarına rağmen annesinin aklının çelinemeyeceğini iddia etti. Nefret ve zalimlik duygularına sıkı bir biçimde sarılarak annesi devam etmişti, “Sen beni evinden attın!” Nurit afallamıştı. “Ne!” dedi, “Bu ne zaman oldu?” Annesi, İsrail’e Nurit’in babası o sırada hastanede yatarken ziyarete geldiği bir olayı anımsattı ve “Eşyalarımı bir kenara bıraktım, fakat sen bana bu kadar dağmıklık yaratma dedin. Sen, beni evinden attın.” dedi. Annesinin mantığı tartışılmazdı. “Aynı ziyaret sırasında,” diyerek devam etti; “senin çift kişilik yatağında uyudum. Sense gece boyunca sürekli battaniyeyi benim üstümden çektin. Soğuktan ölebilirdim. Babanı hastanede ziyaret ettiğim sırada hiç öğlen yemeği yemedim ve sen de bana asla yiyip yemediğimi sormadın. Açlıktan ölebilirdim ve sen buna dikkat etmedin.”

Nurit, annesinin bu uzun azarlamasını kesebilmek için gösterdiği büyük çabayı anlattı: “Kırk altı yıldan sonra tek anımsadığının bu olması ne yazık! Anne, ben senin suçlamalarına katılmıyorum. Ben, seninle birlikte yaptığımız iyi şeyleri anımsamak istiyorum, senden öğrendiğim şeyleri. Ben gidiyorum ve bu anıları da benimle birlikte götürüyorum. Keşke diğerlerini de arkamda bırakabilseydim. Güzel hediyelerin için teşekkürler.” Nurit annesini yanaklarından öptü ve yürüyüp gitti.

Analizi sırasında Nurit bu acı veren duyguları derinlemesine çalışmayı denedi. Başlarda, ergenliği ve annesiyle yaşamı zihninde yeniden canlandığında şaşkıındı. Nurit, annesinin bambaşka bir gerçeklikte yaşadığını ve bu dünyada annesine göre kendisinin bir Nazi işkencecisi olduğunu fark ettiğini söyledi. “Bu sefer annem, gerçekte benden neden bu kadar nefret ettiğini açıkladı.” dedi Nurit. “Ben yalnızca büyüyüp babasının kızına dönüşen çocuk değildim, ayrıca onu evsiz hissettirmiş; onu sıcaktan ve yemekten yoksun bırakmıştım. Onun yaşamı için gerekli en temel ihtiyaçlarını bile görmezden gelmiş ve o kadar zalimleşmişim ki buna dikkat bile etmemişim.”

Ben de Nurit’e, annesi tarafından zulme uğramış hissetmesinin, annesinin Nurit tarafından zulme uğramış hissetmesinden daha az olmadığına işaret ettim. Nurit, saldırgan Nazi tasarımını birbirlerine yansıttıklarını düşündü.

Nurit, annesini şu andaki algılayış biçiminin, onu bir milhtar rahatlatıldığını ve gerçeklik algısını güçlendirdiğini iddia etti. Bana minnettarlığını sunarak, “Annemi dinlediğimde, tedavimi düşündüm. Şimdi olayları tamamen başka bir biçimde görüyorum. Analize harcadığım her kuruşa değdi.” diye ekledi.

3. Aşama: Saklı Gerçekleri Bulmak

Bu üçüncü aşamada, analist ve hasta olarak, Nurit'in babasının içsel tasarımıyla ilgili gerçekleri açığa çıkarmayı ve onunla olan karmaşık ilişkiyi derinlemesine çalışmayı denedik. Şu ana kadar Nurit onu güçlü bir biçimde ülküleştirmişti. Babası yalnızca zeki ve başarılı değildi, ayrıca çocukluğu boyunca ona çok fazla sevgi vermişti. Eskiden, babasıyla beraber yürümekten ve konuşmaktan zevk alırlardı ve babası onunla her zaman gurur duyardı.

Nurit'in babasına karşı duyduğu ödipal çekim, sevgi ve hayranlık, annesine karşı olan tutumuyla keskin bir zıtlık içindeydi. Analiz sırasında, Nurit'le beraber, ödipal çatışmaları üstünde uzunca çalıştık. Şimdi hastanın ergenliğinden bir dönem anlatacağım. Bu dönem, bilinçdışında babasına karşı duyduğu çekimi ve babasının yaşamında olmak istediği yeri göstermektedir.

Nurit on yedi yaşlardayken babası, yurtdışı seyahatleri sırasında sekreteriyle bir aşk ilişkisi yaşadığını itiraf etmişti. Annesinin, babasının sekreterine yazdığı bir mektubu bulduğuna, babasını yüzleştirdiğine, böylelikle itirafa zorladığına inanıyordu. Annesi sırf bu iş için özel bir dedektif bile tutmuştu. Babası suçunu kabul etmiş, fakat bu ilişkinin artık bittiğine ve karısına karşı bundan sonra sadık olacağına söz vermişti. Annesi, babasının ihaneti karşısında çılgınca davranmış, hatta boşanmayı bile göze almıştı. Bu olayda, Nurit annesinin yanında yer almış, boşanma düşüncesini desteklemiş ve ebeveynlerinin artık bir arada yaşamasını istemediğini belirtmiş, annesi bunlara çok şaşırılmıştı.

Nurit, babasının ihanetiyle oldukça ilgilendiğini anımsadı. Bir gün, babasının ofisine gidip, ona yalnızca bir sevgilisi mi yoksa daha fazlası mı olduğunu sormuştu. Babası, bu soruya oldukça şaşırılmış, yalnızca bir tek ilişkisi olduğunu ve bunun bittiğini söylemişti. Nurit, babasının ofisinden aldığı yanıtı tatmin olarak çıkmıştı.

Analizde, Nurit'in bilinçdışı arzularını ve düşlemlerini anlamaya ve derinlemesine çalışmaya çabaladık. Nurit, sanki babası tarafından ihanete uğramış kadınımışçasına canının yandığını anımsadı. Boşanma düşüncesini destekleyerek ve babasının aşk yaşamının detaylarını öğrenmeye çalışarak, Nurit'in bilinçdışı bir biçimde babasının düşlemdaki eşi olmayı arzuladığını anladık. Nurit'in babasına duyduğu ödipal çekimin, annesiyle olan çatışmalarına ve kendi savunmalarına etkisini fark edebilmesi uzun bir psikolojik çalışma yapmayı gerektirdi. Ancak sonraları, analizi sırasındaki duygusal kopmaların ve donukluğun, hem annesinin canını acıtmasına karşı geliştirdiği koruyucu zırhtan hem de babasıyla olan özdeşimden köken aldığını anladık.

Nurit, babasına karşı bazı olumsuz duygularını kabullenebilecek duruma geldi. Babasının onu sevip takdir etmesine karşın, ergenliği boyunca yaşadığı zorluklarda hiç yardım etmemiş olduğunu fark etti. Annesinin duygusal durumunun kötü olmasına, kendisine karşı öfke patlamaları yaşamasına ve onunla ilgilenirken zulmedici yöntemler kullanmasına karşın, babasının annesini görmezden gelmeyi seçtiğini ileri sürdü. Nurit, agresif ve cezalandırıcı annesinin merhametine kaldığında, babasına dönüp ondan yardım ve destek istediğini anımsadı. Ancak babası, hiç Nurit'in tarafını tutmamış yalnızca ne kadar üzgün ve çaresiz olduğuna şahit olmuştu. Nurit, yaşamda kalmak için tek başına mücadele etmek zorunda olduğunu hızla öğrenmişti. Kızının kötü durumda olduğunu fark etmesine rağmen, babası bazen hafifçe "Bu o kadar da korkunç değil!" derdi. Fakat babası hiçbir zaman onu rahatlatmaya çalışmamış veya kızı adına acımasız ve kinci karısıyla tartışmamıştı. Babası, Nurit'e sürekli şöyle derdi: "Anneni anlamalısın. O çok acı çekti, çok acılar atlattı."

Analiz sürecinde, babasının onu duygusal açıdan terk etmesine karşı Nurit'in hissettiği öfke ve düş kırıklığını derinlemesine çalıştık. Bunları şimdiye kadar yadsımıştı. Nurit, babasının davranışlarını anlamaya çalışırken, temelde suçluluk duygularının olduğuna inandığını açıkladı. Ona göre babasının suçluluğu yalnızca ihanetinden değil, önceki ailesinden de gelmekteydi. Babası savaş sırasında Rusya'ya kaçmış, kendi babasını, karısını ve çocuğunu geride bırakmıştı. Onun yokluğunda hepsi yok olmuşlardı. Nurit, babasının kayıp ailesiyle ilgili asla suçluluk veya yas duygusu göstermediğini hatırlıyordu. Babası her zaman duygularını kontrol altında tutmuştu. Şimdi Nurit, babasının yaşamını annesinin iyi olmasına adanmış ve bunun kayıp ailesini onarmasına yardım ettiğine inanıyordu. Nurit, babasının annesiyle yaptığı "barış antlaşmasının" bir parçası olarak kendisini annesine kurban ettiği sonucuna vardı. Hasta, babasının annesinin "eğitim yöntemlerine" karışmayarak ve Nurit'i onun insafına bırakarak, işini istediği biçimde yapma, hobileri ve hatta karısının onaylamadığı aile üyeleriyle ilişkisinde serbest kalma olanağı elde ettiğine inanıyordu. Karısıyla kavga ettiği zamanlarda, karısı onu düşüncesiz, bencil ve duygusuz olmakla suçluyordu. Daha sonra Nurit'in üstüne gelerek onu babasının kızı olmakla, babasına ve babasının ailesine benzemekle suçluyordu: katı, soğuk ve benmerkezci.

Şimdi aktaracağım olay Nurit'in babasına karşı çifte değerlikli duygularını fark etmesine yol açtı. Daha önce anlattığı, annesiyle yaptığı sert bir kavgadan sonra odadan çıkmak için kapıyı açtığında, babasının yanlarından geçerek odasına gidip kapısını kapattığını anımsadı. İlk kadını böyle garip bir durumda görmesine ve kızının yüzündeki telaşa ve kızgınlığa şahit olmasına karşın, durup ne olduğunu sormamıştı. Nurit "Babam eskiden beri böyle yapardı.

Bunu şimdi hatırlıyorum.” dedi. “Bir zamanlar onun beni sevdiğini düşünmüştüm. Ona tutunmuş ve gerçek olmasa bile onun beni sevdiğine inanmak zorunda kalmıştım. Şimdiyse, ona ihtiyacım olduğunda benim için asla orada olmadığını biliyorum. Kendi iyiliği için beni kurban etti.”

Bu bölümle bağlantılı olarak, Nurit’in bana yeterince soru sormadığımla ilgili serzenişini anımsadım. Nurit, benim de onu, acısıyla ve çilesiyle yalnız başına bıraktığımı hissetmiş olabilir mi diye kendime sordum? Nurit’in bu düşünceyi hemen reddedeceğini düşünerek gündeme getirmeye cesaret edemedim. Sonraları fark ettim ki, bu aşamada Nurit bana babasının rolünü yansıtmış ve ben de onunla özdeşim kurmuştum. Babasıyla olan düş kırıklığı ayrıntılı bir biçimde araştırılınca, annesiyle arasındaki ödipal rekabet ve haset açıklığa kavuştu. Nurit, başardığı her şeyin annesini kıskandırıldığını hissediyordu. Nurit’e, babasının annesine ihsan ettiği sevgi nedeniyle annesine duyabileceği hasedi işaret etmeye çalıştım. Nurit, uzunca bir süre babasının annesine verdiği sevginin kendi sevgisinden götürdüğüne inanmıştı.

Nurit, ebeveynlerinin geçmişlerinden ne kadar etkilendiğini fark edince; “Eskiden, anne-babamın öykülerinin onların geçmişlerine ait olduğunu düşünür ve onlar hakkında bir şey bilmek istemezdim. Şimdiyse, onların öykülerinin benim öykülerim olduğunu biliyorum. Öğrenmeye, anlamaya çalışıyorum. Yaşamaya çalışıyorum.” dedi.

4. Aşama: Kendi Gazabıyla Yüzleşme

Analizin bu aşamasında, Nurit’in seksen dört yaşındaki annesine meme kanseri tanısı kondu, annesi bir ameliyat oldu ve sonrasında on sekiz ay daha yaşadı. Bu aşamayı öyle detaylı olarak anlatmayacağım. Başlangıçta annesinin tedaviyi reddetmiş olması ve hastalığını iki yıla yakın saklamasını belirtmek yeterli olacaktır.

Nurit annesinin bu davranışına oldukça şiddetli tepki verdi: “Bu intihar. Eğer, annem başlangıçta tedavi görmeye çalışsaydı, yaşamak için hala şansı olabilirdi. Annem telefonda, üzülecek bir şey olmadığını, onun yaşındaki biri için bunun normal olduğunu söyledi. Gerçek annemden uzun zaman önce ayrılmıştım. Ben, bu kadına yalnızca acıyabilirim ve mümkün olduğunca az acı çekmesini umabilirim. Eğer istediği buysa, istediğini alacak.”

Nurit’e, annesine ne kadar öfkeli olduğunu işaret ettim. Nurit hemen kabul etti: “Annem kızını kurtaramadı ve acı çekerek bunun bedelini ödemesi gerekti. Bu annemin, suçluluk duygularını yatıştırma yolu.”

Nurit, annesiyle hesaplaşmaya devam etti. Annesinin, meme kanseri için tedavi almak istemeyerek, annelik simgesi olan memesini yok etmeye çalış-

tığına inanıyordu. Nurit, annesiyle olan son tartışmasında, annesinin Nurit'in mutlu çocukluğuyla ilgili anılarını hafızasından sildiğini anlamıştı. "Annem ilk çocuğunu kaybetti ve ikincisiyle ilgili anıları sildi. Artık bir memeye daha fazla ihtiyacı yok." dedi. Bu gerçekten böyle mi diye sordum kendime, yoksa Nurit'in annesinden ayrılmasının getirdiği öfke şu anda bu biçimde mi ortaya çıkıyor ve bu trajik olayı kendi açısından mı görüyordu? Nurit'in annesi mi hafızasından tüm anılarını silmişti, yoksa Nurit kendisini seven, mutlu anıları saklayan annesini mi silmişti? Eğer durum böyleyse, bu olay yalnızca Nurit'in annesinin ölümüyle ortaya çıkacak kayıp ve acı duygularından kendini korumak için miydi? İzleyen olaylar bu hipotezi doğruladı.

Nurit'in annesi tedavi almaya karşı olsa da, doktorlar onu ameliyat olmaya ikna etmişlerdi. Nurit ve ailesi, onu ziyaret etmişler ve saatlerce yatağının başucunda oturmuşlardı. Nurit, annesinin ameliyattan sonra hızlıca toparladığını ve kocasıyla torunlarına oldukça sevecen davrandığını anlattı. Nurit, annesinin yalnızca kendisine karşı soğuk davrandığını hissetmişti. İncinmesine rağmen, Nurit bir miktar rahatladığını belirterek, öfkesinin savunmacı niteliğiyle ilgili hipotezimi doğruladı; "Bana çok fazla sevgi ve şefkat vereceğinden korkmuştum. Daha önce yaşamımda bir kez, sevgi veren bir anneden ayrılmıştım. Eğer bana şefkat gösterseydi, yeniden böyle acı bir ayrılıkla baş etmek zorunda kalacaktım." dedi.

Nurit'e, hali hazırda sevecen annesinden ayrılmış, ancak kötü annesinden halen ayrılmamış olabileceği olasılığını sordum. Nurit bunun doğruluğunu onayladı. Kendine güvenemediği durumlarda, içinde annesinin sesini duyduğunu ve duygularına inancını azalttığını söyledi. Sonuçta bu ses onun bir parçasıydı. Analizde, bu bölünmüş anne imgesini onarmanın açık bir hedef olduğu ortadaydı.

Nurit'in annesi ameliyattan bir buçuk yıl sonra öldü. Şimdi size, uzun süre sonra, Nurit'in aktarımda bana (annesine) karşı hissettiği agresyonu nasıl ortaya çıkarttığını ve bu duygularla nasıl derinlemesine çalıştığımızı anlatacağım. Bunun için analizin beşinci yılındaki iki ardışık seansı aktaracağım.

1. Seans

Annesinin ölümünden iki yıl sonra bile, Nurit'in annesinin ellerinde gördüğü zulüm, bizi hala meşgul eden bir başlıktı. Nurit'in aklında başka bir konu için hiç yer yok gibiydi. Eleştiren, zulmeden kötü anne imgesi hemen her seansımıza eşlik ediyordu. Ben, odada hiçbir zaman yalnız olmadığımızı, bizi sürekli tehdit eden üçüncü bir figür olduğunu hissediyordum. Nurit'in saplantılı düşünceleri ile boğuluyor, bu düşünceleri durduramadığım için kızgınlık ve çaresizlik hissediyordum. Kendimi güçsüz ve yılmış hissederek şöyle dedim:

- I: Anneniz her zaman burada bizimle, bizi hiç yalnız bırakmıyor. Son zamanlarda, annenizin her ikimize de zulmettiğini hissediyorum.

Sessizlik. Daha fazla tahammül edemediğim neydi diye kendime sordum? Nurit'in, seansta olan ama aslında olmayan zalim annesiyle ilgili hiç bitmeyen saplantılı düşünceleri dayanılmazdı. Bu, Nurit'in yaşamı boyunca, aslında orada var olmayan ölmüş kız kardeşinin varlığını hissetmesiyle bir biçimde bağlantılı olabilir miydi? Yoksa bu, kendi annemle veya analist olarak kendimle ilgili duygularımı mı bağlantılıydı? Veya aktarımda hiç derinlemesine çalışmayı başaramadığım, Nurit'in sadistik ve agresif yönünü mü simgeliyordu? Nurit'in sonraki açıklaması ve benim tepkim, Nurit'in bana ne kadar kızgın olduğunu fark ettirdi.

- N: Hımm, son zamanlarda özellikle haftanın sonuna doğru sizi tükenmiş görüyorum. "Çok yorgun gözüküyor, ondan ne bekleyebilirim ki!" diye düşünüyorum.

Yanlış bir şey yaparken yakalanmış gibi afallamış ve utanmıştım. Doğruydum, son zamanlarda fiziksel açıdan tükenmiş hissediyordum ve çok şükür ki durumuma tanı konmuş ve başarıyla tedavi edilmiştim. Bunun üstesinden gelmek için olağanüstü bir çaba harcıyor ve hastalarımın bu durumdan etkilenmemesini umut ediyordum. Nurit'in öfkeli sözlerini yüzüme çarpması, bende söyleyecek söz bırakmamıştı. Zayıf durumum ortaya çıkmış, kendimi aciz, utanmış, kırılmalı, korkmuş ve hastalarım için kendimi işe yaramaz hissetmiştim. Nurit'in öfkesinin çok acı olduğunu düşündüm. Büyük bir çabayla Nurit'e yöneldim:

- I: Eğer sizin için hiç iyilik yapmadığımı hissediyorsanız, bana karşı büyük bir hayal kırıklığı ve öfke duyuyor olmalısınız.

- N: (hiç istifini bozmadan yanıtladı) Yalnızca kısa bir süre için.

Sessizce, az önce anlattığım durumu inceledim, Nurit, beni algılayışının doğru olup olmadığını daha fazla sormadı. Ben de ne onayladım ne de reddettim. Bunun için Nurit'in bana ihtiyacı yoktu artık.

2. Seans

- N: Size, oldukça zor bir olayı ele alışıma anlatmak istiyorum, kendimle gurur duydum. Sevgili erkek kedim Kotul³⁵, dışarı çıkıp küçük bir kuş avlamış. Eve, dişlerinin arasında sıkıca tuttuğu kuşla geri döndü. Tutsak düşmüş küçük kuşu görünce çok üzüldüm. Eğer kedime bağırıyordım, dişlerinin arasındaki kuşu

³⁵ Hatul, İbranicede kedi anlamına gelir. Annesinin ana dili olan Lehçe'de ise kot kedi anlamına gelir. Açıkça, Kotul kedi kelimesinin İbranice ve Lehçe'deki karşılığıdır. Ek olarak, katol İbranice de cinayet, hasar kökünden gelir, böylelikle Kotul isminin vahşi hayvanı çağrıştıran bir yanı vardır. İ.K.

daha da sıkacaktı. Bu yüzden onunla yumuşak bir biçimde konuşmaya karar verdim. Sonra ellerimi nazıkçe boynunun etrafına sardım ve sıktım. Uyguladığım basınç hava için ağzımı açmasına neden oldu ve böylelikle kuş serbest kaldı.

- I: Küçük kuşu özgürlüğüne kavuşturmak için kediye saldırmamanız, yani hiddeti boğmanız gerektiğini söylüyorsunuz.

- N: (Güldü) Aslında Kotul'u çok severim, fakat kuşu kurtarmak için bu tek yoldu. Kotul'un kendisine kızdığını hissetmesini istemem, onu sevgiyle tuttum.

Bir süre sessizlik oldu. Düşüncelerim; yırtıcı kedi ve kırılgan küçük kuş gibi, Nurit'in kendiliğinin farklı yönlerini simgeleyen zalim Nazi ve kurban Yahudi imgeleri etrafında dönüyordu. Zaten analizin arka planında hep bunlar gizlenmekteydi. Fakat o anda, aklımdan bir soru geçti: Hastamın aktarım deneyimini yorumlamaktansa, Soykırım öyküsüne geri dönüp ussallaştıracak kadar hastamdan korkuyor muydum?

- N: Kedimin zavallı kuşu yakaladığı gibi annem de beni pençelerinde tutardı. Uzunca bir süre annemin benim Nazi işkencecim olduğunu hissettim, hâlbuki o tam tersi olduğunu düşünüyordu. Beni her zaman mutsuzluğunun nedeni olarak suçladı. Beni ilk suçladığı zamanlarda, hiddetlenmiş, öfkeden kudurmuştum; onunla tartışmayı denemiştım. Sonraları, onunla tartışmanın bir faydası olmadığını hissettim ve ona karşı herhangi bir duygu göstermeyi bıraktım. Düz bir duvar gibiydim -yalnızca dene ve üstüne tırman! Anneme, tutunacağı hiçbir şey vermedim.

- I: Buradan da uzunca bir süre tıpkı düz bir duvar gibiydiniz, hislerinize tutunmama izin vermiyordunuz. Bu durum, kendimi güçsüz, yetersiz, basmak için gereken zemini sağlayamayan bir terapistmişim gibi hissettirdi. Ben zararsız ve mazlum küçük kuşa döndüm ve siz de benim verimsizliğimden nefret ettiniz. Yalnızca ağzınızı açıp öfkenizi dile getirdiğiniz de beni serbest bıraktınız. Fakat belki de benim size baskı uyguladığımı hissettiniz ve konuşmaya başlayıp bana duyduğunuz öfkeyi dile getirdiniz. Ancak sonunda bu durum kuşu, yani sizin şefkatli ve sevecen yanınızı serbest bırakmanıza yardımcı oldu. Sonunda siz de ağzınızı -aslında kalbinizi- açmanız ve duygularınızı açıklamanız gerektiğini hissettiniz.

- N: Annemle ilgili o uzun konuşmayı hatırlıyor musunuz? Keşke ona aslında ondan nefret etmediğimi söyleyebilseydim, fakat geçen onca yıl nedeniyle ona o kadar kırgındım ki! Aslında tüm bu geçen zaman boyunca, tek istediğim onun sevgisiydi.

- I: Bana, güçsüz ve verimsiz olduğum bazı zamanlarda kızmanıza rağmen benim sevgime ne kadar çok ihtiyacınız olduğu söylüyorsunuz.

- N: Doğru. Bazen kendi kendime soruyorum, acaba bilincimde ve bilinçdışında, dokunabileceğimiz her konuya dokunabiliyor muyuz, mümkün olan her soruyu sorabiliyor muyuz? Ancak sizinle olan ilişkim, sizin anlayışınız ve kabullenişiniz, duygudaşlığınız benim için her zaman önemliydi. Aslında, deneyimlediğim gerçeklere benim gözümünden bakışınızla, bana güç verdiniz.

(Bir süre sessizlikten sonra Nurit devam etti.) Ben annemi her zaman sevdim, onun sevgisine her zaman ihtiyacım vardı. Onunla ilgili olumlulukların değerini bilebiliyorum: onun espri anlayışı, yaşamdaki küçük şeylerden zevk alması. Beni de sevmişt, biliyorum, fakat yıllar geçtikçe ilişkimiz karmaşık ve zor bir hale geldi. Sıklıkla bana verebileceği iyi şeyleri; basit, doğrudan bir desteği ve anlayışı kaçıırıyordum. Ancak onun sıkıntısını ve ıstırabını şimdi daha iyi anlıyorum. Bunun nedeni yalnızca ben değildim ve ona eskiden olduğundan daha az kızdığımı hissediyorum. Öfke ve acı şimdi daha az batıyor. Onu daha farklı bakıyorum.

Bu hislerinin işlenmesiyle birlikte, annesinin zulmetmesi çevresinde saplantılı biçimde dönen seanslarda azalma oldu. Nurit, çocukluğunda ona tapan, onu çok seven annesiyle ilgili ardı ardına anılar anlatmaya başladı. Annesinden bazı iyi özellikler aldığını fark etmeye başladı; örneğin iyi yiyeceğin kıymetini bilme ve ev işlerini iyi bir biçimde döndürme gibi. Daha önce yapamadıklarını yapmaya, annesinden miras kalan güzel mücevherleri takmaya başladı.

Analitik sürecin bir sonucu olarak, Nurit her şeyi gölgeleyen bir tutkuyla kısa öyküler yazmaya başladı. Öyküleri sıklıkla zamanda donmuş, cansız doğa resimlerini andırıyordu. Bu yaratıcı etkinlik, onun içindeki zalim annesinden bağımsızlaşmasına yardımcı oldu ve saplantı belirtileri kayboldu. Aşağıdaki alıntı onun öykülerinden birine ait. Nurit'in annesinin savaş sonrasındaki, Almanya'dan Avrupa'daki başka bir yere taşınmadan önceki yaşamını tarif ediyor. Ve Nurit'e göre yaşamdaki farklı bir evre üstüne.

“Regina Schuhe”³⁶

Onun yaşamı basit ve rahat, yapmayı sevdiği şeylerle, kendisini seven ve sayan insanlarla dolu. Özel bir statüsü olan ve yabancılardan oluşan elit bir gruba ait ve yerel dili de konuşuyor. Şimdiye kadar sahip olduklarından daha fazlasına sahip ve yaşamı tutkuyla yaşayıp tüm bunların keyfini çıkartıyor. Yakın

³⁶ Öykünün ismi, aynı zamanda hastanın annesinin ayakkabılarını aldığı mağazayla aynıdır. İ. K.

geçmişini şöyle anar: yoksunluk, açlık, pislik, hafifmeşreplik, saygın ve uygar kalabilmek, arkadaşlık bağlarını korumak, dayanışmak ve doğal liderleri - "bilge olanları", komedyenleri- hemen ortaya çıkarmak için sürekli mücadele. Öldürülen kıızıyla ilgili asla konuşmaz ve asla kızını öldüren adamlarla karşılaşabilecekmiş gibi davranmaz. O, oldukça normal, kendine yetebilen, yeni durumuna iyi uyum sağlayan birisi. Belki de hiç değişmemeliydi.

Analitik süreç, Nurit'in saplantı belirtilerini içten gelen bir yaratıcılığa yükseltmesini kolaylaştırdı (Chasseguet-Smirgel 1971). Yaratıcılık süreci, Nurit'in iyileşmesine katkıda da bulundu. İyileşme, kendisiyle annesini, şimdiki yaşamıyla annesinin geçmiş deneyimlerini, gerçeklik ve düşlemi ayırma-ıyı daha iyi yapmasıyla ortaya çıktı. Yaratıcı eylem ayrıca Nurit'in kendilik değerine, özgüvenine ve gerçeklik algısına destek oldu. Analizin bu evresinde her ikimizde, analitik yolculuğun sonuna doğru gittiğimizi hissetmiştik.

c. Tartışma

Bu olguyu iki açıdan incelemeyi istiyorum. İlk olarak, ebeveynlerinin Soykırım deneyimleri ışığında, hastanın duygusal ve bilişsel gelişimini ele alacağım. Bunu yaparken, annenin örselenmesinin ve çözümlememiş yasının anne-çocuk ilişkisine ve çocuğun kişilik yapısına olan etkilerine odaklanacağım. Sonrasında, hem analistin ve hastanın aynı örselenmiş büyük gruba dahil olmasından hem de analistin de benzer örseleyici anılara sahip olmasından kaynaklanan, özgün karşı aktarım meydan okumalarıyla sonuçlanan bazı aktarım ve karşı aktarım sorunlarından söz edeceğim.

Annelerin Örselenmesinin Çocuğa Ektisi

Hasta terapiye, ergen kıızıyla aralarındaki zayıf ilişki yüzünden ve kızından ayrılmaya başladığı için gelmişti. Bunlar, annesinin kendi örselenmesini yaşadığı yaş döneminde ve annesine benzer bir biçimde ortaya çıkmıştı. Annesinin korkunç kaybına yönelik derinlemesine bir çalışma yapmanın olanaksızlığı, anne kız arasında normal bir ayrılma yaşanmasına şans tanımamıştı ve bu durum sonraki kuşakta kendi ergen kıızıyla yeniden yaşantılanıyor gibiydi. Kendi örseleyici deneyimlerini kıızıyla yeniden yaşamaktan korktuğu için, günlük yaşamını lanetlemeye devam eden acısını ve geçmişinin yaralarını ortaya çıkararak tedavi olmaya karar vermişti.

Bu tedavi boyunca kafamı meşgul eden, anne-çocuk ilişkisinin bazı yönleri üzerinde durmak isterim. İlk olarak, hastanın çocukluğu boyunca "yeterince iyi bir anne" (Winnicott, 1965) olan annenin, ilk çocuğunu kaybetme örselenmesinden yıllar sonra zulmeden bir figüre dönüşmesini nasıl açıklaya-

biliriz? Hasta, çocukluk yıllarını keyifli yıllar olarak hatırlıyor ve annesini; mutlu, sevecen, affedici, yaşam dolu ve yaşamdaki basit şeylerden keyif alabilen birisi olarak anlatıyordu. Annesinin kişiliğindeki ve davranışlarındaki değişim tek başına bile Nurit için anlaşılmazdı.

Lorenzer'a (1968) göre, benlikteki bölünmeden köken alan pseudo-normallik veya süper-normallik, aşırı duygusal örselenmeler yaşamış kişilerde, uzun yıllar sağlıklı gözükken ya da belirtisiz geçen bir dönemin ardından geç dönemde ortaya çıkan dekompenzasyonu veya depresyonu açıklayabilir. Annenin benliğindeki böyle bir bölünme; örseleyici kaybından sonra yeni bir aşka yetecek gücü bulabilme, ilk kocasından boşanıp, yeniden evlenip, başka bir çocuk sahibi olabilme yeteneğini açıklayabilir.

Annenin bir biçimde benliğinin sağlıklı tarafının işlev görebilmesi için uzlaşmacı bir çözüm bulduğu önerisini sunmak istiyorum. Bir taraftan, basitçe kabul edilemediği için sevgili kızının ölümünü inkâr ediyordu. Diğer taraftan bu kaybın tamamen inkârı onun gerçeklikde temasını kaybettirebilirdi ve psikotik olabilirdi. Bence annenin bu duruma çözümü; ilk çocuğunun gerçekten ölmediği, ikinci çocuğu tarafından yeniden canlandırıldığı bir dünyada yaşamak biçimindeydi. Bu durum bir "manik savunma" (Klein, 1935; Winnicott, 1935) idi. Ancak ergen kızın normal ayrılma süreci, yaralı anne tarafından örseleyici bir deneyim olarak algılanmış (Freyberg, 1980) ve annenin acı dolu, depresif tarafının yüzeye çıkmasına neden olmuştu.

Nurit açısından, her iki ebeveynini de etkileyen Soykırım örselenmesinin, kendi gelişimsel sorunlarıyla iç içe geçtiğine, annesi ve kendi kızıyla olan ilişkisini etkilediğine inanıyorum. Analizi sırasında, hasta ve ben, hastanın ödipal çatışmalarıyla geniş olarak uğraştık. Fakat bu başlığı burada daha fazla açmayacağım. Benim buradaki hedefim, analizde de birincil olarak ele aldığımız taraf olan "Soykırımdan canlı olarak kurtulmuş ebeveynlerin ikame çocuğu olarak büyüme" konusudur.

Annenin örselenmesinin, çocuğun ruhsal oluşumunu ve savunmalarını nasıl etkilediğini göz önüne alarak, önceki ebeveyn tutumlarının, sonraki agresyonla karışması sonucunda çocuğun zihninde karmaşa yaratabileceğini, çocuğun kendi gerçeklik duygusundan şüphe duymaya başlayabileceğini düşünebiliriz (Auerhahn ve Prelinger, 1983). Bundan dolayı, eskiden kendisini seven ve bakan annenin ellerinde zulme uğraması karşısında hasta tamamen şaşkına dönmüştü. Bu durum hastanın yaşamında hatta gerçeklik algısında bile bozulmaya neden olmuştu. Dahası, hasta annesini kaybetme korkusu ile gerçeklikle temasını kaybetme korkusu arasında hırpalanmış, bu da korkunç bir içsel çatışmaya yol açmıştı (Olagner, 1975).

Hasta, annesini yatıştırmak için ev işlerinde mükemmel olma adına azami çaba harcamış ve bundan dolayı saplantı ve zorlantı belirtileri geliştirmişti. Auerhahn ve Prelinger (1983), dünyanın kontrolden çıktığı gözlemiyle yüzleşen çocuğun, hem çevresindeki hem de kendi içindeki olayları tümüyle kontrol etmeye, çaresizlik ve agresyon duygularına karşı kendini savunmaya ihtiyaç duyabileceğini belirtir. Bu yüzden, hastanın saplantılı-zorlantılı davranışları, bu zorlu duyguları kendinden uzakta tutmaya hizmet etmiş olabilirler.

Nurit'in saplantılı-zorlantılı davranışları başka bir bakışla da anlaşılabilir. Zalim annenin imgesini içselleştirmişti ve yetişkin yaşamı boyunca annesinin sesi onu takip etmişti. Hasta, gerçeklikle ilgili konfüzyon yaşadığı zamanlarda, güncel yaşamında annesinin sesini duyuyordu ve bu anlar ayrılınayı gerçekleştiremediği zamanlar olarak görülebilirdi. Kız çocuğu, kendi sağlığı pahasına, zalim annesiyle olan ilişkisini korumaya çalışmış olabilir. Guntrip bu sorunu güzel ele almıştır: “Neden insanoğlu, içsel nesne ilişkilerinin tümünü devam ettirir, özellikle de kötü olanları? İçsel kötü nesne deneyimleriyle yüzleşmekten kaçınarak, hangi daha büyük tehlikelerden kaçınılır?” (1968, s.207). Açıkçası, deneyim boşluğunun içinde kaybolmak çok daha korkutucudur (Fairbairn, 1943; Gren, 1974; Guntrip, 1968). Hastanın, iç dünyası ile dış gerçekliği, geçmiş ile şimdiyi, annesi ve kendisini ayırt edememesi, bu zihin karışıklığı anlarında öne çıkmaktadır. Hastanın zorlantılı davranışları, bu zihin karışıklığına hükmetme ve gerçekliği yeniden yakalama çabalarından kaynaklanmaktadır. Geçen yıllar boyunca tümüyle güvenilir kabul edilmek, yapmış olamayacağı korkunç eylemler yüzünden suçlanmak, hastaya her şeyin mümkün olabileceği hissini vermiştir. Hasta böylelikle hem kendi gerçeklik algısına güvenemez, hem de bilgiyi güvenilir bir biçimde düzenleyemez olmuştur.

Annesinin öyküsünü yeniden inşa edip, onu anlamaya çalışırken Nurit, Soykırım sırasında günlük işlerde mükemmel bir performans göstermenin yalnız ve çaresiz annesi için yaşamsal bir önem taşıyabileceğini düşündü. Annesi, zorlantılı ritüeller yaparak, çevresinde olan korkunç şeylere karşı korunacağına inanmış olabilir. Annesinin, aslında Soykırım gerçeğine ait olan bu davranış biçimini zorla kabul ettirerek Nurit'i korumaya çalıştığını fark etti.

Her ne kadar annesi, kızını gerçekliği doğru algılayamamakla suçlasa da, büyük olasılıkla geçmişin ve bugünün birbirine karıştığı kaotik bir dünyada yaşıyordu. Sonuç olarak kızının, bilinmeyenlerle dolu olan, zalim bir dünyaya daldığını hissediyordu ve bu durum da gerçeklik algısını etkiliyordu.

Fakat annenin zihin karışıklığının kaynağı ne olabilirdi? Anne, gerçekte ilk çocuğunu nasıl kaybettiğini asla bilmiyordu. Bu gerçeğin, kendisine olan inancını ve gerçeklik algısını sarstığı (asla çocuğunu kaybettiğine tam olarak

inanmamıştı) ve korkunç bir suçluluk hissettirdiği tahmininde bulunabiliriz. Kızının ergenlik krizi ve sonrasında kocasının ihaneti, zihin karışıklığını kötüleştirmiş olabilir. Depresyonunu ve suçluluğunu kontrol altına almak için, kendi güvensizliğini ve zihin karışıklığını kızına yansıtmış olabilir ve kızı “ilkel bir özdeşim kurarak” bunlarla özdeşleşmiş olabilir (Freyberg, 1980, Grubrich-Simitis, 1984; Kogan, 1995, 1996, 1998, 2000, 2001a, 2001b, 2002, 2005). Kızı da, annesine ait olduğu için sıklıkla benliğine yabancı gelen güvensizlik duygularına katlanmış olmalıydı. Bu yolla çocuk, annesinin kişilik yapısında intrapsişik olarak içe alınamayan acıyı taşıyan bir kaba dönmüş (Bion, 1959) olmalıdır ki, benim düşünceme göre bu, annenin ruhsal açıdan yaşamda kalması için gerekliydi.

Hastanın güncel gerçeklikte yaşadığı zihin karışıklığı anlarında, annesinin sesi onun hislerine olan güvenini sarsıyor ve kendinden kaynaklanan korku anları yaşıyordu. Bu durumun doğasındaki cezalandırmanın, hastanın bilinçdışı suçluluk duygularıyla bağlantısı olabilirdi. Şimdi de bu tür suçluluk duygularının bazı kaynaklarını araştırmak istiyorum.

Nurit, her ilki ebeveynin çocukları öldükten sonra doğan bir ikame çocuktur. Blum (1983) ikame çocuk sendromunu şöyle tanımlar: Yeni doğan çocuğun kendilik tasarımına yalnızca kayıp çocuğun imgesi depolanmaz, ayrıca bilinçdışı olarak ebeveynler, bu çocuktan yaslarını onarmasını beklerler. Bundan dolayı, Nurit’in bu amaçta başarısız olması, onun suçluluk duygularıyla işkence görmesine ve cezalandırılmasına, bilinçdışı olarak annesinin eleştirel sesinin ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir.

Freyberg (1980), Soykırımdan kurtulanların çocuklarının bireyselleşmeyi, daha fazla “kayba” dayanamayacak yaşlı ebeveynleri için yok edici bir deneyim olarak gördüklerini yazar. Bu yüzden hasta, bilinç düzeyinde kendisine biçilen role isyan ederken, bilinçdışında bireyselleştiği ve kendisine ait bir yaşam kurduğu için suçluluk duyuyor olabilir.

Başka bir açıdansa hasta, ölen kardeşinin anılarını annesinin zihninden silmeyi dilediği için kendini suçlu hissediyor olabilir. Annesinin önceki, ölmüş sevgili çocuğuyla rekabetinde başarısız olmasının ardından, çökmüş ve yoksun kalmış annesine karşı duyduğu kızgınlığıyla ve annesini öldürme arzularıyla yüz yüze gelmişti. Anne, kendi örselenmesi nedeniyle kızının öfke duygularını taşıyamamış ve onu “korkunç eylemler” yapmakla suçlamış ve ona zalim Nazi rolünü vermişti. Böylelikle kızının öldürme düşlemlerini onaylamış ve suçluluğunu büyüttü.

Aktarım ve Karşı Aktarımda Özel Sorunlar

Nurit vakasında, özel aktarım ve karşı aktarım sorunları ortaya çıktı. Çoğu karşı aktarım sorunları, hem analistin hem de analizandın ortak örseleyici deneyimleri paylaşmasıyla bağlantılıydı. Kişisel düzeyde ikisi de, ebeveynleri Soykırımdan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmiş büyük grubun üyeleriydiler.

Roth (1993) ve Moses (1993), Soykırımı yaşamış Yahudi hastalarda bilinçdışını bilince getirmeyi engelleyen bariyerleri listelemişlerdir. Bunlar arasında utanç hissi ve agresyonu ehlileştirme zorluğu vardır. Aktarımda, Nurit'in suçluluk ve utanç gibi kabul edilemez duygularını fark etmesine karşı güçlü direnciyle uğraştım. Bu duygular, bilinçdışında kardeşine ve annesine karşı beslediği agresyon ve öldürme arzularıyla bağlantılıydı. Bu duygularından utandığından, herhangi bir bilinçdışı arzuyu duygusal olarak anlamamak için çok yoğun savunmalar kullanıyordu. Analizi sırasında yaşadığı duygusal deneyimlerle, agresyonunun beni öldüremeyeceğini fark ettiğinde, yaşamındaki birincil nesnelere karşı duyduğu agresyonu fark edebildi ve sonuçta kendilik ve nesne tasarımlarını daha iyi bir biçimde bütünleştirebildi.

Karşı aktarım da sorunlar içeriyordu. Bana göre, hastaya karşı duygularımın, algılarımlarımın ve tutumlarımlarımın bir kısmının, benim erken yaşamımdaki olayların (annemle ilişkimle ilgili anıların) hastaya doğru yer değiştirmesi olduğu açıktı. Kişisel geçmişim bunu açıkça gösteriyordu. Babam, pediatri uzmanlığını Viyana'da aldıktan sonra, Doğu Avrupa'ya gitmiş ve orada annemle evlenmişti. Savaş çıktığında, babamın anne-babası ve babamın ilki kardeşi aileleriyle birlikte toplama kamplarına götürülmüştü. Dedem ve halamın ailesi orada ölmüşlerdi. Aynı zamanlarda annem, o zamanlarda ölümcül bir hastalık olarak görülen tüberküloza yakalanmıştı.

Savaş ve annemin hastalığı nedeniyle ebeveynlerim on üç sene boyunca çocuk yapmamışlardı. "Böyle zamanlarda hiç kimse doğmamalı." sözü evde çok sık söylenen bir sözdü. Savaştan sonra ve ebeveynlerim otuzlu yaşlarının ortalarındaiken doğmuştum. Büyürken duyduğum öykü, annemin on üç gebeliğinden düşük yapmadığı ya da aldırmadığı tek bebek olmamdı. Annem, doktorların uyarılarını dikkate almamış ve beni doğurmak için kendi yaşamını tehlikeye atmıştı.

Annem yaşamı boyunca düşük yaptığı ilk oğlunun yasını tutmuştu. Bu var olmayan çocuk, annemin ve dolayısıyla benim de yaşamımda hep var olmuştu. Hastama benzer bir biçimde ben de annemin idealize ettiği, sevgili oğluyla rekabette asla başarılı olamamıştım. Bilinç düzeyinde annem bana

doğmamış on iki çocuğunun sevgisini vermişti, ancak bilinçdışında ben, annemin asla benden tam olarak tatmin olmadığını hissediyordum. Her ne kadar benim yaşamdaki başarılarım ve kazanımlarımla gurur duysa da, ben annemin kaybettiğı oğlunun yerine geçmeyi veya onu diriltmeyi başaramadığımı hissediyordum.

Nurit'in analizi, benim yaşam boyu süren zorluk dolu deneyimlerimi yeniden ortaya çıkardı. Hastanın, annesiyle ilgili takıntıları, annem ve onunla olan karmaşık ve acı dolu ilişkimi de odaya getiriyordu. Her ne kadar kendi analizim sırasında bu durum yıllarca detaylı olarak çalışılmış olsa da, yine de karşı aktarım duygularımı, dolayısıyla hastanın aktarımını ve ikimizin yarattığı yeniden canlandırmaları etkiliyordu.

Buna ek olarak, karşı aktarım duygularımın, benim ve hastamın aynı örselenmeye maruz kalmış büyük grubun üyeleri olmamızdan da kaynaklandığına inanıyorum (Blum, 1985; Volkan, Ast ve Greer, 2002). Hepimizin bilinçdışı düşlemleri Soykırımla ilgili imgelemler içeriyordu. Naziler tarafından Soykırımında öldürölen bir çocukla, Nazilerin korkusundan annenin düşük yapmasının arasındaki benzerliğin fazlasıyla farkındaydım. Bunun farkında olsam da bir süre, imgeler, özdeşimler ve Soykırımında örselenmiş ebeveynlerin ikame çocuğı olmakla ilgili bilinçdışı düşlemler beni etkilemiş ve Nurit'le tamamiyle özdeşim kurmuş ve onun iç dünyasının etkisi altına girmiştim. Soykırım örselenmesinin, ebeveynlerimizin yaşamını yıkıp geçerek ve yok ederek hasara uğratması, ikimizi de benzer biçimde etkilemişti.

Bu yüzden, hastanın suçluluk ve agresyona karşı geliştirdiğı yoğun savunmalarının farkında olmama rağmen, hem kendi duygularını hem de benim duygularımı kontrol etme çabaları karşısında geçici olarak kendimi güçsüz hissettim. Onun öfkesini uyandırmaktan korkarken, çaresiz, korkmuş bir Yahudi kız haline dönüşmüştüm. Hastam ise ölümcöl öfkesi uyandırılmaya cesaret edilemeyecek, tümgüçlü zalim ve işkenceci Nazi haline gelmişti. Zaman zaman da aktarımda, hastanın bilinçdışı agresif arzularını yorumlayarak Nazi işkencecisi haline geleceğimden ve benzer bir biçimde onu utandırıp, aşağılayacağımdan korkuyordum (Oliner, 1996). Yalnızca duygularımla derinlemesine çalışmak bile, benim endişelerimin terapötik ilişkiye nüfuz ettiğini ve hastanın ilerlemesini engellediğini fark etmemi sağladı. Böylelikle kurban Yahudi/işkenceci Nazi özdeşimini bir kenara bıraktım ve analitik işlevimi yeniden kazanarak, hastanın bilinçdışı agresif arzularıyla ve kaygılarıyla bağlantıya geçmesine yardımcı oldum.

Karşı aktarım duygularımın dışında da, bir süre hastanın tehdit edici materyalleri analizin dışında tutmasına göz yumdum. Bu süreçteki regresyonumun aslında “diğerinin hizmetindeki bir regresyon” olduğuna inanıyorum (Olinick, 1969). Gerçek şu ki, bir süreliğine Nurit’in gerçekliğinin nesnel olduğunu kabul etmem, onun gerçeklik algısına inancının ve akıl sağlığının güçlenmesini sağladı. Bu bizim terapötik ilişkimizi perçinledi ve daha sonra bilinçdışının bilinçli hale gelmesinde alt yapıyı oluşturdu.

Nurit’in analizi sırasında bana karşı agresyonunu doğrudan hissettiğim anın, bana karşı olan sevgisinin ve nefretinin bütünleştiği bir “dönüm noktası”³⁷ (Klein, 1929) olduğunu düşünüyorum. Hastanın agresif saldırısı, benim “güvenli alanıma” (McLaughlin, 1995) tecavüz etme, girmeye çalışma ile dile geliyordu. “Analiz sırasında gerçekçi olmanın” (Renik, 1998) benim için sorun olmadığı diğer durumlardan farklı olarak, bu olguda Nurit’in saldırıları karşısında ezildiğimi hissediyordum. Gerçek şu ki, onun saldırılarına rağmen öç almadan (Winnicott, 1971) devam etmem, beni iyi nesne haline getirdi ve sonunda bilinçdışındaki (Fairbairn, 1943, s. 336; Guntrip, 1968, s. 345) kötü nesnenin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu durum agresyonunun sıradanlığını görmesine yardım etti. Sonrasında agresyonunu, ona zulmeden kurban Yahudi ve işkenceci Nazi imgelerinden çözerek ayrılabilirdi. Aktarımda bu deneyimle ilgili derinlemesine çalışırken hasta, kendilik ve nesne tasarımlarını ve bunlarla ilişkili kutuplaşmış duygulanımlarını daha iyi bütünleştirebildi. Bu durum, içsel anne figürünün bölünmüşlüğüne ve ruhsal yarığını onarmasında hastaya yardım etti.

Analiz sonucunda ulaşılan diğer önemli başarılar ise, hastanın ergen kızından daha kolay bir biçimde ayrılması ve onunla olan ilişkisinin gelişmesiydi. Buna ek olarak, hastanın kontrol konusundaki anal uğraşları, yaratıcı aktivite haline dönüştü (Chasseguet-Smirgel, 1971). Yaratıcılığı aracılığıyla hasta, hem intikamından korkulan nesne (Klein, 1929) olan annesini onarmaya hem de benliğinin düşlemde kendisine yaptıklarını onarmaya çalıştı.

³⁷ crucial juncture

III. BÖLÜM
TERÖR ÇAĞINDA
YAS YOLUNDAKİ
ENGELLER

GİRİŞ

Bu bölümde, Soykırım sırasında (8. Bölüm) ve İsrail'deki güncel terör durumunda (9. ve 10. Bölümler), yas tutmaya karşı oluşmuş savunmaları inceleyeceğim.

8. Bölüm, büyük savunmaları incelemektedir. Bunların içinde, yaşamın aşırı derecede tehlikede olduğu durumlarda kişinin kendi geçmişini silmesi, gerçekliğin yadsınması ve yas tutma sürecinin eksikliği vardır. Bu savunmalar, "Avrupa, Avrupa" filminin kahramanı Solomon ("Solly") Perel'in yaşamının psikanalitik açıdan incelenmesiyle gözler önüne serilmiştir. Solly, ergenlik çağındaki bir Yahudi'dir. 2. Dünya Savaşı sırasında bir Hitler Gençlik Okulu'na kaydolur ve bu da onun yaşamını kurtarır. Solly'nin, bastırma düzenekleri ve yasını yadsınması, fiziksel olarak yaşamda kalmasını sağlar ama bunun çok büyük bir duygusal bedeli olur: kimlik bütünlüğünün bozulması.

Son yıllarda İsrail, terör yaşamaya devam etmektedir. 9. ve 10. Bölümler, Filistin'in İsrail'e karşı yürüttüğü gerilla savaşı olan *intifada* ile ilgilidir. Bu savaş başladığında hepimiz şok olmuştuk. Barışa çok yakındık, ya da biz öyle sanıyorduk. İntifada ile beraber Kudüs'te sürekli ateş altında bir yaşam, caddelerde cinayetler, halka açık alanlarda kendini patlatan intihar bombacıları, feci bir yıkım başlamıştı. Çocuklar ve gençler, yetişkinler ve yaşlılar, bazen de ailelerin tümü ölmekteydi.

Terör eylemleri gündelik yaşamımızın bir parçası olduğunda ve her birimizin, hepimizin güvenliğine karşı tehditler arttığında, Soykırım'dan doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkilenenlerde, Soykırım kalıntıları bilinçdışı bir biçimde canlanabilir. Örseleyici geçmişin yeniden canlanması, hem hastanın hem de analistin savunmalarını etkileyebilir. 9. ve 10. Bölümlerde, örseleyici dış gerçeklik sonucu manik savunmaların pekiştiği (Klein, 1935; Winnicott, 1935) ve terörün gölgesinde, analizin zorlaştığı olgular sunulmaktadır. Terör durumunda iç ve dış gerçeklik arasındaki ilişki ve bu gibi zamanlarda analizin hedefi gibi kuramsal konular 9. Bölümde tartışılmıştır, fakat 10. Bölümde de bu konuları görmekteyiz.

Her iki bölüm de Soykırım örselenmesinin, bilinçdışında canlanmasını gözler önüne sermektedir. 9. Bölüm, kronik kriz zamanlarında analistin rolüyle ve yaşamsal tehlikenin paylaşılmasının, analitik ikilinin her iki üyesi üzerindeki etkisiyle ilgilenmektedir. 10. Bölüm, dışarıdan gelen örseleyici uyarının gerçeklik algısı ve Soykırım mağdurlarının ardından gelen yeni kuşağın savunmaları üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

8. BEN KİMİM? ÖRSELENME VE KİMLİK

Şimdi de kurbanlara gelem, yaşamda kalmış olanlara. Kendilerini iyice açmaları, varlıklarının en derinlerine, en gizli yerlerine kadar inmeleri istenmişti. Ve tekrar tekrar anlatmaları istenmişti onlardan, tükenişi ve ötesini: tükenişin ardından gelen deliryumu. Nasıl olmuştu?... Ve sen! Kurtulmayı nasıl başardın? Yaşamda kalma sanatını daha önceden biliyor muydun? Ve akıl sağlığını nasıl koruyabildin?

-Elie Wiesel, 1972

a. Giriş

Buraya kadar, olağan bir dış gerçeklikte yaşayan farklı olgularda yasa karşı geliştirilen savunmalara değinildi. Buna karşılık bu bölümde, Soykırım'ın örseleyici gerçekliği zemininde gelişen yası bastırmanın ve inkâr etmenin, yaşamda kalma açısından değeri ve kimliğe etkileri araştırılmaktadır. Bu bölümde anlatılan olguda, yas ve suçluluk bir zorunluluk olabilir ve yaşamda kalmakla çelişebilirdi. Yine de bu savunmaları kullanmanın ağır bir duygusal bedeli vardır: bütünlüğün ve öz kimliğin yıkımı

Soykırım dehşet verici bir olaydı ve insanlık tarihini sonsuza dek değiştirmişti. Saf ırka erişmek adına masum insanların yok edildiği, benzeri görülmemiş, sistemli bir girişimdi. Yahudiler, onlar kadar eşcinseller, bazı fiziksel ve ruhsal anormallikleri olanlar, onlara eziyet edenlerin gözünde en aşağılık yaşam biçimine indirgenmişlerdi; onlar Aryan¹ ırkına bir tehdit olarak algılanıyorlardı. Aryan bedeninin işgalcileri olarak, Alman genetik havuzunu onların kirliliğinden temizlemek için tamamen yok edilmeliydiler. Savaşın ibresinin Almanya'nın aleyhine döndüğü 1944'ün sonlarında bile Joseph Goebbels tarafından hazırlanan resmi hükümet politikasında ve Alman Propaganda Bakanlığı'nın yayınlarında şöyle ifadeler yer almaktaydı: "Yahudiler yalnızca birkaç suçludan ibaret (diğer insanlarda olduğu gibi) değildir, aslında tüm Yahudilerin kökü suça dayanır, hepsinin doğasında suçluluk vardır. Yahudiler diğer insanlar gibi değildir, onlar suçluluk mirasıyla bir araya gelmiş insan müsveddeleridir... Yahudilerin yok edilmesi insanlık adına bir kayıp değildir, diğer suçlulara uygulanan idam cezası ya da koruyucu gözaltı uygulamaları gibi faydalı bir eylemdir." (Hilberg, 1985, s.1021; Brenner'de alıntı yapılmıştır 2004, s.117).

¹ Hint Avrupa dillerini kullanan toplulukları ortak bir ırk kabul eden görüştür. Hitler döneminde saf beyaz ırkın üstünlüğüne inanma ve bunu savunma biçiminde politik bir görüş haline gelmiş, bu ırkı ortaya çıkartma ve yüceltme adına çeşitli uygulamalar devreye sokulmuştur.

Soykırım, etkisini sayısız biçimde bırakmıştır. Düşüncemi aktarmak için, “Europa, Europa” isimli filmin kahramanı olan Solomon (“Solly”) Perel’in ilginç yaşamını psikanalitik bir bakışla inceleyeceğim. Solly ergenlik çağındaki Yahudi bir gençtir. 2. Dünya Savaşı sırasında kendini Hitler’in Gençlik Okulları’ndan birinde bulur ve böylece yaşamı kurtulur. Filmi görmemiş okurlar için filmi kısaca özetleyeceğim:

Konusu 1938 ve 1945 yılları arasında geçen, Agneshka Holland’ın yönettiği, Solomon Perel’in otobiyografisine (1994) dayanan film, Solly’nin yaşamını anlatmaktadır. Solly, Almanya-Peine’de yaşayan Polonya Yahudi’si bir esnafın oğludur. Solly’nin kız kardeşi bir pogromda² öldüğünde Yahudilere karşı Nazi zulmü ileri bir aşamadır. Bu örseleyici olayın ardından Perel ailesi, Peine’den Lodz’a taşınarak yaşamını kurtarmaya karar verir. Nazi tehdidi artınca, Solly’nin anne-babası, onun ve kardeşi Isaac’ın doğuya kaçarak kendilerini kurtarmalarında ısrar ederler. Bu yolculuğun başında Solly kardeşiyle yan yanadır, fakat sonra kardeşler ayrı düşerler. Bu yeni örseleyici ayrılık Solly’yi tehlikelerle dolu dünyada tek başına bırakır. Solly bir Rus birliğine ulaşır, oradan da Polonya’nın doğusundaki Grodno’da bir Sovyet yetimhanesine gönderilir. Solly orada ailesinden haber alır, bir gettoya geçirilmişlerdir. Yetimhanedeki günün tamamı neredeyse komünist eğitime ayrılmıştır. Solly yeni sosyokültürel çevresine kolayca uyum sağlar ve coşkulu bir Komsomol³ genci haline gelir. Hitler ve Stalin arasındaki sardırmazlık paktnın çökmesiyle yetimhane bombalanır, öğretmen ve çocuklar kaçır. Öğretmen bir kamyonu durdurur, çocuklar da kamyonun kasasına tırmanır, bir anlığına dilkatini başka bir şeye vermiş olan Solly ise birden bire geride kalır. Solly yeniden kendi başına kalmıştır.

Bir kez daha boşluğa düşen Solly kendini Nazilerin elinde bulur. Akıcı Almancasıyla kendini safbir Aryan olarak gösterir. O artık bir Doğu Almanyalı Jupp’tur. Solly kendini bir savaşın ortasında bulur. Sonrasında ise yanlışlıkla bir kahraman haline gelir, Hitler’in Gençlik Okulları’ndan birine gönderilmiş olması sayesinde büyük saygı görür. Bu yeni çevrede Solly, hem Yahudi hem de komünist kimliğini gizlemek zorundadır. Ama Yahudi kimliği bedenine mühürlenmiştir, Solly sünnetlidir. Aynı okuldaki Leni’ye âşık olur. Bu, durumunu daha da güçleştirir. Çünkü sevdiği kızla sevişme arzusunu, yaşamını tehlikeye atmadan doyuramayacaktır. Solly başarısızca Yahudiliğin bedenindeki izini silmeye çalışır; sünnetli kısımdan geri kalan deriyi aşağı çekerek ve eski

² Dinsel, etnik veya siyasi nedenlerle bir gruba karşı yapılan şiddet hareketleridir. Bu şiddet hareketleri genellikle evleri, işyerlerini veya ibadet yerlerini tahrip etmek, insanları dövmek, yaralamak, tecavüz etmek veya öldürmekten oluşur. Bu deyim ilk olarak tarihin çeşitli dönemlerinde Yahudilere karşı yapılan şiddet hareketlerini tanımlamak için kullanılmış, sonrada anlamı diğer gruplara karşı yapılan benzer şiddet olaylarını kapsayacak biçimde genişletilmiştir.

³ Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin gençlik kolu.

yerine dikerek sünnetini gizlemeye çalışır. Solly'nin onu reddetmesinden incinen Leni, ilgisini Solly'nin en iyi arkadaşına çevirir. Führer'e bir çocuk hediye etmek için onu kendine partner olarak görmeye başlar.

Film, Solly'nin yaşamını tehdit eden durumlardaki kimlik kaymalarını göstermektedir. Bu kaymaların amacı yaşamda kalmaktır. Solly, köklerine dönmeye ve eski Yahudi kimliğini araştırmaya, ancak savaş sona erdikten sonra karar verir. Solly az daha toplama kampından kurtulan Yahudiler tarafından öldürülecektir, onu yanlışlıkla Nazi zannetmişlerdir. Yaşamını, bu insanların arasında kendi kardeşini bulmasına borçludur. Sonra da kardeşiyle beraber İsrail'e giderler. Solly kendine bir aile kurar ve oğullarının sünnetine hazırlanır. Böylece öykü başladığı noktaya geri döner.

Yaşamın tehlikede olduğu durumlarda, acıya ve yasa karşı geliştirilen savunmaların, yaşamda kalma açısından değerleri konusuna geri dönersek, öncelikle kimlik konusundaki bazı psikanalitik görüşleri kısaca gözden geçireceğim. Kimliğin doğumdan öncelki ve erken çocukluktaki tohumlarına odaklanarak, kimliğin gelişimsel yönlerine değineceğim. Sonra da ergenlikte meydana gelen kimlik değişikliklerine geçeceğim. Tüm bu konular film kahramanın yaşam öyküsü ışığında tartışılacaktır.

b. Erken Çocuklukta Kimlik

Kimlik terimi psikanalitik yazına ilk kez 1919'da girmiştir. Tausk çocuğun kendini nasıl keşfettiğini açıklamış ve bireyin yaşamı boyunca sürekli olarak kendini tekrar tekrar bulmak ve hissetmek zorunda olduğunu savunmuştur. Freud bu terimi yalnızca bir defa, B'nai Brith'ten⁴ söz ederken kullanmıştır (Guttman ve ark., 1980). Freud burada bir Yahudi olarak sahip olduğu "içsel kimlik" hakkında konuşmuştur (Freud, 1926a, s. 274). Freud *das ich* (benlik) terimini ortaya atmış ve iki değişik biçimde kullanmıştır: aklın üst düzey yöneticisi ve "kişinin bir bütün olarak kendiliği" (Strachey ve ark., 1923, s. 7). Benliğe ilişkin bu kavramlardan ikincisi, bugün kimlik olarak kullanılan kavrama denk gelmektedir. Bu kavramlaştırmaya ilişkin Freud şunları belirtmiştir: "Bir çocuğun olgun bir yetişkine dönüşmesi sürecinde, çocuğun kişiliği gittikçe daha fazla bütünleşir." (1921, s. 18). Ele aldığımız bu filmde gördüğümüz; bir sosyokültürel çevreden diğerine zorunlu göç gibi, koruyucu nesnelerden örseleyici biçimde ayrılımlar kişilikteki bu bütünleşmeye zarar verebileceğidir.

⁴ B'nai Brith (Ahi'in Çocukları'nın Bağımsız Tarikatı): Dünyadaki en eski Yahudi hizmet organizasyonudur. Dünya çapında Yahudi örgütlerini koordine eden, Yahudi sorunları ve menfaatleri ile ilgili uluslararası ilişkiler kuran organizasyondur. Organizasyon, aralarında Yahudi haklarının ilerletilmesinin, doğal afetlerin kurbanlarına yardımın, başarılı Yahudi öğrencilerin ödüllendirilmesinin, anti-semitizm karşıtı insan hakları eylemlerinin de bulunduğu iyileştirme eylemleri ve geniş toplum hizmetleri ile ilgilenir.

Daha önce de söz edildiği gibi, bir çocuğun kimliği yalnızca ilk doğduğu günlere dayanmaz, bu kimliğin izleri doğum öncesine kadar izlenebilir. Çocuğun temel kimlik çekirdeğini şu iki etmen belirler (Weil, 1970; Akhtar, 1999): sahip olduğu genetik miras ve ailesinin daha doğmamış olan bu bebekten beklentileri.

Solly'nin öyküsü çok anlamlı ve önemli bir noktada başlar; sünnetinden. Sünnet töreni Yahudi kimliğinin fiziksel bir ilanıdır. Bu gelenek Yahudi tarihinin başından beri kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Solly'nin sünnetinin bir anlamı vardır, ailenin bir arzusunu yansıtır. Bu arzu, çocuklarının bir Yahudi kimliği taşımasıdır. Sünnet töreni ayrıca metaforik bir olaydır, bir çeşit damgalamadır. Sünnet yarısından kan akması metaforu da tüm film boyunca işlenmiştir. Bu metaforla Yahudi kanı dökmeye yönelik Nazi ideolojisi anlatılmaktadır.

Solly, kendi sünnetini anımsadığını iddia etmektedir. Bu anı erken bir içe atımdır ya da Kernberg'in anlatımıyla Yahudi kimliğini oluşturan, "anı kalıntılarından oluşan düzenli bir topluluktur" (1976, s. 26). Hamursuz⁵ ve Sulcot⁶ benzeri Yahudi bayramlarının kutlanması gibi diğer çocukluk anıları bu kimliği pekiştirmiştir. Bu iki bayram Solly'nin, aile evindeki Yahudi atmosferine olan özlemini gözler önüne sermektedir. Solly, belki de Yahudilerin göçmenlik ve yurtsuzluk yazgılarını anımsatan bu iki bayramı, kendisinin ergenliği süresince bir ideolojiden diğerine zorunlu göçüne ilişkin simgeler olarak anımsamaktadır.

c. Geç Çoculukta Kimliğin Bozulması

Sahne, sünnet töreninden Solly'nin on üç yaşındaki haline geçer. Bar mitzva'dan⁷ önceki gündür ve küvette suyun içindedir. Nazi zulmü oldukça yoğun bir biçimde devam etmektedir. Solly banyo yaparken bir tuğla pencere camını kırıp içeri girer, askerler ailesinin evini basar. Solly kaçmak için çıplak bir biçimde camdan atlar ve bir varilin içine saklanır. Saatler sonra bir garson arkadaşından ona giyecek getirmesini istemeye cesaret eder; kızın tek bulabildiği kolunda Nazi işareti olan bir deri cekettir. Hemen evine dönmek istediğinden Nazi işaretli olsa da ceketi üzerine geçirir. Bu Solly'nin ilk kılık değiştirmesidir ve ayrıca gelecekteki Nazi'liğin bir habercisidir. Eve döndüğünde ailesinin bir pogrom mağduru olduğunu anlar, kız kardeşi de öldürülmüştür. Bu örseleyici olayın Solly'nin yaşamında büyük etkisi olur.

⁵ Yahudilerin kırk yıl boyunca çölde kaldıktan sonra, Mısır'daki köleliklerinden kurtuluşları anısına kutlanır.

⁶ Çardaklar Bayramı; Yahudilerin Mısır'dan ayrıldıktan sonra, çölde içinde kaldıkları çadırları anımsamak için kutlanır.

⁷ On üç yaşındaki Yahudi bir erkeğin, artık yetişkin olduğu ve Yahudi olmanın sorumluluklarını taşımaya başlamasının temsil eden, önemli bir kutlama. I. K.

Greenacre'a (1967) göre, örseleyici deneyimlerin, altta yatan zorlu deneyimlerden köken alan bir düşünlemlle ilişkili olduğu durumlarda, gerçek örselenmenin etkisi daha yoğun olur. Böyle durumlara saplanma eğilimi, yaşam deneyimlerinin tekdüze ve önemsiz olduğu durumlardan daha fazladır. Aynı konuda Anna Freud şöyle yazar: "Dış örselenmeler; eğer derinlerdeki kaygı veya arzulara dokunur, onlarla örtüşürse ya da bu kaygı veya arzuların doyurulmasını simgelerse iç örselenmelere dönüşürler." (1967, s. 24). Solly'nin kız kardeşinin korkunç ölümü, ölümünden önce aralarındaki olağan bir kardeş çekişmesinin de etkisiyle Solly'nin yaşamda kalma suçluluğunu büyük ölçüde artırmış olabilir.

Kızlarının öldürülmesinden kısa bir süre sonra Perel ailesi, kendilerini ve kalan iki çocuklarını kurtarmak için Peine'den Polonya'daki Lodz'a taşınmaya karar verir. Burada Solly'nin yeni çevresine uyumunu ve libidinal arzularının uyanmasına tanık oluruz. Acı ve yalnızlıkla dolu sürgünlük yıllarından hemen önceki kısa bir dönemde Solly'nin sinemaya olan tutkusunu, Clark Gable gibi bir aktör olma rüyalarını seyrederiz. Belki de tiyatro ile ilgili bu arzu ve bu arzuyla birleşen iç yetenek, ona etrafındakilere uyum sağlamaya dönük özel bir kabiliyet vermişti.

Solly, sinemada gişede duran kadınla samimi olur. Kadın bir Polonyalıdır ve kamburu vardır. Solly'nin yaşlı kadınlara dönük ödipal ilgisi (böyle bir ilgiyi filmde daha sonra komünist okuldaki genç öğretmenine de duyacaktır), gelişmekte olan cinsel kimliğinin bir parçasıdır. Metaforik olarak ayrıştırırsak, kambur kadın Solly'nin yeni anavatanının temsilcisi olarak görülebilir. Bu yeni vatan Polonya'dır. Bu ülkeyi sevmeye başlamıştır, fakat ülke hâlihazırda sırtında Nazilerin savaş makinesini taşımaktadır.

Artan Nazi tehlikesi karşısında anne-babası, Solly'nin ve kardeşi Isaac'ın Doğu'ya kaçarak kendilerini kurtarmasına karar verir. Oğlanlar gitmeyi reddeder, ama babaları onlara kaçmalarını emreder. Böylece baba, oğullarına her ne pahasına olursa olsun yaşamda kalmaları gerektiği mesajını iletmış olur. İki kardeş Doğu'ya doğru yola koyulurlar. Burada filme bir ara verelim ve bu örseleyici olayın Solly'nin ruhsal yaşamına olan etkisini çözümlemeye çalışalım.

Ailesi, onun yaşamını kurtarmak adına Solly'yi kaçmaya zorlamış olsa da, Solly bunu bilinçdışında reddedilme ve dışlanma olarak yaşamış olabilir. Bu onda büyük ihtimalle engellenme ve öfke hisleri uyandırmıştı ama Solly bu hislerine dokunmamıştı. Dahası, aileyi tehlike ve yıkımdan koruması gereken, güçlü baba imgesi zedelenmişti. Ailesinden, örseleyici bir biçimde genç yaşta ayrılması onda terk edilme, öfke ve engellenme hislerinin doğmasına neden olmuştu. Belki de bu durum Solly'nin daha sonraları Yahudi kimliğinden görece daha kolay sıyrılmasına katkıda bulunmuştu. Ailesinden kopmasına

neden olan büyük örselenme; kimliğine, güvenlik hissine ve gelecekle ilgili tüm temel varsayımlarına zarar vermişti (Elsass, 1997; Kestenberg ve Brenner, 1996; Krystal, 1968; Brenner, 2004).

Freud'a göre "benliğin karakterini, öncesinde yatırım yapılmış nesnelerden geri çekilen yatırımlardan arta kalanlar belirler... Benlik, nesne seçimlerinin tarihini içinde barındırır" (1923, s. 29). Ona yeni bir "aile" ve ülküleştirilmiş yeni ebeveyn figürleri sunan başka sosyokültürel çevrelerle karşılaştığında ise, Solly artık Yahudi kimliğini, birincil nesneleriyle olan özdeşimlerini, bu nesnelere ve kendisine ait geçmişini gizlemeye hazırdır. Artık bu yeni kültürlerin bir parçası olacaktır.

Solly ve erkek kardeşi kendilerini yıkımdan kaçarken bulurlar. Tehlike ve düşmanlıkla dolu bir dünyaya kaçmaktadırlar. Solly, anne-babasını geride ve yok olmaya bırakmasının verdiği suçluluğu inkâr etmek zorundadır. Suçluluk hissi morallerini bozabilir, yerine getirmeleri gereken görevden onları alıkoyabilir. Bu görev, bir gün daha yaşamda kalmaktır (Lifton, 1968; Hass, 1996). Solly, tahammül edilemez öfke ve korku hisleri yaratan büyük bir kayıp hissetse ve büyük bir stres altında olsa bile, suçluluk ve yasla ilgili acı dolu hislerini örtmek ve bastırmak zorundadır. Böyle hisler, zaten sürekli değişen ve düşmanlık dolu çevreye uyumunu bozabilir.

d. Başka Sosyokültürel Çevrelerle Yakınlaşma ve Yeni Kimlikler Edinme

Komünist Kampı ve Yetimhane

Doğu'ya gitme yolculuğunun başlarında Solly kardeşine tutunur. Ondan büyük olan kardeşini babası yerine koymuştur, fakat kardeşler çok geçmeden birbirinden ayrılır. Bu yeni örseleyici ayrılık, Solly'yi tehlikelerle dolu bir dünyada kendi başına bırakmıştır. Solly kendini bir Rus kampında bulur, buradan da bir Sovyet yetimhanesine transfer edilir. Yetimhane Polonya'nın doğusundaki Grodno'dadır. Yetimhanedeki günlük yaşam çoğunlukla Komünizm eğitimine ayrılmıştır. Biraz güçlü bir baba figürü (Stalin) ile yeni bir benlik ideali bulma arzusu nedeniyle, biraz da bir anne figürüne (Solly'yi kanatları altına alan genç öğretmene) âşık olması nedeniyle Solly, eğitime hızla uyum sağlar ve ideal bir öğrenci olur. Komsomol gençliğinin bir parçası olur ve sırtına o Nazi ceketini geçirdiği gibi kolay bir biçimde Yahudi kimliğinden vazgeçer. Komünist ideolojiye hızla uyum sağlar, artık bu ideolojiyle özdeşleşmektedir. Filmde onu gür bir sesle Stalin yanlısı bir makale okurken görürüz. Makalede din, "kitlelerin afyonu" olarak tanımlanmaktadır. Yahudi kimliğiyle burada güvende olmasına rağmen, Hristiyan sınıf arkadaşlarıyla beraber yaşıyor

olduğundan gerginlikten tamamen uzak değildir. Polonyalı bir çocuk onu, tüm Hristiyanların babası Hz. İsa'yı öldürenlerden biri olmakla suçlar. Solly'nin kız arkadaşı Leni, Yahudilerin, yani Führer'in düşmanlarının babasını savaşta öldürmüş olduğunu söylediğinde bu konu yeniden gündeme gelir.

Hitler ve Stalin arasındaki saldırmazlık anlaşması çölkünce yetimhane bombalanır ve Solly geride bırakılır. İdealleştirilmiş yeni baba (büyük Stalin) onu koruyamamış ve ayrıca kalbini kaptırdığı pek sevgili yeni annesi (genç öğretmen) onu kurtaramamıştır. Yeni benlik idealleri zarar görmüş ve Solly bir kere daha yeni edindiği "aileden" ayrılmak zorunda kalmıştır.

Nazi İdeolojisi

Solly yine ortada kalır, bu kez de Nazi askerlerinin eline düşer. Akıcı Almancasıyla kendini bir Aryan olarak tanıtır. O şimdi Jupp'tur, yani bir Doğu Almanyalı. Askerler ona kral gibi davranırlar. Bunun nedeni kısmen koca koca gözleriyle sağlıklı bir çocuk görünümü, kısmen de ondan bir Rus çevirmen olarak faydalanacak olmalarıdır.

Kader garip bir biçimde yine devreye girer. Solly kendini Almanlar ve Ruslar arasındaki savaşa karışmış halde bulur ve sonrasında da yanlışlıkla bir kahraman zannedilir. Hitler'le aynı doğum gününe sahip olan Solly, Hitler Gençlik Okulu'na gönderildiğinde ironi hat safhaya ulaşır. Orada kendine özel bir Kavgam⁸ kitabı verilir. Cepheden gelen bir kahraman olarak görülmesiyle, gamalı haçla dekore edilmiş bir havuzda kazandığı yüzme yarışıyla, ordu miğferi ve tüfeğini giymesiyle Solly, sonunda Hitler gençliğinin saygıdeğer bir üyesi haline gelir. Yahudilerin ilk görüşte nasıl tanınacağıyla ilgili derslerde, Solly gerçek bir Ari Doğu Alman örneği olarak gösterilir.

Daha önce onu koruyamamış, reddetmiş ve terk etmiş topluluklara kıyasla bu yeni topluluk, daha güçlü ve umut verici görünür. Öğrenci arkadaşları seçkin olmak için yetiştirilmektedir ve yüksek ve seçkin tabakadan oluklarına dair öne çıkan bir farkındalıkları vardır. Solly için bu seçkin grupla kaynaşmak bir güç kaynağıdır. Bu kaynaşma daha büyük bir kaynaşmayı simgeler - Alman Halkı (anne figürü) ile Führer'in (baba figürü) kaynaşması. Führer ile halkın kaynaşması, Solly'nin grupla olan özdeşleşmesine yaşamsal bir önem kazandırır. Solly artık hem Yahudi hem de komünist kimliğini gizlemeye hazırdır. Ama yine de Yahudi kimliği, sünnetle bedenine kazınmış bir haldedir. Yahudilikle bağlantısının tek fiziksel kanıtı olan sünnetli oluşu, yaşamını büyük

⁸ Mein Kampf; Adolf Hitler'in yaşamını, siyasi görüşünü ve Nasyonal Sosyalist fikirleri açıklamış olduğu kitaptır. Hitler'in başarısız bir darbe girişimi sonucunda hapse girdiği dönemde Landsberg cezaevinde dostu Rudolf Hess tarafından kaleme alınmıştır.

tehlikeye atmaktadır. Film Solly'nin gerçek kimliğini saklamak için gösterdiği çabaları gözler önüne serer. Solly bu amaçla banyoda ve duşta görülmekten kaçır, çünkü gardını bir an bile düşürmesinin bedeli ölümdür. Solly sonsuza kadar kendini saklamak zorundadır. Ormanda işlemek için verdiği sıradan bir mola bile tehlike demektir. Kendini yeni rolüne ne kadar sokarsa soksun, kimliğinin kanıtı oradadır ve onu her zaman zor duruma sokabilir.

Solly, subaylar tarafından sevilip ve beğenildikçe Yahudi olmanın anlamıyla ilgili kafası karışır, ama gerçek kimliğini öğrenirlerse bu subayların kendisini öldüreceklerinden de emindir. Bu subaylardan biri ona âşık olur. Parti görevlisi olan bir diğeri, onu evlat edinmek ister. Sürekli olarak Yahudilerle ilgili, onların nasıl da “gerçek düşman” olduğunu anlatan konuşmalarla karşılaşır. Führer'in Yahudi sorunu için bir çözümü vardır. Solly kendine sunulan bu yalanı safça kabullenmiştir. Çözüm, tüm Yahudileri bir araya toplayıp sonra da Alman tarzı yaşama karşı bir tehdit oluşturmamaları başka bir yere göndermektir, mesela Madagaskar'a veya Sibirya'ya. Bu aşamada Solly, “ruhsal örselemenin farkında olunduğı ve olunmadığı” bir durumdadır (Laub ve Auerhahn, 1993). Bu çift yanlı bir durumdur. Soykırım'ın bilinçli olarak inkârı madalyonun bir yüzünü, bilinçdışı bir biçimde de Soykırım'ın bilinmesi madalyonun diğeri yüzünü oluşturmaktadır. Aslında gerçekliğin inkârı olan “farkında olmama” durumu, ayrıca bir yaşamda kalma düzeneği olarak işlev görür.

Solly ile ilgili incelenmesi gereken bir diğeri yan da cinsel kimliğidir. Bu aşamada cinsel kimliğinin hem eşcinsel hem de heteroseksüel eğilimleri vardır. Solly'ye âşık olan Alman subay, onun sırrının farkına varır. Bu aşk ilişkisi onun için büyük bir tehlike oluşturmaya rağmen bu sırrı saklar ve Solly'nin yaşamını kurtarır. Bu adam, Solly'nin en büyük özünü, Yahudi olmasını affetmiştir. Bu durum da Solly'nin, enstitünün bu yaşlı üyesini babası ya da kardeşi yerine koymasına yol açar. Solly'ye olan aşkı insani yönleriyle bağ kurmasını sağlar ve hatta şunu anımsar: o anda içinde bulundukları dünyadan daha farklı olan önceki yaşamında bir oyuncudur, kültürlü bir topluluğun parçasıdır. Bu “iyi” Alman, bir Rus saldırısında öldürölür. Bu olayla, Solly'ye sunulan sevgi ve koruma ortadan kalkar. Ayrıca bu adam Solly için Almanya'nın insancıl yanını simgelediğinden, ölümüyle beraber bu simge de yok olur. Çevresinde onu olduğı gibi seven ve sırrını taşıyan tek adamın ölümü, Solly için büyük bir kayıptır. Daha önceden yaşadığı örseleyici ayrılıkların üzerine bunun da eklenmesi, Solly'nin kaybetme ve terk edilme korkularını şiddetlendirir.

Solly'nin çift cinsiyetli cinsel kimliğinden hareketle Freud'dan bir alıntı yapmak istiyorum. Ona göre “tüm insanlar, çift cinsiyetli doğası ve çapraz kalıtım sonucu kendilerinde hem eril hem de dişil özellikleri birleştirirler”

(1925, s. 258). Cinsel kimlik, karmaşık psikolojik bir süreçtir ve erken çocukluk deneyimlerinden, anne ve babayla ilgili özdeşimlerden köken alır (McDougall, 1989). Solly'nin temel cinsel kimliği, Hitler Gençlik Okulu'na katıldığında çoktan biçimlenmiştir. Buna rağmen (onu tehlikeye atabilecek) heteroseksüel davranışları üzerindeki sınırlamalar ve Führer'e bir çocuk hediye edene kadar, ergenlerin kendilerini "saf" bir biçimde tutmak zorunda oluşlarıyla ilgili iyi bilinen emir, Solly'nin baba figürüne olan ihtiyacının daha da büyük olduğu, ergenlik öncesi aşamaya gerilemesine neden olur (Kogan ve Schneider, 2002). Tüm bunlar Solly'nin, içinde bulunduğu kurumdaki daha büyük birinin korumasına duyduğu gereksinimden kaynaklan eşcinsel kaymalarını açıklayabilir. Kendi babasıyla ilgili hayal kırıklığının artırmış olabileceği baba figürü ihtiyacı, Solly'nin, ona âşık olan eşcinsel Alman subaya yönelik hislerini etkileyen başka bir etmen olabilir.

Bir babaya duyulan gereksinim, Freud tarafından vurgulanmıştır. Freud konuyla ilgili şöyle söyler: "Çocuklukta, bir babanın korumasına olan ihtiyaçtan daha güçlü bir ihtiyaç olduğunu düşünemiyorum." (1930, s. 72). Yirmi yıla yayılan bir yazı dizisinde, Blos'un (1962, 1965, 1967, 1974, 1985) ortaya koyduklarına göre, ilk yıllardaki ve preödüpal dönemdeki baba-oğul ilişkisinin, oğul üzerinde çok önemli etkileri vardır, onun kişiliğini ve dünya görüşünü yaşam boyu etkiler. Küçük oğlan çocuğu, babasının onayını ve takdirini arar. Eğer bunlara ulaşırsa, aralarında derin ve kalıcı bir bağ kurulmuş olur. Babanın onayı, çocuğa bir "kendine hâkim olma ve kendinden emin bir biçimde iddialı olma aşısı" yapar. "Bu aşı, baba ve oğlun karşılıklı benzerliklerinden ve paylaştıkları erkek olma durumundan süzülerek oluşur; bu koca dünyayı yalnızca kontrol edilebilir ve hâkim olunabilir bir hale sokmakla kalmaz, aynı zaman ona sınırsız bir çekicilik kazandırır." (Blos 1985, s. 11). Peki, örselenmeye uğramış ve hasar görmüş olan Yahudi baba, oğluna nasıl bir erkeklik aşılayabilirdi ki? Ayrıca Nazilerin Soykırım uyguladıkları dünya, tamamen kontrol edilebilir ve hâkim olunabilir bir dünya mıydı? Solly zayıf bir babanın içsel tasarımıma karşı, ülküleştirilmiş ve tümgüçlü figürlerle birleşmeyi arzular. Aslında bu ergenlik için olağan bir arzudur, çünkü gelişimin bu aşamasında, anne ve babanın değersizleştirilmesine ilişkin normal süreç ortaya çıkmaktadır. Solly'nin durumunda, düşlemdaki koruyucu figürler Stalin ve Hitler'di; gerçek yaşamda ise koruyucu figür eşcinsel Alman askeri idi. Solly bu büyük karmaşasında, babasının yerine onları koymaya çalışıyordu.

Solly'nin heteroseksüel eğilimi kendini Leni'ye olan ilgisiyle belli eder. Leni genç bir Alman kızdır, Hitler Gençlik Okulu'na gitmektedir ve bir Alman kahramanı olarak Solly'ye hayrandır. Babası savaşta ölmüştür ve Leni kesin-

lilde babasının Yahudiler tarafından öldürüldüğüne inanmaktadır. Yahudileri Führer'in düşmanı olarak görür. Führer onun ülküleştirildiği babasıdır ve bu yüzden Yahudiler yok edilmek zorundadır. Sonunda bir gün öylesine, ortada hiçbir şey yokken "Eğer bir Yahudi'yi yakalarsam boğazını keserim." deyince Solly birden bire kızı tokatlar.

Solly, Leni için çok yoğun arzular taşımasına rağmen bir türlü onunla yatmaya cesaret edemez. Cinsel gereksinimlerini karşılayamaz çünkü bu gereksinimler onun yaşamını tehlikeye atmaktadır. Solly kendi eti üzerine Yahudi kimliğini damgalayan yara izini silmeye çabalar. Sünnetli halini gizlemek ister, bu amaçla üstte kalan deriyi aşağı çekmeye ve eski yerine dikmeye çalışır.

Bir bireyin varlığı, kendi bedensel varlığıyla ilgili hissine sıkı sıkıya bağlıdır. Freud'un (1923), "Benlik, ilk olarak ve öncelikle bedensel benliktir." deyişi, işte tam da bu noktaya yöneliktir. Freud'dan on iki yıl sonra Schilder (1935), beden imgesi kavramını, bedenin ruhsal bir tasarımı olarak tanımlamıştır. Solly'nin kendi bedenine dair zihinsel tasarımı ise iğdiş edilmiş, yaralanmış, aşağılanmış bir ırkın izlerini taşıyan bir bedendir. Böylece Solly, tipik bir ergen gibi düşünerek "hasarlı" bedenini "onarmak" için, somut bir çözüm arar. Bu somut düşünce tarzı genellikle dönüşüme uğrar ve benlik işlevlerindeki değişimlerle ortaya çıkar. Bu değişimler, gelişimin tam da bu aşamasındaki yapısal-bilişsel gelişime bağlıdır (Ehrlich, 1978). Solly'nin durumunda ise, büyük olasılıkla bu değişimler, içinde bulunduğu örseleyici koşullar dolayısıyla gerçekleşmemiştir. Solly'nin bulduğu çözüm yalnızca somut olmakla kalmaz, bu çözüm aynı zamanda özünü yıkıcıdır. Bu, Solly'nin yaşamında, ölüm güçlerinin yönetimi ele geçirdiği bir kaç andan biridir: kendini Yahudi kimliğinden sıyırmaya çalışırken, yaşamını tehdit eden çok ciddi bir enfeksiyona yakalanır. Bu kişisel acıya karşı dayanabilmiş olmasının tek nedeni, sahip olduğu inanılmaz boyuttaki esnekliktir.

Solly'nin, Alman askerleri arasında cepheyleken uyarladığı Joseph ("Jupp") Peters'in kişiliğini incelemek çok ilginç olacaktır. Bu kimlik, Hitler Gençlik Okulu'nda kazandırılmaya çalışılıyordu. Bu durum, insanlığı medeni ve canavar olarak ayırdığımızda, aradaki katmanın ne kadar da ince olduğunu gösteren bir örnek olabilir. Solly, bir bakıma Nazi Jupp olmuştur. Radyodan Almanların başka bir zafer daha kazandığını duyunca heyecanlanır, Stalingrad'ın düştüğünü duyunca üzüldür ve hayal kırıklıklarını diğer Alman okul arkadaşlarıyla beraber yaşar. Doğu cephesinde Alman askerlerle beraber yaşama deneyimi, müzikleri ve askeri eğitimiyle beraber okuldaki Nazi öğretisi, Solly'nin Nazi Gençliği kimliğini pekiştirir. Ama ruhu izin verse bile, bedeni buna izin vermez. Asla onlardan biri olamayacaktır, kendi de olamayacaktır; bu ikisi

arasında dolaşıp duracaktır. Kendi rolü sayesinde yaşamı kurtulmuş, ama aynı zamanda kapana kısılmış bir oyuncudur.

Wheelis (1958), kimliği kendilikteki tutarlılık ve uyumluluk hissi olarak tanımlar. Solly'nin durumunda, örselenme bu tutarlılığı bozmuştur ve değişik kimlikler arasında zıtlıklar oluşmuştur. Bu zıtlıklar, birbiriyle çatışan ideolojileri ve değerleri vurgulamakta, onun bütün bir insan olmasını engellemektedir. Buna rağmen, yaşamı tehdit eden dış koşullar altında farklı kimlikler edinmek ile çoğul kişilik olgusu (Disosiyatif Kimlik Bozukluğu) arasında büyük bir fark vardır. Çoğul kişilik olgusu, Brenner (2004) tarafından karakter patolojisinin en uç düzeyi, "alt düzeydeki disosiyatif karakter" olarak tanımlanmıştır (1996a, 1996b). Solly'nin farklı kimlikler edinmesi ise, tamamen yaşamda kalmak içindir, patolojik bir kaynağı yoktur.

Edindiği farklı rollere eşlik eden karmaşa ve çatışmalar, onda büyük bir ruhsal buhrana yol açar. Bu buhran, Solly'nin gerçek kimliğini bir Alman'a, Leni'nin annesine açtığı bölümde işlenir. Yaşamından çıkan Leni'yi bulmaya çalışır ve annesinden onun hamile olduğunu öğrenir. Solly'nin cinselliği reddetmesinden bıkan Leni, Solly'nin yakın arkadaşını, Führer'e bir evlat hediye edebilmek için eş olarak seçmiştir. Leni, çifte değerlikli yaklaşan Solly ile ilişkisine devam etmektense, Führer'den, ülküleştirildiği baba figüründen yana olmayı tercih eder.

Bu noktada Solly yıkılır. Leni'nin onu terk etmesinden doğan narsisistik acı, yaşamını koruyan güdülere baskın çıkar. Bu acı onu, Leni'nin annesine, Leni'yle cinsellik yaşamaktan kaçınmasının gerçek nedenini açıklamaya iter. Solly'nin acısını anlayan anne, onu bağrına basar. Görünüşe göre bu anne Nazi ideolojisiyle büyümemiş ve Führer'in "cazibesine" boyun eğmemiştir. Fakat annenin Solly'ye gösterdiği sıcaklık hiçbir şeyi değiştiremeyecektir, çünkü hala tehlikelerle dolu bir dünyada yaşamaktadır.

Birleşmiş ve pekişmiş kimlik konusu psikanalitik yazında fazlasıyla araştırılmıştır. Erikson'a göre birleşmiş ve pekişmiş bir kimlik bireylere, kendiliğin her koşulda aynı olduğunu⁹ hissettiren içsel bir deneyim sunmaktır. Olağan gerçeklikteki birbirinden farklı çeşitli toplumsal koşullarda bu bireyler, kendilerine doğru gelen bir biçimde davranır ve hissederler. Kendilerini aslen tek bir kişiliğe sahip olarak hissederler ve çeşitli dış koşullarda benzer davranış biçimlerini seçerler (Erikson, 1950a, 1950b, 1956, 1958, 1962; Lichtenstein, 1963). Farklı yaş gruplarıyla ya da farklı yakınlık derecelerine sahip bireylerle olan etkileşimlerinde bu bireyler, iç benzerliklerinin özünü kaybetmeden davranışlarını ayarlayabilir ve tutarlı alışkanlıklar ve tutumlar sergileyebilirler.

⁹ self-sameness

İnsani değerlere ve ideolojilere tutarlı bir yatırımları vardır, uyumlu ve tahmin edilebilir özellikleri olan davranışlara sahiptirler. Kendiliğin egemen tavrından çok daha farklı olan bir biçimde davranma arzusu bastırılmış veya bilinçli olarak engellenmiş ve bu arzunun cesareti kırılmıştır. Böylece bir iç tutarlılık hissi sağlanmış olur (Akthar, 1999).

Bütünleşmiş ve pekişmiş bir kimliği olan bireyler, değişime ve zamanın akıp gitmesine karşın, kişisel devamlılıklarını sağlama yetisine sahiptirler. Stern'in ortaya attığı, kişinin kendi öznel geçmişine dair dayanıklılık ve devamlılık hislerini anlatan "öz geçmiş" kavramı bu özel yetiyle ilgilidir. Bu yeteneğe sahip bireyler, geçmişleriyle aralarındaki özgün bağları korur, kendilerini güncel gerçekliğe rahatça yerleştirebilir ve geleceklerini kendi zihinlerinde öngörebilirler (Stern, 1985).

Fakat sürekli olarak yaşamını tehdit eden koşullarda yaşarken, Solly nasıl olur da bir kimlik hissi oluşturabilirdi? Nasıl olur da tutarlı alışkanlık ve davranışlar sergileyebilirdi? Kişisel bir devamlılığa ve öz geçmişe dair bir hissi nasıl geliştirebilirdi? Yahudi olmanın ölüm ve yıkım olduğu bir durumda, Solly'nin kuşaksal devamlılığını (Chasseguet-Smirgel, 1984) sağlaması mümkün müydü? Ait olduğu grubun etnik kimliği yaşamsal bir tehlike oluşturuyor ise, Solly nasıl olur da tarihsel bir topluluğa (Volkan, 1988) ait olabilirdi?

Öykü, örselenmenin Solly'nin kendilik bütünlüğünü nasıl da bozduğunu gözler önüne sermektedir. Freud örselenmeyi tanımlarken, tıpkı beden gibi zihnin de delindiğine ve yara aldığına vurgu yapmıştır (1920, 1926b). Solly'nin durumunda, sürekli tehlikeli bir ortamda yaşamının stresi, zihnin koruyucu engellerini alt etmiş ve kendilik bütünlüğüne zarar vermişti. Savaşın sonunda bile, onu kurtarmış olan kimliği (takındığı Nazi maskesi), neredeyse ölümüne neden olacaktı. Kaderin dev dalgaları arasında çırpınırken, onu kılık değiştirmiş bir Nazi sanan Ruslar tarafından neredeyse öldürülecekti.

Filmi seyrederken Solly'nin sıkıntılı durumlar karşısındaki güçlü esnekliğini ve dayanıklılığını telrar telrar görürüz. Solly'nin amacı yaşamda kalmaktır ve bunu da başarmıştır. Dayanıklılığı ve esnekliği; iyi görünmesinden, zekâsından ve çevresine uyum sağlamayla ilgili özel yeteneğinden kaynaklanmaktaydı. Kılık ve biçim değiştirmesi, güçlü becerikliliğinin bir sonucu olan kimlik değiştirme yeteneği ve acı ile yası durdurma yetisi bu esnekliğin diğer öğeleriydi.

Rutter (1987) dayanıklılık veren esnekliğin sabit bir nitelik olmadığını, korunmayla ve kırılgenlikle ilgili düzenekler ve süreçler arasındaki dengeye bağlı olduğunu savunur. Solly'nin, kendi kırılgenliğini koruma yetisi vardı. Bunu, yaşamda kalma amacıyla uyuşmayan bilgilerini, duygularını ve anlamları

inkâr ederek yapıyordu (Kogan, 1995, 2004). Solly yaşamda kalmıştı, çünkü ona yaşamı yaşama ve yaratma arzusu bahşedilmişti. Sıkıntılı zamanlarda bile yaşama arzusu vardı, umutluydu. Solly'nin yaşamda kalmasını sağlayan bir başka etken de, ebeveynlerinin ona yaşamda kalmak zorunda olduğu mesajını iletmış olmalarıydı. Tüm bunlar Solly'nin dayanıklılık veren esnekliğinin bir parçasıydı. Yaşamı sevmek, dayanma gücü, cesaret ve yaşamını tehdit eden durumlarla karşılaşınca ortaya çıkan içsel beceriklilik, Solly'nin dayanıklılık veren esnekliğini artırmıştı.

“Ben kimim?” veya “Hangi topluluğa aidim?” soruları, Solly'nin ruhsal yaşamındaki en acı verici ve en merkezi konulardı. Savaşın sonuna doğru Solly, okuduğu okuldan Polonya'ya doğru bir yolculuğa çıkar. Çocukluğunun geçtiği evin yakınlarında bir Yahudi Mahallesi vardır ve orayı ziyaret edecektir. Tramvayın camından gettoda yaşayanların içinde bulunduğu berbat durumu görür ve ailesinin başına çok kötü şeyler gelmiş olduğunu anlar. Bu ziyaret, devamlılık hissini ve parçalanmış kimliğini yeniden oluşturmaya ilgili Solly'nin ilk girişimidir.

Üzerine film yapılan otobiyografisinde, Perel'in bu ziyaret hakkında yazdıklarından birkaç alıntı yapmak istiyorum. Perel ziyaretin onda yarattığı suçluluk duygularından söz eder:

“Yaşanan yıkımdan haberim yoktu, nasıl ve ne biçimde olduğunu bilmiyordum... Okul kozamın içinde kuramları öğreniyordum ama beynim bu kuramların ölüm kamplarında uygulamaya konulduğu gerçeğini kabullenmeyi reddetmişti. Derin bir acı içine oturdum: Lodz Gettosu'ndan geçerken gördüğüm insanların orada uzun süre kalmayacaklarını, ölüm kamplarına gönderileceklerini nasıl anlamamıştım ki? Şimdi düşününce hatırlıyorum; o gettonun sokaklarında yalnızca büyükleri görmüştüm, ortalıkta hiç çocuk yoktu. Bunun ne anlama geldiğini kendime nasıl sormamıştım ki? Etrafımı kuşatan düşüncelerin kısırlığından nefret ediyordum. Üzerime çöken sis perdesini aralayamamıştım. Bu sis perdesi, savaşın vahşetini haykıran, duvarlardaki yazıları görmemi de engellemişti. İçine düştüğüm savaş, sezgilerimi keskinleştirmiş ama aynı zamanda körleştirmişti.” (1994, s. 192)

Savaşın sonunda Solly, yaşamda kalmak için çok kötü bir bedel ödediğini anlar ve depresyona girer. Kendini kaybolmuş hisseder. Hiçbir yere ait değildir, ne Yahudi'dir ne de Alman'dır:

“Özgür kalanların yüzleri etrafa mutluluk saçıyordu. Birkaç hafta içinde ülkelerine, evlerine ve ailelerine geri döneceklerini, yeniden normal bir yaşama sahip olacaklarını biliyorlardı. Benim için geri dönecek bir yer yoktu... Aklımı kaybetmekten korkuyordum. Kim olduğumu ve ne olduğumu bilmiyordum.” (s. 149)

Solly, yas belirtilerini gösterebilmeye ve yas tutabilmeye, ancak çektiği bu acının farkına vardıktan sonra başlayabilir:

“Şimdi de duygularımdan söz etmek istiyorum... Garip ve belki de anlaşılmaz gelebilir ama zaman zaman geçmişimi unuttuğumu söyleyebilirim. Olayları, sanki hiç olmamışlar gibi, anımsamamak inanılmaz bir yetenektir. Bazen haftalar ve hatta aylar geçerdi ama hiçbir şey canımı sıkımadı. Anne ve babamın anısını bile silmiştim. Aşırı tehlikeli zamanların ve geleceğimle ilgili kaygı ataklarının dışında yaşamım gayet normaldi. Nasıl olduğunu anlamıyorum ama durum böyleydi.” (s. 173-174)

Solly’nin kendi geçmişini kısmen silmesinin yaşamda kalması açısından önemli bir değeri vardır. Her ne kadar bu savunma o zaman için paha biçilmez olsa, Solly’nin direncini artırsa da, kimliğinin bütünlüğünün bozulmasına neden olmuştur. Laub ve Lee’ye (2003) göre kişinin geçmişini silmesi, içinde yıkım ve ölümü de barındırmaktadır.

Savaştan sonra Solly, kendi yasını derinlemesine çalışacağı uzun bir döneme girer. Sonucunda da köklerine ve önceki Yahudi kimliğine dönmeye karar verir. İsrail’e gider ve bir aile kurar. Solly’nin sünnetiyle başlayan film, ki sünnetli olması sayısız kez Solly’nin yaşamını tehlikeye atmıştır, Solly’nin tüm bu olanlara rağmen kendi oğullarının sünnetlerini yaptırmaya istekli olduğunun gösterilmesiyle biter. Böylelikle Yahudi oluşunu açıkça ilan etmiştir. Bu olayla öykü tamamlanır ve Solly’nin daha iyi bir biçimde pekişmiş Yahudi kimliği ortaya konur. Daha iyi bir biçimde pekişmiş olan bu kimliğe, ancak kayıp anne-babası için yas tutmasıyla ulaşabilmiştir. Solly böylece kendi içindeki kayıp parçalarla da bağlantı kurmuştur.

9. KRONİK KRİZLERDE ANALİSTİN ROLÜ

a. Giriş

Savaş ve yıkım günlük yaşamımızın parçasıyken ve güvenliğimiz artan bir biçimde tehdit edilmekte iken, biz İsraili analistlerin kendimize sorduğumuz sorulardan biri de şudur: Böyle bir dünyada psikanalizin rolü nedir? Kronik kriz¹⁰ durumlarında, tüm iyi niyetimizle psikanalizi sürdürebileceğimizi ileri sürebilir miyiz? Terörün etkisi altında psikanalist kimliğimize bağlı kalabilir miyiz?

Bu kitapta işlediğim konuya ilk kez, “Dilsiz Çocukların Çığılığı” (Kogan, 1995) isimli kitabımın “Aynı Gemide: Körfez Savaşı Sırasında Psikanaliz” bölümünde değinmişim. Bu bölümde, analisti, hastayı ve yaşamlarını tehdit eden ortak bir akut stres döneminde psikanalizin iyileştirici öğelerini inceledim. Kronik bir yaşamsal tehlike durumunda, iç ve dış gerçeklik arasındaki ilişki bize doğal bir laboratuvar sunmaktadır. Bu laboratuvar, psikanaliz uygulamasıyla ve aynı zamanda kuramıyla ilgili temel sorularımızı yeniden gözden geçirme fırsatı buluruz.

Bu bölümde iç ve dış gerçeklik sınırında ve de kişisel ve profesyonel sınırında durarak, böyle durumlarda yapılan psikanalitik tedavilerde analistin rolünü inceledim. Bu amaçla iki farklı olgudan aldığım klinik bilgilerden yararlanacağım.

b. Olgu Sunumu: Susan

Susan kırk bir yaşında bir muhasebecidir. Yaşam kalitesini etkileyen fobik belirtiler ve kaygı atakları vardır ve bu yüzden profesyonel yardım arayışındadır. Evli ve üç erkek çocuk annesidir. Oğullarından biri on beş yaşındadır, diğerleri ise on üç yaşında ikizlerdir. Susan kendini güvensiz, asabi, kolayca incinebilir ve sosyal çevresinden soyutlanmış hissetmekten şikâyetçidir. Her ne kadar kocası ailesine bağlı ve onlara iyi bakan biri olsa da, Susan için duygusal bir destek kaynağı değildir. İkizler doğduğunda, kocası büyük bir depresyona girmiş ve psikanalizden geçmiştir. Bu tedavi yeniden yaşama dönmesini kolaylaştırmıştır. Kocası Susan’ın da analizden geçmesi fikrini desteklemiştir.

Susan, Batı Avrupa’da büyümüşü ve üç çocuğun en büyüğüydü. Annesi, ailesini Soykırım’da kaybetmiş, on ile on dört yaş arasını Soykırım’dan

¹⁰ Son üç buçuk yıldır süren intifada sırasında, İsrail’deki krizin sürekli tekrarı, ABD’nin Irak üzerindeki savaş tehdidi ve bunun İsrail için olası sakıncaları, beni, mevcut durumu açıklamak için kronik kriz gibi çelişkili bir ifade kullanmaya itti. I. K.

saklanarak geçirmişti. Susan'ın dedesi, savaştan iki yıl önce Rus ordusuna katılmış sonra da bir toplama kampında kaybolmuştu. Anneanesi ise bir süre kızıyla beraber saklanmıştı. Naziler onları bulduktan sonra anneanne Auschwitz'e gönderilmiş ve bir daha geri dönmemişti. Susan'ın annesi ormana kaçmış, orada neredeyse açlıktan ölme durumuna gelmişti. Alman askerleriyle karşılaştığı birkaç durumda ölümle yüz yüze gelmiş, askerler onu bir köylü kızı zannetmişlerdi.

Susan'ın annesi, Kindertransport¹¹ aracılığıyla İngiltere'ye gönderilmiş ve orada Susan'ın babasıyla tanışmıştı. Baba başarılı bir iş adamı olmuş ve aile iyi bir duruma gelmişti. Susan'ın annesi psikotik biriydi ve dekompanasyon dönemleri yaşamıştı. Anne, yaşamının birçok aşamasında psikiyatrik tedavi görmüş ve ilaç kullanmıştı. Susan çocukluğu boyunca, annesinin kendi kendine konuştuğunu ve garip davrandığını anımsamaktaydı. Aile gezmeye çıkacakken annesi sıklıkla kendini iyi hissetmediğini öne sürüp, son anda onları dışarı çıkmaktan alıkoyar ve ailenin keyfini kaçırdı. Diğer aile üyeleriyle ve arkadaşlarla olan her türlü ilişkiyi engeller, böylece ailesini herkesten yalıtırdı.

Susan'ın annesiyle ilişkisi karmaşık ve acı doluydu. Susan'a göre annesi, hiçbir zaman Susan'ın görünüşünden ve başarılarından tam olarak memnun olmamıştı. Anne, Susan'ın gelecekte kocası olacak erkek arkadaşından hiç hoşlanmamıştı. Susan'ı ondan ayrılmaya ikna etmeye çalışmış, erkek arkadaşı ziyarete geldiğinde onu neredeyse tamamen görmezden gelmişti.

Düğünlerine on gün kala annesi intihara teşebbüs etmiş ve sonrasında bir akıl hastanesine yatırılmıştı. Düğün buna rağmen yapılmıştı çünkü Yahudi geleneğinde düğünler hiçbir koşulda ertelenemezdi. Susan'ın babası bu olayı, karısının yalnızca aşırı dozda sakinleştirici aldığını söyleyerek gizlemeye çalışmıştı.

Düğünden sonra çift İsrail'e göç etmişti ve çocukları orada doğmuştu. Susan'ın annesi onları yalnızca bir kez ziyaret etmişti, o da ikizler doğduğunda. Bu dönem Susan için çok zor geçmişti. Depresyondaki kocasından hiçbir yardım alamamış, iki yaşında bir çocukla ve yeni doğmuş ikizlerle ilgilenmek zorunda kalmıştı. Tüm bunların yanında annesi de, Susan onunla yeteri kadar ilgilenmediği için şikâyet edip durmuştu.

Susan bana gelmeden beş yıl önce annesi ilaç kullanmayı bırakmış ve bunun sonucunda durumu daha da kötüleşmişti. Evden çıkmaz, ziyaretçi kabul etmez olmuştu. Susan annesini son gördüğünde çok şaşırılmıştı, annesi çok bakımsız bir haldeydi. Üzerindeki giysiler yırtık pırtık ve kirli, saç başı dağınık

¹¹ 2. Dünya Savaşı'ndan dokuz ay önce başlamış bir kurtarma girişimidir. Birleşik Krallık bu girişimde yaklaşık on bin çocuğu kurtarmıştır. Bu çocukların büyük bir çoğunluğu Yahudi'dir.

ve dişleri de eksikti. Susan, annesindeki ruhsal ve fiziksel bozulmanın annesini öldüreceğinden korkmuştu. Kendi işleriyle meşgul olan babası, karısının zihinsel hastalığını yadsınayı sürdürüyordu. Ebeveynleri, kimsenin yaşamlarına karışmasına izin vermemişti. Susan, babasının direncine rağmen, annesini kurtarmak için psikiyatrik yardım araması gerektiğine inanıyordu. Ebeveynleriyle mücadele için güçlü olmaması, omuzlarına daha büyük bir suçluluk yüklemişti.

Analizin ilk iki yılı boyunca Susan'ın kendi birincil nesneleriyle olan karmaşık ilişkilerini derinlemesine çalıştık. Öfke ve suçluluk duygularını aydınlatmamız, Susan'ın depresyonunda ve fobik belirtilerinde azalmaya neden oldu. İşinden daha çok zevk almaya başladı, bir eş ve bir anne olarak kendine daha güvenir hale geldi.

İsrail'de ortaya çıkan terör (analizinin üçüncü yılında bu durumla ilgilenmiştik) onda büyük bir korku yarattı, duygusal düzenini sarstı. Analiz sonucunda bu korkunun, Susan'ın büyük kaygısıyla ilişkili olduğu ortaya çıktı. Bu kaygı, kontrolü kaybetmek ve dekompanse olmakla ilgiliydi. Annesi gibi olmaktan korkuyordu.

Şimdi de Susan'ın dış gerçekliğe olan tepkisini ve benim bu tepkiye ilişkin anlayışımı, görüşmelerimizden birebir alıntılarla gözler önüne sereceğim. Alıntı yaptığım kısmın ardından bir canlandırma süreci gelmektedir. Aşağıda anlatılan, birbirini takip eden iki bölüm, analizin üçüncü yılındandır.

1. Seans

- Susan: Tekoa'dan (İsrail'deki bir yer) kaçırılan ve öldürülen çocukları hatırlıyor musun? Kendimi onların ailelerine yardım etmek zorunda hissettim. Her günü geldiği gibi karşılıyor, günün sonunda Tanrıya şükrediyorum. Bu durum Rus ruletine benziyor. Her an her yerde herkesin başına gelebilir. Ailemin nerede olduğumu bilmesini istememin nedeni de bu.

Haklı olduğunu düşündüm. Hepimiz aynı biçimde hissediyorduk. Hepimiz ölüm ve yıkımdan korkuyorduk. Fakat aklıma hemen başka bir düşünce daha geldi: dış gerçekliğe dair korkusunun yanında acaba Susan, ruhsal ölüm ve parçalanma korkusunu da belli ediyor olabilir miydi? Eğer öyleyse, aileden biri rolünde olan benden, onun nerede olduğunu bilmemi mi ve böylece ona daha yakından göz kulak olma mı bekliyordu?

- S: Geçen hafta, kocamın kardeşinin evine bir havan mermisi düştü. Birkaç gün önce hepimizin oturduğu, oturma odasındaki kanepenin üzerine düşmüş. Kanepeden de yere düşmüş, elim mermiye ayağıyla dokunmuş fakat hiçbir şey olmamış. Askerler gelmiş ve mermiyi götürmüşler. Sonra da

bizimkileri arayıp, hala yaşamda oldukları için şükretmeleri gerektiğini söylemişler. Bir hafta önce Kudüs'teydim. Ben oraya gelmeden günler önce terörist saldırısı olmuş. İleride ne olacağını bilemiyorum. Günlük yaşıyorum. Çocuklar için kaygılanıyorum, umarım yaşamda kalırsınız. Büyük oğlum on beş yaşında, ikizler de on üç. Aynı zamanlarda askere gidecekler. Bunu düşünmek bile istemiyorum.

Bir süre sessiz kaldık. Düşüncelerim bu konudaki çaresizliğim ve kendi oğullarıma dair korkularım etrafında dolanmaya başladı. Bu yansıtmalı özdeşim değil diye düşündüm kendi kendime, bu bizim kana bulanmış gerçekliğimiz!

- I: Hepimiz kırılmanız, hepimiz ölüm ve yıkımdan korkarsınız.

- S: İnsanların İsrail'den ayrıldığını görüyorum. Kudüs'te bir tanıdığım var, oğlu askerlik çağında. Onlar da gittiler. Bir yandan askerdeki çocuklarımız adına gurur duyuyorum, ama diğer yandan da şöyle düşünüyorum; Acaba buralarda yaşayarak ve çocuklarımızı askere yollayarak doğru mu yapıyorum? Gitmek yaşamımızı kurtarabilir. Kocama da söyledim, Soykırım'dan kaçanlar, yaşamlarını kurtarmışlardı. Benden daha tutarlı ve dayanıklı olan kocam; "Eğer burada bize uygun bir yer yoksa dünya üzerinde hiçbir yerde yoktur." dedi.

- I: Belki de bunlar, içinizden gelen ilki sestir. Bir yandan kendinizi ormana kaçarak kurtaran annenizle özdeşleştiriyorsunuz, diğer yandan da kendinizi, burada kalmak ve kendinize ait bir yer edinmek zorunda hissediyorsunuz.

- S: Doğru. Ben de çocuklarımdan normal bir yaşam sürmelerini isterim.

Kendi kendime, acaba Susan analize karşı çifte değerlikli tutumunu mu dile getirmeye çalışıyordu diye merak ettim. Analizden kaçmayı arzuluyor ve aynı zamanda içindeki karanlık güçlerle mücadelesine devam etmek istiyordu.

2. Seans

Susan seansa ağlayarak geldi ve belki de analizi bırakması gerektiğini söyledi. Neden bu kadar üzgün olduğunu sordum. Soruma şu öyküyle karşılık verdi:

İki gün önce oğlunu Kudüs'te doktora götürmüştü. Doktordan önce, biraz alışveriş yapmak için "Üçgende"¹² dolaşmışlardı. Susan ve oğlu aradıklarını bulamamışlardı. Dükkânlardan biri istedikleri şeyi onlar için sipariş etmiş, daha sonra uğrayıp siparişlerini almaları gerekmişti. Sonrasında otobüse binip

¹² "Üçgen", şehrin üç ana caddesinin kesişerek oluşturduğu bir bölgedir; çoğuna göre burası "çarşıdır". I. K.

doktora gitmişler, ardından da Susan'ın oğlu okula gitmişti. Hemen akabinde Susan, alışveriş yaptıkları dükkânın orada bir intihar bombacısının kendisini patlattığını duymuştu. Hemen dükkânı aramış ve herkesin sağ olup olmadığını ve siparişini almasının mümkün olup olmadığını sormuştu. Adam dükkânda çalışan herkesin iyi olduğunu, camların kırıldığını ve her yerde polis olduğunu söylemişti. Ama isterse gelip siparişini alabileceğini de eklemişti. Susan dükkâna gittiğinde dükkân boşaltılmıştı, etrafta yalnızca polisler dolaşmaktaydı. Siparişini alıp evine dönmüştü.

Ertesi gün işten sonra Üçgene yeniden gitmek için çok güçlü bir zorlantı hissetmişti. Boş caddelerde dolaşmış ve bir şeyler satın almıştı. Hıçkırıklara boğularak konuşuyordu, bana neden böyle davrandığını bilmediği söyledi. Çok üzgündü.

Susan'ın davranışlarında bilinçdışına ait bazı simgesel anlamlar sezmiştim. Anlayabilmek için olayla ilgili duygularından daha fazla söz etmesini istedim. Gözlerinden yaşlar akarken, akıl sağlığı bozuk, depresyondaki annesine yardım etmediği için suçluluk duyduğunu anlattı. Saldırının yapıldığı yerdeki dükkândan alışveriş yapmıştı, çünkü amacı oradaki insanlara yaşamın devam ettiğini hissetmeleri için yardım etmekti.

İlk düşüncem, Susan'ın bu olay boyunca annesinin öyküsünü, kendi yaşamında canlandırmak amacıyla olduğuydu (Kogan, 2002). Ormana kaçan ve ölümle yüz yüze gelen annesi gibi, Susan da ölümü yenebilmek için ona yaklaşmak zorundaydı. Bu açıdan bakıldığında olay yerine geri dönüşü, edilgen kaldığı örselenme üzerinde etkin bir egemenlik kurma girişimiydi.

Yine de üçgen kelimesinin, bu bakımdan ne gibi bir anlamı olabileceğini merak etmiştim. Acaba Susan, ödipal üçgenine mi geri dönmektedir? Babasına da annesinin psikotik ataklarından sonra sıklıkla yardım etmeye çalışmıştı ve yardım etmeye çalıştığı dükkândaki adam babasını mı temsil etmekteydi? Ya da patlama alanını kendi gözleriyle görme ihtiyacı, birincil sahne ile ilgili bilinçdışı bir düşlem miydi? Üçgende yıkım, zihinsel hastalığı olan annesinin pubik üçgenini temsil ediyor olabilir miydi? Annesi hem yaşamın kaynağını, hem de ruhsal ölüm ve parçalanma gibi ölüm güçlerini de bünyesinde barındırmaktaydı.

Tüm bu olasılıkları hesaba katarak Susan'a şunları söyledim: “Seansın başında, bana analizi bırakıp bırakmananız gerektiğini sormuştunuz. Belki de içinizdeki bir patlamadan, akıl sağlığınızı yok edebilecek bir şeyle temas etmekten korkuyor olabilirsiniz. Fakat yine de, kendi içinizdeki tehlikeli üçgenden kaçamıyorsunuz. O üçgene geri döndünüz, çünkü yaşamda ve sağlıklı olduğunuzdan emin olmak istiyordunuz. Bence oraya yalnız gitmenize izin

vermemem, bu yolculukta size eşlik etmem için benden bir güvence istiyorsunuz.” Susan derin bir nefes çekerek rahatladı ve “Sanırım haklısınız. Tüm bunların farkında değildim.” dedi.

Bu seanstan sonra ofisimden çıktım ve tam eve girerken bize gelen temizlikçi kadınla karşılaştım. Çok dertli görünüyordu, bana kaygılı gözlerle baktı ve “Duydun mu Kudüs’te ne olmuş? İki gün önceki saldırının olduğu yerde, başka bir intihar saldırısı daha olmuş!” dedi.

Şaşırmış ve şok olmuşum. “Ne?” dedim, “Doğru olamaz!” Daha az önce bu korkunç olayın simgesel anlamlarını aramaktaydım, hastamın iç dünyasının derinliklerinde tutunduğu kişisel anlamları araştırıyordum. Şimdiyse gerçek yüzüme çarpmıştı. Gerçekliğin ve düşlemin birbiri içine girmiş olmasının verdiği anlaşılmaz, esrarengiz bir duygu kaplamıştı beni. Temizlikçi kadın o bölgeden “Üçgen” diye söz etmiyordu ve hastam gibi ölümle flört de etmiyordu. Üçgenin metaforik anlamını (ödipal takım, birincil sahne) düşünerek, aslında kendimi ikimizin de içinde bulunduğu acımasız gerçekliğe karşı korumaya mı çalışıyordum? Diğer yandan da, eğer hastamın dış gerçekliğe karşı yalnızca bilinç düzeyindeki tutumunu incelersem, hastamın analizi durdurmak istemesine neden olan bilinçdışı korkuyu atlamış olmayacak mıyım? Analist olarak böyle zamanlarda benim sorumluluğum neydi?

c. Olgu Sunumu: Jacob

Jacob, kırk yaşında bir bilim adamıydı, bir araştırma enstitüsünde çalışmaktaydı. İki kere evlenmişti, beş ve yedi yaşlarında iki çocuğu ve altı aylık bir bebeği vardı. Jacob, sosyal ketlenme olarak adlandırdığı durum yüzünden analize başvurmuştu ve son beş yıldır da benimle analizdeydi.

Jacob, Bulgaristan kökenli bir Yahudi’ydi ve ailesi Sofya’dan gelmişti. Babası, elinde hiçbir şey yokken araba satıcılığından başlayarak, başarılı bir iş kurmuştu.

Bulgaristan’dan İsrail’e göç edene kadar adı Jacko olan Jacob, kendini “vahşi”, çocuk gibi afacan ve haylaz birisi olarak tanımlamıştı. Hiperaktiflik ve konsantrasyon sorunları yüzünden başarısız bir öğrencilik geçirmiş, ailesi ve arkadaşları tarafından aptal olarak görülmüştü. Arkadaşları ile oynarken sıklıkla “vahşi” davrandığı olurmuş. Üstünü başını yırtar, etrafa zarar verir ve bazen de kendini ve diğer çocukları yaralamış. Annesine çok bağlıymış. Annesi de onun okuldaki başarısızlığından hiç memnun değilmiş ve vahşice davranışlarından rahatsız oluyormuş.

“Vahşi” çocuk Jacko daha sonra asi bir ergene dönüşmüş, ailesinin materyalistliğine ve içinde yetiştği toplumun değerlerine karşı çıkmaya başlamıştı. Hükümet karşıtı eylemlerle ilgilenmiş ve muhalif bir organizasyonun etkin bir üyesi olmuştu. Hem onun hem de kendilerinin güvenliklerinden kaygılanan ailesi, oğulları on yedi yaşındayken İsrail’e göç edince, rahat bir nefes almıştı. Jacko İsrail’e geldikten sonra Jacob adını almış, yaşam biçimini ve davranışlarını tamamen değiştirmişti. Entelektüel yeteneklerini keşfeden Jacob, Slav dillerinde eğitim almak için, büyük bir tutkuyla üniversiteye başvurmuştu. Okuldan arkadaşı olan genç bir kadına âşık olmuş ve onunla evlenmişti. Bu süre zarfında, annesi kansere yakalanmış ve acılar içinde ölmüştü. Babası ise annesinin ölümünden kısa bir süre sonra yeniden evlenmişti.

Jacob ve karısı, eğitimlerini karşılayabilmek için, oldukça ağır bir biçimde vasıfsız işlerde çalışmışlardı. Bu süreçte Jacob yaptığı seçimlerden, okuduğu bölümden, karısından ve yaşam biçiminden sıkılmıştı. Fakir olmanın bezginliği ve “işî büyütme” dürtüsüyle karısından boşanmış, her şeyi ardında bırakmış ve yeni bir başlangıç yapmak için Avrupa’ya gitmişti. Jacob oraya gidince, adını yeniden Jacko’ya çevirmiş, araba satıcılığı (babasının mesleği) yapmaya başlamıştı. Yaşam biçimini değiştirmiş, bir zamanlar entelektüel, sınırları olan ve dini kurallara dayanan yaşamına, arzuları ve dürtüleri hükmetmeye başlamıştı. Cinselliğin hazlarını keşfetmiş, sahip olduğu bu büyük cinsel özgürlüğün tadını çıkarmış, borsada kolayca para kazanabileceği yollar aramış ve bunlar için “vahşi” bir biçimde savaşmıştı. Babası hasta olduğu halde, babasının parasızlığı ve kötü sağlığı karşısında hissedeceği küçük düşmeyle yüzleşemeyeceğinden, onu asla ziyaret etmemişti. Babası, yaşadığı ev de dâhil olmak üzere, tüm mal varlığını kaybettikten sonra, bir kalp krizi yüzünden yaşamını kaybederken, Jacko gittikçe daha başarılı bir işadamı haline geliyordu.

Jacob’un yaşamında önemli bir figür de babasının Bulgaristan’daki en yakın arkadaşı Shlomo olmuştu. Jacob Shlomo’ya hayranmış, onu karizmatik ve başarılı bir işadamı olarak görüyormuş. Shlomo, büyük paralarla oynarmış, başkalarının yaşamları üzerinde güç sahibiymiş. Jacob ailesinden uzakta ve İsrail’de yalnız bir ergen olarak sıkça Shlomo’nun evine yemeğe çağrılır, orada ona ailenin çocuğu gibi davranılırmış. Yalnızca kız çocukları olan Shlomo onu “evlat edinmiş” ve pahalı hediyelere boğmuş.

Avrupa’daki adamını ziyarete giden Shlomo, Jacob’u, yani şimdiki Jacko’yu finans ve kumar dünyasıyla tanıştırır. Savurgan bir yaşamın keyfini süren Shlomo, lüks oteller ve pahalı restoranlarla Jacko’nun gözünü boyar. Jacko, babasının arkadaşı hakkında çok az şey bilmektedir. Aslında Shlomo bankaların peşinde olduğu, gırtlığına kadar borca batmış bir dolandırıcıdır.

Jacko tüm parasının yönetimini ona bırakır. Shlomo'nun aslında iflasın eşiğinde olduğunu fark ettiğinde şok geçirir. Ustasının dolandırıcılık ve savurganlıkla dolu yaşam tarzını finanse eden diğer "enayilerden" biri olduğunu öğrenen Jacko, kendini büyük bir ihanete uğramış hisseder. En sevdiği ve hayran olduğu adam ona ihanet etmiştir. Bu acı deneyim sonucunda Jacko, palazlanmakta olan bir işadama olarak yeni edindiği kimliğinden, kolay para kazanma rüyasından ve yeni yaşam tarzından vazgeçer. İsrail'e geri döner ve yeniden Jacob olur. Yaşamını kazanmak için bilim alanında çok çalışan bir öğrenci olur.

Uzun ve karmaşık analiz yolculuğumuza girmeyeceğim. Buradaki amacımıza uygun olarak Jacob hakkında şunları söylemek yeterli olacaktır: analitik tedavi arayışında olan bu genç adam oldukça zeki, ciddi ve azimli bir bilim insanıdır. İsrail'e döndükten sonra yeniden evlenir, şu anda da üç küçük çocuğun babasıdır. Çalıştığı araştırma enstitüsünde kadro almayı ummaktadır. Ama sonrasında başka bir çocuğun sorumluluğu ve üstlendiği işin yüküyle daha da fazla sıkıntıya girmiştir.

Jacob, başarılı araba satıcısı Jacko olmak için çok çaba harcamıştı. Analiz sırasında anladık ki bu çaba, babasının düşüşünü kabullenememiş olmasından kaynaklanıyordu. Çocukluğunun tümgüçlü baba figürü fakir ve perişan bir adama dönüştüğünde benlik ideali zarar görmüştü. İçindeki baba tasarımı için yas tutamayınca, kendisi başarılı bir işadama olmaya çalışmıştı; tıpkı bir zamanlar babasının olduğu gibi. Sonra da benlik idealini, babasının yerine koyduğu ve özdeşleşmek istediği, babasının arkadaşı Shlomo üzerinden kurgulamıştı. Adamın foyasının ortaya çıkması benlik idealinin bir daha yıkılmış ve onda derin bir narsistik acıya neden olmuştu. Jacob'un bölünmüş baba tasarımına duyduğu hayranlık, sevgi ve nefret hislerinin üzerine gidebilmesi için büyük bir ruhsal çalışma gerekiyordu.

Bölünmüş baba figürünü derinlemesine çalıştıktan sonra, Jacob'un kendi bölünmüş tasarımını aydınlatmaya çalıştık. Jacob'un; futbolu, parayı ve lüksü seven Jacko'yu kıskandığını fark edebilmesi için ona yardım ettim. Hoşgörülü bir üstbenliği olan, saldırganlık ve libido kaynaklı ketlenmeleri seyrek olan Jacko sanki birden buharlaşıvermişti. Yerineyse; utangaç, çalışkan, dönem dönem depresyona giren, ketlenmeleri yüzünden analize gelen, ama Jacko gelip kontrolü alabilir diye ketlenmelerinden kurtulmaktan da çok korkan Jacob geçmişti.

Analizin hedeflerinden biri de Jacko ve Jacob'un çatışan yönlerini daha iyi bütünleşmiş bir kendilikte birleştirmektir.

Şimdi de analizin dördüncü yılındaki bir bölümden, birebir alıntılarla devam edeceğim. Analizin bu yılı *intifada* zamanlarına denk gelmektedir. Bu

bölüm, İsrail'deki gerçeğin ikimiz tarafından algılanma biçimini ve benim hastamın korkularıyla baş başa kalamayışımlı gözler önüne sermektedir İki bu korkular aynı zamanda benim de korkularımdı.

- Jacob: Ülkemizdeki şu anki durum hakkında ne söyleyebilirim ki! Bu bir facia! Burada seninle olmam bile büyük bir lüks. Laboratuvarımda yalnız çalışırım. Öğle aralarında bazen müzik dinlerim veya kitap okurum. Dün bir şey yaşadım. Saat dörtte işe geri gittim ve başka bir terörist saldırısı daha olduğunu duydum. Bir bilim insanı olarak başka bir dünyada çalışıyorum, ama o dünyadan ayrılınca gerçeklik yüzüme çarpıyor. Terapide ufak tefek, önemsiz şeylerle uğraştığımızı düşünüyorum. Tamam, bunun insanlık hali olduğunu biliyorum. Ama analitik tedavi, içinde iyilik olgusunun bulunduğu bir dünyayla ilgileniyor. Bir bilim adamı olarak, insanlara yaşayacakları daha iyi bir dünya vermek istiyorum, ama böyle feci şeyler olunca, bu anlamsız geliyor. (Bir an durdu ve sonra devam etti.) Acaba şu anda burada olanları, üzerime aldığım sorumluluklardan kaçmak için mi kullanıyorum? Mesela işimden ve ailemden. Ama aslında şu anda yaptığım işi yaptığım için kendimi iyi hissediyorum.

Jacob'un dış gerçekliği bir savunma olarak kullanmasına mı odaklanmalıydım diye meraklandım. Acaba bu gibi korkutucu zamanlar, analizin ona anlamsız geldiğini mi göstermeye çalışıyordu?

- J: (...devam ederek) Eve genellikle sekizde dönerim. Karımı genelde aptalca bir film seyredirken bulurum. Haberleri seyretmekten kaçınır. Ben ne zaman haberleri seyretsem, evde gerginlik olur. Karım hamile ve böyle delice bir ülkede çocuk yetiştirme fikri onu rahatsız ediyor. (Bu konuşma, üçüncü çocukları doğmadan önceydi.) Ülkedeki durum çok düşmanca ve tatsız oldu. İsrail doğumlu karım ülkeyi terk etmek, sakın ve rahat bir yaşam yaşayacağı, çocuklarını anaokuluna gönderirken, güvenliklerinden endişe etmeyeceği bir yerde yaşamak istiyor.

- I: Durum aslında hepimiz için zor, hepimiz korkuyoruz. Fakat karınızın ülkeyi terk etme arzusunu anlatırken, aslında kendi kaçma arzunuzu belli ediyor olmayasınız? Ailenizden, mesleğinizden, analizinizden kaçma arzunuzu?

- J: Evet öyle yapıyorum. Böyle bir düşlemim var. Ama bu düşüncelerim üzerine hareket etmiyorum. Burada yaşamanın ayrıca büyük avantajları da var. Burası bizim ülkemiz, buraya aidiz. Siyasi durumun ne kadar karmaşık olduğunu, yeni yeni anlamaya başlıyorum. Bu çatışmayı çözmek için bir mucize gerek!

Jacob, iç dünyasından kaynaklanan arzularıyla ilgili yorumumu kabul etti. Yıllardır beraber çalışıyorduk ve dışarıdan bakıldığında ne kadar uysal biri

olduğunu biliyordum. Fakat birden bire dış gerçekliğe geri dönmüştü. “Şimdi ne yapmalıyım?” diye düşündüm. Yaşadığı çatışmanın bilinçdışı anlamını ona göstermek, benim analist olarak görevim değil miydi? Ki bence bu çatışma onun çift kutuplu kişiliğini temsil etmekteydi, dış gerçeklikle ilgisi yoktu.

- J: (...devam ederek) İsrail ve Filistinliler arasındaki siyasi sorun bence çözülemez. Bu sorun, ülkeyi batırmaz ama yaşam, insanların kendi özgür iradelerinden feragat ettiği bir kâbusa dönüşür.

- I: Bana analizle ilgili hislerinizi anlattığınızı düşünüyorum. Belli analizi geride bırakmayı, çatışma ve düşlemlerinizle yüzleşmeyi istemiyorsunuz (diyerek yine konuyu iç gerçekliğe getirdim).

- J: Dışarıda her şey ateş altında, biz de burada oturup, duygularla ilgili küçük nüansları tartışıyoruz. Bu tam bir görmezden gelme! Bu, kendimi bir balonun içine koymam gibi bir şey, böylece orada yalnız kalabilir ve tek başına bir yaşam sürebilirim. Bence bu çok sosyopatik ve benmerkezci bir durum. Ama önce yaşamda kalmak zorundayız. Rus ruleti gibi. Her gün insanlar öldürülüyor. Bu sıralarda ordudaki görevimde, askerleri ileri noktalara, tehlikeli yerlere gönderiyorum. Ünlü bir şarkıcının yeni bir şarkısı vardı, “Sıradaki kim olacak, sıradaki kim olacak?” Siyasetten anladığım kadarıyla, korkunun gölgesinde yaşayan insanların gelecekte sokaklarda silahlarla dolaşacağını hissediyorum. Şiddet ve terör artacak, ekonomik sorunlar ortaya çıkacak. Bu ülke, bir üçüncü dünya ülkesi olacak.

Jacob’ı dinlerken onun bu korkutucu gelecek öngörüsünden korktuğumun farkına vardım. Kendimi tutamayarak sordum:

- I: Peki siz tüm bunları nasıl yorumluyorsunuz?

- J: Tüm konuştuklarım, gerçekte şu anki yaşamımdan kurtulmak istediğimi mi gösteriyor acaba diye merak ediyorum. Yine de yaptığım şeyleri yapmaya devam edeceğim. Kafam karışmış durumda. Karım orta karar bir solcuydu ama son zamanlarda aşırı sağcı oldu. Bence insanları birleştirecek mantıklı bir sese ihtiyacımız var. Böyle olursa kimse her ilki taraftaki aşırı fanatiklerin peşinden gitmez.

- I: Bence zorlu dış gerçekliğimizi açıklarken, ayrıca kendi iç gerçekliğinizde karşılaştığınız sorunları da bana anlatıyorsunuz. Belki de bana bir yandan bir ailenin, bir mesleğin sorumluluğunu üstlendiğinizi ve kariyerinizde yükselmek için üzerinize baskı aldığınızı; diğer yandan da tüm bunlardan kurtulmak, her şeyi geride bırakmak istediğinizi anlatıyorsunuz. Tıpkı geçmişte yaptığınız gibi. Ve belki de benden sizin için, söz ettiğiniz o mantıklı ses

olmamı da istiyorsunuz ki o mantıklı ses kişiliğinizdeki kutuplaşmış yönleri birleştirsın ve böylece siz de kendinizi daha bütün hissedin.

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılabilceği üzere bu seansın sonunda şunun farkına vardım; Jacob'un dış gerçekliği korkutucu bir biçimde algılaması, aynı zamanda benim de algılama biçimimdi. Bu farkına varış bana kendimi pasif ve çaresiz hissettirdi. Peki, ama benim analitik rolüm ne olacaktı? Bu rolü bir kenara bırakıp “yalnızca” hastamın ve aynı zamanda kendimin korkularıyla durabilir miydim? Kendi analist kimliğime tutunmaya çalışıyordum. Jacob ne zaman dış gerçekliğe yönelse, kendimi iç gerçekliğe dönmeye çabalararken buluyordum. Onun dış gerçeklik algısının altındaki bilinçdışı anlamı yorumlamam gerektiğini anlamıştım. Onun bu dış gerçeklik algısı, yalnızca iç gerçekliğinden kaynaklanan, çatışmalı arzu ve düşlerinin yansıması değildi. Ayrıca bu algıyı, daha önce defalarca kullandığı savunmacı davranışı telârlamak için de kullanıyordu. Bu davranışını gerçekte var olan tehlikeye bir uyum olarak kabul edebildim, ama bunun yerine kendimi güvende hissettirecek olana yapıştım; savunmalarını çözümlemek ve birlikte bunları derinlemesine çalışmak. Bu uzun sürecin sonunda, Jacob'ın ailesiyle kalmak, İsrail'de yaşamak, mesleğine ve analize devam etmekle ilgili kararsızlığı da azaldı.

Buna karşın, karşı aktarım hislerimde Jacob'un kararıyla ilgili bazı kaygıların içime sessizce sızdığını fark ettim. Ordudaki görevi sırasında, başına bir şey gelirse kendimi suçlu hissederim diye düşündüm. Sonra görevimin Jacob'a bilinçdışı arzu ve düşlerini göstermek olduğunu aklıma getirdim. Sonuçta o bir erişkindi, kendi kararlarını alabilirdi ve kendi yaşamından kendisi sorumluydu. Peki, dış gerçekliğin benim üzerimdeki etkisi neydi? Acaba tehlike, hastamın kaçmasına izin vererek onun yaşamını kurtarabileceğimi düşündürecek kadar tümgüçlülük duygularımı artırmış mıydı? Kendimin ve ailemin zarar görmesi tehlikesiyle günbegün karşı karşıya gelmem yüzünden, acaba kendimi tehdit altında mı hissediyordum? Yine de nasıl olur da bu güç durumun analitik yeteneğimi yok etmesine izin verebilirdim? Bir analist olarak iş görmeye devam edebilmek, yaşamın devamı için bir umut değil miydi?

Bir Yıl Sonra

İsrail'de, Irak'tan gelebilecek biyolojik veya kimyasal saldırılar nedeniyle ölme ve yok olma tehdidi olduğu sıralarda yaptığımız görüşmeler, kendi savunmalarımı daha yakından bağlantı kurmamı sağladı. İntifada ile geçen iki yıl boyunca, Jacob birçok kez başka bir ülkeye göç etme arzusunu dile getirdi. Sonrasında karısının tamamen paniklediğini, savaş tehlikesi geçene kadar hep beraber birkaç aylığına Bulgaristan'a, Jacob'un kardeşinin yanına gitmek

istediğini anlattı. Karısı, eltisinden pek hoşlanmaz ve Bulgaristan'daki yaşamın fakir ve berbat bir yaşam olduğunu düşünürdü. Fakat o kadar endişeliydi ki Bulgaristan'a gitmenin tek çare olduğunu düşünüyordu.

Jacob'a, karısının büyük olasılıkla içindeki sesi, kendi korkusunun sesini temsil ettiğini söyledim. Ayrıca şunları da ekledim: "Şimdi ailenizle beraber buralardan gitmek korkunuzu dindirebilir, fakat bu gidiş analizde uğraştığımız, çatışmalı arzu ve düşlemlerinizden kaçma fırsatı da verecektir."

Jacob, ülkeden ayrılma kararını vermesinin onun için ne kadar zor olduğunu açıklamaya çalışarak karşılık verdi. Ülkede korkunç bir savaş çıkabilirdi. Ayrıca altında çalışan insanlara veya öğrencilerine ne olacaktı? Eğer patronları Jacob, kendini ve çocuklarını kurtarmak için oraları terk ederse, bu insanlar nasıl hissedeceklerdi? Yine de bu soruların hemen ardından şunu merak etti: Acaba hangisi daha önemliydi; kendi çocukları mı, yoksa diğer insanlar mı? Soykırım sırasında yaşamda kalanlar, tehlikeli bölgelerden kaçanlardı.

Acaba Jacob; benim ülkeyi terk edeceğimden, kendimin ve ailemin başının çaresine bakacağımdan, onu burada tehlikenin ve yıkımın ortasında yalnız bırakacağımdan mı korkuyor diye merak ediyordum.

Jacob sanki içimden geçenleri duymuş gibi şöyle dedi:

- J: Sizin, ülkeyi terk edeceğinizi düşledim. Kendi alanınızda ne kadar tanınmış olduğunuzu biliyorum. Dünyanın her yerinde ayaklarınızın altına kırmızı halılar sererler. Her yerde hoş karşılanırsınız, her yerde arkadaşınız var. Büyük olasılıkla işinize ara verirsiniz ve buna da araştırma izni dersiniz.

- I: (İçten içe gülümsedim) Benden ve analizden kaçmak istediğinizin sıklıkla farkına varıyorum. Ama şimdi beni gönderiyorsunuz. Bana yurt dışından arkadaşlar ayarlıyor, ayaklarımın altına kırmızı halılar seriyorsunuz. Tek yapmanız gereken bir dahaki görüşmeye uçak biletleriyle gelmek.

- J: (Bunu komik bulmadı) Belki de beni terk edeceğinizi düşünmek yalnızca benim bir korkumdur. Eğer sakin ve barış içinde bir yaşamla korku dolu bir yaşam arasında tercih yapmak zorunda kalsanız, belki de birkaç hastayı hayal kırıklığına uğratmak o kadar da zor olmaz!

Düşüncelerim, gidişimle ilgili saptamaları aracılığıyla, bana yansıttığı aktarım etrafında yoğunlaşmıştı. Jacob, onu bırakacağımdan gerçekten korkmuştu. Fakat aktarım sırasında, Jacob'un beni ayrıca Shlomo yerine koyduğunu da anladım. Bana bir zamanlar hayran olduğu ve sevdiği, babasının arkadaşı rolünü vermişti. İnsanların yaşamları üstünde egemenlik kuran, kendine yakın

olanları yüzüstü bırakarak sürekli kendini kurtaran, karizmatik ve dolandırıcı adam olmuştum. Jacob, bu özellikleri bana yakıştırıyor, aynı zamanda kendini benimle özdeşleştiriyordu. Böylece bu özellikleri kendine de atfetmiş oluyordu. Görünüşe göre kırmızı halı, Jacob'un benim üzerime yansıttığı, kendi arzusuymdu.

Bir Dönüm Noktası

Şimdi de kişisel yaşamımdan bir olayı sunacağım. Bu olay, dış gerçekliği ne kadar çok görmezden geldiğimi anlamamı sağlamıştı. Bu olaydan söz etmemin tek nedeni, benim için analizde bir dönüm noktası olmasıdır. Bu olay; ölüme, yıkıma ve aynı zamanda bir analist olarak kimliğime yönelen tehdide dair kendi korkularının üzerine gitmemi sağladı. Bu olay, kimyasal veya biyolojik bir saldırı ihtimalinin ufukta belirdiği böylesine gergin bir zamanda, ilk torunumun dünyaya gelmesiydi.

Bebekler artık hastaneden küçük plastik bir çadır içinde çıkarılıyordu. Bunun amacı, günün birinde savaş çıkarsa kimyasal veya biyolojik bir saldırıdan onları izole etmek ve korumaktır. Böyle bir saldırıda neler olabileceği gözlerimin önüne geldi: gaz maskelerini takmış genç anne ve baba (oğlum ve karısı), telaş içinde bebeği bu küçük çadırın içine koymaya çalışıyorlardı ama ona dokunamıyor ve onu sakinleştiremiyorlardı. Aklıma düşen bu görüntüden anladım ki, ben aslında o an içinde bulunduğumuz koşullarla mücadele falan etmiyordum. Asıl arzum bebeğin ve ailesinin, sonu belirsiz bu tehlikeli dönem boyunca, yurtdışına çıkmasıydı. Fransa'ya gidebilir ve birkaç haftalığına görümcemin ailesiyle kalabilirlerdi. Ancak şu anda anlayabiliyorum ki, analizden kaçmayla ilgili yorumlamam, Jacob'un yaşamla başa çıkmasıyla ilişkili olmasının yanında, analize zorla giren bir düşlemimin yansıması da olabilirdi.

Jacob bir sonraki görüşmede yeniden ailesiyle Bulgaristan'a gitmekten söz edince sesimi çıkarmadım. Tek söyleyebildiğim, "Böyle zamanlarda küçük çocuk sahibi olup da buralarda kalmak gerçekten çok korkutucu." idi. Sonunda, dış gerçekliği kabulleniyordum. Jacob sessizdi. Sonra "Bu zor zamanda yanımda olduğunuz için sağolun." dedi. Jacob tutumumun değiştiğinin farkına varmış olmalıydı. Yalnızca iç gerçekliğine odaklanmaktansa, dış gerçeklikle ilgili korkularını da kabul etmemle, Jacob onu desteklediğimi hissetti. Bu da analiz ilerledikçe iç ve dış çatışmalarıyla farklı bir biçimde başa çıkabilmesi için ona cesaret verdi. Jacob şimdiye kadar, beni acı veren ve zulmeden iç gerçekliğin bir temsilcisi gibi görmüştü. Tehlikeli bir dönemde bu durum ona mantıksız gelmekteydi. Bu yüzden yalnızca dış gerçekliği analiz etmeye devam etmişti. İkimizin de yaşamını tehdit eden bu ortak durumda, kendiyile olan mücadelelerinde artık beni bir müttefik olarak görebilirdi.

d. Tartışma

Bir psikanalist olarak, kronik bir kriz dönemi boyunca yaptığım çalışmalar ve de özellikle Irak savaşı boyunca hastamın korkularında gözlemlediğim değişim, beni şu konuları araştırmaya itti:

- i. Analist ve analizan, yaşamı tehdit eden bir durumun içinde olduğunda bir kişi olarak analistin tedaviye etkisi,
- ii. Terör durumunda iç ve dış gerçeklik arasındaki ilişki ve
- iii. Terör çağında psikanalizin rolü.

i. Analist ve Analizan, Yaşamı Tehdit Eden Bir Durumun İçinde Olduğunda Bir Kişi Olarak Analistin Tedaviye Etkisi

Bir süredir zihnimi meşgul eden bu konu, kendime birçok soru sormama neden oldu. Kendi korkumu yadsıdığımdan, bir an için hastamın korkusunu kavrayıp taşıyamamış olabilir miydim? Böyle korkutucu zamanlarda psikanalizin sıradan kurallarına böyle körü körüne bağlı kalmama ne neden olmuştu? Analitik işlevimi kaybetme korkum, gerçeklik algımı kaybettirecek kadar büyük müydü?

Hastayı kavramak ve içermek konusunda çok etkili yazılar yazan Bion'dan bir alıntı yapmak isterim:

“Hasta, kişiliğinin kavraması ve içermesi için fazla ağır olduğunu hissettiği ölüm korkularından kurtulmaya çabalarken, korkularını bölerek ayırır ve benim içime atar. Buradaki düşünce görünüşte şöyledir: eğer bu korkular benim içimde yeteri kadar kalırsa orada benim ruhum tarafından değişime uğratılacaldar ve sonrasında güvenli olarak yeniden içe atılabilir hale geleceklerdir.” (1959, s.103)

Eğer ölüm ve yıkımla yüz yüze gelmişsek, hastalarımızın korkularını içimizde taşıyıp, onları değiştirebilir miyiz? Ruhumuz, yani bu korkuların bekleyeceği iç alan, böyle bir durumla sınırlanmış olmaz mı? Konuyla ilgili olarak Abend şöyle demiştir: “Gündelik olayların hem iç hem de dış dünyamıza etkileri, ruhsal bütünlüğümüzde rol oynar. Bu olaylar, olağan kişiliğimizin parçaları olarak kabul ettiğimiz duygulanımlarımızda, düşüncelerimizde ve tutumlarımızda dalgalanmalara neden olurlar. Analizanlarımıza karşı alıcılığımız ve onlara gösterdiğimiz tepkiler ruhsal dengemize bağlı olduğu için “analiz etme aracım” –Isakower böyle adlandırmayı severdi– bu dengenin durmadan değişen dinamizminden etkilenmeyeceğini nasıl düşünebiliriz?” (1986, s. 565).

İsrail’de yaşarken ikimizin de içinde olduğu ve yaşamımızı tehdit eden bu durumda “analiz etme aracımızın”¹³, güncel olaylardan etkilendiği fark ettim. Karşı aktarım hislerimin yalnızca tipik hasta aktarımından ve hastanın bana yönelik eylemlerinden kaynaklanmadığını (Boyer, 1983, 1999; Giovacchini, 2000; Kernberg, 1984; Volkan, 1987; Volkan ve Ast, 1992, 1994), bu hislerin ölüm ve yıkımla karşı karşıya kaldığımda ortaya çıkan savunmalarımın da bir sonucu olduğunu anladım. Bunu anlamam, benim için Jacob’ın tedavisinde dönüm noktası oldu. Bu savunmaların analitik ilişkimiz üzerinde derin etkileri vardı. İşte bu yüzden söz konusu bu savunmalar, tıpkı karşı aktarımdaki olağan tepkiler kadar yakından incelenip takip edilmeliydiler.

Belki de ailemle beraber güvenli bir yere kaçma arzumu yadsımaaktaydım. Çünkü bu arzularım, İsrail’de yaşamakla ilgili ideolojik nedenlerimle doğrudan ters düşmekteydi. Onun korkularını ve aynı zamanda kendi korkularımı kabul etmektense, Jacob’ın kaçma arzusuyla (ki bu kaçış direnç başlığı altında “normal” olarak kabul edilebilirdi) mücadele etmek daha kolay gelmişti. Böylece, yaşamı tehdit eden durumlarda, “normalliğin hizmetindeki yadsıma düzeneği” benim kendi yaşama biçimim olmuştu. Bu olguda, dış gerçekliğin yadsınması, beni hastamın korkularının bir kısmına karşı eşduyumsuz hale getirmişti. Bu durum, korkuları kavrayıp içime alma ve onları değiştirme yetimi sınırlandırdı ve hastam kendini desteklenmemiş hissetti. Bu nedenlerle analitik çalışma engellendi ve hasta da haklı olarak, analiz, en baskı yapan ihtiyaçlarına bile karşılık veremediğini hissetti (“Dışarıda her şey ateş altında, biz de burada oturup, duygularla ilgili ince nüansları tartışıyoruz. Bu tam bir görmezden gelme! Bu çok sosyopatik ve bencilce!”).

Carpy’nin çocuğun olağan gelişimiyle ilgili sözlerini çok faydalı bulurum: “Normal bir bebek, içindeki korkuyu ve kaygıyı hissedebildiği, ama yine de her ne koşul altında olursa olsun bebeğine süt verebilen bir anne tarafından beslenme deneyimine gereksinim duyar. Acıyı katlanılabilir hale getiren işte budur.” (1989, s. 293). Dış gerçeklikten korkan hastalar, böyle bir deneyime (“kucaklayan ortam”¹⁴ [Model, 1976] veya “karşılıklı destek” [De Jonghe, Rijnerse, ve Janssen, 1992]) gereksinim duyar. Bu gereksinim, hastaların iç dünyalarından gelen yansımalarından korktukları zamanlardakinden daha az değildir. Ancak kendi korku ve kaygıyla bağlantı kurabildiğimde, hastama ihtiyacı olan kavrama ve içirme işlevlerini sunabilmiştim.

Jacob’ın durumunda, tehlikeli gerçeklikten kaçışın, hem tehlikeye karşı gerçekçi bir çözüm hem de bir “manik savunma” (Klein ve ark., 1952;

¹³ Analyzing instrument

¹⁴ Holding environment

Winnicott, 1935) olarak algılanabilmesi benim için büyük bir zorluktu. Jacob, bu savunmayı daha önce birçok kez, kendi çatışmalı iç arzularından kaçmak için kullanmıştı. Dış gerçekliği bir tehdit olarak algılamam, tümgüçlülük ve suçluluk hislerimi çok artırmıştı. Bu hislerim, her iki bakış açısını da dikkate almamı zora sokuyordu.

Susan'ın durumunda, onun içinde bulunduğu zorluğu anlamak daha kolaydı. Ortada annesinin Soykırım geçmişiyle bağlantılı, üzerinde düşlemler kurulmuş geçmiş olaylar vardı. Dış gerçekliğin, etkilerini azaltmak ya da tersine çevirmek için, düşlemlenen bu olayları tümgüçlü bir biçimde yeniden canlandırınış olabileceğinin farkındaydım. O sıradaki örseleyici olayları, Susan'ın hasta annesiyle ilişkisinde hissettiği suçluluk duygularını artırımları açısından da incelemiştilik. Bu Susan'ın, zor durumdakilere yardım ederek kendi suçluluğunu hafifletmeye çalıştığını anlamasına yardım etti. Dış gerçeklikten kaynaklanan ve ikimize de ait olan korkuları, ben daha iyi kavrayıp içerebildiğim için ona yardım etmeyi başardım, yaptığı canlandırmanın bilinçdışı bir anlamı olduğunu anlamasını sağladım. Bu anlam, aklını kaybedeceğine dair (kendi iç gerçekliğinden kaynaklanan) korku ve kaygılarıyla ilgiliydi.

Benim için, bir analist olarak kimliğimin tehdit altında olması, benim ve hastamın ruhsal yaşamlarımızın yok olma olasılığını simgeliyordu. Bu durum bana, ebeveynlerimizin ve onların ebeveynlerinin Soykırım geçmişi ve Soykırımdan kurtulanlarla yapılan çalışmalarda gösterilen metaforik düşünmedeki bozulmayı anımsattı (Grubrich-Simitis, 1984; Herzog, 1982; Krystal, 1985; Oliner, 1983). Geçmişin geri gelişine dair hissettiğim korku, güncel durumu, fiziksel varlığımız için olduğu kadar ruhsal yaşamımız için de bir tehdit olarak görmeme neden oldu. Metaforikleştirmedeki bozulma da, bunaltıcı gerçeklik yüzünden içsel yaşamın ölüleşmesine bağlıydı.

Güncel gerçeklik, analizdeki simgeleştirmeyi azaltarak, iç gerçekliği silmekle tehdit ediyordu. Buna karşı durabilmek amacıyla bilinçli olarak iç gerçekliğe odaklandım. Bunu bir güvenlik hissi oluşturabilmek, olağan yaşamın sürdüğünü onaylamak ve hem ruhsal hem de fiziksel gerçekliğin yaşamda kaldığından emin olmak için yaptım. Fakat bunu yaptığımda, bazen yüksek bedeller ödemek zorunda kaldım.

ii. Terör Durumunda İç ve Dış Gerçeklik Arasındaki İlişki

Bizi bunaltan mevcut şiddet dalgasında, yaşamın normal dokusundaki ayırmayı ve güvenlik hissini yok olmasını gözlemleyebiliyorduk.

Sandler tarafından açıldandığı biçimiyle (1960) güvenlik hissi¹⁵, o kadar bizim parçamız olmuştur ki, bu hissi günlük deneyimlerimizde bir altyapı olarak kabul ederiz. Doyumun ve refahın sağladığı olumlu bedensel hisler ile içgüdüsel gerginlik arasındaki ilişkinin aynısı, güvenlik hissi ve kaygı arasında da vardır. Güvenlik, iyi olma duygusudur. Güvenlik duygusunu koruma ihtiyacı, öğrenme ve gelişmedeki en önemli etmenlerdendir. Bu yüzden de tedavinin temel bileşenlerinden biridir. Tedavide sıklıkla, hastalarımızın dış gerçekliğe verdikleri tepkinin altında yatan içsel kaygılarıyla ve çatışan arzularıyla ilgileniriz. Biz analistler, tedavide güvenli ve korunaklı bir ortam yaratmaya çalışırız. Böyle bir ortam terapötik gerilemenin çözülmesine¹⁶ olanak verecek ve bireyin iç dünyasının araştırılmasını kolaylaştıracaktır.

Dışarısı terör ve şiddetle dolunca bu “güvenli alana” ne olur? Analist olarak, ortamın güvenliğini korumalı mıyız? “Klasik analizin” kalıplarına bağlı kalarak böyle bir koruma mümkün müdür? İçsel çatışmaların ve kaygıların irdelenmesi teşvik edilerek ve dışarıdaki tehlikeler inkâr edilerek bu yapılabilir mi?

Dış gerçekliğin içsel yaşam üzerindeki etkileri hakkında devam eden bir anlaşmazlık vardır. Bu anlaşmazlık, Oliner tarafından derinlemesine gözden geçirilmiştir (1996). Örseleyici dış gerçekliğin iç dünyamızda edindiği yere karşı, psikanalistlerin takındığı kutuplaşmış tutumu birkaç örnekle açıklayacağım.

Melanie Klein’ın ünlü analizi, konuyla ilgili klasik bir örnektir (1961). 2. Dünya Savaşı sırasında Richard adında, on yaşında bir çocuk Londra’ya, Melanie Klein’a tedavi için getirilir. Analiz yalnızca çocuğun ruhsal gerçekliğine yoğunlaşır, çocuğun Blitz’de içinde bulunduğu dış gerçeklik tamamen görmezden gelinir. Diğer uçta ise Melanie Klein’ın kızı Melitta Schmideberg’in çalışmasını görürüz (1942). Schmideberg, savaş sırasında analiz çalışmalarını yürütürken, örseleyici dış gerçekliğin varlığını ve aynı zamanda paylaşılan bir yaşam tehlikesi durumunda hasta ve analistin ortak korkularının varlığını kabul etmiştir.

Psikanaliz tarihinde örseleyici gerçeklik bağlamında en önemli kişilerden biri Winnicott’tur. 2. Dünya Savaşı sırasında Britanya Psikanaliz Topluluğu’nun düzenlediği bir toplantıda, konuyu yok saymayı tercih eden bir gruba, örseleyici gerçekliğin varlığından söz etmiştir. Kaleme aldığı Winnicott bibliyografisinde Philips, bir olaydan söz eder:

¹⁵ sense of safety

¹⁶ Treurniet’in belirttiği üzere, “Gerileme tedavi edici olabilir. Çünkü kişiye, yaşadığı deneyimler aracılığıyla, kendisiyle ilgilenebilme fırsatını verir. Bu, analitik düzenlemeye ve analistin yeterli güvenliği sunan tutumuna göre biçimlenir.” (1993, s. 879). I. K.

Winnicott'un analiz ettiği kişilerden biri olan Margaret Little, katıldığı ilk Britanya Psikanaliz Toplantıları'ndan birinde her birkaç dakikada bir bombaların düştüğünü anımsar. Her bomba düştüğünde insanların başları aşağı yukarı oynar. Tartışmanın ortasında, daha sonra D.W. olduğunu öğreneceği kişi ayağa kalkar, "Dikkatinizi çekmem gerekiyor ki devam eden bir bombardıman var." der ve oturur. Hiç kimse umursamaz, toplantı devam eder (1988, s. 61).

Örseleyici dış gerçekliğin, ruhsal gerçeklik üzerine etkisi üzerindeki tartışma günümüze kadar gelmiştir. Kanıtlanmış istismar kurbanlarını tedavi eden terapistlere göre, bu hastalarda klasik psikanaliz kullanılamaz, çünkü klasik psikanaliz gerçek olaylara çok az ilgi göstermektedir. Shevrin, bu varsayıma katılmamaktadır. JAPA'nın¹⁷ örselenmeye ayrılmış bir sayısındaki yazısında şöyle der: "Psikanaliz; düşlemin rolü ile erken yaşta maruz kalındığı farz edilen cinsel ayartımacılık arasındaki, yanlışlıkla çizilmiş sınırdan ortaya çıkmıştır." (1994, s. 991-92). Shevrin'e göre klasik psikanaliz, örseleyici dış gerçekliğin ve onun ruhsal yaşama etkisini, nevrotik çatışmadaki en önemli bileşenlerden biri olarak kabul eder.

Normalde iç ve dış dünyaların, birbirlerini etkileyen bileşenleri vardır ve bunlar birbirlerini değişime uğrattırır. Arlow'a göre, "Kişinin, bitip tükenmeyen bilinçdışı düşlemlerinin yönlendirdiği ruhsal dünyası ve bilinçli günlük yaşamındaki olaylar arasında, sürekli devam eden bir karşılıklı etkileşim vardır." (1991, s. 60).

Dış gerçeklik ve olağan yaşamdaki bilinçdışı düşlemler arasındaki karşılıklı ilişki, Winnicott tarafından derinlemesine çalışılmıştır. Winnicott, düşlemin sınırlarının belirlenmesinde gerçekliğin faydalı olduğunu, bu açıdan güven verici bir etkisi olduğunu düşünmüştü. Gerçekliği, bireyi engelleyen bir etmen olarak gören Freud'dan (1923) söz ederken şöyle yazar: "Düşlemlerde işler büyüyle yürür; düşlemlerde dur durak yoktur. aşk ve nefretin korkutucu ve kaygı verici etkileri vardır. Dış gerçeklik düşlemi durdurur, dış gerçeklik üzerinde çalışılabilir ve hakkında bilgi elde edilebilir. Aslında düşlem dediğimiz şeye, ancak nesnel gerçeklik iyi değerlendirildiğinde, tam olarak katlanılabilir." (1964, s. 153).

Burada bir hipotez ortaya koymak istiyorum: örseleyici bir ortamın dış gerçekliği, normal yaşam koşullarındaki gerçeklikten farklıdır. Örseleyici koşullar, düşlem üzerinde değişiklik yapamaz ve bu yüzden de güvence verici bir varlık¹⁸ olarak iç dünyaya hizmet edemez. Saldırgan ve yıkıcı arzulara

¹⁷ Journal of the American Psychoanalytic Association

¹⁸ Wallerstein, gerçeklik ve bu gerçekliğin psikolojik düzenlememiz içindeki yeri sorunu dikkat çekmiştir. "Daha önce, gerçekliğe ilişkin düşünce birliğinin günümüzde çöktüğünü, gerçeklikle ilgili çelişen görüşlerin çeşitliliğiyle yüzleşmek ve bunların arasında bir ayrım yapmak zorunda olduğumuzu belirtmiştim. Bunların da ötesinde, ortada korkutucu ve gerçekçi bir soru var: nükleer gücün ve çevresel yağmanın egemen olduğu günümüzde, bize ait gerçekliğin ve ya herhangi bir gerçekliğin nasıl bir geleceği olabilir ki?" (1973, s. 7). I. K.

gerçek sınırlar koyulamazsa, tümgüçlülük ve suçluluk hisleri hafifletilemez. Son Söz'de daha derinlemesine tartışacağım bu hipotez, örseleyici dış gerçekliğin tüm İsrail toplumu üzerindeki etkilerine ilişkindir.

iii. Terör Çağında Psikanalizin Amacı

Öyle görünüyor ki terör çağında, psikanalizin, “aktarım aracılığıyla yeni oluşmaya başlayan bilinci dile getirme” amacının devam ettiğini iddia edemeyiz (Winnicott, 1962, s. 169). Bunun yerine, yaşamı tehdit eden koşulların hastada uyandırdığı ölüm kaygıları üzerine kafa yormak zorundayız.

Modell (1996), analistin, hastanın zihnini algılama sorunuyla ilgili olarak, yorumlamanın yalnızca psikanalizin çerçevesini yeniden belirlemekle kalmadığını ifade etmiştir. Ona göre yorumlama, ayrıca analistin gerçekliğe ilişkin kurgusunu da hastaya sunar. O zaman şöyle bir soru doğar: Yorumlamanın içeriği yalnızca analistin kurgusu mudur, yoksa hastanın zihnini de yansıtır mıdır?

İçinde bulunduğumuz ve yaşamımızın tehdit edildiği öznel deneyimin paylaşılması, hastamızın ve aynı zamanda analist olarak kendimizin, gerçeklikle ilgili kurgusunu yorumlamamızı kolaylaştırabilir. Bu öznel deneyim, hatsalarımızın örseleyici gerçeklikten doğan yoğun ölüm kaygılarını, analistin içermesine ve kavramasına duyduğu gereksinimini karşılayanın tek yoldur. Bu durum çelişkili bir biçimde, gelecekle ilgili şu umudu doğurur: Böylelikle dış gerçekliğe ilişkin kendi tepkilerimizi tanımak ve kabullenmek, analist olarak görevimizin bir parçası haline gelir. Anlattığım olgularda bu durum, hastalarımın birlikte yaşadığımız tehdit edici gerçekliğin ortaya çıkardığı korkularına temas edince gerçekleşmişti.

Hastalarımın birlikte yaşadığımız, yaşamı tehdit eden bir durumda psikanalitik çalışma yapmaya bir tepki olarak ortaya çıkan savunmalarımı ve çatışmalarımı, uzun ve acı verici bir biçimde derinlemesine çalışmamın sonucunda dış gerçekliği dikkate alma gereksiniminin farkına vardım. Hastamla birlikte, benzersiz ve kendine özgü bir biçimde işleyen ve bu gerçeklikle baş eden iç evrenini araştırırken bile, dış gerçekliği dikkate alınmak gerekliydi. Eissler'in çok anlamlı bir biçimde dile getirdiği gibi; “Kimse, kendini yaşadığı tarihsel dönemden boşayamaz, kendini zamanın ve uzayın ötesine geçiremeyeceği gibi...” (1953, s.107). İçinde yaşadığımız tarihi dönemi dikkate alıp saygı göstermeli ve analitik araçlarımızı ona göre ayarlamalıyız.

10. SOYKIRIM MAĞDURLARININ TERÖRÜN GÖLGESİNDEKİ ÇOCUKLARI

a. Giriş

Daha önceki bölümlerde gösterdiğim üzere, Soykırım örselenmesi, yaşamda kalanların çocuklarına çoğunlukla aktarılmaktadır. Soykırım'dan kurtulanların çocukları hakkındaki psikanalitik yazma göre, bu aktarım erken yaştaki bilinç-dışı özdeşimler aracılığıyla olmaktadır. Bu özdeşimler, ebeveynlerin, sürekli devam eden ve yaşamı tehdit eden iç ve dış gerçeklik algılarını çocuklara taşımaktadır (Axelrod ve ark., 1978; Barocas ve Barocas, 1973; Kestenberg, 1972; Klein, 1971; Laufer, 1973; Lipkowitz, 1973; Rakoff, 1966; Sonnenberg, 1974). Zihinleri, ebeveynlerinin depoladığı Soykırım'ın insanlık dışı tasarımlarıyla döllen bu çocuklar; kaybetmeye ve aşağılanmaya, suçluluğa ve saldırganlığa dair güçlü hisleri içlerinde taşırlar.

Volkan, ortaya koyduğu “depolanmış tasarımlar” kavramıyla ebeveynin rolünü vurgulamaktadır. Ebeveynler bilinçsizce, hatta bazen de gayet bilinçli bir biçimde, kendi özelliklerini çocuğa zorla aktarmaktadırlar (1987, s. 73). Bunu yaparak çocuğun kimlik hissini etkilerler ve yerine getirmesi için ona bazı özel görevler verirler. Bu olgularda çocuklar, örselenmeyle ilintili depolanmış imge-lerin birikme yeri haline gelmektedirler. Bu da örselenmeyle ilgili bilinçdışı düşlemlerin başlamasına neden olmaktadır. Bu çocuklar, anne-babalarının kendi başlarına derinlemesine çalışmadığı utanç, öfke, çaresizlik ve suçlulukla baş etmek zorunda bırakılmaktadırlar (Volkan ve ark., 2002).

Burada şunu sormak istiyorum: Kurban haline gelmiş, gerçek anlamda istismara ve aşağılanmaya maruz kalmış, sonrasında da Soykırım'dan kurtulmuş ebeveynlerin çocukları, yaşamlarında örseleyici bir gerçeklikle karşı karşıya kalırlarsa ne olur? Bu dış gerçekliğin, onların iç dünyalarına, gerçeklik algılarına ve savunmalarına etkileri nelerdir?

Yaşamı tehdit eden bir gerçeklik, yalnızca örseleyici olayların basitçe anımsanmasına yol açmakla kalmaz; aynı zamanda çocuklarda, ebeveynleriyle paylaştıkları Soykırım'ın zihinsel tasarımlarını yeniden canlandırır. Yeniden canlanan bu tasarımlar arasında; örseleyici nitelikli gerçek olaylar, bu olaylarla ilgili bilinçli ve bilinçdışı düşlemler, yoğun yas ve suçluluk duyguları ve kabullenilemeyen utanç, suçluluk ve saldırganlık hislerine karşı savunmalar yer almaktadır (Roth, 1993; Moses, 1993; Kogan ve Schneider, 2003). Bu amaçla ilki klinik olgudan aldığım parçaları örnek olarak kullanacağım. Bu olgularda İsrail'deki yaşamı tehdit eden intifada, Soykırım'la ilgili tasarımların yeniden canlanmasına neden olmuş ve hastaların manik savunmalarını güçlendirerek gerçekliği algılarını etkilemiştir.

a. Olgu Sunumu: Daphna

Daphna; kırk altı yaşında, lisede öğretmenlik yapan, evli ve on altı yaşında bir oğlu olan bir kadındı. Aşırı solcu küçük bir gruba üyeydi ve Filistin yanlısı görüşleri güçlü bir biçimde savunmaktaydı. İsrail'deki sol partiler tarafından düzenlenen büyük barış mitinglerine katılmakla kalmamış, aynı zamanda birçok diğer kadınla beraber en ön saflarda yer alıp, üzerlerinde Filistin yanlısı görüşler yer alan pankartlar taşımıştı. Bu pankartlar yoldan geçenleri sıklıkla kızdırmış ve yoldan geçen insanlardan birçoğu onlara öfkeyle bağırmıştı. Tüm bu öfkeli tepkiler Daphna'yi yapmakta olduğu şeyden asla alıkoymamış; aksine heyecanını ve bu gösterilere verdiği önemi artırmıştı.

Daphna, Soykırım mağduru bir anne ve babanın kızıydı. İsrail'e ailesiyle beraber 2. Dünya Savaşı'ndan önce gelmişti. Babasının ailesi Auswitch'e gönderilmiş, orada gaz odalarında öldürülmüş ve fırınlarda yakılmışlardı. Daphna'nın annesi, yaşamı boyunca depresyonda kalmış, depresyonu yaşlandıkça daha da şiddetlenmişti. Annesinin ruhsal durumu, iki kardeşten küçük olan Daphna'nın doğumundan sonra daha da kötüleşmişti.

Daphna annesini üzgün, pasif, sessiz ve yaşamın küçük işleriyle bile başa çıkamayan bir kadın olarak anımsamaktaydı. Çocukluğundaki anneyi anlatırken "Ben bir gölgeyle büyüdüm." demişti.

Daphna'nın ailesi küçük bir kasabada yaşamıştı. Daphna, bebekliğinden itibaren diğer çocuklarla beraber bir çocuk bakım evinde yaşamıştı. Ona anlatıldığına göre, o doğduktan sonra annesi o kadar derin bir depresyona girmişti ki bazen onu beslemeyi bile unuttur olmuştur. Bu durum ortaya çıktığında bir çocuk bakım evine yerleştirilmiş ve bakımı orada yapılmıştı.

Daphna dokuz yaşındayken ailesi, Amerika'ya gitmiş ve üç yıl orada kalmışlardı. Korunaklı bir yaşam sürdüğü ve çocuklarının bakıldığı İsrail'den ayrılmalarına, annesi çok tepki göstermişti. Daphna bu dönem boyunca annesinin günlerce yataktan kalkmadığını, eve yiyecek alamadığını veya ailesi için yemek yapamadığını, çocuğunun okuldaki sorunları hakkında öğretmenlerin görüşme taleplerine asla yanıt vermediğini anımsamaktaydı. Tüm bu konularla babası ilgilenmiş, Daphna de depresif ve ruhsal olarak ölü bir anneyle yaşamayı öğrenmişti.

İsrail'e döndükten sonra Daphna yatılı bir okula başlamıştı. Burada tırmanışa geçmiş, iyi bir öğrenci olmuş, bir sürü arkadaş edinmiş, normal bir ergen gibi yaşamaya başlamıştı.

Daphna on iki yaşındayken annesi intihar etmişti. Fırının yanında duran annesinin yanmış cesedini babası bulmuştu ve yanı başında bir şişe hap vardı.

Görünüşe göre kafasını fırına (eski tip gazlı bir fırına) sokmadan önce bu hapları içmişti. Annesinin, fırından çıkan gazı soluduğu için mi, yoksa üzerine döktüğü gazın tutuşmasıyla mı öldüğü asla anlaşılamamıştı. Daphna bu korkunç olay nedeniyle şok geçirmiş ve çok korkmuştu. Bu olayla ilgili Daphna'yle kimse konuşmamış, babası annesinin yasını hiçbir zaman tutunamıştı. Daphna, annesinin şok edici ölümünün babasına, gaz odalarında ölen akrabalarını anımsattığını biliyordu. İki yıl kadar sonra babası, psikotik nitelikli bir depresyon nedeniyle hastaneye kaldırılmıştı. Daphna onu hastanede düzenli olarak ziyarete gitmiş, babasının hastanedeki davranışlarından ve görünüşünden çok utanmıştı.

Daphna ilk şoku atlattıktan sonra, artık kendi ayakları üstünde durmaya karar vermişti. Hem okumuş hem de çalışmış, evde kalacağından korkarak âşık olmadığı bir adamla evlenmişti. İlk çocuğu bir oğlan olmuştu. Daphna, yaşamı boyunca psöriyazis lezyonları ve depresyon atakları geçirmişti. Çocuğunu yetiştirirken büyük zorluklar yaşamıştı. Oğluna sevgi ve ilgi göstermek yerine, sabrının tükendiği, öfkesini denetleyemediği ve zarar verdiği zamanlar olmuştu. Bu durum, canını çok acıttı ve yoğun suçluluk duyguları uyandırmıştı. Daphna on yıl boyunca terapi görmüş ve bu on yılın sonunda terapisti ölümcül bir hastalığa yakalanmıştı.

Daphna iki yıl önce, büyük kardeşi elli bir yaşındayken hastalanıp, ruhsal bir çöküş nedeniyle akıl hastanesine kaldırılınca analiz arayışına girişmişti. Tıpkı büyük kardeşi gibi kendisinin de bu ölümcül yaşta (annesi de elli bir yaşında intihar etmişti), psikotik bir çöküş yaşayabileceği kaygısıyla, analitik tedavi görmeye karar vermişti.

Son üç yıldır süren, acı dolu analitik yolculuğumuzdan söz etmeyeceğim. Bunun yerine İsrail'de son birkaç yıldır ortaya çıkan ve yaşamı tehdit eden ortama karşı Daphna'nın tepkisini, analizde açığa çıktığı biçimiyle anlatacağım. Bunu görüşmelerimizden aldığım bir bölümle yapacağım.

- D: Çok fazla terörist saldırısı var. Buna çok sinirleniyorum. Sanki üzerimize başka bir Soykırım daha çöküyor.

İkimiz de bir süre sessiz kaldık.

- D: (devam ederek) Bir kurbağa öyküsü vardır. Kurbağalar sıcaklık değişikliklerine duyarsızlardır. Yani kurbağanın içinde bulunduğu suyu kayna-yıncaya kadar yavaş yavaş ısıtsanız kurbağa kaçmayacaktır, çünkü tehlikeyi hissetmeyecektir. Geçmişte Yahudilerin başına gelen de budur. Soykırım'dan kaçmayanlar, başlarına gelenleri izlediler ve hepsi fırınlarda yakıldı. Şimdiki durumumuz da tıpkı böyle. Durum iyice kötüleşmeden, hiçbirimiz ne olup bittiğiyle ilgilenmiyoruz.

Daphna'nın sözleri beni korkutmuştu. Belki de haklıydı diye düşündüm. Geleceğin bize ne getireceğini kimse bilemez. Sonra düşüncelerim Daphna'nın, kafasını fırına sokan trajik annesine kaydı. Büyük olasılıkla Auschwitz'de gaz odalarına kapatılan ve fırınlarda yakılan yakınlarının kaderini, somut bir biçimde takip etmeyi seçmişti. Kendime, "Acaba annesi acıya duyarsız olan kurbaga mıydı?" ya da "Acaba bunaltan ruhsal acısından kurtulmak için mi kendisini yok etmişti?" diye sordum.

Sonrasında Daphna'nın sokaklarda katıldığı siyasi gösterilere ilişkin düşlemlerine indik. Daphna'nın dış gerçekliğe yalnızca siyasi görüşleri ve barış mücadelesi yüzünden tepki göstermediğini keşfettik. Bunların yanında, korku ve suçluluk duygularıyla dolu bir iç dünyaya karşı da tepki vermekteydi.

- D: Dün diğer kadınlarla beraber, Filistin bölgelerinin işgaline karşı gösteri yapıyorduk. Eskiden bu gösterilerde yer aldığında insanlar bize domates atarlar veya bizi lanetlerlerdi, şimdiyse kadınların dayak yediğini ve hastaneye kaldırıldıklarını duyuyorum. Şiddet düzeyi bu kadar arttığına göre, bizi vurabilecek insanlar da vardır diye düşünüyorum. Kendimi Nazi döneminin başlarında, sokaklarda zulüm gören Yahudiler gibi hissediyorum.

Kendi kendime, geçmiş ve şimdi nasıl da birbirinin içine karıştırılıyor diye düşündüm. Daphna, Nazi döneminin başlarına geri döndüğünü hissetmekteydi ve zalimler peşindeydi.

- D: (bir sessizlik anından sonra) Kendi yaşamımı yaşamaya hakkım yokmuş gibi hissediyorum, sanki cezalandırılmam gerekiyor. Tıpkı dindar insanlar gibi ben de Tanrıya şöyle diyorum: "Üzerime düşeni yapıyorum, her Cuma öğlen vakti ve her Cumartesi gecesi, savaşa karşı gösterilere katılıyorum, bana merhamet etmelisin."

- I: Neden cezalandırılmanız gerektiğini düşünüyorsunuz?

- D: Bilmem. Sanırım böyle hissetmemin annemle bir ilgisi var. Onun başına neler geleceğini nasıl oldu da hiç anlayamadım? Ergenlikle ilgili aptallıklarla o kadar meşguldüm ki onun sağlığıyla hiç ilgilenmedim. Kendini öldürmeden önce, yatılı okuldan eve geldiğim zamanlarda hep bana sarılmak ve beni öpmek isterdi. Bunu yapmasını istemez, onu iterdim. Artık bebek değildim ve ben çocukken bana hiç böyle davranmamıştı. Birden bire sürekli bana sarılmak isteyen biri oluvermişti. Belki de şefkatime ihtiyacı vardı, acaba ben bunun farkına varamamış olabilir miyim? Peki ya babam? Bütün akrabalarının fırınlarda yandığını biliyordum ve şimdi de annem aynı biçimde yok olmuştu. Babam buna katlanamazdı. Bunu biliyordum ama ona yardım edemedim.

Yaşam bu kadar delilikle ve çılgınlıkla doluyken ben nasıl olur da İsrail'de sıradan bir yaşam yaşayabilirim ki!

Bu kısa alıntıdan anlıyoruz ki, Daphna gösterilerde yer alarak, bilinç düzeyinde savaş karşıtlığı için kavga etmekten, bilinçdışında da ebeveynlerine karşı duyduğu büyük suçluluğun yükünü hafifletmeye çalışıyordu.

Anne-babasıyla yaşadığı suçluluk dolu ilişkisini oğluna aktarmıştı ve bu ilişki de onun için yeni bir zulüm görme kaynağı olmuştu. Daphna kendini, ona yakın olan herkesi -ebeveynlerini, oğlunu, eski terapistini ve şimdi de analiz sırasında beni- yok eden, aç ve bitmek bilmeyen istekleri olan insanlar olarak görmekteydi. Bu durumu görüşmelerimizden birinden alıntı yaparak anlatacağım:

- D: Bazen Benny'nin askere gitmesini istemediğim oluyor. Ben kırk sekiz, o ise daha on sekiz yaşında ve ben yaşamımın sonuna yaklaştım. Bazen de ona karşı hissettiğim çifte değerliliği düşünüyorum, belki de ölmesini istiyorum. Oğlum küçükken bazen ona karşı aşırı öfkeli davrandığım olurdu, neredeyse ona zarar verirdim. Haftada bir kez işe giderdim ve o sırada da kocam onu biberonla beslerdi. Benny bundan nefret ederdi. Yapmak istemediği bir şey için onu zorladığımı, sanki onu örselediğimi hissederdim. Annemin de ben doğduktan sonra depresyona girdiğini ve bazen beni beslemeyi unuttuğunu biliyorum. Bu durum fark edildiğinde komşular eve gelmeye ve beni biberonla beslemeye başlamışlar.

- I: Belki de oğlunuzla aranızdaki ilişkide, annenizle ilgili bazı deneyimlerinizi bilmeden tekrar etmekten korkuyor olabilirsiniz.

- D: Evet, kesinlikle. Kendimi feci derecede yıkıcı biri gibi hissediyorum, özellikle de bana yakın olan insanlara karşı. Çok güçlü gereksinimlerim var.

- I: Çok güçlü gereksinimlerinizle beni yok etmekten, benim de anneniz gibi yıkılacağımdan veya eski terapistiniz gibi hastalanacağımdan, analiz sırasında benden beklediğiniz ilgi ve desteği size veremeyeceğimden korkuyor olabilir misiniz?

- D: Aynen öyle. Benim durmadan isteklerde bulunan, aç kendiliğime kimsenin katlanamayacağından korkuyorum, gereksinimlerime ve yıkıcılığımıza kimse dayanamaz. Ayrıca İsrail'in Yahudi tarihinde geçici bir dönem olacağından korkuyorum, bu intifada bizim için ikinci bir Soykırım olabilir.

Bu örnekler Soykırım'ın gölgesinin Daphna'nın yaşamını nasıl etkilediğini göstermektedir. Daphna, annesinin kurban/saldırgan yönleriyle özdeşleşmişti.

Kurban rolüneyken zalim bir annenin bebeğıydi. Bu zalim anne onu açlığa terk ederek öldürebilirdi. Saldırgan rolüneyken ise hem annesini (ve dolaylı olarak da babasını) ölüm ve yıkımdan kurtaramamaktan suçluluk duyuyor hem de doymayan açlığıyla annesini yok ettiğı için kendini suçluyordu. Sevginin ve nefretin ikiye bölünerek birbirinden ayrıldığı bu çift kutuplu yaklaşım, Daphna tarafından oğluna yansıtılmıştı ve Daphna kendini eş zamanlı olarak hem oğlunun kurtarıcısı hem de katili gibi hissetmişti.

c. Olgı Sunumu: Isaac

Isaac otuz yaşında bir bilim adamıdır, evli ve üç yaşında bir çocuk babasıdır. Ailesine yönelik kontrolsüz öfke patlamalarından ve devamında gelen suçluluk ve mutsuzluk hisleri yüzünden analize gelmiştir.

Isaac analize, yaşamındaki bir kriz sırasında gelmişti: yetmiş iki yaşındaki babası birkaç hafta önce intihar etmişti. Babası, kendisine prostat kanseri teşhisi konmadan önceki bir yıl süresince, testis ağrılarından yakınmıştı. Bir ameliyat geçirmiş ve radyasyon terapisi görmüştü. Sonrasında yapılan testler kanser hücrelerinin tamamen temizlendiğini göstermişti. Geriye yalnızca testis ağrısı kalmış ve bu ağrı babasının ruhsal durumunu giderek kötüleştirmişti.

Isaac'ın babasının sade bir yaşamı olmuştu. Tüm yaşamı boyunca tenkisyenlik yapmış, boş zamanının çoğunu spor ve atletizmle uğraşarak geçirmişti. Bu etkinlikleri kısa bir süre öncesinde, devamlı çekmekte olduğu ve onu engelleyen ağrılar yüzünden sekteye uğramıştı. Bu durum, onu adım adım ağır bir depresyona sokmuştu. Hastalıktan kurtulmasına ve sağlığının iyi gitmesine, ailesinden gördüğü onca sevgi ve desteğe rağmen, yaşamını sona erdirmeyi seçmişti. İpte sallanan cesedini banyoda bulan kişi Isaac'ın annesi olmuştu. Baba, ailesine şu notu bırakmıştı: "Sevgili ailem, n'olur beni affedin. Artık dayanamıyorum."

Isaac, babasının ölümünün ardından ilk bir ay içinde bana geldi. Görünümü çarpıcıydı, ona kadınsı bir hava veren narin hatları ve uzun saçları vardı. Yahudilerin sabahları sakal tıraşı olmama geleneğine uymaktaydı ve yüzünü kaplayan sakalları ona acayip bir görünüm vermekteydi. Konuşurken büyük sıkıntı çekiyordu ve ilk görüşmede çok kötü kekeliyordu. Tuhaf görünümü ve parça parça konuşması yüzünden onu ruhsal olarak olduğundan daha hasta olarak algılamıştım. Bu durumu daha sonraları fark ettim.

Tedavinin bu aşamasında, anne ve babasının öyküsünü yeniden inşa ettik. Isaac, Soykırım'dan sağ kurtulmuş bir babanın ve ailesi kuşaklardır İsrail'de yaşayan bir annenin çocuğuydu. Babası on dört ve on dokuz yaşları arasında

toplama kampında kalmıştı. Babasının yaşamındaki bu dönem hakkında, Isaac'ın pek fazla bilgisi yoktu. Tek bildiği oradan yalnızca babasının ve babasının kardeşinin kurtulabilmiş olduğuydu.

Isaac'ın kendi öyküsüne geldiğimizde karşıma çok zeki, yetenekli ve genç bir adam çıktı. Daha lise yıllarında üniversiteden dersler almış ve yirmi yaşındayken ilk lisans derecesini tamamlamıştı. Sonrasında orduya alınmış ve orada uzman olduğu konuda çalışmış, aynı zamanda ordu tarafından doktora yapmaya gönderilmişti. Şimdi otuz yaşındaydı, sevdiği bir ailesi ve yakın arkadaşları vardı. Önde gelen bir bilim enstitüsünde araştırmalar yürütmekteydi.

Isaac tüm bunlara rağmen, kendini bazen depresif hissettiğinden yakınmaktaydı. Böyle dönemlerde çalışmak için kendinde güç bulamıyordu. Özellikle son günlerde, karısına ve çocuğuna karşı yaşadığı öfke patlamalarından ötürü mutsuzdu.

Isaac, ebeveynlerinin evinin havasının baskı dolu olduğunu anlattı. Yıllardır çocuğu olmayan bir çiftin tek oğluydu. Annesi tarafından çok sevilmiş ve üzerine titrenmişti. Babasıyla olan ilişkisi ise daha karmaşık ve çifte değerlikliydi. Babası oğlunun okuldaki başarılarıyla gurur duysa da, hiçbir zaman tatmin olmamıştı. Onu şımartan ve bozan annesinin aksine, babası oğlunun tam anlamıyla bağımsız olmasını istemişti, hem fiziksel hem de duygusal olarak bağımsız. Hassas oğlan çocuğu, “erkek olmak” zorundaydı. Kendini koruması için uyarılmış ve vücudunu geliştirmesi için spor yapması konusunda yönlendirilmişti. Çok iyi para kazanabileceği bir iş sahibi olması beklenmiş, onun gerçekten neye ilgi duyduğunun bir önemi olmamıştı.

Oğlan çocuğu, babasının benlik idealini yerine getirebilmek adına kendini büyük bir baskının altında bulmuş, ama içinde büyük bir karşı durma isteği hissetmişti. Babasına öfkesi büyüktü ama onu incitmekten de korkmuştu. Hislerine egemen olmayı öğrenmiş ve pasif-agresif bir davranış biçimini benimsemişti. Bence, saldırganlığını kendine çevirmenin bir yolunu bulmuştu ve bu da onu dönemsel olarak depresifleştiriyordu.

Tedavi boyunca Isaac'ın görünüşünde ve tavırlarında belli değişiklikler oldu. Kekelemeyi bıraktı ve konuşması daha anlaşılır hale geldi. Babasının ölümünden bir ay sonra sakallarını kesti. Uzun saçları onu hala kadınsı göstermeye devam etti fakat sakal olmayınca artık o kadar da tuhaf görünmüyordu.

Uzun saçlarından söz ederken, Isaac'ın aslında her zaman uzun saçlı olmadığını fark ettim (Uzun saçın simgesel bir anlamı vardır. Nazilerin çocuklarındaki uzun saçın bilinçdışı anlamı, araştırma konusu olmuştur [Kogan ve Schneider, 2002a]). Okulda ve askerlik hizmeti sırasında, onun deyiimiyle

“sıradan” bir erkek gibi görüldüğü dönemler olmuştı. “Sıradan” ve “sıra dışı” kavramlarını nasıl tanımladığını anlamaya çalışırken Isaac, başından geçen eşcinsel bir deneyimden söz etti. Bu olay on dokuz yaşında askerdeyken olmuştı. Kız arkadaşıyla yaşadığı ayrılığın hemen ertesinde, ondan çok daha yaşlı genç bir adamla yakınlaşmıştı. Isaac ve bu adam buluşup, geceyi beraber geçirmeyi planlamışlardı, ama son anda Isaac çekinmiş ve buluşmaya gitmemişti. Adam bu duruma çok alınmış ve ilişki sona ermişti.

Analizde, bu dönemi, babasının yaşamıyla ilgili bilgiler ışığında anlamaya çalıştık. Bu bilgiler, babasının ölümünden sonraki ilk bir ay içinde ortaya çıkmıştı. Bir kuzeni, Soykırım süresince babasının başından geçen bazı dehşet verici olaylardan söz etmişti. Bunlardan biri, babasının ve amcasının, anelerinin ve kız kardeşlerinin gaz odalarına götürülüşünü gizlenerek izlemeleriydi. Bir diğeri de Isaac’ın babasıyla ilgiliydi. O zamanlar yakışıklı bir genç olan baba, toplama kampındaki erkekler tarafından cinsel istismara uğramıştı. Kuzen, babanın söylediği bir sözü anımsamaktaydı: “Erkekler hep benim peşimdeydi, gündüzleri gençler, geceleri yaşlılar.” Bu sözleri duyan Isaac, babasının onu şu biçimde uyardığını anımsadı: “Sen çok yakışıklı bir oğlansın, tam da erkeklerin tipisin, sürekli peşinde olacaklar!”

Isaac’ın davranışlarını, babasının ona verdiği “erkek gibi davran” mesajının ışığında anlamaya çalıştık. Isaac şimdi anlıyordu ki saçlarını uzatmak ve kadınsı görünmek, babasına karşı ortaya koyabileceği en isyankâr eylemdi. Bilinç düzeyinde Isaac, babasının onda görmeyi beklediği erkekliğe karşı başkaldırmaktaydı. Bilinçdışında ise Isaac, eşcinsel bir ilişkiye yaklaştığında neredeyse babasının yazgısını tekrarlayacaktı, ama son anda vazgeçmişti.

Analizde bu dönemi iyice inceledikten sonra, Isaac saçlarını kesti. Babasına yönelik sevgisi ve nefreti üzerinde, belli bir düzeye kadar uğraştıktan sonra, bu başkaldırıya artık gerek yoktu.

Isaac, İsrail’deki yaşamı tehdit eden koşulları anlatırken, yıllar önce bir tabanca edindiğini söyledi. Tabanca dolabında kilitli durmaktaydı. “Bir silahım olmalıydı. Eğer teröristler bize saldırırlarsa bu silah çok işime yarayabilir. Eğer evime girerlerse artık tamamıyla güçsüz ve iktidarsız olmayacağım.” dedi. Konuyu biraz daha irdeleyince Isaac, güçsüzlük ve iktidarsızlık hislerini, kısmen de olsa babasının Naziler tarafından istismar edilmesine bağladı.

Babasının intiharı üzerinde çalıştıkça, babasının örseleyici geçmişini, hastalığıyla ve hastalığının sonucuyla ilişkilendirdik. Görünüşe göre hastalık, geçirdiği ameliyat ve radyasyon terapisi, babasında iktidarsızlığa yol açmıştı. Yakındığı katlanılmaz acı, fiziksel ve aynı zamanda ruhsal acıların katlanılmaz

bir bileşimi olabilirdi. Bu örselenme, babasının eski örselenmesinin üzerine binmişti ve belki de öz yıkımındaki son hamlesine neden olmuştu.

İsrail'deki yaşamı tehdit eden koşullar, babasının Isaac'ın erkekliğine yaklaşımına dair anılarını yeniden canlandırmıştı. Babası bu yaklaşımını, kelimelerin çok daha ötesinde, konuşmaktan çok daha başka yöntemlerle, oğlu Isaac'a aktarmıştı. Isaac bir tabanca edinerek, yalnızca kendini ve ailesini Filistinli teröristlerden korumaya çalışmakla kalmıyor, aynı zamanda kendi yaşamında babasının geçmişini yaşarken, erkekliğini de güvence altına almaya çalışıyordu.

d. Tartışma

Şimdi örseleyici dış gerçekliğin, önceki olgularda gösterildiği üzere, Soykırım mağdurlarının yeni kuşaklarının gerçeldik algılarının ve savunmalarının üzerindeki etkilerini tartışacağım.

Yukarıda anlattığım iki olgunun ruhsal gerçeldikleri, büyük ölçüde ebeveynlerinin örseleyici geçmişine ilişkin bilinçdışı düşlemler ve suçluluk duyguları tarafından yapılandırılmıştı. Yaşamı tehdit eden dış gerçeklik ve terör, hastaların içsel korkularını şiddetlendirmiş, iç ve dış gerçeklik arasında bir ayırım yapmalarını zorlaştırmıştı. Bu durum, hastaların savunmalarını etkilemiş, ebeveynlerinin Soykırım geçmişinden kaynaklanan düşlemlerin ve bilinçdışı korkuların egemenliğindeki bir tutumla dış dünyalarına tepki vermelerine neden olmuştu. Soykırım'ın gerçekliği, gerçekteki ve düşlemdaki canlandırınalarla, günümüz gerçekliğinin içine sıklıkla girmişti (Bergmann, 1982; Kogan ve Schneider, 2002b).

Daphna olgusunda ise tehdit edici dış koşullar, tümgüçlülük hislerini artırmıştı. Filistin yanlısı gösteriler aracılığıyla, ölüme ve yıkıma uğradığı geçmişteki dünyayı yeniden yaratmıştı. Daphna bu gösterileri, onu babasının Soykırım geçmişine "kaydıran" (Kestenber, 1972) ve yaşamını tehdit eden durumlar olarak deneyimlemişti. Soykırım örselenmesinin, annesi tarafından trajik bir biçimde tekrarlanması, Soykırım'ın zihinsel tasarımlarını güçlendirmişti. Bu da gerçekliği çarpıtmış ve Daphna kızgın Yahudileri zalim Naziler olarak algılamıştı. Ayrıca, barış gösterilerine katılarak ve kendini düşlemsel bir tehlikenin içine atarak, Yahudilerin kurtarıcısı rolünü oynamaya ilişkin bilinçli arzusunu da tatmin etmekteydi. Yahudilerin (tümgüçlü bir biçimde yeni bir Soykırımı önlemeye çalışıyordu) olduğu kadar Filistinlilerin (zayıf olana yardım ediyordu) de kurtarıcısı olmaktaydı. Bilinçdışı bir düzeyde Daphna, annesinin intihar örselenmesinden, bunu takiben babasının hastalığından ve ölümünden kaynaklanan

suçluluğunu hafifletmeye çalışmakta, bir yandan da ölümün üstesinden gelebilmek için, ona yakınlaşmaktaydı.

Isaac olgusunda, dış gerçeklik yalnızca varoluşsal bir tehlike olarak değil, ayrıca erkekliğe olası bir tehdit olarak algılanmıştı. Babasının kötü kaderini yaşamaktan korkan Isaac, erkekliğine gelebilecek olası bir saldırıdan korunabilmek için bir tabanca edinmişti. Belki de Isaac bilinçdışı düşlemlerinde, evine girebilecek Filistinli teröristleri, bedenine tecavüz eden Nazi saldırganlar olarak algılamaktaydı. Yaşamı tehdit eden dış gerçeklik, Isaac ve babası arasındaki ayrımın yetersizliğini yeniden gün yüzüne çıkarmıştı. Bu durum, babasının örseleyici geçmişini, kendi güncel zamanında yeniden yaşamasına neden oldu. Birbirine geçmiş bu gerçeklikte tabanca, fallusu (böylelikle babasının bir erkek olması yönündeki mesajını yerine getiriyordu) ve aynı zamanda erkekliğini yok etmeye çalışanlara karşı kendini savunabilmesini sağlayan silahı temsil etmekteydi.

Her iki olguya da, geçmiş ve şimdiki zaman, düşünem ve gerçeklik, iç ve dış arasındaki karmaşa damgasını vurmaktadır. Yaşamı tehdit eden dış koşullar, her iki olguda da hastaların gerçeklik algısını bozarak, manik savunmalarını güçlendirmiştir.

Daphna'nın ve Isaac'ın ebeveynlerinin, Soykırım'dan zarar görmüş birçok Yahudi anne ve babayla benzerlik gösterebileceğini belirterek sözlerime son vermek istiyorum. Bu yüzden bu hastalar, yaşamı tehdit eden durumlar karşısında gerçeklik algıları bozulmuş ve manik savunmaları güçlenmiş, büyük bir grubu temsil etmektedirler.

SON SÖZ

Yas tutma ilk kez, bir nesnenin kaybına karşı gösterilen tepkinin oluşturduğu süreç olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden yas çalışması, büyük bir ruhsal çabayı da beraberinde getirir. Bu çaba, gerçeklikle kurulan bağı düzeltmeye ve kaybedilmiş nesnenin olumlu ve güzel yanlarını özümseyerek acı veren taraflarından kurtulmaya yöneliktir. Burch bu mantıkla, yas tutmayı “bir tür aşkın son hamlesi” olarak yorumlamıştır (Burch 1989, s. 622).

Pollock (1978), neredeyse yirmi yıla yakın bir süre yas tutma sürecini inceledikten sonra daha farklı bir sonuca ulaşmış, yas sürecini tamamıyla nesne kaybıyla ilişkilendirmemiştir. Bunun yerine yas tutmayı şöyle tanımlamıştır: “Yas, birbirini takip eden aşamalardan oluşan, evrensel olan, uyum sağlama amaçlı ruhsal işlemler dizisidir. Birbirini takip eden bu aşamalarda, yeni bir iç dengeye ve bununla ilişkili olarak da yeni bir dış dengeye ulaşılır.” (s. 262). Bu işlemler dizisi, insan gelişimi boyunca ortaya çıkan değişimin farklı aşamaları nedeniyledir. Bu değişim, kişinin bütünlüğüne ve özkimliğine bir tehdit olarak algılanabilir; kişiyi derin ve acı dolu duygular yaşamaya zorlar.

Pollock’a benzer bir biçimde Grinberg; yas tutmanın sadece nesne kaybına bağlı olmadığını savunmuştur; ona göre yas aynı zamanda büyümeyle ve yaşamın bir evresinden diğerine geçmeyle de ilgilidir (1992). Bu süreç; bazı alışkanlıkların, yaşam biçimlerinin ve ilişkilerin kaybını içerir. Yenileriyle ve daha gelişmiş olanlarıyla yer değiştirse bile, kaybedilenler yine de acıya ve yasa neden olurlar. Bu yüzden yaşam, bireyin birbirini takip eden yas süreçlerinden geçmesini gerektirir. Bu yas süreçleri de her zaman başarıyla tamamlanmayabilir.

Yaşamda bir evreden diğerine geçtiğimizde, kayıp ve matemle, örselenme ve stresle karşı karşıya kaldığımızda, gerçeklik çoğunlukla saptırılır ya da yadsınır. Bazı olgularda, ne zaman, ne de terapi, belki de hiçbir şey bunu tamamiyle değiştiremez. İyileşmek için gerekli olan cezalandırılmak veya zaferler kazanmak değildir; öfkeden arınmak veya affedici olmak da tek başına yeterli değildir. Kaybedilene dair duygusal bir farkındalık gereklidir. Ne kadar acı¹⁹ verse de, kaybetmiş olmak gerçekten deneyimlenmelidir. Bu, kişinin kayba ve ihanete karşı her zaman hassas olduğunu, kendi sınırlılıklarının ve yaşamının bir sonu olmasının yarattığı hassasiyeti kabullenmesi anlamını taşır.

¹⁹ Yastan kaynaklanan acıyla zihni bulanık Freud (1917) şöyle yazmıştır: “Gerçekliğin emrini azar azar yerine getirmenin, ki bu uzlaşmanın doğasında vardır, neden bu kadar acı verici olduğunu zihinsel ekonominin terimleriyle anlatmak o kadar da kolay değildir.” (s. 154). I. K.

Bu kitabın birçok bölümünde bireyin yas yolculuğuna ilişkin detaylı açıklamalar bulunmaktadır. Bu yolculuk, bilinçli bir yasin yokluğundan (patolojik yas tutmanın bir şekli [Bowlby 1980]) kaybetmekten ve kaybın irdelenmesinden doğan acının duygusal farkındalığına kadar gider. İster gündelik yaşamda ister analiz sırasında olsun, yas çalışmasının, kayıplarla yüzleşildikçe ödenen acı bir bedeli vardır. Birey yas süreci sayesinde, kaybı kabullenmek ve patolojik savunmaları yenmek için çaba gösterir, bireye acı veren nesne kaybında ve birçok başka durumda, benliğini gerçekliğe uydurabilmek için uğraşır.

Yas çalışması; depresif kaygı, acı hissi ve “zulmedici bir suçluluk”²⁰ (Grinberg, 1992) tarafından engellenebilir. Bu hisler benliği kaplayabilir. Benlik de bu hislere karşı ilkel savunmalarını (örn. yadsıma ve manik savunmalar) harekete geçirir. Benliğin mücadelesi, kayba karşı duyarsızlıkla ve gerçekliğin değişen ölçülerde bölünmesiyle ve yadsınmasıyla sonuçlanabilir. Kitapta birçok bölümde gösterildiği üzere, acı ve yasa karşı verilen mücadelenin uyum sağlamaya yönelik ve/veya patolojik yönleri olabilmektedir. Yas tutmaya karşı bireyin geliştirdiği stratejiler, duygusal farkındalığa sıklıkla eşlik eden çaresizlik hissini önler. Bu stratejiler böylece, bireyin hem fiziksel hem de ruhsal açıdan yaşamda kalmasına yardım eder; fakat aynı zamanda onu duygusal olarak tüketirler.

Bu kitap; bireyin ve toplumun, iç ve dış stres durumlarında ortaya çıkan acıyla ve yasla ilgili duygusal farkındalığa karşı ortaya çıkardığı savunmaları kullanış biçimleriyle ilgilenmektedir. Bireysel düzeyde, parçalanma ve ruhsal ölüm tehdidi altındaki bireylerin, acı ve yasa karşı geliştirdikleri manik savunmalar ele alınmıştır. Toplumsal düzeyde ise, Soykırımdan kurtulanların çocukları arasında yaygın olan canlandırmanın, yas yerine geçen bir düzenek olarak kullanılması incelenmiştir. Soykırımdan kurtulanların çocukları, örselenme geçirmiş ebeveynleri tarafından onlara aktarılan acı ve suçluluğun yükünü üzerlerinde taşıyan özel bir topluluktur ve dünyanın dört bir köşesine yayılmışlardır. Kitap ayrıca İsrail'deki yaşamı tehdit eden koşulların, Soykırımdan kurtulanların çocuklarının ve bir bütün olarak İsrail toplumunun gerçeklik algısına ve savunmalarına olan etkilerini incelemektedir.

Kitabın ilk bölümünde, parçalanma tehdidi altındaki bireyleri anlattım. Bunlar, kayba dair gelişebilecek duygusal farkındalığa karşı manik savunmalarını harekete geçirmişlerdi. Bu hastalar ruhsal yaraları yüzünden acı çekmekteydiler, ama ne var ki bu yaraların terapiyle tamamen kapanmaları mümkün değildi. Yine de analizde edindikleri duygusal deneyim, sahip oldukları esas

²⁰ Bu çeşit bir suçluluk, kayıp ve engellenmeden kaynaklanan kaygıyı ve acıyı içinde barındırır ve en ağır gerileme durumlarında görülür. Grinberg “zulmedici suçluluğu”, Melanie Klein tarafından tanımlanan şizoid-paranoid aşamadaki düzeneğe bağlamaktadır. I. K.

bağlılığı ve bu bağlılığın çöküşünü keşfedebilmelerini sağladı. Aynı zamanda analiz; yasın, suçluluğun ve zalimliğin acı veren yükünü kaldırabilmelerine yardımcı oldu, hem de bu yükün altında ezilmekten korkmadan. Sonuçta iç dünyaları daha az inkar edilir bir hale geldi ve çeşitli savunmalarla bu iç dünyanın silinmesine yönelik zorlantılı ihtiyaç da azaldı. Hastaların manik düzeneklerinin çoğu hala varlığını sürdürse de, yas tutmaya dair iyileşen yetenekleri sevgilerini artırdı ve nefretlerini yumuşatma yetilerini güçlendirdi.

Kitabın ikinci ve üçüncü bölümlerinde, çözümlenmemiş yasın birey ve toplum üzerindeki etkilerini inceledim. Yasa karşı mücadele, kişinin gerçeklik algısını, düşlem dünyasını, ilişkilerini, karar verişini ve eylemlerini biçimlendirir, böylece hem bireyi hem de toplumu etkiler.

İkinci bölüm öncelikle Soykırım mağdurlarının, kendilerinden sonra gelen yeni kuşağa aktardıkları çözümlenmemiş yasa nasıl başa çıkıldığıyla ilgilidir. Yeni kuşak, depresif durumla benzerlik gösteren bir özlem ve nostalji nedeniyle acı çekmektedir (Shoshan, 1989). İş yaşamlarındaki önemli başarı-lara, zenginliklerine, kişisel olarak büyük övgü toplamış olmalarına veya sosyal statülerine rağmen, tam olarak şimdiki zamanı yaşayamazlar, bilmedikleri bir geçmişin boşluğu ve yasıyla baş başa kalmışlardır (Auerhahn ve Prelinger, 1983; Fresco, 1984; Auerhahn ve Laub, 1998). Bu bireylerin; canlandırma, saplantılı-zorlantılı belirtiler gösterme, bölme, yadsıma gibi birçok savunmaları vardır. Bu savunmalar, ailelerinden onlara aktarılan acıdan ve yastan kaçınma amacına hizmet eder. Bu bölümde temel olarak canlandırma düzeneğine odaklandım. Bu düzenek; bölerek ve parçalara ayrılarak birbirinden ayrılmış davranışları, bilişleri ve duygulanımları içermektedir. Soykırım mağdurlarının yeni kuşağının, ne canlandırılan örselenmeye ilişkin herhangi bir bilişsel anlayışı, ne de bu canlandırmaya bağlı acıya ilişkin duygusal bir farkındalığı vardır. İkinci kuşağın yası çoğunlukla içeriği boşalmış bir haldedir, bu nedenle tutulan yasa bir anlam yüklenemez. Yasın ailenin geçmişine ait olduğu anlaşılır ise ve bu yas Soykırım bağlamında ele alınır ise, işte ancak o zaman bir anlam kazanır, gerçek dışı olmaktan uzaklaşır ve böylece yaşama gücünü artırır. Victor Frankl'ın dediği gibi "Anlam arayışı temel yaşam kaynağıdır." (1963).

Soykırım mağdurlarının yeni kuşaklarıyla ilgili bölümler, bu yeni kuşak-ların ailelerinin "bilinmeyen" geçmişlerini keşfetmelerini ve üzerlerindeki bastırmayı kaldırmalarını gözler önüne sermektedir. Bu keşfin ardından derin-lemesine çalışma gelir ve böylece canlandırma bir "duygusal anlayışa" dönüşür (Freud, 1915). Bu anlayış, düşünce ve duyguları birbirine bağlar. Düşünce ve duyguların arasındaki bağ, ebeveynlerin örselenmeyi bastırması ve bu bastır-manın çocuktaki kalıntıları nedeniyle çoğunlukla zayıflamış durumdadır.

Sonuçta bilişlerin ve duyguların bütünleşmesi, yeni kuşağın ailesinin geçmişini kendi güncel yaşamında tekrar tekrar canlandırma ihtiyacını önemli ölçüde azaltır. Bu canlandırma gereksinimi, yaşamı tehdit eden durumlarda sıklıkla tekrar gündeme gelir.

Bu bölümde, yeni kuşağın, ailesinin örseleyici geçmişiyle ilgili ayrıntıları öğrenmesine ilişkin zorlu deneyimini inceledim. Burada eklemeliyim ki, ailenin geçmişindeki eksik bilgiler, sıklıkla yeni kuşağın utanma ve suçluluk duygularıyla bağlantılı haldedir. Örseleyici geçmişin ona bugüne kadar acı çektirmiş olduğunun ve gerçeklik algısının üzerinde büyük bir etkisinin olduğunun anlaşılması, yeni kuşak tarafından narsistik bir incinme olarak algılanabilir. Bu yüzden manik savunmalarını harekete geçirebilir. Ebeveynlerin Soykırım geçmişine ilişkin suçluluk ve utanma hislerinin derinlemesine çalışılabilmesi için büyük bir ruhsal çaba gerekmektedir. Birçok klinik örnekle gösterildiği üzere, acıya karşı oluşmuş savunmaların üstesinden gelinmesi ve sonrasında analizin ilerleyen aşamalarında yasın çalışılması, yeni kuşağın yaşamını sürdürmesini sağlar. Artık yeni kuşak, ebeveynlerinin deneyimlerinin -bu yüzden de kendilerinin- bir parçası haline gelmiş ezici kötülöklere karşı yaşamına devam edebilir.

Kitabın son bölümünde, İsrail'deki örseleyici dış gerçekliğin, bir bütün olarak İsrail toplumu üzerindeki etkisini inceledim. İkinci kuşak Soykırım mağdurlarının Körfez Savaşı'na tepkilerini araştırırken yaptığım gözlemlere göre: "İsrail toplumunun büyük bir bölümü, Körfez Savaşı'ndan doğan tehdidi, Yahudilerin Soykırım geçmişiyle ilişkilendirdi. Bu yüzden geçmiş örselenmelerin ortak anısı, bir bakıma hepimizi ikinci kuşak haline getirdi." (Kogan, 1995, s. 145). Bu nedenle şu anda devam etmekte olan İsrail'deki tehdit edici ve korkutucu durumun, örseleyici Soykırım geçmişini, tüm yıkıcı duygu ve çıkarımlarıyla tekrar harekete geçirdiğini söyleyebilirim. Bu durum sadece Soykırım'dan doğrudan etkilenenleri ve onların yeni kuşaklarını değil, tüm bir toplumu etkilemektedir (Moses, 1993; Volkan ve ark., 2002; Brenner, 2002).

Yaşamı tehdit eden bir durumda yaşamak şu soruyu gündeme getirmektedir: "Günümüzde yaşadığımız örselenme, geçmişin anısını nasıl etkiler?" Freud'a göre bilinçdışında zaman yoktur (1915). Geçmiş ve şimdiki zaman, durağan eski anlamlar ve duygu yüklü yeni anlamlar birbirine karışır ve birbirlerini değiştirirler (Schaeffer, 1980; Loftus ve Loftus, 1980). Gerçeğe dayanmasa bile geçmişi tekrar etme korkusu özellikle Soykırım mağdurlarında görülür ve bu korkunun bilinçdışı bir tarafı vardır (Moses, 1993). Bu korku sadece Soykırım mağdurlarına ve onların yeni kuşaklarına ait değildir. Soykırım'ın

ortak anısını paylaşan ve İsrail’de yaşayan herkes için, yıkıcı bir saldırı ihtimali, ebeveynlerimizin geçmişindeki örselenmeyi yeniden canlandırır.

Bu yeniden etkinleşmeyi örselenmenin psikanalitik modeli yardımıyla anlayabiliriz. Modele göre önümüzde iki ayrı olay vardı: yeni olay ve yeni olayın canlandığı ve ancak bu canlandırmadan sonra örseleyici hale gelen eski olay (Laplanche ve Pontalis, 1967). Geçmişteki korkularla bağlantılı olduğu için günümüzde yaşadığımız terör, çocukluk korkularının ve kâbuslarının niteliğine bürünür. Bu durum, iç ve dış, gerçek ve düşlem arasındaki sınırı tehdit eder (Auerhahn ve Prelinger, 1983). Düşlemdeki ve gerçekteki örseleyici olaylar arasındaki “talihsiz yakınlaşmalar” (Green, 1973) korkutucu olabilir. Çünkü içten dışa iletişim, iç alanın artık iç dünyayı içine alamayacağı ve kavrayamayacağı noktaya kadar zarar görmüştür (Janin, 1996). Kişi onu etkileyen uyarılmanın içerden mi yoksa dışarıdan mı kaynaklandığını söyleyemez olur ve böylece çaresizlik ve korku hisleri altında ezilir – Freud’un tanımladığı ünlü *hilflosigkeit*. Örsleyici dış gerçeklik, kişiyi kendi yıkıcılığıyla doldurarak, iç gerçekliğin en kötü düşlemlerinin vücut bulmuş haline dönüşebilir. İsrail’deki yaşamı tehdit eden dış gerçeklik, eski hikâyeleri temel alan bir gerçeklik algısına neden olabilir, geçmişin izlerini güçlendirebilir ve bu izler de sinsice şimdiki zamanın içine yayılabilir.

Geçmişin yükünden kurtulmak için geçmişten ders almalı, bunu hem bireysel hem de toplumsal olarak yapmalıyız. Geçmiş öğrenmek, geçmişten ders almak demek, geçmişten günümüze nelerin geldiğini anlayarak bugünümüzü oluşturan parçaları bilmek demektir. Geçmiş olayların anıları, hem düşünceler hem de hisler olarak, eski hataların tekrarından ya da başarısızlığın sürdürülmesinden kaçınmak için bir yol inşa etmelidir. Ya da daha basitçe geçmişten öğrenmek “deneyimden öğrenmek” demektir (Novey, 1968).

Kitabın birçok bölümünde belirttiğim gibi, geçmiş asla tam olarak kapanmaz. Yani geçmiş asla ölmez, zihinde yaşar, asla yıpranmaz. Geçmişin ve şimdiki zamanın birbiri içine geçmiş doğası, Turner (1938) tarafından çok çarpıcı bir biçimde vurgulanmıştır (1938): “Şimdiki zaman basitçe, gelişmemiş geçmiş zaman olduğu için geçmiş zaman da gelişmemiş şimdiki zamandır.”

Geçmiş ve günümüz arasındaki bu bağlantı, tarihin “gerçekleri” ve bizim bu gerçeklere attığımız anlam ve önem arasındaki farktan gelir. İlk gerçek birçok dallanma yapar, keskin ve belirgin ana hatları yoktur. Becker’in (1955) tarihi gerçeğe ilişkin üç sorusu vardır: Ne?, Nerede? ve Ne zaman? “Ne?” sorusuyla ilgili olarak, Becker’e göre tarihi gerçek geçmişteki olay değil, bu olayı hayali olarak yeniden oluşturmamızı sağlayan bir simgedir. “Nerede?”

sorusuna gelirse Becker, tarihi gerçeği zihnimizin içine yerleştirmekte ve bu gerçeğin şimdiki zamanda olduğunda ısrar etmektedir, geçmişte değil. Asıl geçmiş tamamen yok olduğu halde biz onu anımsar dururuz. Bizim için şu anda önemli olan bir çırpıda yaşanmış bitmiş olan olay değil, kayıtların ve anıların kalıcılığıdır. “Ne zaman?” sorusuyla ilgili olarak da Becker kendine yönelir ve “Eğer birinin aklında, tarihi gerçek hayali olarak bulunuyorsa, o zaman bu gerçek şimdiki zamanın da bir parçasıdır.” der.

Günümüzdeki ve geçmişteki terör arasındaki bu karşılıklı etkileşim bazı çok önemli soruları gündeme getirmektedir: Kuşaktan kuşağa aktarılan, sonu gelmez nefret ve şiddet döngüsünü kırmanın bir yolu yok mudur? Savaşların ve yıkımların bize ya da ebeveynlerimize bıraktığı örselenmenin örtüsünü kaldırma, psikanalizin bir faydası olur mu? Bu örselenmelere ilişkin yası derinlemesine çalışmamızda, psikanalizin bize yardımı olabilir mi? Yasın irdelenmesi, yaşam gücünün toplumsal düzeyde artmasını ve yıkıcılığın yaratıcılıkla yer değiştirmesini sağlayabilir mi?

Bu sorulara yanıt vermek niyetinde değilim. Albert Einstein’la olan bir fikir alışverişinde Freud’un (1933) açıkça belirttiğine göre, insanoğlu kendini yok etme yetisine sahiptir. Bu gerçek, medeniyet ve yıkım yeteneğimiz arasında, zamana karşı bir yarışa neden olmaktadır (s. 214). Freud 1. Dünya Savaşı deneyimini, medeniyetimizin ideallerinin ve bunlara bağlı umutların çöküşüne tanıklık olarak görmüştür. İnsanların; “anayurt” ve “kardeşlik” gibi kutsal fikirler adına birbirlerini öldürmeye, cana ve mala kastetmeye hazır oldukları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Freud Hristiyanlığı da başarısız bulur. Freud, insanoğlunun yıkıcı güçleri hakkında derin incelemeler yapmıştır ve 1920’lerin sonlarında ortaya çıkardığı “Bir Yanılsamanın Geleceği” (1927) ve “Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları” (1930) isimli büyük yapıtlarında medeniyete ilişkin temel sorular sormuştur. Freud’a göre tek umut aklın sesiydi: “Die Stimme des Intellekts ist leise ...” (“Bilgeliliğin sesi yumuşaktır...”) (Freud, 1927, s. 53).

Birçok farklı disiplin, “aklın sesini” anlamının, insanın yıkıcılığına karşı etkili bir araç olduğunu öne sürmektedir. Kant ve diğer Aydınlanma Çağı filozoflarına göre akıl, her bireyin sahip olduğu zihinsel bir yetenektir ve tarih üzerinde etkisi vardır. Kant’a göre, günümüzün daha iyi bir geleceğe nasıl dönüşebileceğini, sadece akıl gösterir.

Kant’ın aksine, Hegel aklın, yani düşünme yetisinin, zaman ve kültür tarafından kalıcı bir biçimde biçimlendirildiğini belirtir. Hegel için akıl, her insanın doğuştan sahip olduğu ve bağımsızca kullanabildiği, soyut bir insan özelliği değildir. Ona göre akıl, bireyin kendini bir topluluğun parçası olarak

görmesini sağlayan bir biçimde ortaya çıkar. Bu yüzden akıl, tarihe bağımlıdır ve yine Hegel'e göre, insanın doğasını ve bu dünyadaki yerini ortaya çıkaran tek bilim tarihtir.

Çağdaş dünyada birçok bilim dalı kendisinin, milenyumun açılış örselenmesi olan küresel teröre karşı en etkin araç olduğunu iddia etmektedir. Küresel terörün yaydığı korku, içinde bulunduğumuz şimdiki zamana zarar vermekte ve gelecek hissimizi korkuyla doldurmaktadır. 11 Eylül 2001'de yaşanan olay, yarattığı tüm korkularla beraber, bizi en kötüsünü bekler bir halde bırakmıştır. New York'taki İkiz Kuleler'e ve Virginia'daki Pentagon binasına düzenlenen saldırılardaki vahşet, içimizde korku çukurları ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu korku çukurları, belki de önümüzdeki on yıllar boyunca, varlığımızın ve düşüncelerimizin peşini bırakmayacaktır.

Çağdaş felsefe alanında Borradori, terörizmin altında yatan karmaşayı anlamak amacıyla, yine çağdaş felsefenin iki temsilcisi olan Habermas ve Derrida ile karşılıklı konuşmalar yapmıştır. Felsefenin bu konudaki üstünlüğünü savunan Borradori şöyle yazar: "Kendine yeniden yön verme ve uyumlama konusunda, felsefenin eline su dökebilecek bir bilim dalı yoktur. Bilinen referans noktalarının kaybolduğu durumlarda bile, felsefe kendi yönünü tekrar belirleyebilmiştir. Bunu, hem tanımı zor terörizm kavramıyla ilgili olgularda hem de terörizmden yayılan korkuyla ilgili olgularda görürüz." (Borradori, 2003, s. 2).

Aynı biçimde Bollas, Avrupa Psikanaliz Federasyonu'nun Atina'daki toplantısında Vincenzo Bonamania'yla olan bir görüşmesinde, psikanalizi toplumsal şiddetle ilgilenmek için tek geçerli araç olarak görmektedir: "Freudiyen dönemin, binlerce insanı öldürebilecek güçteki kitlesel silahlanın başlangıcından hemen sonra başladığını düşünüyorum. Yirminci yüzyıl, gelecekte olabileceklerin haberini veren bir uyarıdır. Yıkıcı süreçleri çözümleyebilmek için, ya kendimizi ve başkalarını anlamalıyız ya da aramızdaki çatışmaların üzerine düşünebilmek için bir yol bulmalıyız. Bunları yapamazsak yeryüzünden silinmemiz işten bile değildir. Psikanalizin, yıkıcı süreçleri düşünme yollarının geldiği bir nokta olduğunu düşünüyorum." (Bollas, 2006, s. 134-35).

Aslında bizler ve psikanaliz, kitlesel yıkımın yeni biçimlerinin doğuşuyla yüzleştikçe, böyle eylemlere eğilimi olan zihinsel düzeylerle ilgili bilgimizi artırmak, bunları anlamak ve çözümlemek zorundayız. Yakın zamanlardaki psikanalitik yazın, teröristin düşüncesini anlamak adına yapılan önemli girişimleri yansıtmaktadır (Stein, 2002; Akhtar, 2003; Awad, 2003; Bohleber, 2003; Erlich, 2003; Berke, 2006). Yine de 11 Eylül 2001 olayı gibi, Madrid ve Londra'daki bombalamalar gibi, kitlelere korkunç bir acı ve keder getiren terör

saldırılarında rol alan psikodinamik etkenlerle ilgili öğrenilecek çok şey vardır. Fakat savaş ve toplumsal şiddet “uygarlık için bir ölüm kalım meselesi” olduğundan (Einstein, 1932), daha önce söz edilen çeşitli yaklaşımların aksine, bu konuyu çözmek için disiplinler arası bir çalışmanın yapılması gerektiğine inanıyorum.

Psikanaliz geçen yıllar boyunca önemli adımlar atmıştır. Yasın ve uzlaşmanın derinlemesine çalışılması gibi psikanalizin içinde yer almayan kavramlar, artık örselenmeyle başa çıkmada hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli rol almaktadır (Wangh, 1993; Bohleber, 1997, 1998; Parens, 2004). Acı verici olsa da, yasin var olmadığı bir noktadan acıya ve kayba ilişkin duygusal farklılıklara yapılacak yolculuk ve bu acının ve kaybın derinlemesine çalışılması da mutlaka gereklidir. Ancak bu yolla, bir bütün olarak tüm toplum için, kayıplar kazanca dönüştürülebilir.

Kaynaklar

INTRODUCTION (Part I)

- Bowlby, J. (1960). Grief and mourning in infancy. *The Psychoanalytic Study of the Child* 15: 9–52.
- Brenner, I. (2002a). Foreword. In *The Third Reich in the Unconscious—Transgenerational Transmission and Its Consequences*, ed. Vamik D. Volkan, Gabrielle Ast, and William F. Greer, Jr. New York and London: Brunner-Routledge, pp. xi–xvii.
- . (2002b). Reflections on the aftermath of September 11. *The Philadelphia Interpreter—The Newsletter of the Psychoanalytic Center of Philadelphia*, February 2002, p. 4.
- Grinberg, L. (1992). *Guilt and Depression*. London and New York: Karnac Books.
- Freud, A. (1960). Discussion of Dr. John Bowlby's paper. In *Psychoanalytic Study of the Child*, 15: 52–62.
- Freud, S. (1913 [1912–1913]). Totem and Taboo. *Standard Edition* 13: 1–162.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- Moses, R., ed. (1993). *Persistent Shadows of the Holocaust: The Meaning to Those Not Directly Affected*. Madison, CT: International Universities Press.
- Parens, H. (2001). We all mourn: C'est la condition humaine. In *Three Faces of Mourning—Melancholia, Manic Defense and Moving On*, ed. Salman Akhtar. Northvale, NJ: Jason Aronson, pp. 1–13.
- Poland, W. (2006). Remarks for awards meeting. Washington, DC, 2006.
- Schafer, R. (1973). Termination. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy* 2: 135–48.
- Volkan, V. D. (1998). Chosen trauma: Unresolved mourning. In *Blood Lines*. Boulder, CO: Westview Press, pp. 36–50.

Volkan, V. D., Gabrielle Ast, and William Greer Jr. (2002). *The Third Reich in the Unconscious—Transgenerational Transmission and Its Consequences*. New York and London: Brunner-Routledge.

CHAPTER 1

Abend, S. M., and M. S. Porder. (1986). Identification in the neurosis. *International Journal of Psychoanalysis* 67: 201–8.

Abraham, K. (1924). A short study of the development of the libido viewed in the light of mental disorders. In *Selected Papers on Psychoanalysis*. London: Hogarth Press, 1948; reprinted London: Karnac Books, 1979.

Akhtar, S. (2000). From mental pain through manic defense to mourning. In *Three Faces of Mourning—Melancholy, Manic Defense and Moving On*, ed. Salman Akhtar. Northvale, NJ: Jason Aronson.

———. (2001). Mental pain and the cultural ointment of poetry. *International Journal of Psychoanalysis* 81: 229–45.

Auerhahn, N. C., and E. Prelinger. (1983). Repetition in the concentration camp survivor and her child. *International Review of Psychoanalysis* 10: 31–45.

Bergmann, M. V. (1982). Thoughts on super-ego pathology of survivors and their children. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 287–311.

Bowlby, J. (1961). Processes of mourning. *International Journal of Psychoanalysis* 42: 317–40.

Burch, B. (1989). Mourning and failure to mourn—An object-relations view. *Contemporary Psychoanalysis* 25: 608–23.

Chasseguet-Smirgel, J. (1984). Thoughts on the concept of reparation and the hierarchy of creative arts. *International Review of Psychoanalysis* 11: 399–406.

Cooper, A. (1988). The narcissistic-masochistic character. In *Masochism: Current Psychoanalytic Perspectives*, ed. R. A. Glick and D. I. Meyers. Hillsdale, NJ: Analytic Press, pp. 117–38.

Dorpat, T. L. (1977). Depressive Affect. *Psychoanalytic Study of the Child* 32: 3–27.

———. (1979). Is splitting a defense? *International Review of Psychoanalysis* 6: 105–13.

———. (1987). A new look at denial and defense. *Annual of Psychoanalysis* 15: 23–47.

Fingarette, H. (1969). *Self-Deception*. New York: Routledge and Kegan Paul.

Freeman-Sharpe, E. (1935). Similar and divergent unconscious determinants underlying the sublimations of pure art and pure science. *International Journal of Psychoanalysis* 16: 186–202.

Freud, A. (1936). *The Ego and the Mechanisms of Defense*. New York: International University Press, 1966.

- Freud, S. (1908). "Civilized" sexual morality and modern nervous illness. *Standard Edition* 9.
- . (1916). Some character-types met with in analytic work: III. Criminals from a sense of guilt. *Standard Edition* 14.
- . (1917). Mourning and melancholia. *Standard Edition* 14.
- . (1923). The infantile genital organization. *Standard Edition* 19.
- . (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. *Standard Edition* 20.
- . (1940). Splitting of the ego in the processes of defense. *Standard Edition* 23.
- . (1950 [1985]). Project for a scientific psychology. *Standard Edition* 1: 281–388.
- Freyberg, S. (1980). Difficulties in separation-individuation, as experienced by offspring of Nazi-Holocaust survivors. *American Journal of Orthopsychiatry* 5: 87–95.
- Grinberg, L. (1964). Two kinds of guilt—their relations with normal and pathological aspects of mourning. *International Journal of Psychoanalysis* 45: 366–71.
- . (1992). *Guilt and Depression*. London and New York: Karnac Books.
- Grubrich-Simitis, I. (1984). From concretism to metaphor. *Psychoanalytic Study of the Child* 39: 301–19.
- Hamilton, J. (1969). Object loss, dreaming and creativity: The poetry of John Keats. *Psychoanalytic Study of the Child* 24: 488–31.
- . (1976). Early trauma, dreaming and creativity. Works of Eugene O'Neil. *International Review of Psychoanalysis* 3: 341–64.
- . (1979). Transitional phenomena and the early writings of Eugene O'Neil. *International Review of Psychoanalysis* 6: 49–60.
- Hartmann, H. (1964). *Essays on Ego Psychology*. New York: International University Press.
- Hilgard, E. R. (1949). Human motives and the concept of the self. *American Psychologist* 4: 374–82.
- Hinshelwood, R. D. (1991). *A Dictionary of Kleinian Thought*. London: Free Association Books.
- Jacobson, E. (1959). Denial and repression. *Journal of American Psychoanalytic Association* 7: 581–609.
- Joffe, W. G., and J. Sandler. (1965). Pain, depression and individuation. In *From Safety to Superego*, ed. J. Sandler. New York: Guilford, pp. 154–79.
- Joseph, B. (1981). Towards the experiencing of psychic pain. In *Psychic Equilibrium and Psychic Change*, ed. M. Feldman and E. B. Spillius. London: Routledge, 1989, pp. 88–97.
- Kahn, M. M. (1979). From masochism to psychic pain. In *Alienation in Perversions*. New York: International University Press, pp. 210–18.

- Klein, M. (1920). Inhibitions and difficulties at puberty. *Works of Melanie Klein* 1, pp. 54–58.
- . (1927). Criminal tendencies in normal children. *British Journal of Medical Psychology* 7: 177–92.
- . (1929). Infantile anxiety-situations reflected in a work of art and in the creative impulse. *Works of Melanie Klein* 1, pp. 210–18.
- . (1935). A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. *International Journal of Psychoanalysis* 16: 145–74.
- . (1946). Notes on some schizoid mechanisms. *International Journal of Psychoanalysis* 27: 99–110. Republished (1952) in *Developments in Psychoanalysis*, ed. Melanie Klein, Paula Heimann, Susan Isaacs, and Joan Riviere. London: Hogarth Press, pp. 292–320.
- Klein, H., and I. Kogan. (1989). Some observations on denial and avoidance in Jewish Holocaust and post-Holocaust experience. In *Denial—A Clarification of Concepts and Research*, ed. E. L. Edelstein, Donald L. Nathanson, and Andrew M. Stone. New York and London: Plenum Press, pp. 299–309.
- Kogan, I. (1990). A journey to pain. *International Journal of Psychoanalysis* 71: 629–40. Reprinted in *Libro Annual de Psicoanalisis*, 1991. Also in *Zeitschrift für Psychoanalytische Theorie und Praxis*, Jahrgang VI (1), 1991, pp. 62–79.
- . (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books. In German: (1998). *Der Stumme Schrei der Kinder—Die Zweite Generation der Holocaust—Opfer*. Frankfurt/Main: S. Fischer Verlag. In French: (2001). *Le Cri des Enfants sans Voix—L'Holocauste et la Deuxieme Generation: Une Perspective Analytique*. Paris and Suisse: Delachaux et Niestle. In Romanian: (2001). *Strigatul Copiilor Muti. Psihanaliza si Holocaust: O Perspectiva Asupra Celei de-a Doua Generatii a Holocaustului*. Bucharest: Editura Trei. In Croatian: (2004). *Nijemi Krik—Druga generacija zrtava Holokausta*. Zagreb: O. B. izdanja antiBarbarus.
- . (1998). The black hole of dread: The psychic reality of children of Holocaust survivors. In *Even Paranoids Have Enemies—A New Perspective on Persecution and Paranoia*, ed. Joseph H. Berke, Stella Pierides, Andrea Sabbadini, and Stanley Schneider. London and New York: Routledge, pp. 47–59.
- Laub, D., and N. C. Auerhahn. (1993). Knowing and not knowing psychic trauma. Forms of traumatic memory. *International Journal of Psychoanalysis* 74: 287–302.
- Lewin, B. (1950). *The Psychoanalysis of Elation*. New York: Norton.
- Metcalf, A. (1977). Childhood: from process to structure. In *Hysterical Personality*, ed. M. J. Horowitz. New York: Jason Aronson, pp. 273–81.

- Ogden, T. (1986). *The Matrix of the Mind*. New York: Jason Aronson.
- Person, E. S. (1988). Review of *Creativity and Perversion* by Janine Chasseguet-Smirgel. New York: Norton, 1984.
- Pollock, G. (1975). On mourning, immortality and utopia. *Journal of American Psychoanalytic Association* 23: 334–62.
- . (1977). The mourning process and creative organizational change. *Journal of American Psychoanalytic Association* 25: 3–34.
- Pontalis, J. B. (1981). *Frontiers in Psychoanalysis: Between the Dream and Psychic Reality*. New York: International University Press.
- Renik, O. (1990). Comments on the clinical analysis of anxiety and depressive affect. *Psychoanalytic Quarterly* 59: 226–48.
- Rosenfeld, H. (1983). Primitive object relations and mechanisms. *International Journal of Psychoanalysis* 64: 261–67.
- . (1987). *Impasse and Interpretation*. London and New York: Tavistock.
- Schafer, R. (1968). The mechanisms of defense. *International Journal of Psychoanalysis* 49: 49–62.
- . (1976). *A New Language for Psychoanalysis*. New Haven and London: Yale University Press.
- Segal, H. (1983). Some clinical implications of Melanie Klein's work. *International Journal of Psychoanalysis* 64: 269–76.
- Volkan, V. D. (1981). *Linking Objects and Linking Phenomena: Study of the Forms, Symptoms, Metapsychology and Therapy of Complicated Mourning*. New York: International University Press.
- Waelder, R. (1951). The structure of paranoid ideas. *International Journal of Psychoanalysis* 32: 167–77.
- Weisman, A. D. (1972). *On denying and denying. A psychiatric study of terminality*. New York: Behavioral Publications, Inc.
- Weiss, E. (1934). Bodily pain and mental pain. *International Journal of Psychoanalysis* 15: 1–13.
- Winnicott, D. W. (1935). The manic defense. In *Through Pediatrics to Psychoanalysis: Collected Papers*. New York: Brunner/Mazel, 1992, pp. 129.

CHAPTER 2

- Akhtar, S. (2001). From mental pain through manic defense to mourning. In *Three Faces of Mourning—Melancholia, Manic Defense and Moving On*, ed. S. Akhtar. Northvale, NJ: Jason Aronson, pp. 95–115.
- Arlow, J. A. (1970). Some problems in current psychoanalytic thought. In *The World Biennial of Psychiatry & Psychotherapy*, vol. 1, ed. S. Arieti. New York: Basic Books, pp. 34–54.

- Balkoura, A. (Reporter) (1974). Panel: The fate of the transference neurosis after analysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 22: 875–903.
- de Berenstein, S. P., and S. S. de Fondevila. (1989). Termination in analysis in the light of the evolution of a link. *International Review of Psychoanalysis* 16: 385–89.
- Blum, H. P. (1989). The concept of termination and the evolution of psychoanalytic thought. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 37: 275–95.
- Cooper, A. M. (1985). The termination of the training analysis: process, expectations, achievement. *International Psychoanalytic Association Monograph Series* 5: 1–17.
- Deutsch, H. (1933). Motherhood and sexuality. *Psychoanalytic Quarterly* 2: 476–88.
- Dewald, P. (1982). The clinical importance of the termination phase. *Psychoanalytic Inquiry* 2: 441–61.
- Fast, I. (1979). Developments in gender identity: gender differentiation in girls. *International Journal of Psychoanalysis* 60: 443–53.
- Firestein, S. K. (Reporter) (1969). Panel. Problems of termination in the analysis of adults. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 17: 222–37.
- . (1982). Termination of psychoanalysis: theoretical, clinical and pedagogic considerations. *Psychoanalytic Inquiry* 2: 473–97.
- Freud, S. (1915). Thoughts on war and death. *Standard Edition* 14: 273–303.
- . (1937). Analysis terminable and interminable. *Standard Edition* 23: 209–55.
- Greenson, R. R. (1967). *The Technique and Practice of Psychoanalysis*. New York: International University Press, 1971.
- Grinberg, L. (1980). The closing phase of the psychoanalytic treatment of adults and the goals of psychoanalysis: “The search for truth about one’s self.” *International Journal of Psychoanalysis* 61: 25–37.
- Hoffer, W. (1950). Three psychological criteria for the termination of treatment. *International Journal of Psychoanalysis* 31: 194–95.
- Hurn, H. (Reporter) (1973). Panel: On the fate of transference after the termination of analysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 21: 182–92.
- Jaques, E. (1965). Death and the middle life crisis. *International Journal of Psychoanalysis* 46: 458–72.
- Kantrowitz, J. L. et al. (1990). Follow-up of psychoanalysis five to ten years after termination. II. Development of the self-analytic function. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 38: 637–54.
- Klein, M. (1935). A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. In *Love, Guilt and Reparation and Other Works 1921–1945*. New York: Free Press, 1992, pp. 262–89.

- Kramer, M. K. (1959). On the continuation of the analytic process after psychoanalysis (a self-observation). *International Journal of Psychoanalysis* 40: 17–25.
- Novick, J. (1982). Termination: themes and issues. *Psychoanalytic Inquiry* 2: 329–65.
- Pfeffer, A. (1963). The meaning of the analyst after analysis—a contribution to the theory of therapeutic results. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 11: 229–44.
- Pines, D. (1993). The relevance of early psychic development to pregnancy and abortion. In *A Woman's Unconscious Use of Her Body*. London: Virago Press, pp. 97–116.
- Rangell, L. (1982). Some thoughts on termination. *Psychoanalytic Inquiry* 2: 367–92.
- Robbins, W. (Reporter) (1975). Panel: Termination: problems and techniques. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 23: 166–76.
- Schachter, J. (1992). Concepts of termination and post-termination. Patient-analyst contact. *International Journal of Psychoanalysis* 73: 137–54.
- Schafer, R. (1973). Termination. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy* 2: 135–48.
- Schlessinger, N., and F. P. Robbins. (1983). *A Developmental View of the Psychoanalytic Process: Follow-up Studies and their Consequences*. Madison, CT: International Universities Press.
- Siegel, B. L. (1982). Some thoughts on “Some thoughts on termination” by Leo Rangell. *Psychoanalytic Inquiry* 2: 393–98.
- Symposium. (1937). The theory of the therapeutic results of psychoanalysis. *International Journal of Psychoanalysis* 18: 125–88.
- . (1948). On the evaluation of therapeutic results. *International Journal of Psychoanalysis* 29: 7–33.
- . (1950). On the criteria for the termination of an analysis. *International Journal of Psychoanalysis* 31: 78–80, 179–205.
- Ticho, E. E. (1972). Termination of psychoanalysis: treatment goals, life goals. *Psychoanalytic Quarterly* 41: 315–33.
- Weigert, E. (1952). Contribution to the problem of terminating psychoanalysis. *Psychoanalytic Quarterly* 21: 465–80.
- Winnicott, D. W. (1935). The manic defense. In *Through Pediatrics to Psycho-Analysis: Collected Papers*, pp. 129–44. New York: Brunner/Mazel, 1992.

CHAPTER 3

- Anzieu, D. (1986). *Un Peau Pour Les Pensees. Entretiens avec Gilbert Tarab*. Paris: Clancier-Guenod.

- Bacal, H. (1985). Optimal responsiveness and the therapeutic process. In *Progress in Self-Psychology*, vol. 1, ed. A. Goldberg. New York: Guilford Press, pp. 202–27.
- Balint, M. (1952). *Primary Love and Psychoanalytic Technique*. London: Tavistock.
- . (1968). *The Basic Fault*. London and New York: Tavistock.
- Bion, W. R. (1989). *Learning from Experience*. London: Karnac Books; original work published 1962.
- Bollas, C. (1992). Cruising in the homosexual arena. In *Being a Character—Psychoanalysis and Self-Experience*. London: Routledge, p. 147.
- Breckenridge, K. (2000). Physical touch in psychoanalysis: A closet phenomenon? *Psychoanalytic Inquiry* 20: 2–21.
- Casement, P. (1982). Some pressures on the analyst for physical contact during the reliving of an early trauma. *International Review of Psychoanalysis* 9: 279–86.
- Chasseguet-Smirgel, J. (1984). *Creativity and Perversion*. New York: Norton.
- Chused, S. F. (1990). Neutrality in the analysis of action-prone adolescents. *Journal of American Psychoanalytic Association* 38: 679–704.
- Ferenczi, S. (1953). *The Theory and Technique of Psychoanalysis*. New York: Basic Books.
- Fosshage, J. L. (2000). The meaning of touch in psychoanalysis: A time for reassessment. *Psychoanalytic Inquiry* 20: 21–44.
- Freud, S. (1915). The unconscious. *Standard Edition* 15: 205–18.
- . (1927). Fetishism. *Standard Edition* 21: 147–57.
- Fromm-Reichmann, F. (1950). *Principles of Intensive Psychotherapy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gedo, J. E. (1944). Analytic interventions: The question of form. In *The Spectrum of Psychoanalysis—Essays in Honor of Martin S. Bergmann*, eds. A. Kramer Richards and A. D. Richards. Madison, CT: International Universities Press, pp. 111–29.
- Goethe, J. W. (1984). Faust I and II. In *Goethe: The Collected Works* (vol. 2), ed. and trans. S. Atkins. Princeton, NJ: Princeton University Press. (Original work published 1808.)
- Green, A. (1986). The dead mother. In *On Private Madness*. London: Hogarth Press, pp. 142–73.
- Greenberg, J. (1991). Countertransference and reality. *Psychoanalytic Dialogues* 1: 52–73.
- Grunes, M. (1984). The therapeutic object relationship. *Psychoanalytic Review* 71: 123–43.
- Jones, E. (1955). *The Life and Work of Sigmund Freud*, vol. 2. New York: Basic Books.

- Kahn, M. M. R. (1979). *Alienation in Perversion*. New York: International University Press.
- Kernberg, O. (1975). *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Kernberg, O. F. (1992). Psychoanalytic psychotherapy with borderline patients. Paper presented at University College, London, Psychoanalysis Unit.
- Klein, M. (1935). A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. *International Journal of Psychoanalysis* 16: 145–74.
- Klein, M., P. Heimann, S. Isaacs, and J. Riviere. (1952). *Developments in Psychoanalysis*. London: Hogarth Press.
- Kohut, H. (1971.). A clinical contribution to the analysis of a perversion. *International Journal of Psychoanalysis* 52: 441–49.
- . (1977). *The Restoration of the Self*. New York: International University Press.
- . (1981). Lecture presented at the annual conference on self-psychology, Berkeley, CA, October.
- Lecourt, E. (1990). The musical envelope. In *Psychic Envelopes*, ed. D. Anzieu. London: Karnac Books, pp. 211–37.
- Little, M. (1966). Transference in borderline states. *International Journal of Psychoanalysis* 47: 135–54.
- . (1990). *Psychotic Anxieties and Containment*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Loewald, H. W. (1960). On the therapeutic action of psychoanalysis. *International Journal of Psychoanalysis* 41: 16–33.
- Maroda, K. J. (1999). Therapeutic necessity or malpractice? Physical contact reconsidered. In *Seduction, Surrender and Transformation: Emotional Engagement in the Analytic Process*. Hillsdale, NJ: Analytic Press, pp. 141–59.
- McDougall, J. (1978). The primal scene and the perverse scenario. In *Plea for a Measure of Abnormality*. New York: International University Press, 1980, pp. 53–86.
- . (1986). Identifications, neoneeds and neosexualities. *International Journal of Psychoanalysis* 67: 19–31.
- McLaughlin, J. (1995). Touching limits in the analytic dyad. *Psychoanalytic Quarterly* 64: 433–65.
- Meltzer, D. (1973). *Sexual States of Mind*. Perthshire, Scotland: Clunie Press.
- Mintz, E. (1969). Touch and the psychoanalytic tradition. *Psychoanalytic Review* 56: 365–76.
- Modell, A. (1990). *Other Times, Other Realities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Ogden, T. (1994). The concept of interpretive action. In *Subjects of Analysis*. Northvale, NJ: Jason Aronson, pp. 107–37.
- . (1996). The perverse subject of analysis. *Journal of American Psychoanalytic Association* 44: 1121–46.
- . (1999). *Reverie and Interpretation—Sensing Something Human*. London: Karnac Books.
- Pedder, J. R. (1986). Attachment and new beginning: Some links between the work of Michael Balint and John Bowlby. In *The British School of Psychoanalysis—The Independent Tradition*, ed. G. Kohon. London: Free Association Books, pp. 295–309.
- Rechy, J. (1967). *Numbers*. New York: Grove, 1981.
- Renik, O. (1995). The ideal of the anonymous analyst and the problem of self-disclosure. *Psychoanalytic Quarterly* 64: 466–95.
- Reppen, J. (1999). Discussion of I. Kogan's paper, Physical contact and affect in the analytic situation. Presented at the IPA Congress, Santiago de Chile, August.
- Rilke, R. M. (1904). Letters. In *Rilke on Love and Other Difficulties*, trans. J. J. L. Mood. New York: Norton, 1975, p. 27.
- Riviere, J. (1929). Womanliness as a masquerade. *International Journal of Psychoanalysis* 10: 303–13.
- Rycroft, C. (1986). An enquiry into the function of words in the psychoanalytical situation. In *The British School of Psychoanalysis—The Independent Tradition*, ed. G. Kohon. London: Free Association Books, pp. 237–53.
- Schlesinger, H. J., and A. H. Appelbaum. (2000). When words are not enough. *Psychoanalytic Inquiry* 20: 124–44.
- Searles, H. (1965). *Collected Papers on Schizophrenia*. New York: International University Press.
- Shapiro, S. (1992). The discrediting of Ferenczi and the taboo on touch. Presented at the APA Division 39 spring meeting, Philadelphia, PA, April.
- Singer, E. (1977). The fiction of analytic anonymity. In *The Human Dimension in Psychoanalysis*, ed. K. A. Frank. New York: Grune & Stratton, pp. 181–92.
- Stern, D. N. et al. (1998). Non-interpretive mechanisms in psychoanalytic psychotherapy. *International Journal of Psychoanalysis* 79: 903–23.
- Stoller, R. (1975). *Perversion*. New York: Pantheon.
- Winnicott, D. W. (1965). *The Maturation process and the facilitating environment. Studies in the Theory of Emotional Development*. New York: International University Press.
- . (1992). The manic defence. In *Through pediatrics to psychoanalysis: Collected papers*. New York: Brunner/Mazel, pp. 129–44; original work published in 1935.

Zetzel, E. (1968). The so-called good hysteric. In *The Capacity for Emotional Growth*. New York: International University Press; reprinted 1972, London: Hogarth.

INTRODUCTION (PART II)

Barocas, H. A., and Barocas, C. B. (1979). Wounds of the fathers': The next generation of Holocaust victims. *International Review of Psychoanalysis* 6: 331–40.

Bion, W. R. (1959). *Experiences in Groups*. New York: Basic Books.

Brenner, I. (2002). Foreword. In *The Third Reich in the Unconscious*, ed. V. D. Volkan. New York and London: Bruner-Routledge, pp. xi–xvii.

Freud, S. (1921). Group psychology and the analysis of the ego. *Standard Edition* 18: 16–143.

Moses, R., ed. (1993). *Persistent Shadows of the Holocaust: The Meaning to Those Not Directly Affected*. Madison, CT: International Universities Press.

Volkan, V. D. (1991). On chosen trauma. *Mind and Human Interaction* 4: 3–19.

———. (1992). Ethnonationalistic rituals. An introduction. *Mind and Human Interaction* 4: 3–19.

———. (1997). *Bloodlines: From ethnic pride to ethnic terrorism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

———. (1999). Psychoanalysis and diplomacy. Part 1 Individual and large group identity. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies* 1: 29–55.

———. (2002). *The Third Reich in the Unconscious*. New York and London: Bruner-Routledge.

Volkan, V. D., and N. Itzkowitz. (1994). *Turks and Greeks: Neighbors in Conflict*. Cambridgeshire, England: Eothen Press.

CHAPTER 4

Akhtar, S. (1999). *Immigration and Identity—Turmoil, Treatment and Transformation*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Akhtar, S., and A. Smolar. (1998). Visiting the father's grave. *Psychoanalytic Quarterly* 3: 474–83.

Amati-Mehler, J., S. Argentieri, and J. Canestri. (1993). *The Babel of the Unconscious: Mother Tongue and Foreign Languages in the Psychoanalytic Dimension*, trans. J. Whitelaw-Cucco. Madison, CT: International Universities Press.

Anzieu, D. (1976). L'enveloppe sonore du Soi. *Nouvelle Revue de Psychanalyse* 13: 161–79.

Cioran, E. M. (1982). *Storia e Utopia*. Milan: Adelphi.

Erikson, E. H. (1950). Growth and crises of the healthy personality. In *Identity and the Life Cycle*. New York: International University Press, 1959, pp. 50–100.

- . (1956). The problem of ego identity. *Journal of American Psychoanalytic Association* 4: 56–121.
- Freud, S. (1913). Totem and Taboo. *Standard Edition* 13: 1–162.
- . (1917). Mourning and melancholia. *Standard Edition* 14: 237–59.
- . (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. *Standard Edition* 20: 77–174.
- Garza-Guerrero, A. C. (1974). Culture shock: Its mourning and the vicissitudes of identity. *Journal of American Psychoanalytic Association* 22: 408–29.
- Grinberg, L. (1964). Two kinds of guilt—their relations with normal and pathological aspects of mourning. *International Journal of Psychoanalysis* 45: 366–71.
- Grinberg, L. and R. Grinberg. (1989). *Psychoanalytic Perspectives on Migration and Exile*. Translated by Nancy Festinger. New Haven, CT, and London: Yale University Press. Originally published as *Psicoanálisis de la migración y del exilio*, 1984, Alianza Editorial.
- Joffe, W. G., and J. Sandler. (1965). Pain, depression and individuation. In *From Safety to Superego*, ed. Joseph Sandler. London: Karnac (1987).
- Kahn, C. (1997). Emigration without leaving home. In *Immigrant Experiences—Personal Narrative and Psychological Analysis*, ed. Paul H. Elovitz and Charlotte Kahn. Madison: Teaneck.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- . (1996). Die Suche nach Geschichte in den Analysen der Nachkommen von Holocaust-Überlebenden: Rekonstruktion des “seelischen Lochs.” In *Psychoanalyse Heute Und Vor 70 Jahren*, eds. Heinz Weiss and Hermann Lang. Tübingen: edition diskord, pp. 201–308. Also in: *Traumatisierung in Kindheit und Jugend*, eds. Manfred Endres and Gerd Biermann. München and Basel: Ernst Reinhardt Verlag (1998b) p. 83–98.
- . (1998). The black hole of dread: the psychic reality of children of Holocaust survivors. In *Even Paranoids Have Enemies—New Perspectives on Paranoia and Persecution*, ed. Joseph H. Berke, Stella Pierides, Andrea Sabbadini, and Stanley Schneider. London and New York: Routledge, pp. 36–47.
- . (2000). Breaking the cycle of trauma—from the individual to society. In *Mind & Human Interaction* 11: 2–10.
- . (2002). “Enactment” in lives and treatment of Holocaust survivors’ offspring. *Psychoanalytic Quarterly* 71: 251–73.
- Pfeiffer, E. (1974). Borderline states. *Disorders of the Nervous System*. 35: 212–19.
- Sandler, J., A. Holder, and D. Meers. (1987). Ego-ideal and ideal self. In *From Safety to Superego*, ed. Joseph Sandler. London: Karnac, pp. 73–90.
- Stern, D. (1985). *The Interpersonal World of the Infant*. New York: Basic Books.

- Urdang, L., ed. (1968). *The Random House Dictionary of the English Language*. New York: Random.
- Volkan, V. (1998). Totem and Taboo in Romania: The internalization of a "dead" leader and re-stabilization of an ethnic tent. In *Blood Lines*. Boulder, CO: Westview Press, pp. 181–202.
- Zac de Filc. (1992). Psychic change in the analyst. *International Journal of Psychoanalysis* 73: 323–29.

CHAPTER 5

- Auerhahn, N. C., and D. Laub. (1998). Intergenerational memory of the Holocaust. In *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*, ed. Yael Danieli. New York and London: Plenum, pp. 21–43.
- Auerhahn, N. C., and E. Prelinger. (1983). Repetition in the concentration camp survivor and her child. *International Review of Psychoanalysis* 10: 31–46.
- Axelrod, S., O. L. Schnipper, and J. H. Rau. (1978). Hospitalized offspring of Holocaust survivors: problems and dynamics. *Bulletin: Menninger Clinic* 44 (1980): 1–14.
- Barocas, H. A., and C. B. Barocas. (1973). Manifestations of concentration camp effects on the second generation. *American Journal of Psychiatry* 30: 820–21.
- Bergmann, M. V. (1982). Thoughts on super-ego pathology of survivors and their children. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 287–311.
- Bion, W. R. (1962). *Learning from Experience*. London: Heinemann.
- . (1970). *Attention and Interpretation*. London: Tavistock.
- Boesky, D. (1982). Acting out: a reconsideration of the concept. *International Journal of Psychoanalysis* 63: 39–55.
- Brenner, I. (2000). Transmission of trauma in children of survivors: a review of cases. Paper presented at the American Psychoanalytic Association Holocaust Discussion Group, New York, December.
- . (2002). Foreword. In *The Third Reich in the Unconscious*, by V. D. Volkan. New York: Brunner-Routledge, pp. xi–xvii.
- Chused, J. (1991). The evocative power of enactments. *Journal of American Psychoanalytic Association* 39: 615–38.
- Eshel, O. (1998a). Meeting acting out, acting in and enacting or going into the eye of the storm. *Sihot-Dialogue, Israel Journal of Psychotherapy* 13: 4–16.
- . (1998b). "Black holes," deadness and existing analytically. *International Journal of Psychoanalysis* 79: 1115–31.
- Etchegoyen, R. H. (1991). *The Fundamentals of Psychoanalytic Technique*. London: Karnac.

- Fenichel, O. (1945). Neurotic acting out. In *Collected Papers*, ed. Hanna Fenichel and David Rapaport. New York: Davis Lewis, 1953.
- Fresco, N. O. (1984). Remembering the unknown. *International Review of Psychoanalysis* 11: 417–27.
- Freud, S. (1905). Fragment of an analysis of a case of Hysteria. *Standard Edition* 7: 3–125.
- . (1914). Remembering, repeating and working through. *Standard Edition* 12: 145–57.
- . (1915). The unconscious. *Standard Edition* 14: 159–215.
- . (1917). Mourning and melancholia. *Standard Edition* 14: 239–58.
- . (1920). Beyond the pleasure principle. *Standard Edition* 18:7–64.
- . (1940). An outline of psycho-analysis. *Standard Edition* 23: 141–95.
- Freyberg, S. (1980). Difficulties in separation-individuation, as experienced by offspring of Nazi Holocaust survivors. *American Journal of Orthopsychiatry* 5: 87–95.
- Gampel, Y. (1982). A daughter of silence. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 120–36.
- Garland, C. (1991). External disasters and the internal world: an approach to psychotherapeutic understanding of survivors. In *Textbook of Psychotherapy in Psychiatric Practice*, ed. J. Holmes. London: Churchill Livingstone, (chapter 22).
- . (2002). Thinking about trauma. In *Understanding Trauma—A Psychoanalytical Approach*, ed. J. Holmes. London and New York: Karnac, pp. 9–31.
- Green, A. (1986). The dead mother. In *On Private Madness*. London: Hogarth, pp. 142–73.
- Greenacre, P. (1950). General problems of acting out. *Psychoanalytic Quarterly* 19: 445–67. Also in *Trauma, Growth and Personality*. London: Maresfield Library, 1953, pp. 208–19.
- . (1963). Problems of acting out in the transference relationship. In *A Developmental Approach to the Problem of Acting Out*, ed. E. W. Rexford. New York: International University Press, pp. 215–34.
- Gribbin, J. (1992). *In Search of the Edge of Time: Black Holes, White Holes, Worm Holes*. London: Penguin.
- Grinberg, L., and R. Grinberg. (1974). The problem of identity and the psychoanalytical process. *International Journal of Psychoanalysis* 1: 499–507.
- Grotstein, J. S. (1986). The psychology of powerlessness; disorders of self-regulation as a newer paradigm for psychopathology. *Psychoanalytic Inquiry* 6: 93–118.
- . (1989). A revised psychoanalytic conception of schizophrenia: an interdisciplinary update. *Psychoanalytic Psychology* 6: 253–75.

- . (1990a). "Black hole" as the basic psychotic experience: Some newer psychoanalytic and neuroscience perspectives on psychosis. *Journal of American Academic Psychoanalysis* 18: 29–46.
- . (1990b). Nothingness, meaninglessness, chaos and "black hole." I: The importance of nothingness, meaninglessness and chaos in psychoanalysis. *Contemporary Psychoanalysis* 26: 257–91.
- . (1990c). Nothingness, meaninglessness, chaos and "black hole." II: The black hole. *Contemporary Psychoanalysis* 26: 377–407.
- . (1993). Boundary difficulties in borderline patients. In *Master Clinicians on Treating the Regressed Patient*, vol. 2, ed. L. B. Boyer and P. L. Giovacchini. Northvale, NJ: Jason Aronson, pp. 107–42.
- Grubrich-Simitis, I. (1984). From concretism to metaphor. *Psychoanalytic Study of the Child* 39: 301–19.
- Hinshelwood, R. D. (1989). Acting in. In *A Dictionary of Kleinian Thought*. London: Free Association Books, pp. 213–14.
- Jacobs, T. J. (1986). On countertransference enactments. *Journal of American Psychoanalytic Association* 34: 289–307.
- . (1991). On countertransference enactments. In *The Use of the Self: Countertransference and Communication in the Analytic Situation*. Madison, CT: International Universities Press, pp. 139–56.
- . (2000). Unbewusste Kommunikation und verdeckte Enactments in analytischen Setting. In *Errinern, Agieren und Inszenieren*, ed. Ulrich Streeck. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, pp. 97–27.
- Kestenberg, J. S. (1972). How children remember and parents forget. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy* 1–2: 103–23.
- . (1982). A metapsychological assessment based on an analysis of a survivor's child. In *Generations of the Holocaust*, eds. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 137–58.
- Kinston, W., and J. Cohen. (1986). Primal repression: clinical and theoretical aspects. *International Journal of Psychoanalysis* 67: 337–55.
- Klein, H. (1971). Families of Holocaust survivors in the kibbutz: Psychological studies. In *Psychic Traumatization: After-effects in Individuals and Communities*, ed. H. Krystal and W. G. Niederland. Boston: Little & Brown.
- Klein, H., and I. Kogan. (1986). Identification and denial in the shadow of Nazism. *International Journal of Psychoanalysis* 67: 45–52. Also in *Psychoanalyse im Exil—Texte Verfolgter Analytiker*, ed. Stephen Brose and Gerda Pögel. Würzburg: Königshausen & Neumann (1987), pp. 128–37.
- Kogan, I. (1987). The second skin. *International Review of Psychoanalysis* 15: 251–61. Also in *The Cry of Mute Children*. London and New York: Free Association Books (1995), pp. 46–69.

- . (1989). The search for self. *International Journal of Psychoanalysis* 70: 661–71. Also in *The Cry of Mute Children*. London and New York: Free Association Books (1995), pp. 29–46.
- . (1993). Curative factors in the psychoanalyses of Holocaust survivors' offspring before and during the Gulf War. *International Journal of Psychoanalysis* 74: 803–815. Also in *The Cry of Mute Children*. London and New York: Free Association Books (1995), pp. 133–48.
- . (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- . (1996). Die Suche nach Geschichte in den Analysen der Nachkommen von Holocaust Überlebenden; Rekonstruktion des 'seelischen Lochs.' In *Psychoanalyse Heute Und Vor 70 Jahren*, ed. Heinz Weiss and Hermann Lang, Tübingen: edition diskord, pp. 291–308. Also in *Traumatisierung in Kindheit und Jugend*, ed. Manfred Endres and Gerd Biermann, Basel: E. Reinhardt (1998), pp. 83–98. Also in *Das Ende der Sprachlosigkeit?* Ed. Liliane Opher-Cohn, Johannes Pfafflin, Bernd Sonntag, Bernd Klose, Peter Pogany-Wnendt. Giessen: Psychosozial-Verlag (2000), pp. 163–83.
- . (1998). The black hole of dread: the psychic reality of children of Holocaust survivors. In *Even Paranoids Have Enemies—New Perspectives on Paranoia and Persecution*, ed. Joseph H. Berke, Stella Pierides, Andrea Sabbadini, and Stanley Schneider. London and New York: Routledge, pp. 47–59.
- . (2000). Die Suche nach Gevissheit: Enactments traumatischer Vergangenheit. In *Errinem, Agieren und Inszenieren: Enactments und szenische Darstellungen im therapeutischen Prozess*, ed. Ulrich Streeck, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, pp. 127–43.
- . (2002). "Enactment" in lives and treatment of Holocaust survivors' offspring. *Psychoanalytic Quarterly* 71: 251–73.
- Krell, R. (1979). Holocaust families: The survivors and their children. *Comprehensive Psychiatry* 20(6): 560–67.
- Laplanche, J., and J. B. Pontalis. (1973). *The Language of Psychoanalysis*. London: Hogarth, pp. 4–6.
- Laub, D., and N. C. Auerhahn. (1984). Reverberations of genocide: Its expression in the conscious and unconscious of post-Holocaust generations. In *Psychoanalytic Reflections of the Holocaust: Selected Essays*, ed. S. A. Luel and P. Marcus. Denver: Ktav Publishing House, pp. 151–67.
- . (1993). Knowing and not knowing psychic trauma: Forms of traumatic memory. *International Journal of Psychoanalysis* 74: 287–302.
- Laub, D., and D. Podell. (1995). Art and trauma. *International Journal of Psychoanalysis* 76: 871–1081.

- Laufer, M. (1973). The analysis of a child of survivors. In *The Child in His Family: The Impact of Disease and Death*, ed. E. J. Anthony and C. Koupernik. New York: John Wiley, vol. 2: 363–73.
- Lipkowitz, M. H. (1973). The child of two survivors: the report of an unsuccessful therapy. *Israeli Annals of Psychiatry and Related Disciplines* 11: 2.
- Marty, P., and M. de M'Uzan. (1963). La pensee operateire. *Revue Francaise de Psychanalyse* 27: 345–56.
- McLaughlin, J. (1992). Nonverbal behavior in the analytic situation: The search for meaning in nonverbal cues. In *When the Body Speaks: Psychological Meanings in Kinetic Cues*, ed. S. Kramer and S. Akhtar. Northvale, NJ: Jason Aronson, pp. 131–61.
- Meltzer, D. (1967). *The Psychoanalytic Process*. London: Heinemann.
- Micheels, L. J. (1985). Bearer of the secret. *Psychoanalytic Inquiry* 5: 21–30.
- Ogden, T. (1994). The concept of interpretive action. *Psychoanalytic Quarterly* 63: 219–45.
- Phillips, R. (1978). Impact of Nazi Holocaust on children of survivors. *American Journal of Psychotherapy* 32: 370–77.
- Quinodoz, D. (1996). An adopted analysand and transference of a “hole-object.” *International Journal of Psychoanalysis* 77: 323–36.
- Rakoff, V. (1966). Long-term effects of the concentration camp experience, *Viewpoints* 1: 17–21.
- Renik, O. (1993). Analytic interactions. Conceptualizing technique in light of the analyst's irreducible subjectivity. *Psychoanalytic Quarterly* 562: 553–71.
- Rosenfeld, H. A. (1965). An investigation into need of neurotic and psychotic patients to act out during analysis. In *Psychotic States*. London: Hogarth, pp. 200–17.
- Sandler, J., and A. M. Sandler. (1978). On the development of object-relations and affects. *International Journal of Psychoanalysis* 59: 285–93.
- Schafer, R. (1982). *Retelling a Life*. New York: Basic Books.
- Sonnenberg, S. M. (1974). Children of survivors: workshop report. *Journal of American Psychoanalytic Association* 22: 200–4.
- Tustin, F. (1972). *Autism and Childhood Psychosis*. London: Hogarth.
- . (1986). *Autistic Barriers in Neurotic Patients*. London: Tavistock.
- . (1990). *The Protective Shell in Children and Adults*. London: Karnac.
- . (1992). *Autistic States in Children*. London: Routledge.

CHAPTER 6

- Anthony, E. J. (1974). The syndrome of the psychologically invulnerable child. In *The Child in His Family: Children at Psychiatric Risk*, ed. E. J. Anthony and C. Koupernik. New York: Wiley.

- Auerhahn, N. C., and D. Laub. (1998). Intergenerational memory of the Holocaust. In *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*, ed. Yael Danieli. New York and London: Plenum Press.
- Barocas, H., and H. Barocas. (1973). Manifestations of concentration camp effects on the second generation. *American Journal of Psychiatry* 130: 820–21.
- Bergmann, M. V. (1982). Thoughts on super-ego pathology of survivors and their children. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 287–311.
- Bion, W. (1959). *Experience in Groups*. London: Routledge, 1989.
- . (1962). A theory of thinking. *International Journal of Psychoanalysis*, 43: 306: 10; republished (1967) in W. R. Bion, *Second Thoughts*, pp. 110–19.
- Brenner, I. (1988). Multisensory bridges in response to object loss during the Holocaust. *Psychoanalytic Review* 75: 573–78.
- . (2002). Foreword. In *The Third Reich in the Unconscious—Transgenerational Transmission and its Consequences*, ed. Vamik D. Volkan, Gabrielle Ast, and William F. Greer Jr. New York & London: Brunner-Routledge, pp. xi–xvii.
- Cyrułnik, B. (1993). *Les Nourritures Affectives*. Paris: Editions Odile Jacob, 2000.
- . (1997). *L'Enfermement du Monde*. Paris: Editions Odile Jacob, 2001.
- . (1999). *Un Merveilleux Malheur*. Paris: Editions Odile Jacob, 2002.
- . (2001). *Les Vilains Petits Canards*. Paris: Editions Odile Jacob, 2004.
- . (2003). *Le Murmure des Fantômes*. Paris: Editions Odile Jacob, 2003.
- . (2004). *Parler D'amour au Bord du Gouffre*. Paris: Editions Odile Jacob.
- Danieli, Yael, ed. (1998). Introduction. In *Intergenerational Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*. New York and London: Plenum Press, pp. 1–21.
- Eitinger, L. (1964). *Concentration Camp Survivors in Norway and Israel*. London: Allen & Unwin.
- Flach, F. (1988). *Resilience—Discovering a New Strength at Times of Stress*. New York: Fawcett Columbine.
- Frankl, V. E. (1963). *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy*. New York: Washington Square (121).
- Freud, A. (1936). *The Ego and the Mechanisms of Defense*. New York: International University Press (1960).
- Freud, A., and S. Dann. (1951). An Experiment in Group Upbringing. *Psychoanalytic Study of the Child* 6: 127–68.
- Freud, S. (1897). Draft N. *Standard Edition* 1: 254–57.
- . (1908). Creative writers and daydreaming. *Standard Edition* 9: 143–53.
- . (1913 [1912–1913]). Totem and Taboo. *Standard Edition* 13: 1–162.
- . (1916). Introductory lectures in Psychoanalysis. *Standard Edition* 15–16: 9–463.

- Freyberg, S. (1980). Difficulties in separation-individuation as experienced by offspring of Nazi Holocaust survivors. *American Journal of Orthopsychiatry* 5: 87–95.
- Grinberg, L. (1992). Analysis of guilt feelings and mourning in artistic creation. In *Guilt and Depression*. London and New York: Karnac Books, pp. 231–45.
- Grubrich-Simitis, I. (1984). From concretism to metaphor. *Psychoanalytic Study of the Child* 39: 301–19.
- Hass, A. (1996). *The Aftermath—Living With The Holocaust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hogman, F. (1983). Displaced Jewish children during World War II: How they coped. *Journal of Humanistic Psychology* 23: 51–66.
- Kestenberg, J. S. (1972). Psychoanalytic contributions to the problem of survivors from Nazi persecution. *Israel Annals of Psychiatry and Related Disciplines* 10: 311–25.
- Kestenberg, J. S., and Brenner, I. (1986) Children who survived the Holocaust—The role of rules and routines in the development of the superego. *International Journal of Psycho-Analysis* 67: 309–16.
- Klein, H. (1981). Yale Symposium of the Holocaust. Proceedings, September 1981. New Haven.
- Klein, H., and I. Kogan. (1986). Identification and denial in the shadow of Nazism. *International Journal of Psychoanalysis* 67: 45–52.
- Klein, M. (1930). The importance of symbol formation in the development of the ego. In *Love, Guilt And Reparation and Other Works 1921–1945*. London: Virago Press (1988), pp. 219–32.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- . (1998). The black hole of dread: the psychic reality of children of Holocaust survivors. In *Even Paranoids Have Enemies—New Perspectives on Paranoia and Persecution*, ed. Joseph H. Berke, Stella Pierides, Andrea Sabbadini, and Stanley Schneider. London and New York: Routledge, pp. 47–59.
- . (2002). “Enactment” in the lives and treatment of Holocaust survivors’ offspring. *Psychoanalytic Quarterly* 71: 251–73.
- Kris, E. (1952). *Psychoanalytic Exploration in Art*. New York: International University Press.
- Krystal, H. (1968). Patterns of psychological damage. In *Massive Psychic Trauma*, ed. Henry Krystal. New York: International University Press, pp.1–8.
- Laub, D., and N. C. Auerhahn. (1993). Knowing and not knowing massive psychic trauma: Forms of traumatic memory. *International Journal of Psychoanalysis* 74: 287–302.

- Laub, D., and S. Lee. (2003). Thanatos and massive psychic trauma: The impact of the death instinct on remembering and forgetting. *Journal of American Psychoanalytic Association* 51(2): 433–64.
- Laub, D., and D. Podell. (1995). Art and trauma. *International Journal of Psycho-Analysis* 76: 995–1005.
- Lee, B. S. (1988). Holocaust survivors and internal strengths. *Journal of Humanistic Psychology* 28: 67–96.
- Lifton, R. J. (1968). Survivors of Hiroshima and Nazi persecution. In *Massive Psychic Trauma*, ed. Henry Krystal. New York: International University Press, pp. 168–89.
- . (1978). Witnessing Survival. *Transactions* (March 1978): 40–44.
- McLaughlin, J. (1995). Touching limits in the analytic dyad. *Psychoanalytic Quarterly* 64: 433–65.
- Moskovitz, S. (1983). *Love Despite Hate*. New York: Schocken Books.
- Niederland, W. C. (1964). Psychiatric disorders among persecution victims: A contribution to the understanding of the concentration camp pathology and its after effects. *Journal of Nervous and Mental Diseases* 139: 458–74.
- Parsons, M. (2000). Creativity, psychoanalytic and artistic. In *The Dove that Returns, The Dove that Vanishes*. London and Philadelphia: Routledge, pp. 146–71.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal Orthopsychiatry* 57: 316–31.
- . (1993). Resilience: Some conceptual considerations. *Journal of Adolescent Health* 14: 626–31.
- Segal, H. (1952). A psychoanalytic approach to aesthetics. In *The Work of Hanna Segal*. New York: Jason Aronson (1981), pp. 101–9.
- . (1991). Imagination, play and art. In *Dream, Fantasy and Art*. London and New York: Tavistock/Routledge.
- Trossman, B. (1968). Adolescent children of concentration camp survivors. *Canadian Psychiatric Association Journal* 12: 121–23.
- Valent, P. (1988). Resilience in child survivors of the Holocaust. *The Psychoanalytic Review* 85: 517–35.
- Winnicott, D. W. (1964). Correspondence: Love or skill? In *The Spontaneous Gesture: Selected Letters of D. W. Winnicott*, ed. F. Robert Rodman. London: Karnac Books, 1999, pp. 140–42.
- . (1971a). Transitional objects and transitional phenomena. In *Playing and Reality*. London: Tavistock, pp. 1–31.
- . (1971b). Creativity and its origins. In *Playing and Reality*. London: Tavistock, pp. 76–100.

CHAPTER 7

- Auerhahn, N. C., and E. Prelinger, E. (1983). Repetition in the concentration camp survivor and her child. *International Review of Psychoanalysis* 10: 31–45.
- Bergmann, M. V. (1982). Thoughts on super-ego pathology of survivors and their children. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 287–311.
- Bion, W. (1959). *Experience in Groups*. London: Routledge, 1989.
- Blum, H. (1983). Adoptive parents: generative conflict and generational continuity. *Psychoanalytic Study of the Child* 38: 141–63.
- . (1985). Superego formation, adolescent transformation and the adult neurosis. *Journal of American Psychoanalytic Association* 4: 887–909.
- Brenner, I. (2001). Personal communication.
- Chasseguet-Smirgel, J. (1971). *Pour une Psychanalyse de l'Art et de la Creativite*. Paris: Payot.
- Fairbairn, W. R. D. (1943). The repression and the return of bad objects. In *Psychoanalytic Studies of the Personality*. London: Tavistock, 1952, pp. 59–81.
- Freud, S. (1915). The unconscious. *Standard Edition* 14: 159–209.
- Freyberg, S. (1980). Difficulties in separation-individuation as experienced by offspring of Nazi Holocaust survivors. *American Journal of Orthopsychiatry* 5: 87–95.
- Green, A. (1974). L'analyste, la symbolisation et l'absence. *Nouvelle Revue de Psychanalyse* 10: 225–52.
- Grubrich-Simitis, I. (1984). From concretism to metaphor. *Psychoanalytic Study of the Child* 39: 301–19.
- Guntrip, H. (1968). *Schizoid Phenomena, Object Relations and the Self*. London: Hogarth.
- Kestenberga, J. S. (1982). The experience of survivor-parents. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 46–62.
- Kierkegaard, S. (1941). *Repetition: An Essay in Experimental Psychology*. New York: Harper & Row, 1964.
- Klein, M. (1929). Infantile anxiety situations reflected in a work of art and the creative impulse. In *The Writings of Melanie Klein*. London: Hogarth, 1975. Also in *Love, Guilt And Reparation*. London: Virago Press, pp. 210–19.
- . (1935). A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. *International Journal of Psychoanalysis* 16: 145–74.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.

- . (1996). Die Suche nach Geschichte in den Analysen der Nachkommen von Holocaust-Überlebenden: Rekonstruktion des "seelischen Lochs." In *Psychoanalyse Heute Und Vor 70 Jahren*, ed. H. Weiss and H. Lang. Tübingen, Germany: Edition Diskord.
- . (1998b). The black hole of dread: the psychic reality of children of Holocaust survivors. In *Even Paranoids Have Enemies—New Perspectives on Paranoia and Persecution*, ed. J. H. Berke, S. Pierides, A. Sabbadini, and S. Schneider. London/New York: Routledge, pp. 47–58.
- . (2000). Breaking the cycle of trauma—from the individual to society. In *Mind & Human Interaction* 11: 2–10.
- . (2002). "Enactment" in the lives and treatment of Holocaust survivors' offspring. *Psychoanalytic Quarterly* 71: 251–73.
- Lorenzer, A. (1968). Some observations on the latency of symptoms in patients suffering from persecution sequelae. *International Journal of Psychoanalysis* 49: 316–18.
- McLaughlin, J. (1995). Touching limits in the analytic dyad. *Psychoanalytic Quarterly* 64: 433–65.
- Moses, R., ed. (1993). *Persistent Shadows of the Holocaust: The Meaning to Those Not Directly Affected*. Madison, CT: International Universities Press.
- Olagner, P. (1975). *La Violence de L'Interpretation*. Paris: Presse Universitère de France.
- Olinier, M. M. (1996). External reality: the elusive dimension of psychoanalysis. *Psychoanalytic Quarterly* 65: 267–300.
- Olinick, S. (1969). On empathy and regression in the service of the other. *British Journal of Medical Psychology* 42: 41–49.
- Renik, O. (1998). Getting real in analysis. *Psychoanalytic Quarterly* 67: 566–93.
- Roth, S. (1993). The shadow of the Holocaust. In *Persistent Shadows of the Holocaust: The Meaning to Those Not Directly Affected*, ed. R. Moses. Madison, CT: International Universities Press, pp. 37–79.
- Volkan, V. D. (1987). *Six Steps in the Treatment of Borderline Personality Organization*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Volkan, V. D., G. Ast, and W. F. Greer. (2002). *The Third Reich in the Unconscious*. New York and London: Bruner-Routledge.
- Winnicott, D. W. (1935). The manic defence. In *Through Paediatrics to Psycho-Analysis: Collected Papers*. New York: Bruner/Mazel, 1992, pp. 129–44.
- . (1965). *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*. London: Hogarth.
- . (1971). The use of an object and relating through identification. In *Playing and Reality*. London: Tavistock, pp. 101–12.

INTRODUCTION (PART III)

- Klein, M. (1935). A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. *International Journal of Psychoanalysis* 16: 145–74. Also in *Love, Guilt and Reparation and Other Works 1921–1945*. New York: Free Press, 1992, pp. 262–89.
- Winnicott, D. W. (1935). The manic defence. In *Through Paediatrics to Psycho-Analysis: Collected Papers*. New York: Bruner/Mazel, 1992, pp. 129–44.

CHAPTER 8

- Akhtar, S. (1999). *Immigration and Identity—Turmoil, Treatment and Transformation*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Blos, P. (1962). *On Adolescence*. New York: Free Press.
- . (1965). The initial stage of male adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child* 20: 145–64. New York: International University Press.
- . (1967). The second individuation process of adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child* 22: 162–86. New York: International University Press.
- . (1974). The genealogy of the ego ideal. *Psychoanalytic Study of the Child* 29: 43–88. New Haven, CT: Yale University Press.
- . (1984). Father and son. *Journal of American Psychoanalytic Association* 32: 301–24.
- . (1985). *Son and fathers: Before and beyond the Oedipus Complex*. New York: Free Press.
- Brenner, I. (1996a). On trauma, perversion, and multiple personality. *Journal of American Psychoanalytic Association* 44: 785–814.
- . (1996b). The characterological basis of “multiple personality.” *American Journal of Psychotherapy* 50:154–66.
- . (2004). *Psychic Trauma—Dynamics, Symptoms and Treatment*. Oxford, UK: Jason Aronson.
- Chasseguet-Smirgel, J. (1984). *Creativity and Perversion*. New York: Norton.
- Ehrlich, S. (1978). Adolescent suicide-maternal longing and cognitive development. *Psychoanalytic Study of the Child* 33: 261–77.
- Elsass, P. (1997). *Treating Victims of Torture and Violence*. New York: New York University Press.
- Erikson, E. H. (1950a). Growth and crises of the healthy personality. In *Identity and the Life Cycle*, pp. 50–100. New York: International University Press, 1959.
- . (1950b). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- . (1956). The problem of ego identity. In *Identity and the Life Cycle*, pp. 104–64. New York: International University Press, 1959.
- . (1958). *Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History*. New York: Norton.

- . (1962). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Freud, A. (1967). Comments on trauma. In S. Furst, ed., *Psychic Trauma*. New York: Basic Books.
- Freud, S. (1920). Beyond the pleasure principle. *Standard Edition*, 18: 7–68.
- . (1921). Group psychology and the analysis of the ego. *Standard Edition*, 18: 67–144.
- . (1923). The ego and the id. *Standard Edition*, 19: 12–68.
- . (1925). Some psychical consequences of anatomical distinction between the sexes. *Standard Edition*, 19: 243–58.
- . (1926a). Address to the society of B'nai Brith. *Standard Edition*, 20: 271–74.
- . (1926b). Inhibitions, symptoms and anxiety. *Standard Edition*, 20: 1–260.
- . (1930). Civilization and its discontents. *Standard Edition*, 21: 64–145.
- Greenacre, P. (1967). The influence of infantile traume on genetic patterns. In *Psychic Trauma* ed. S. S. Furst, pp. 260–99. New York and London: Basic Books.
- Guttman, S. A., R. L. Jones, and S. M. Parrish. (1980). *The Concordance to the Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, vol. 1. Boston: G. K. Hall.
- Hass, A. (1996). *The Aftermath—Living With The Holocaust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hilberg, R. (1985). *The Destruction of the European Jews*, revised edition, vol. 3. New York: Holmes & Meier.
- Kernberg, O. F. (1976). *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis*. New York: Jason Aronson.
- Kestenberg, J., and I. Brenner. (1996). *The Last Witness*. Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- . (2004). Trauma, Resistenz und Kreativität—Beobachtungen aus Analysen von Kindern Holocaustüberlebenden. In Margrit Fröhlich, Yariv Lapid, and Christian Schneider, eds., *Representationen des Holocaust im Gedächtnis der Generationen*. Frankfurt: Brandes & Apsel, pp. 90–112.
- Kogan, I. and C. Schneider. (2002). The Nazi heritage and gender identity. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies* 4 (1): 49–63.
- Krystal, H. (1968). Patterns of psychological damage. In Henry Krystal, ed. *Massive Psychic Trauma*. New York: International University Press.
- Laub, D., and N. C. Auerhahn. (1993). Knowing and not knowing massive psychic

- trauma: Forms of traumatic memory. *International Journal of Psychoanalysis* 74: 287–302.
- Laub, D., N. C. Auerhahn, and S. Lee. (2003). Thanatos and massive psychic trauma: The impact of the death instinct on remembering and forgetting. *Journal of American Psychoanalytic Association* 51 (2): 433–64.
- Lichtenstein, H. (1963). The dilemma of human identity: Notes on self transformation, self-objectivation and metamorphosis. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 11: 173–223.
- Lifton, R. J. (1968). Survivors of Hiroshima and Nazi persecution. In Henry Krystal, ed., *Massive Psychic Trauma*. New York: International University Press.
- McDougall, J. (1989). The dead father. *International Journal of Psychoanalysis* 2: 205–21.
- Perel, S. (2004). *Europa, Europa*. Tel-Aviv: Miskal. First published 1994, Yediot Achronot Vesifrei Hemed.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry* 57: 316–31.
- Schilder, P. (1935). *The Image and Appearance of the Human Body*. New York: International University Press.
- Stern, D. N. (1985). *The Interpersonal World of the Infant*. New York: Basic Books.
- Strachey J., A. Freud, A. Strachey, and A. Tyson. (1923). Editor's introduction, pp. 3–11. In *The Ego and the Id*, S. Freud. *Standard Edition* 19: 1–66.
- Tausk, V. (1919). Über die entstehung des beeinflussungsapparates in der schizophrenie. *International Journal of Psychoanalysis*, 5: 1–33.
- Volkan, V. D. (1988). *The Need to Have Enemies and Allies*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Weil, A. (1970). The basic core. *Psychoanalytic Study of the Child* 25: 442–60. New York: International University Press.
- Wheelis, A. (1958). *The Quest for Identity*. New York: Norton.
- Wiesel, Elie. (1972). *One Generation After*. New York: Avon Books.

CHAPTER 9

- Abend, S. (1986). Countertransference, empathy, and the analytic ideal: the impact of life stresses on analytic capability. *Psychoanalytic Quarterly* 55: 563–75.
- Arlo, J. A. (1991). Derivative manifestations of perversions. In *Perversions and Near-Perversions in Clinical Practice: New Psychoanalytic Perspectives*, ed. G. I. Fogel and W. A. Mye. New Haven and London: Yale University Press, pp. 59–74.
- Bion, W. (1959). Attacks on linking. In *Second Thoughts—Selected Papers on Psychoanalysis*. London: Heinemann, 1967. Reprinted London: Karnac Books, 1984, pp. 93–109.

- Boyer, C. B. (1983). *The Regressed Patient*. New York: Jason Aronson.
- . (1999). *Countertransference and Regression*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Carpy, D. V. (1989). Tolerating the countertransference: a mutative process. *International Journal of Psychoanalysis* 70: 287–94.
- De Jonghe, F., P. Rijnierse, and R. Janssen, R. (1992). The role of support in Psychoanalysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 40: 475–99.
- Eissler, K. R. (1953). The effect of the structure of the ego on psychoanalytic technique. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 1: 104–43.
- Freud, S. (1923). The ego and the id. *Standard Edition* 13: 1–60.
- Giovacchini, P. I. (2000). *Impact of Narcissism: The Errant Therapist as a Chaotic Quest*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Grubrich-Simitis, I. (1984) From concretism to metaphor. *Psychoanalytic Study of the Child* 39: 301–19.
- Herzog, J. (1982). World beyond metaphor: Thoughts on the transmission of trauma. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 103–19.
- Kernberg, O. F. (1984). *Severe Personality Disorders: Psychotherapeutic Strategies*. New Haven: Yale University Press.
- Klein, M. (1961). *Narrative of a Child Analysis—The Conduct of the Psychoanalysis of Children as seen in the Treatment of a Ten-Year-Old Boy*. London: Hogarth Press (1975).
- . (1935). A contribution to the psychogenesis of manic depressive states. In *Love, Guilt and Reparation and Other Works 1921–1945*, pp. 262–89. New York: Free Press, 1992.
- Klein, M., P. Heimann, S. Isaacs, and J. Riviere. (1952). *Developments in Psychoanalysis*. London: Hogarth Press.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- . (2002). “Enactment” in the lives and treatment of Holocaust survivors offspring. *Psychoanalytic Quarterly* 71: 251–72.
- Krystal, H. (1985). Trauma and stimulus barrier. *Psychoanalytic Inquiry* 5: 131–61.
- Loftus, E. F., and G. R. Loftus. (1980). On the permanence of stored information on the human brain. *American Psychologist* 5: 405–20.
- Modell, A. H. (1976). “The holding environment” and the therapeutic action of psychoanalysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 24: 285–307.
- . (1996). *Other times, other realities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Moses, R. (1993). *Persistent Shadows of the Holocaust—The Meaning to Those Not Directly Affected*. New York: International University Press.
- Oliner, N. M. (1983). *Cultivating Freud's Garden in France*. Northvale, NJ, and London: Jason Aronson.
- . (1996). External reality: The elusive dimension of psychoanalysis. *Psychoanalytic Quarterly* 65: 267–300.
- Phillips, A. (1988). *Winnicott*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sandler, J. (1960). The background of safety. In *From Safety to Superego*. London: Karnac Books, 1987, pp. 1–9.
- Schaeffer, S. F. (1980). The unreality of realism. *Critical Inquiry* 6: 727–38.
- Schmideberg, M. (1942). Some observations on individual reactions to air raids. *International Journal of Psychoanalysis* 23: 146–76.
- Shevrin, H. (1994). The uses and abuses of memory. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 42: 991–96.
- Treurniet, N. (1993). What is psychoanalysis now? *International Journal of Psychoanalysis* 74: 873–93.
- Volkan, V. D. (1987). *Six Steps in the Treatment of Borderline Personality Organisation*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Volkan, V. D. and G. Ast. (1992). *Ein Borderline Therapie: Strukturelle und Objektbeziehungskonflikte in der Psychoanalyse der Borderline-Persönlichkeitsorganisation*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- . (1994). *Spektrum des Narzissmus: Ein klinische studie des gesunden Narzissmus, des narzisstische-masochistischen charakters, der narzisstischen Persönlichkeits-organisation, des malign Narzissmus und des erfolgreichen Narzissmus*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Wallerstein, R. S. (1973). Psychoanalytic Perspectives on the Problem of Reality. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 21: 5–33.
- Winnicott, D. W. (1935). The manic defense. In *Collected Papers*. New York: Basic Books, 1958, pp. 129–44.
- . (1962). Ego integration and child development. In *The Maturation Process and the Facilitating Environment*. London: Hogarth, 1965, pp. 56–64.
- . (1964). Group influences and the maladjusted child. In *The Family and Individual Development*. London: Tavistock, pp. 146–54.

CHAPTER 10

- Axelrod, S., O. L. Schnipper, and J. H. Rau. (1978). Hospitalized offspring of Holocaust survivors: problems and dynamics. *Bulletin: Menninger Clinic* 44 (1980): 1–14.
- Barocas, H. A., and C. B. Barocas. (1973). Manifestations of concentration camp effects on the second generation. *American Journal of Psychiatry* 30: 820–21.

- Bergmann, M. V. (1982). Thoughts on superego pathology of survivors and their children. In *Generations of the Holocaust*, ed. M. S. Bergmann and M. E. Jucovy. New York: Basic Books, pp. 287–311.
- Kestenber, J. S. (1972). How children remember and parents forget. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy* 1–2: 103–23.
- Klein, H. (1971). Families of Holocaust survivors in the kibbutz: Psychological studies. In *Psychic Traumatization: After-effects in Individuals and Communities*, Boston: Little & Brown.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- . (2002). “Enactment” in the lives and treatment of Holocaust survivors’ offspring. *Psychoanalytic Quarterly* 71: 251–73.
- . (2003). On being a dead, beloved child. *Psychoanalytic Quarterly* 72: 727–67.
- Kogan, I. and C. Schneider. (2002a). The Nazi heritage and gender identity. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies* 4: 49–63.
- Laufer, M. (1973). The analysis of a child of survivors. In *The Child in His Family: The Impact of Disease and Death*, ed. E. J. Anthony and C. Koupernik. New York: John Wiley, 2: 363–73.
- Lipkowitz, M. H. (1973). The child of two survivors: the report of an unsuccessful therapy. *Israeli Annals of Psychiatry and Related Disciplines* 11: 2.
- Moses, R. (1993). *Persistent Shadows of the Holocaust—The Meaning to Those Not Directly Affected*. Madison, CT: International Universities Press.
- Rakoff, V. (1966). Long-term effects of the concentration camp experience. *Viewpoints* 1: 17–21.
- Roth, S. (1993). The shadow of the Holocaust. In *Persistent Shadows of the Holocaust: The Meaning to Those Not Directly Affected*, ed. R. Moses. Madison, CT: International Universities Press, pp. 37–79.
- Sonnenberg, S. M. (1974). Children of survivors: workshop report. *Journal of American Psychoanalytic Association* 22: 200–4.
- Volkan, V. D. (1987). *Six Steps in the Treatment of Borderline Personality Organisation*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Volkan, V. D., G. Ast, and W. F. Greer. (2002). *The Third Reich in the Unconscious*. New York & London: Bruner-Routledge.

EPILOGUE

- Akhtar, S. (2003). Dehumanization, origins, manifestations, and remedies. In *Violence or Dialogue? Psychoanalytic Insights on Terror and Terrorism*, ed. Sverre

- Varvin and Vamik Volkan. London: International Psychoanalytical Association, pp. 131–46.
- Auerhahn, N. C., and D. Laub. (1998). Intergenerational memory of the Holocaust. In *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*, ed. Yael Danieli. New York and London: Plenum Press.
- Auerhahn, N. C., and E. Prelinger. (1983). Repetition in the concentration camp survivor and her child. *International Review of Psychoanalysis* 10: 31–45.
- Awad, G. A. (2003). The minds and perception of “the others.” In *Violence or Dialogue? Psychoanalytic Insights on Terror and Terrorism*, ed. Sverre Varvin and Vamik Volkan. London: International Psychoanalytical Association, pp. 153–79.
- Becker, C. L. (1955). What are historical facts? *Western Political Quarterly* 8 (3). pp. 327–40.
- Berke, J. H. (2006). The psychology of Muslim terrorism. In *Malice Through the Looking Glass*. London: Teva Publications, pp. 333–55.
- Bohleber, W. (1997). Trauma, Identifizierung und historischer Kontext. In *Psyche* 51: 958–95.
- . (1998). Traumata und deren Bearbeitung in der Psychoanalyse. *BIOS Jg.* (1998). Heft 2, Verlag Leske & Budrich GmbH.
- . (2003). Collective Phantasms, destructiveness, and terrorism. In *Violence or Dialogue? Psychoanalytic Insights on Terror and Terrorism*, ed. Sverre Varvin and Vamik Volkan. London: International Psychoanalytical Association, pp. 111–31.
- Bollas, C. (2006). Transformations wrought by the unconscious. Creativities of the unconscious. Vincenzo Bonaminio interviewing Christopher Bollas. *Psychoanalysis in Europe*, Bulletin 60, pp. 133–61.
- Borradori, G. (2003). *Philosophy in a Time of Terror—Dialogues with Jurgen Habermas and Jacques Derrida*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss. Volume 3: Loss*. New York: Basic Books.
- Brenner, I. (2002). Foreword. *The Third Reich in the Unconscious*. New York and London: Bruner-Routledge, pp. xi–xvii.
- Burch, B. (1989). Mourning and failure to mourn—An object relations view. *Contemporary Psychoanalysis* 25: 608–23.
- Einstein, A. (1932). Why war? In *Standard Edition*, 22: 199–203.
- Erllich, H. S. (2003). Reflections on the terrorist’s mind. In *Violence or Dialogue? Psychoanalytic Insights on Terror and Terrorism*, ed. Sverre Varvin and Vamik Volkan. London: International Psychoanalytical Association, pp. 146–53.
- Frankl, V. E. (1963). *Man’s Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy*. New York: Washington Square, 121.

- Fresco, N. O. (1984). Remembering the unknown. *International Review of Psychoanalysis* 11: 417–27.
- Freud, S. (1915). The unconscious. *Standard Edition* 14: 159–215.
- . (1917). A metapsychological supplement to the theory of dreams. *Standard Edition* 14: 222–35.
- . (1927). The future of an illusion. *Standard Edition* 21: 1–56.
- . (1930). Civilisation and its discontents. *Standard Edition* 21: 57–145.
- . (1933). Why war? *Standard Edition* 22: 203–19.
- Green, A. (1973). *Le Discours Vivant. La Conception Psychanalytique de L'affect*. Paris: P.U.F.
- Grinberg, L. (1978). The “Razor’s Edge” in depression and mourning. *International Journal of Psychoanalysis* 59: 245–54.
- . (1992). *Guilt and Depression*. London and New York: Karnac Books.
- Janin, C. (1996). *Figures et Destins du Traumatisme*. Paris: P.U.F.
- Klein, M. (1935). A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. *International Journal of Psychoanalysis* 16: 145–74.
- Kogan, I. (1995). *The Cry of Mute Children—A Psychoanalytic Perspective of the Second Generation of the Holocaust*. London and New York: Free Association Books.
- . (1996). Die suche nach Geschichte in den Analysen der Nachkommen von Holocaust Überlebenden: Rekonstruktion des seelischen Lochs. In Heinz Weiss and Hermann Lang (Hg.), *Psychoanalyse Heute Und Vor 70 Jahren*. Tübingen: edition diskord.
- . (1998). The black hole of dread: the psychic reality of children of Holocaust survivors. In *Even Paranoids have Enemies—New Perspectives on Paranoia and Persecution*, ed. Joseph H. Berke, Stella Pierides, Andrea Sabbadini, and Stanley Schneider. London and New York: Routledge.
- Laplanche, J., and J. P. Pontalis. (1967). *The Language of Psychoanalysis*, trans. D. Nicholson-Smith. New York: Norton, 1973.
- Loftus, E. F., and G. R. Loftus. (1980). On the permanence of stored information on the human brain. *American Psychologist* 5: 405–20.
- Moses, R., ed. (1993). *Persistent Shadows of the Holocaust: The Meaning to Those Not Directly Affected*. Madison, CT: International Universities Press.
- Novey, S. (1968). *The Second Look—The Reconstruction of Personal History in Psychiatry and Psychoanalysis*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- Parens, H. (2004). *Renewal of Life—Healing from the Holocaust*. Rockville, MD: Schreiber Publishing.
- Pollock, G. H. (1978). Process and affect: Mourning and grief. *International Journal of Psychoanalysis* 59: 255–76.

- Schaeffer, S. F. (1980). The unreality of realism. *Critical Inquiry* 6: 727–38.
- Shoshan, T. (1989). Mourning and longing from generation to generation. *American Journal of Psychotherapy* 43 (2): 193–207.
- Stein, R. (2002). Evil as love and liberation. *Psychoanalytic Dialogues* 12: 393–420.
- Turner, F. J. (1891). The significance of history. In *The Early Writings of Frederick Jackson Turner*, ed. Everett E. Edwards. Madison: University of Wisconsin Press, 1938, pp. xi, 316.
- Volkan, V. D., G. Ast, and W. F. Greer. (2002). *The Third Reich in the Unconscious*. New York and London: Bruner-Routledge.
- Wangh, M. (1993). The working through of the Nazi experience in the German Psychoanalytical Community. In *The Trauma of the Past—Remembering and Working Through*, ed. Hella Ehlers and Joyce Crick. London: Goethe Institut.
- Winnicott, D. W. (1935). The manic defence. In *Collected Papers*. New York: Basic Books, 1958.

YAYINLARIMIZ

